

UČEBNÍ TEXTY VYSOKÝCH ŠKOL

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA FILOSOFICKÁ

DŽINISMUS

(Jainism in Czech Language)

Prof. dr. Otakar Pertold, DrSc.

1966

STÁTNÍ PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ
PRAHA

Jainism (in Czech language)

About the author

Otakar Pertold

Otakar Pertold (21.3.1884 Jaromer-3.5.1965 Prague), was a Czech indologist, historian of religion and ethnologist. He was the first professor of religion on the Charles University in Prague. He wrote many books on religions, especially eastern ones. He was very fond of Jainism and wrote this book with great admiration. Thanks to him the “Oriental-ni Ustav v Praze” has most of the Jain scriptures in Ardhamagadhi.

He wrote also other books on India. Some of his books of travel contain precious ethnographical materials from remote localities and aboriginal Indians which has still been waiting to be discovered (and translated).

About the book

Although the book was written in 1930s it still has something to contribute to the topic of Jainism. His approach is very meticulous and careful describing even the smallest details.

It mention the origin of Jainism, establishing and history of the early tirth, the Jaina way of purification, Anekantavad, syadvad, ethics (anuvrata, mahavrata), daily life and rituals of the four folded tirth.

The titles of the chapters look very west-like but the message is transferred with deep inner understanding.

Content

Introduction

1st part: Origin and evolution of Jainism-Literature

- I. Opening ,method, approach
- II. Origin and evolution of Jainism-general condition , situation
- III. History of the Jaina Church (tirth)
- IV. Religious literature

2nd part: Jaina darshana-theory

- I. General exploration
- II. Theology
- III. Metaphysics
- IV. Logic

3rd part: Jaina darshana-practical part

- I. Ethic
- II. The life of Sadhu, Sadhvi
- III. The life of Sravika, Sraviki

4th part: The world order, Mythology

- I. Origin and setting up the Universe
- II. Inhabitants of different parts of the Universe
- III. Kalcakra and tirthankars
- IV. Tirthankars of this period and periods to come
- V. Other auspicious men of Jaina history

Epilogue

Explanatory notes

Redakční poznámka

Tato práce byla napsána před více než třiceti lety. K jejímu knižnímu vydání tehdy nedošlo, třebaže byla již vytištěna a revidována autorem ve stránkových korekturách. Odstupem tří desetiletí však neztratila nic na své vnitřní hodnotě. Prof. dr. Otakar Pertold, DrSc., nositel Řádu práce, byl jedním z několika málo evropských indologů, jimž se podařilo proniknout až k samému jádru džinismu, onoho početně menšinového, avšak historicky i kulturně významného indického náboženství. Jeho práce je proto i dnes cenným příspěvkem k hlubšímu poznání spletité soustavy indických náboženství.

Z různých důvodů nebylo možno beze zbytku zahladit všechny stopy, jimiž toto dílo poznamenal zub času. Pod nedokonalou omítkou se však skrývá vědecká práce velikých hodnot, jež jsou výsledkem celoživotní práce jednoho z našich nejpřednějších indologů, zakladatele a nadšeného průkopníka srovnávací vědy náboženské na filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze.

...

Přepis indických slov je upraven podle zásad českého pravopisu. Hlásky t, th, d, dh a n, jež se v češtině nevyskytují, čteme jako t, th, d, dh a n. Tam, kde jsou citována díla moderních indických autorů, je zachováván způsob, jakým sami svá jména přepisují. V takových případech je nutno číst j jako dž, y jako j, sh jako š apod.

PŘEDMLUVA

Džinismus je jedno z nejméně známých náboženství. Zejména v Evropě se jeho studiu věnovalo poměrně velmi málo badatelů. Příčinou toho snad bylo, že náboženské spisy džinistické jsou většinou dosti nesnadno přístupné, jsou složeny v rozličných jazycích, z nichž mnohé nejsou dodnes ani náležitě vědecky, zejména lexikograficky, zpracovány. Kromě toho náboženství džinistické tím, že má dosti málo vyznavačů, nezdá se být tak důležité, jako např. buddhismus. A přece je to omyl. Džinismus je jedno z nejdůležitějších náboženství pro studium obecné vědy náboženské, protože to je náboženství naprosto intelektualistické, založené čistě na rozumové činnosti člověka, náboženství, které potlačilo stránku citovou na nezbytné minimum, aby náboženský ráz nebyl setřen z nauky úplně. Tím právě je džinismus jedna z mezních hodnot náboženství a zároveň silný argument proti těm, kdo tvrdí, že náboženství není založeno na činnosti rozumové, nýbrž jediné a výhradně na citu. Po této stránce šel džinismus dále než buddhismus a na své rozumové úrovni se dodnes udržel. Kromě toho je džinismus ve svých prvopočátcích starší než buddhismus.

Tyto dva důvody především mě vedly k tomu, abych zpracoval džinistické náboženství soustavně. Mimo to mě k tomu vedlo i to, že jsme dosud v české literatuře neměli zevrubné pojednání o džinismu.¹⁾

Dvou věcí se musím dotknout alespoň zběžnou zmínkou dříve, než přistoupím k vlastní látce. Jsou to nejprve název tohoto náboženství a za druhé jména a citáty.

Obvyklé názvy tohoto náboženství v cizině až dosud jsou džinismus (psáno Jinism, Djinisme a pod.) a džainismus (psáno Jainism, Djainisme). Oba tyto tvary jsou tvořeny latinskou koncovkou od sanskrtského kmene. Proto jsem je chtěl nahradit slovem, tvořeným koncovkou českou. Zesílený kmen džaina- znamená v sanskrtu původ od džina, znamená tedy džainah "džinův vyznavač" nebo "džinovec"; džinovo náboženství by se podle toho mělo nazývat džinovství nebo džainství. S ohledem na zvyk, ustálený vlivem cizojazyčných spisů, ponechávám tvar džinismus, jako máme tvary buddhismus, hinduismus atd.

Nesnáž je s rozličnými jmény, názvy a citáty džinistických náboženských spisů, protože jsou sepsány v rozličných indických jazycích, v nichž ta slova mají často podobu tak různou, že neoborník nesnadno pozná jejich souvislost.

Základní džinistické spisy jsou psány v prákrtu ardhamágadhí a zdálo by se, že by bylo nejužitečnější užívat prákrtského pravopisu. Ale tyto spisy náležejí jen jedné sektě a nejsou nikterak nejrozšířenější mezi džinisty, třebaže tvoří základ náboženské nauky. Velká většina džinistických spisů je psána sanskrtem a mniši všech sekt užívají nyní terminologie výhradně sanskrtské. Za svého pobytu v Indii jsem se dokonce přesvědčil, že méně vzdělaní mniši a většina věřících prákrtským tvarům jmen a názvů vůbec nerozumějí. Proto jsem se rozhodl uvádět vesměs tvary sanskrtské a podle potřeby v závorce tvary prákrtské nebo i z jiných jazyků. Při citátech ovšem nezbylo mi nic jiného, než je uvádět v původním jazyce toho kterého spisu, samo sebou se rozumí s českým překladem.

Při rozdělení látky odchýlil jsem se od dosavadních zvyklostí věnovat hlavní pozornost mytickým dějinám džinismu a s tím související kosmologii. Hlavní váhu kladu na džinistickou nauku, jak se nám jeví v teologii, metafysice, etice a na jejich praktické upotřebení v lidském životě. Obracím tedy svou hlavní pozornost k živé nauce džinistické, opíraje se ovšem při tom o tradici náboženských spisů. Při tom je třeba předem podotknout, že džinistické pojmy, které překládám slovy teologie, metafysika, etika, nekryjí se přesně se stejnojmennými obory západními, jsou jim však přece tak blízké, že nemůže nastat zmatek.

Ještě zbývá, abych se stručně zmínil o svých studiích džinismu. Značnou pozornost jsem věnoval džinismu již za svého prvního pobytu v Indii (1909-1910), kdy jsem byl upozorněn na toto náboženství a hlavně na jeho stavitelské umění spisy Feistmantelovými. Od té doby jsem již neodvrátil pozornost od tohoto zajímavého náboženství. Proniknout však do všech jeho záhad a poznat je v rozličných jeho formách, v podobě knižní i v podobě živé víry lidu podařilo se mi teprve za druhého pobytu v Indii (1920-1923). Přispěla k tomu velice náhoda, která mi dopřála seznámit se s vedoucími mnichy džinistické školy tapá-gačchy, sekty évétámbarů. Byl to zejména zesnulý představený tapá-gačchy Šástravisárada Džaináčárja Vidžajadharmasúri a tehdejší upádhjájah (nynější představený gačchy Itihásatattva Mahódadhí Džaináčárja Vidžajéndrasúri), kteří mě radou a pomocí vedli při studiu džinismu jako moji guruové. Mimo ně byli to ještě mniši Njájavidžaja a Mangalvidžaja, na jejichž pomoc a radu s vděčností rád vzpomínám. Z džinistů laiků činně mi pomáhal zejména prof. Hiralál R. Kápadija, jehož zásluha spočívá především v tom, že mě upozornil na důležitost znalosti jazyka gudžarátí a že mě ho naučil tak, že se mně otevřely brány osobního styku s džinistickými mnichy a veliká novodobá džinistická literatura náboženská i světská. Džinistickými knihami mě zásobovali nezištně pánové Gulabčand a Dživančand S. Lálabhái, kromě ovšem již uvedených mnichů. Alespoň zmínit se musím také o p. Surádžmálovi Lálabháim, jenž mě uvedl ve styk s mnichy sekty sthánakavásinú, k níž sám náleží. Všem těmto osobám jsem

velice zavázán za radu a pomoc, se kterou mě podporovali při studiu džinismu a pokládám to za svou povinnost vzdát jim na tomto místě díky.

Ke konci ještě musím poznamenat, že tato práce byla původně myšlena jako úvod k překladu Njájavidžajova Džainadaršana, soustavného to džiniického katechismu, sepsaného pro nedžinisty. Ale během práce vzrostl úvod na samostatné dílo. Tím se stalo, že často cituji spis Njájavidžajův, čemuž bych se byl jinak pravděpodobně vyhnul. Tyto citáty jsem se však rozhodl ponechat, protože asi k vydání překladu spisu Njájavidžajova v dohledné době nedojde.

V Praze v březnu 1924 a červnu 1961.

Dr. O. Pertold

Část I.

V Z N I K A V Ý V O J D Ź I N I S M U

Literatura

I.

Ú V O D

R Á Z A Z P R A C O V Á N Í

Džinismus je indické náboženství, k němuž se v nynější době hlásí něco přes 2 miliony vyznavačů z celkového počtu 470 mil. obyvatel Indie. Nebývalo tomu tak vždy; ba naopak, džinismus se může chlubit velkou minulostí. Byl kdysi vážným soupeřem buddhismu a byly doby, kdy džinismus měl stoupence a horlivé vyznavače po celé Indii.²⁾ Vliv džinismu na celkový vývoj indické kultury v oněch dobách byl velký a to nejen po stránce náboženské, nýbrž ve všech ohledech lidského života, zejména však v umění. Uměním pak působil džinismus na obecný život: povznesl životní mravnost, působil na státníky a měl tak značný vliv na zákonodárství a výkon spravedlnosti. V tomto ohledu pravé divy konala zejména džinistická literatura.

Nyní je již obecně uznáváno, že džinismus dal sanskrtské literatuře nejkrásnější plody umělecké, zejména v literatuře dramatické, v bajkách a v povídkách. Ale mnohem větší význam měl džinismus pro jižní Indii, zejména pro literaturu tamilekou a karnátskou. Tyto literatury vlastně džinismus teprve stvořil a vyzdvihl je ihned na výši sanskrtských vzorů, nad něž však vynikly svou bezprostředností a lidovostí, vlastní jen skladbám v jazycích lidových. Jako příklad stačí uvést perlu tamilské literatury, Tiruvalluvarův Kural, báseň vrcholné umělecké ceny, naplněnou nejušlechtilějšími zásadami džinistické morálky.³⁾ Ale Kural není jediným skvostem tamilské literatury džinistického původu. Je nutno se alespoň zmínit o velkolepých didaktických sbírkách Náladijár⁴⁾ a Pařamoři Nánuru⁵⁾ a velkých básnických dílech Silappadikkáram⁶⁾, Valajápadi⁷⁾ a Čintámani⁸⁾.

Podobně i ve výtvarném umění, zejména v architektuře a sochařství vytvořili džinisté velkolepá díla, která mocně působila na vývoj celého indického výtvarného umění i mimo původní živnou půdu džinistickou.⁹⁾

Proto je tím podivnější, že studiu džinismu v Evropě bylo až dosud věnováno poměrně málo pozornosti. Rozhodně byl džinismus méně studován než buddhismus, ač pro vývoj indické kultury má alespoň stejný význam jako buddhismus a podle mého názoru z indického stanoviska vyniká nad buddhismus, protože je bližší duševní úrovni indického člověka a tím i lidovější a zároveň indičtější.

Z evropských učenců se nejvíce džinismem zabývali A. Weber, E. Leuman, H. Jacobi, G. Bühler a R. Hoernle. Mezi nimi na prvním místě stojí H. Jacobi, jenž je vlastně průkopníkem studia džinismu v Evropě. Ale práce všech těchto učenců jsou vedeny jinými snahami, než poznat džinismus jako útvar náboženský v jeho podstatě a vývoji. Většinou jen jazykovědné cíle a literární historie indická vedly badatele k tomu, aby studovali džinismus podrobně. Vedle toho i archeologie a dějiny umění vyvolaly potřebu studia džinismu. Je samozřejmé, že se účel těchto studií zrcadlí v dílech, která vznikla z takovýchto pohnutek. Díla jsou tím jednostranná, věnují jenom velmi malou pozornost čistě náboženské stránce džinismu, až právě po této stránce má džinismus velmi vysoký význam v dějinách vývoje náboženských myšlenek lidstva. Kladu džinismus po této stránce rozhodně výše než buddhismus a vidím v něm mezní hodnotu náboženství, náboženský útvar, jenž ve své rozumovosti se dostal až na nejzazší kraj náboženskosti.¹⁰⁾

Mají-li tyto stránky džinismu vstoupit do popředí, je nezbytně nutno zpracovat je z hlediska čistě náboženského, tj. vyzvednout do popředí jeho nábožensky významné stránky, tedy především jeho teologii a metafysiku, která v džinismu souvisí s teologií ještě těsněji, než v jiných náboženstvích. Tímto způsobem zpracovávají své náboženství indiští džinisti sami, v nejnovější době i jazykem anglickým, aby tak nahradili nedostatek v evropských literaturách, jenž sami dobře pozorují. Ovšem spisy jejich mají své vady, zaviněné částečně předpojatostí, částečně snahou srovnávat jevy náboženství džinistického s jevy náboženství jiných, a to právě po stránce, kde to je nesrovnatelné. Vinu na tom má hlavně to, že takové spisy jsou vesměs apologetické, protože jsou psány na obranu proti křesťanským misiím. Tím však postrádají vědeckého významu, ač zůstávají často výbornými prameny. Toho druhu jsou i spisy evropských stoupenců džinistické nauky a k nim se opačným směrem svého snažení řadí i spisy misionářů o džinismu.

Objektivně chci vyložit zásady džinismu v tomto svém spisu ze stanoviska náboženského. Podávám v něm výsledky svých vlastních bádání a shrnuji poznatky starší. Zároveň je to první většín spis o džinismu v češtině.

Bibliografie

Studium džinismu je po jedné stránce velmi ulehčeno, protože máme jeho podrobnou bibliografii až do r. 1906. Je to kniha "Essai de Bibliographie Jaina. Répertoire analytique et méthodique des travaux relatifs au Jainism" Par A. Quérintot. Annales du Musée Guimet, Bibliothèque d'études, tome XXII. (Paris 1906). Bibliografie Guérinotova vyčerpává západní literaturu o džinismu úplně a uvádí i hojně literatury indické. Ovšem úplnosti v indických publikacích nelze dosáhnout nikdy, protože v Indii rozličné náboženské společnosti vydávají hojně soukromá vydání, která se nedostanou vůbec na trh a která vydavatel rozdává svým přátelům. To dělají zejména velmi hodně džinisti. Taková díla se dostanou jen náhodou do evropských rukou a proto je neschopné dosáhnout úplné džinistické bibliografie. Právě tato díla bývají velmi cenná, zejména vydání textů často s dobrými překlady v moderních jazycích a poznámkami, opírajícími se o domácí tradiční teologickou exegesi.

Z velkého množství, většinou monografických spisů, uvedených u Guérinota, je třeba uvést alespoň dva souborné spisy o džinismu, které jsou jaksi základem a počátkem soustavného studia džinismu. Jsou to: L. de Milloué: "Essai sur la religion des Jains" (Louvain 1884), G. Bühler: "Ueber die indische Secte der Jaina". Almanach der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, sv. 37, Wien 1887, str. 225-268.

Oba spisy ovšem nesou ráz badatelů filologů, při čemž spisu Bühlerovu náleží přednost, protože, jak je na první pohled vidět, zakládá se na osobní znalosti džinismu. Také až do nedávna byl tento spis vlastně jediným a základním dílem o džinismu. Ještě r. 1903 J. Burgess jej přeložil do angličtiny a přidal dva dodatky, první o nápisných důkazech pro plynulost džinistického ústního podání a druhý o džinistické mytologii.¹¹⁾ Takto doplněn má spis Bühlerův dodnes cenu, ovšem pokud nejde o náboženské (teologické) studium džinismu.

Pokračování této bibliografie tvoří článek "Notes de bibliographie Jaina" od téhož spisovatele v Journal Asiatique, X. serie, Tome XIV. (Paris 1909) str. 47 - 148, obsahující pokračování literatury o džinismu až do konce r. 1908.

Po roce 1908 spisů o džinismu nevyšlo mnoho, zejména ne spisů souborných. Vlastně jediné veliké souborné dílo o džinismu až dosud napsané je "The Heart of Jainism", které napsala Mrs. Margaret Sinclair Stevenson. The Religious Quest of India (Oxford 1915). Tento spis je úžasně předpojatý, jelikož spisovatelka je křesťanská misionářka, jejíž jedinou snahou je dokázat, že křesťanství je dokonalé a mimo ně již žádné jiné náboženství na světě. Celá její kniha směřuje a cílí k poslední kapitole, nadepsané The Empty Heart of Jainism, prázdné srdce džinismu. Tím cílem je určeno předpojaté vylicení džinismu, volba pramenů a informátorů, i to, že spisovatelka staví některé stránky džinismu

do popředí a jiné zatlačuje. Vedle toho dílo Stevensonové je nekritické, neboť spisovatelka spoléhá úplně na své informátory, aniž by je kontrolovala. A tak přes to, že spisovatelka tvrdí, že studovala džinismus šest let z původních spisů pod vedením domorodých panditů, podala dílo, které džinismus naprosto zkresluje. Dílo tím, že se staví hned od počátku vlastně pro džinismus, pomáhá poznat některé stránky džinismu z protikladů i z množství sneseného materiálu. Ale to dovede vytěžit jen ten, kdo džinismus již dokonale zná. Jinak tato kniha může svést na scestí a je jí nutno užívat opatrně. Nepostradatelným a spolehlivým vodítkem při tom je kritika J. L. Džainiho, uveřejněná v XVI. svazku časopisu *The Jaina Gazette*.¹²⁾ J. L. Džaini probírá knihu velmi podrobně, kapitolu za kapitolou, ukazuje všechny omyly, nesprávné pojetí i úmyslné překrucování faktů, posuzuje celek se vzácnou objektivností a nepředpojatostí.

O něco lepší je první kniha o džinismu od této spisovatelky, "Notes on Modern Jainism" (Oxford 1910), ač i ona má podobné chyby. Není však psána s takovou snahou snížit džinismus před křesťanstvím, jako kniha pozdější.

Ostatní soustavné spisy o džinismu jsou jednak delší články v souborných dílech jiných, v encyklopediích, literaturách, dějinách atd., jednak kratší spisy samostatné, sepsané hlavně samotnými vyznavači džinismu. Jsou to hlavně tyto: H. L. Džhaverí: "The First Principles of the Jain Philosophy" (London 1910), Herman Jacobi: "Jainism". Článek v *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, edited by James Hastings, (Edinburgh 1914). Vol. VII., str. 465-474. Tento článek je nejlepší souborné pojednání o džinismu, vyšlé v poslední době. Ovšem má také své vady, zejména vadu společnou všem spisům o náboženství, psaným filology, že přihlíží příliš k náboženství knižnímu a dosti často přehlíží novodobé útvary a tradiční pojmání náboženské nauky.

Již zde je možno uvést druhý spis Jacobiho, třebaže se neobírá džinismem v celku, nýbrž jenom jeho jednou částí, ovšem z náboženského hlediska velmi důležitou, totiž "The Metaphysics and Ethics of the Jainas". *Transactions of the Congress for the History of the Religion*, (Oxford 1908).

Velmi dobrý souborný spis o džinismu, i když poněkud stručný a ne dosti metodický, je "Outlines of Jainism", by Džagmānderlal Džaini, M.A., *Džain Literature Society*, (Cambridge 1916). Dále sem náleží kapitola *The Jaina Philosophy* v knize "A History of Indian Philosophy", od Surendranatha Dasgupta, sv. I., kap. VI., str. 169-207. (Cambridge 1922).

Výtečný spis, vykládající soustavně džinistickou nauku s ohledem na správný džinistický život, napsaný v jazyce gudžarátském, je "Dharmadéśāna", jež napsal zesnulý Śāstraviśārađa Džaináčārja Viđžajadharmasūri. Je to nejlepší spis o džinismu v jazyce gudžarátském, uveřejněný v posledních deseti letech.

Velmi dobrý spis o džinismu v urdštině je "Husan-i-Avval", jež napsal Džinésvar Dás Džain. Uveřejněn byl jako V. svazek The Library of Jaina Literature. (Arrah 1916). Velmi stručný, ale výstižný je článek, jež tamilsky napsal Munší Sastram Aijar. Jeho překlad vyšel v The Jaina Gazette vol. XVIII. str. 121-129, (Madras 1921), pod názvem "Jainism. An Article written in Tamil 80 years ago". Translated by Rev. H. Bower. Tento článek se hodí výborně pro první informaci někoho, kdo o džinismu nic neví a zasloužil by si být přeložen do všech evropských jazyků.

Mimo to za zmínku stojí ještě velmi dobrý článek C. S. Mallinatha: "Jainism", uveřejněný v The Jaina Gazette, vol. XIX., str. 65-88, (Madras 1923). Článek má silnou tendenci apologetickou, chce dokázat, že džinismus je samostatná soustava, jež se nevyvinula ani z buddhismu, ani z hinduismu.

Svým obecným rázem sem náležejí i články "Jain" v encyklopedickém díle "Castes and Tribes of Southern India" od Edgara Thurstona, C. I. E., (Madras 1909)¹³⁾ a "Jain Religion" v podobné sbírce "The Tribes and Castes of the Central Provinces of India" od R. V. Russella a Rai Bahadura Hira Lala, (London 1916).¹⁴⁾ Prvý z těchto článků si všímá hlavně přítomných poměrů v jižní Indii, druhý, ve své obecné části zpracovaný hlavně dle Bühlera, si všímá poměrů ve střední Indii.

Také je nutno uvést na tomto místě spis Herberta Warrena "Jainism in Western Garb, as a Solution to Life's Great Problems". (První vydání Madras 1912, druhé opravené a zvětšené Arrah 1916). Tato kniha není vlastně vědecké dílo, ani metodou ani způsobem, jak si autor opatřil znalost látky. Kniha je totiž zpracována na základě rozhovorů s různými džinisty, zejména se zesnulým výborným znalcem džinismu Vírčandem R. Gándhím. Spisovatel nezná ani sanskrt, ani džinistický prákrt, a tyto rozhovory, vedle některých spisů anglických, jsou mu jediným pramenem. Metodu mu určuje účel, uvedený v názvu: vidí v džinismu možnosti řešit životní problémy jako záhadu posmrtného života, spravedlivé odměny za skutky vykonané v tomto životě a p. Tím se jeho spis řadí vlastně mezi jakési misionářské příručky, jaké hojně píší nyní vyznavači džinismu, aby svému náboženství získali nové přívržence. Warren se snaží převést čistě džinistické pojmy ve slova západní a tím se mu stává, že se mu někdy oboje neshoduje, což konec konců vede k tomu, že v jeho díle je nauka džinistická více nebo méně zkreslena.

K těmto souborným spisům se blíže řadí díla, která se obírají dějinami džinismu, nebo nějak k nim přispívají. Na prvním místě stojí velice záslužné dílo A. Guérinota: "Répertoire d'Épigraphie Jaina, précédé d'une esquisse de l'histoire Jainisme d'après les inscriptions" (Paris 1908). Zejména je toto dílo důležité tím, že soustavně zpracovává a podává zprávy nápisné o různých džinistických školách.

Z novějších v Evropě vydaných knih o džinismu uvádím Helmuth von Glase-
napp: "Der Jainismus", 1926.

Velmi důležitý spis je také "Studies in South Indian Jainism" od M. S. Ra-
maswami Ayyangara a B. Seshagiri Rao. (Madras 1922). Tato kniha je první sou-
stavný výklad dějin rozšíření džinismu a již. Indii, hlavně na základě prame-
nů tamilských a karnátských. Také sem náleží U. D. Barodia: "History and Lite-
rature of Jainism", (Bombay 1909).

Souborný výklad džinismu ze stanoviska historického podává článek Jarla
Charpantiara: "The History of the Jains" v Rapsonově díle "The Cambridge His-
tory of India", Vol. I.: Ancient India, (Cambridge 1922), kap. VI., str. 150-
170.

Velice cenná monografie, která nám objasňuje některé stránky styků s in-
dickými muslimy, zejména pak s mughálskými panovníky, je gudžarátská kniha
"Súrišvara ané Samrat" od Munirádže Vidjavidžaje, (Bhavnagar 1920). Kniha se
zabývá cestami džinistického světce Harividžaja Súriho a jeho styky s císařem
Akbarem.

V nové době se v Indii objevují spisy o džinismu, které mají značně propa-
gační ráz a jejichž spisovatelé jsou džinisti. V těchto spisech je obyčejně
uloženo velmi mnoho cenného materiálu, třeba že nejsou vždy zpracovány vědec-
kou metodou, a mnohdy zabíhají do bezúčelných polemik a jsou přeplňovány ukáz-
kami z jiných náboženství, obyčejně čerpanými z druhé i třetí ruky. K nim nále-
ží také překlady a některá vydání textová, doprovázená překlady a výklady.

Na prvním místě tu stojí spisy Champat Rai Džaina: "The Practical Path",
(Arrah 1917), "The Key of Knowledge" (druhé opravené vydání Arrah 1919), "Con-
fluence of Opposites" (Arrah 1921). K nim se druzí Njájavidžajův "Adhjátma
Tattválóka. The Spiritual Light". Translated into English with General Notes
by Motichand Jhaverchand Mehta. With an Introduction by Motichand Jhaverchand
Mehta. (Bhavnagar 1920). Adhjátma Tattválókah je sanskrtská báseň o 8 odděle-
ních, v nichž spisovatel probírá aforisticky základní zásady džinistické nauky.
K básni napsal sám autor obšírný gudžarátský komentář. Doplněný výtah tohoto
komentáře je jeho spisek "Džainadaršan" (Bhavnagar 1919).¹⁵⁾ Komentář, a ještě
lépe spisek "Džainadaršan", podává úplnou soustavu džinistického náboženství,
nevyjímaje ani soustavy logické, která je velmi důležitou součástí džinistické
nauky a ve které je Njájavidžaja mistrem na slovo vzatým. Spis sám sleduje cí-
le apologetické, uvádí vždy protichůdná mínění a vyvrací je, nikde však nejme-
nuje soustavu, která se drží takového protichůdného mínění. Nejnovější dílo
Njájavidžajovo je báseň "Njájakusumándžalih", vykládající a logicky zdůvodňu-
jící džinistickou nauku. Báseň přeložil do gudžaráštštiny a angličtiny, opatřil

podrobným gudžarátským a anglickým komentářem a vydal tiskem Hirálál Rasikdás Kápádijá, M. A., profesor na Wilson College v Bombai. (Ahmadábád 1922). Kniha v tomto vydání je znamenitou příručkou džinistické nauky; vadí jí, že nemá rejstřík.

K těmto spisům se bezprostředně řadí textová vydání po evropském způsobu, s překlady a obsáhlými úvody a poznámkami, a některé samostatné překlady bez textu.

První místo tu mají "The Sacred Books of the Jainas", jež vydává Sarat Chandra Ghoshal, M. A., B. L. v Arrahu.¹⁶⁾ Dosud vyšly tři svazky.

I. svazek: "Davva-Samgaha" ("Dravya-Samgraha") by Nemichandra Sidhanta Chakravartí with a comentary by Brahmadeva. Edited with Introduction, Translation, Notes and an original Commentary in English by Sarat Chandra Ghoshal, M. A., B. L., (Arrah 1917).

II. svazek: "Tattvarthadhigama sutra" ("A treatise on the essential principles of Jainism") by Sri Umasvámi Acharya edited with introduction, translation, notes and commentary in English by J. L. Jaini, M. A., (Arrah 1920).¹⁷⁾

III. svazek: "The building of the cosmos or Pañchâstikâysâra" ("The five cosmic constituents") by Svami Sri Kundakundacharya edited with Philosophical and Historical Introduction, Translation, Notes and Original Commentary in English by Prof. A. Chakravartinayanar, M. A., L. T., (Arrah 1920).

Do této skupiny náležejí také podobný vydání mimo sbírku "Sacred Books of the Jainas". Jsou to zejména: Jaina Law "Bhadrabahu Samhita". Text with Translation and Appendix containing Full Text of an important Judgement in a Jaina Case by the Original Side of the High Court of Judicature, Indore. By J. L. Jaini, M. A., The Library of Jaina Literature, vol. IV., (Arrah 1916).

"The Ratna Karanda Sravakachara" (or the Householders Dharma of Sri Samanta Bhadra Acharya). Translated into English with an Introduction by Champat Rai Jain. The Library of Jaina Literature, vol. IX., (Arrah 1917).

Dále anglický překlad "The Paramatma Prakash" by the Sri Yogindra Acharya. Translated into English with critical notes by Rickhab Dass Jain, B. A., with an introduction by Champat Rai Jain. The Library of Jain Literature, vol. I.

K tomu přistupují dále rozličné drobné monografické spisy, jednak roztroušené po časopisech, jednak vydávané samostatně. Nejvíce pozornosti se v nich věnuje metafysice a filosofii vůbec. Hojně článků tohoto druhu přináší časopis

"The Jaina Gazette", vydávaný v Madrásu, který obsahuje též kritiky knih o džinismu. Důležitější filosofické články v "The Jaina Gazette jsou: U. D. Barodia: "Soul", vol. XVI. (1920), str. 2-6, 28-31, 57-61. Anon.: "God", vol. XVI., str. 75-78. Herbert Warren: "Creation", vol. XVI., str. 188-196. Harishatya Bhattacharyaji: "The Physical Faculties in the Jaina System", vol. XVII. (1921), str. 169-186. D. Seshagiri Rau: "Spiritual Experience and Reality", vol. XVII., str. 214-218. O. Pertold: "The Idea of God in Jainism", vol. XIX., str. 97-109, 134-143, 156-161.

Samostatné spisy z oboru džinistické metafysiky, jež vyšly v posledních letech a jež jsou nejdůležitější: "Džainatattvadžñānam" od Vidžajadharmasúriho. Spisek je psán sanskrtem. Vyšel v Jasóvidžaja-Granthamále. (Bhávnagar 1917). Dále dva spisy Mangalavidžajovy: sanskrtský - "Džaina-tattvapradípa", (Benáres 1918) a gudžarátský - "Tattvákhján", (Bhávnagar 1921).

Vedle metafysiky je také důležitou složkou džinistické nauky logika, již zejména mniši věnují velmi mnoho pozornosti, protože je základem hlásání nauky. Z těchto spisů uvádím alespoň některé. "Nyayavatara- the earlies Jaina work on pure logic" by Siddha Sena Divakara (The Celebrated Keapanaka of Vikramāditya's Court). With sanskrit text and commentary edited for the first time with notes and english translation by Mahamahopadhyaya Dr. Satis Chandra Vidyabhusana. The Library of Jaina Literature, vol. II., (Arrah 1915).

"The Naya Karnika, a work on Jaina logic" by Sri Vinaya Maharaj. Edited with Introduction, English Translation and critical notes by Mohanlal D. Desai, B. A., LL. B., The Library of Jaina Literature, vol. III., (Arrah, 1915).

"Jaina Logic", by Prof. A. Chakravarti, M. A., L. T., The Jaina Gazette vol. XVI., str. 49-57, (Madrás 1920).

Mangalavidžaja: "Saptabhangípradíp", (Bhávnagar 1921), gudžarátský.

"Saptabhangi or the seven modes of predications", by Prof. A. Chakravarti. M. A., The Jaina Gazette, vol. XVII., str. 197-214, (Madrás 1921).

"Pramána-naya-tattvalokálamkára". Composed by the Savant, the noble Vadi-deva. Translated by Harishatva Bhattacharya, M. A., The Jaina Gazette, vol. XVII., (Madrás 1921), str. 273-279, 305-309, 317-331, vol. XVIII., (Madrás 1922), str. 17-30, 59-64, 98-101, 132-137, 158-163, 189-198, 226-233, 263-276, vol. XIX., (Madrás 1923), str. 12-19, 41-47, 110-120, 144-146, 161-166, 185-191, 237-238 a pokrač.

V poslední době vychází též mnoho článků o dějinách džinismu, které není možno jednotlivě uvádět pro jejich množství. Většina jich vychází v "The Jaina Gazette", další v revuích, psaných rozličnými domorodými jazyky.

Konečně existuje ještě řada spisů, které nelze zařadit do uvedených skupin, z nich uvádím alespoň některé:

Vidžajadharmasúri: "Brahmačarja-dig-darśan", (Bhávnaġar 1921). Tento spis je psán hindsky a jedná o pohlavní čistotě z džinistického hlediska.

"Sámáyika or a way to equanimity" by Banarasi Lal Garr, (Arrah 1918). Je to spis rovněž etický.

"Jaina Gem Dictionary" by J. L. Jaini. The Library of Jaina Literature, vol. IX., (Arrah 1918). Je to slovníček odborných výrazů, vyskytujících se v džinistických spisech.

Mezi tyto spisy je též nutno zařadit životopisy zesnulého Vidžajadharmasúriho, jenž byl skutečně vzácným zjevem mezi džinistickými mnichy. Vynikal učeností i vzorným životem. Jeho životopisy vyšly tři: F. Belloni Filippi: "Dharmavijayasúri". Giornale della Societa Asiatica Italiana, vol. XXIX., (Firenze 1911), str. 166-171. Dr. L. P. Fessitori: "Vijaya Dharma Súri. A Jain Acharya of the Present Day". (Bhávnaġar 1918). A. J. Sunavala, B. A., LL. B.: "Vijaya Dharma Súri. His Life and Work". Jaina Literature Society, (Cambridge 1922).

Tento výčet literatury o džinismu není úplný a nemůže ani být úplný, nemá-li překročit rozumný rozsah. Myslím však, že jsem do něho zahrnul všechny spisy, alespoň poněkud důležitější, psané evropskými jazyky a nejvýznamnější spisy, psané indickými jazyky. Vůbec jsem na toto místo nezařadil nová vydání spisů kanonických a starších spisů teologických, pokud nejsou doprovázeny překlady nebo rozsáhlými úvody, které mají ráz spisů samostatných. O nich bude podána zpráva při výkladu o kanonické a ostatní náboženské literatuře džinistické.

Metody

Pokládám za nezbytné zmínit se předem ještě alespoň docela stručně o metodách, jak zpracovávat náboženské soustavy a zejména upozornit na rozdíly mezi metodou filologů a odborných badatelů o náboženství. Musím věnovat této věci tím spíše pozornost, protože jsem se tohoto problému dotkl již v předmluvě, kde jsem se zmínil, že se džinismu věnuje až dosud málo pozornosti od ba-

datelů o vědě náboženské a že dosavadní spisy nesou většinou ráz výhradně filologický. Proto je třeba si těchto rozdílů všimnout podrobněji.

Je samozřejmé, že filolog nejprve obrátí pozornost ke spisům toho kterého náboženství a snaží se z nich vytěžit pokud možno nejvíce. Nejprve vynoří otázky skladby, vzniku a datování posvátných písem toho kterého náboženství. Potom následují otázky spolehlivosti knih jako historických pramenů a tím současně se objevuje otázka souvislosti těchto knih s osobou skutečného nebo domělého zakladatele náboženství, otázka, zda zakladatel byla osoba historická nebo ne a jaká asi byla původní nauka, kterou předpokládaný zakladatel nauky hlásal. K tomu se pojí řada záhad rázu čistě filologického, o jazyku spisů, o interpolacích, rukopisech a způsobu, jak byly zachovány atd.

Výsledek těchto prací se projeví, když dojde k tomu, aby to které náboženství bylo zpracováno souborně. Filolog se i zde drží své metody, vychází od nejstarší známé podoby náboženství, jak je mu známa z kanonických spisů. Z jejich rozvrstvení se snaží určit v nich nejstarší vrstvu a tak vylíčit pokud možná nejstarší podobu náboženství, které má zpracovat.

Netvrdím, že by tato práce nebyla záslužná a cenná. Naopak je nezbytné, máme-li všestranně poznat některé náboženství a máme-li spolehlivě vystopovat jeho vývoj. Ale není to metoda jediná a není to metoda hlavní, nýbrž jenom metoda pomocná, právě jako filologie je jenom pomocnou vědou vědy o náboženství, která ji nemůže nikdy nahradit, jak se svého času domnívali někteří badatelé, když chtěli učinit dějiny náboženství součástí nebo odborem filologie.¹⁸⁾

Věda o náboženství ubírá se kupředu právě opačným postupem než filologie. Jejím základem je poslední podoba toho kterého náboženství, byť i sebezrádnější. Věda o náboženství, pokud je to vůbec možné, vychází od živých náboženských soustav, jakožto nejpřístupnějších a poskytujících nejméně sporných otázek a nejméně záhad, nejbližších lidskému poznání, nejúplnějších a prozrazujících nejvíce všelidské stránky náboženství. Mrtvé náboženské soustavy jsou torsa, vždy neúplná, neboť knihy nám nikdy nezachovaly přesnou podobu náboženství, i když chtěly. V nejlepším případě scházejí osobní rozdíly, které živému náboženství dodávají živost. Mrtvá náboženství, jejichž znalost čerpáme z jejich vlastních náboženských spisů jsou ještě nedokonalejším obrazem onoho náboženství, jak svého času bývalo, protože nikdy neobsahují úplný popis. Mnoho se předpokládalo, co se udržovalo ústním podáním, mnoho bylo úmyslně zamlčeno, mnoho bylo jenom stručně zmíněno, protože každý člověk té doby to znal, - a to se nám teď ovšem zdá nejasné, stává se to předmětem dohadů a sporů. Proto věda o náboženství musí vycházet od živých náboženských útvarů.

Další postup vede ovšem nazpět do minulosti. Pomůckou je tu na prvním místě ústní podání toho kterého náboženství, a ruku v ruce současné teologické

spisy, zejména spisy exegetické, propagační a apologetické, které jsou spojovacím článkem mezi živým náboženstvím a starobylými svatými písmi, o něž se náboženství opírá, nebo alespoň předstírá, že se opírá. A tu pak teprve přichází na pomoc filologie s výsledky svého bádání, podává pomocnou ruku a ukazuje bezpečně cestu, jak obnovit jednotlivé články vývojového řetězu toho kterého náboženství pokud možno nejdéle do minulosti.

Jak je vidět, je potřeba obou metod, obou věd, chceme-li poznat některé náboženství v celém jeho rozsahu a vývoji. Ovšem nesmí jedna z těchto věd nahradit druhou, a nesmí tvrdit, že druhá je zbytečná nebo méněcenná. Obě musí zachovat také svůj přirozený postup, aby se v pravý okamžik sešly. Filologie počíná prací gramaticko-kritickou, zkoumá jazyk náboženských spisů, jeho místo mezi jinými jazyky, jeho stáří, postupuje ke kritice literární, doplňuje, co schází, srovnává díla a upravuje je soustavnými dohady, přechází ke kritice věcné, načež opouští svou vlastní metodu a přechází k metodě historické, ke kritice literárních děl jako pramenů historických, stanoví jejich spolehlivost, dobu a její ráz, poměr k jiným památkám, a konečně dochází k tomu, že podává soustavné výsledky svého bádání.

Postup vědy o náboženství je opačný a tím jsou i zcela odchylné její dílčí metody. Věda o náboženství vychází k pozorování a od záznamů pozorovaného, přechází k psychologickému rozboru, získané prvky srovnává jednak mezi sebou, jednak s podobnými všelidskými jevy, hledí uvést tyto prvky v soustavu podle rozličných hledisek, z nichž nejdůležitější je hledisko časové, hledisko vývojové a hledisko, jak působí cizí vlivy - synkretismus. K tomu se nutně pojí věcná kritika a úsudky z hlediska hodnoty. Tím se dostává věda náboženská k historii vývoje náboženské soustavy a na tomto poli se setkává s výsledky filologie, které nyní nezbytně potřebuje.

Filologie není jediná věda, s níž se věda o náboženství stýká na poli svého bádání. Vedle filologie je to především věda o člověku ve společnosti, etnografie a etnologie,¹⁹⁾ která se zabývá též bádáním o náboženství. Ovšem postupuje při tom zase svou metodou a dochází k výsledkům svého způsobu, které nesmí věda o náboženství přezírat. Věda o člověku zkoumá zejména ony náboženské složky, které uvádějí náboženství v souvislost se společenskými jevy. Věda o člověku umožňuje náboženské vědě poznat zejména prostředí a životní podmínky, v kterých to které náboženství povstalo a dále se vyvíjelo. Podrobnosti o tom však nenáleží na toto místo, protože se u džinismu tyto věci omezují na nejmenší míru.

II.

V Z N I K A V Ý V O J D Ź I N I S M U

Obecné předpoklady

Džinistická tradice tvrdí, že džinismus trvá od věčnosti, v základních zásadách nezměněn, a že jenom čas od času přicházejí světci, věrozvěstové, zvaní džinové²⁰⁾ nebo tírthamkarové,²¹⁾ kteří džinistickou nauku znovu hlásají a vykládají podle chápavosti toho kterého věku. V nynější sestupné světové periodě (avasarpiní)²²⁾ bylo prý čtyřicet tírthamkarů. Zprávy o prvních dvaadvaceti jsou rázu naprosto mystického a stěží lze v nich spatřit zrno historické pravdy. Pouze dva poslední tírthamkarové jsou historické osobnosti. V nynější době se objevují názory badatelů (evropských), že i zprávy o třetím tírthamkarovi, který prý předcházel tyto poslední dva, jsou založeny na nějaké tradici o jeho skutečném životě.

Podle džinistické tradice se narodil předposlední džinah, jménem PÁRŠVAH, v Benáresu r. 817 př.n.l. a ve třiceti letech zařídil tírth, čili se stal tírthamkarem. Ostatní zprávy o narození a životě Páršvově, pokud je máme zachovány v džinistických životopisech tírthamkarů a v digambarských puránech jsou asi pouhou legendou, silně myticky zabarvenou.²³⁾ Ze všeho se zdá, že ani Páršvah nebyl zakladatelem nějakého nového náboženství, nýbrž se spíše zdá na základě trvající víry džinistů být pravděpodobnější, že se již Páršvah postavil v čelo nějaké skupině žebrových mnichů, jichž se v 9. stol. př. n. l. v Indii potulovalo mnoho bez vůdců a bez organizátorů. Tito mniši hledali v bezdomoví řešení sporů, které zmítaly již tehdy nitrem mnohých Indů. Již ve starších upanišadách se setkáváme s názory, že jsoucno je jediné, trvalé, bez počátku a bez konce. Naproti tomu u prostých Indů trvá odedávna víra v dualismus těla a duše, zároveň s názorem, že duše při smrti mění jen svou schránku, přechází z těla do těla. To je starý, předárijský názor indický a velmi podobný názorům, s nimiž se setkáváme v pozdějším džinismu.

Je to zejména silně animisticky zabarvený názor, že duše, myšlená jako nějaká jemná látka, vyplňuje celé tělo a přizpůsobuje se mu tvarem i rozměrem. Tento dualismus hmoty a ducha je také základem filosofie sámkhjové, která měla pravděpodobně též nějaký vliv na vývoj džinistického náboženství. Ovšem tyto rozličné vlivy nedovedeme dnes již přesně rozlišit a osamostatnit. Je však jisté, že tyto myšlenky jsou výsledkem myšlení lidového a ne umělé spekulace

vrstev, zabývajících se filosofií a náboženstvím řemeslně, jako např. tomu bylo u bráhmanů.

Mimo filosofické otázky byly to i společenské poměry, které vedly k tomu, že řady lidí odcházely z domova bez domoví, kde doufali v klidu dojít rozřešení spletených otázek životních. Především to byla řevnivost kast, zejména kšatrijské a bráhmanové. Tato řevnivost se již v tak dávných dobách projevovala velmi mocně, jak můžeme soudit z báje o Parašurámovi, jejíž původ musíme hledat v dobách snad ještě dávnějších, než vznik džinismu. Tato vzájemná nenávisť obou kast, podrobíme-li ji vědeckému rozboru, přivádí nás na myšlenku, že nejde tu jen o odpor rodový, nýbrž že je to odpor v zásadě plemenný. Moderní bádání národopisné, čím dál tím jasněji ukazuje, že kšatrijové byli v nějakém velmi úzkém spojení s indickým praobyvatelstvem. Zejména antropologický výzkum Rádžputů a Bhílů, kteří se sami rádi nazývají kšatriji, vede nás především k tomuto přesvědčení. Současně se zdá, že vymizení kšatrijů v Indii souvisí s jejich sklonem stěhovat se na východ.

Myslím, že to je také hlavní příčinou, proč se v džinismu, jež je spojen v historické době vždy s kastou kšatrijskou, vyskytují některé myšlenky cizí árijským náboženstvím. Ne neprávem je H. Jacobi nazývá ideami animistickými a hledá jejich původ v lidových pojmech náboženských.

O Páršvově formulaci džinistického náboženství mnoho nevíme, třebaže se udržela až dodnes džinistická sekta, která uznává za posledního tirthamkara jen Páršvanátha. Jsou to tzv. Osválové. ²⁴⁾

Ze všech tradičních zpráv zdá se být jediné spolehlivou zpráva, že Páršvah učinil pro své učedníky závazné čtyři sliby, kdežto Mahávírah přidal k tomu ještě slib pátý. Ale již v tom, které to byly sliby, není tradice jednotná. Některé prameny tvrdí, že Páršvovy sliby byly: neníčit života, nelhat, nebrat, co není dáno, a nemít žádného majetku. Tyto prameny tvrdí, že slib naprosté pohlavní čistoty je obsažen ve slibu nemít majetek. Jiní tvrdí, že čtvrtý slib byl právě slibem pohlavní zdrženlivosti a že slib nemít vlastního majetku byl přidán teprve Mahávírem. Podle toho jsou o reformě Mahávírově rozličné názory i mezi samotnými džinisty. ²⁵⁾

Mahávírah

MAHÁVÍRAH, poslední džinah v této světové periodě, je i samými džinisty uznáván jen za reformátora náboženství, nikoli za zakladatele. Tím se velice liší od Buddhy, jenž sám založil skutečnou novou náboženskou sektu. Podle džinistického náhledu se liší však i tím, že jediné džinah je naprostý buddha (sammá sambuddhó), kdežto Gótamó Buddha dříve hledal uspokojení v jiných sektách, než se dopracoval jasného poznání a dosáhl osvícení.

Život Mahávírah, třebaže je zahalen bájemi²⁶⁾ stejně jako život ostatních džinů, můžeme přece rekonstruovat a popsat na základě džinistických zpráv, kontrolovaných zprávami nedžinistickými. Jsou to zejména zprávy buddhistické, které nám podávají důkazy, že Mahávírah byl historická osoba²⁷⁾ a že džinismus byl hned od počátku samostatná soustava, nemající nic společného s buddhismem, jak svého času tvrdili a snažili se dokázat někteří evropští učenci.²⁸⁾

Na základě historických pramenů, jež máme nyní po ruce, s plnou jistotou můžeme tvrdit, že Vardhamánó Náttaputtó, zvaný řádovým jménem Mahávírah, byl starším součastníkem Gótama Buddhy, a že jeho reforma vyrostla ze stejných, nebo alespoň podobných předpokladů, jako vystoupení Buddhovo. Víme také, že Mahávírah měl snazší práci než Buddha, protože se přidržel starého řádu Nir-granthů (v páli a prákrtě Niganthů), o nichž se buddhistické spisy opět a opět zmiňují jako o úhlavních nepřátelích, uvádějíce i jméno jejich vůdce, Náttaputtó nebo Nátiputtó, a zmiňujíce se i o tom, že zemřel v Pávě, což se shoduje úplně s tradicí džinistickou.

Narození Mahávírovo klade běžná džinistická (švétámbarská) tradice do r. 599 př.n.l., kdežto prof. H. Jacobi posunuje je do let 477-6, čímž přibližuje Mahávíra blíže k Buddhovi. Digambarové za to posunují rok narození Mahávírova ještě dále do minulosti, a to do r. 659 př.n.l. To se však nezdá pravděpodobným, protože to odporuje tradici buddhistické, že oba náboženští velikáni byli současníci a sokové. Podle tradice se Vardhamánah narodil v předměstí města Vaišálí, zvaném Kundagrámam, z kšatrijského klánu Nájů (Džňátah). Byl druhý syn Siddhártha a Trišály. Podle tradice švétámbarů žil prý až do svého třicátého roku v rodině, oženil se s Jaśódou, s níž měl dceru Anodždžu. Po smrti svých rodičů se svolením staršího bratra vstoupil do řádu mnichů Páršovových, podrobil se obvyklým vstupním obřadům (díksá), a vzal na sebe všechny přísné povinnosti, předepsané řádovou disciplínou. Po třinácti měsících řádového života odložil prý i oděv. Po dvanácti letech mnišského života došel prý vševedoucnosti (kévála-džňánam) a začal kázat nauku, která byla zdokonalenou naukou Páršovovou. Tradice švétámbarů klade toto veřejné vystoupení Mahávírovo do r. 557 př.n.l. Mahávírah kázal potom prý plných třicet let až do r. 527, kdy zemřel v městě Páva-purí.²⁹⁾

Zdá se, že Mahávírah v době oněch dvanácti přípravných let neodával se pouhému rozjímání o lidských strastech, a jak dojít vykoupení z nich, nýbrž asi studoval důkladně náboženství, k němuž po rodičích náležel, totiž učení Páršovovo. Když se stal členem mnišského řádu Páršovova, usiloval hned od počátku, jak se zdá, aby jej zdokonalil a nauku prohloubil.

Všechno ostatní, co se vypravuje o životě Mahávírově v rozličných životopisech džinů, jsou jen báje, které jsou ve shodě s džinistickým logismem upra-

veny v pevné schéma, jež je neměnné u všech džinů. Rozdíly jsou jen v podrobnostech, jako ve jménu, věku, jménu rodičů atd. O tom i o ostatních tirthamkarech, kteří prý předcházeli před Párśvem, pojednám na jiném místě, kde se budu zabývat podrobně džinistickým bájeslovím a otázkami, zda se v nich dá zjistit nějaké zrno historické pravdy.

Po svém osvícení kázal Mahāvira nauku a vyučoval svých jedenáct učedníků (gana-dharah), kteří měli zachovat a dále šířit jeho učení. Jména učedníků se uvádějí shodně v starých náboženských džinistických knihách i v nápisech, a jsou to: Indrabhūti z Gautama-gótra, Agnibhūti z Gautama-gótra, Vájubhūti z Gautama-gótra, Ārja-Vjaktah z Bhāradvāja-gótra, Ārja-Sudharmā z Agnivésjā-jana-gótra, Mandikaputra z Vāsīśtha-gótra, Maurjaputra z Kāśjapa-gótra, Akam-pita z Gautama-gótra, Ačalabhratā z Hāritājana-gótra, Métārjaha z Kaundīna-gótra a Prabhāsah z téhož gótra.

Uchování nauky Mahāvirovy

Úkolem gana-dharů bylo sestavit nauku tirthamkarovu v pevnou soustavu. To se prý také stalo. Soustava se dále udržovala ústní tradicí a přecházela vždy z mistra na učedníka. Seznamy džinistických světců a mistrů, zvané paṭṭavālī, nám zachovaly jména učitelů džinistické nauky až skoro do sedmi set let po nirváně Mahāvirově. Z těchto paṭṭavālī se dovídáme, že se soustava Mahāvirova učení udržovala neporušena asi po stodvašedesát let, načež začala postupně upadat v zapomenutí, až kolem r. 156 n.l. nebylo již džinistického mnicha, který by byl znal jediný díl (aṅgam) džinistické soustavy nazpaměť.

Věc nabyla ještě větší vážnosti tím, že již od 4. stol. př.n.l. začaly v džinistické církvi rozkoly, které vedly později k vzniku dvou nynějších hlavních sekt, švétámbarů a digambarů. Za těchto poměrů dospěly věci tak daleko, že původní soustava džinistické nauky (džainasiddhāntah) byla skoro jako na dobro ztracena. Digambarové skutečně také přijali tento stav za nevyhnutelný následek času a nestarali se, aby se dopátrali alespoň snad částečně zbytků původního znění svého učení, a počali psát spisy nové, v nichž vykládali nauku, jak se v pamětech rozličných mnichů udržela.

Švétámbarové však vynaložili celé své snažení na to, aby se dopátrali původního znění džinistického kánonu. Pokud se jim to podařilo, nedá se nyní zjistit. Jisto je, že na koncilu v Pátaliputře, který se konal koncem 4. stol. n.l., byl ustaven jakýsi kánon. V konečnou podobu byl však uveden teprve na koncilu ve Vallabhí, který se konal za předsednictví Devarādhigānina v 980. roce po nirváně Mahāvirově, tedy pravděpodobně r. 454 n.l. nebo o 60 let později. Texty, které byly sebrány a napsány, byly rozděleny v tyto sbírky: Jedena-

čtyřicet sůter, dělicích se na aṅga (11), upāṅga (12), śhēda-sūtra (5), mūla-sūtra (5), a osm rozličných jednotlivých sůter. K sūtrám se dále řadila Painna (Prakīrnaka), díla netříděná, kterých bylo třicet, Nirjukti (komentáře), celkem dvanáct a jedno Mahābhāṣjam.³¹⁾

Jedenáct aṅg jsou prý zbytky původních dvanácti aṅg, které prý dohromady s pūrvy a některými jinými texty tvoří nauku každého tīrthamkara. Pokud je to pravda, nedá se nyní již zjistit. Digambarové však nevěří v ortodoxní původ těchto jedenácti aṅg a tvrdí, že původní znění džinistické nauky se úplně ztratilo. Proto v prvním století n.l. jejich vzdělání mniši zaznamenali alespoň teologické a metafysické nauky a to volným způsobem, jak si je sami zapamatovali. Při tom je podivuhodno, že nauky obou sekt, až celkem na nepatrné a vnější podobnosti, se shodují. To myslím je dostatečným důvodem, abychom nynější džinistickou nauku přijali za věrnou reprodukci původní nauky Mahāvīrovy, třebaže se její slovní znění asi nezachovalo vůbec. Neboť celý stav svatých písem śvétāmbarských nenásvědčuje tomu, že jsou věrným a doslovným podáním toho, co sestavili ganadharové.

Džinistická nauka se v této podobě udržuje až do nynější doby bez značnějších změn, přesto, že se během doby džinistická obec rozštěpila na dvě sekty a mimo to na řadu škol a skupin.

III.

D Ě J I N Y D Ě I N I S T I C K Ě C Í R K V E

Vznik džinistické obce a společný vývoj

Mahávírah založil tírth čili džinistickou církev. Džinistická církev se skládá z mniichů (sádhu), mnišek (sádhvī), věřících mužů (śrávakah) a věřících žen (śrávikā).

Mahávírah stál v čele této džinistické obce a měl za hlasatele své nauky jedenáct apoštolů, ganadharů, jejichž jména a původ jsem již uvedl. Gana-dharové byli mistry učitelů, představenými skupin mniichů, neboli gami. Takových skupin bylo devět. Prvých pět gana-dharů mělo gany po pěti stěh mniichů, další dva po dvou stěh padesáti. Poslední čtyři stáli v čele pouze dvou gami, vždy dva a dva v čele jednoho ganu, a každý měl pod sebou tři sta mniichů. 32)

Z jedenácti gana-dharů, kteří znali nazpaměť celý kánon (siddhāntah), devět zemřelo ještě před smrtí Mahávírovou v Rádžagrze a to smrtí dobrovolnou: měsíc se postili a nepili ani vodu. Jenom Indrabhūti z rodu Gautamova (Gautama-gótram) a Ārja-Dudharmā z rodu Agnivésjájana (Agnivésjájana-gótram) přežili Mahávíra a stali se jeho nástupci jako duchovní vůdci džinistické obce. Nejprve byl hlavou církve Indrabhūti po dvanáct let, načež, když Indrabhūti dosáhl vševědoucnosti (kévaladžňānam) a zemřel, stál v čele církve Sudharmā rovněž dvanáct let. Sthavirávalī v Kalpasūtře pomíná Indrabhūtiho a jmenuje prvním nástupcem Mahávírovým Sudharmanā.

Nástupcem Sudharmanovým se stal jeho žák Džambú z Kásjapa-gótra, jenž vedl džinistickou obec dvacet čtyři let. Džambú byl poslední džinista, který dosáhl kévaladžňāna a věčné spásy (mókšah). Vlivem klesající světové peridy, ve které se stále a stále zhoršují životní podmínky, nemůže podle džinistické víry dojít nyní nikdo kévaladžňāna, ba zhoršily se prý věci tak, že se již stal nedostupným i druhý stupeň vědění, tzv. manahparjāja-džňānam (znalost myšlenek a citů druhých). Podle džinistických zpráv zemřel Džambú r. 403 př.n.l.

Jeho nástupcem byl Prabhava z Kátjájana-gótra, původně prý loupežný kníže, znalý kouzel a čarů, jimiž si na svých výpravách pomáhal. Na džinismus jej obrátil Džambú. Zemřel podle śvétámbarovské tradice r. 397 př.n.l. Za něho prý

(podle ústní tradice švétámbarů) povstaly sekty Osválů a Šrimálů. Ale tato zpráva se nezdá být úplně spolehlivá, zejména na základě toho, co známe o kmelech Osválů a Šrimálů.³³⁾ Za něho prý byla také postavena první socha Mahávírova a to v místě zvaném Upakéša-Páttana.³⁴⁾

Prabhavovým nástupcem byl Šajambhava (Jacobi: Sajjambha) z Vátša-gótra. Po něm následoval Jaśobhadra z Tuṅgikájana-gótra a po něm Sambhútavidžajah z Máthara-gótra a Bhadrabáhu z Práčína-gótra. Sambhútavidžajah byl v čele džinistické obce pouze dva roky a proto v některých seznamech nebývá o něm ani zmínka, jiné, např. Sthavirávalí v Kalpasútře, uvádějí jej společně s Bhadrabáhuem.

Bhadrabáhu, jenž se stal vůdcem džinistické církve r. 317 př.n.l., byl učenek na slovo vzatý, kterého uznávají všechny sekty za náboženskou autoritu. Digambarové ho pokládají za posledního šruta-kévalina; švétámbarové ho vyhlašují za původce komentáře džinistického siddhantu, zvaného Nirjukti, a za spisovatele jejich nejposvátnější knihy Kalpasútra.³⁵⁾ Připisuje se mu také astronomické dílo Bhadrabáhu-Samhitá.

Život Bhadrabáhuův spadá do doby vlády krále Čandragupta z dynastie Maurjů. Zdá se, že za něho džinismus dosáhl velkých úspěchů. Jsou dokonce i džinistické pověsti, které tvrdí, že sám Čandraguptah přijal džinistickou víru, že se kolem r. 297 př.n.l. vzdal trůnu, stal se džinistickým mnichem a zemřel prý dvanáct let později dobrovolně hladem v Šravana-Belgole (v nynějším Maj-suru). Co je na věci pravda, nedá se z dosavadního pramenného materiálu zjistit.³⁶⁾ Je však jisté, že Čandraguptův vnuk, Aśoka, byl horlivým džinistou před tím, nežli se přiklonil k buddhismu.

Rozkol

Bhadrabáhuem se však zároveň končí i jednotu džinistické církve. Až do té doby se přes mnohé spory a sklony k rozkolům držela církev pohromadě a odchýlná jména v seznamech digambarských církevních otců jsou pravděpodobně pozdějšího původu. Také ve jménech jedenácti ganadharů neboli kévalinů není mnoho rozdílů. Rozdíly, které se vyskytují - zejména v některých nápisných seznamech - jsou jen původu jazykového, nebo jsou to zkratky.³⁷⁾ Po Bhadrabáhuovi mají obě sekty různé vůdce a proto se seznamy potom úplně rozcházejí.

Jak došlo k roztržce a z jakých důvodů, o tom nás poučuje tradice obou sekt a to v zásadní věci neobyčejně shodně, takže musíme těmto zprávám přikládat víru.³⁸⁾

Roztržka ovšem byla připravována již dlouho před tím, když se projevovaly v lůně církve rozličné výklady nauky, které se neshodovaly s tradicí, udržovanou vůdci církve, kteří byli znalí celého siddhantu. Ke konečné roztržce však došlo z popudu čistě vnějšího. Podnětem byl hladomor, který tehdy³⁹⁾ vypukl v severní Indii. Bhadrabáhu s částí mnichů odešel do jižní Indie, jež byla ušetřena hladomoru, kdežto část mnichů vedená Sthúlabhadrem zůstala v severní Indii. Mezi mnichy, kteří zůstali v severní Indii, snad v důsledku strádání zaviněných hladomorem, se ujaly některé zvyky, které nebyly ve shodě s naukou Mahávírovou. Zejména užívali nějakého šatu, pročež byli zvaní ardhaphálakáh.⁴⁰⁾ Z těchto ardhaphálakáh se vyvinula později, někdy v prvním století n.l. sekta śvétámbarů.⁴¹⁾ Za nepřítomnosti Bhadrabáhuovy svolal Sthúlabhadrah koncil do Pátaliputra, na němž byl ustaven džinistický kánon (siddhantah). Ten však Bhadrabáhu a jeho stoupenci neuznali.

Bhadrabáhu zemřel r. 297 př.n.l., Sthúlabhadrah r. 252 př.n.l. Bhadrabáhu je poslední z těch, kdo znali nazpaměť celý kánon, poslední z mistrů, kteří právě proto se zvali śruta-kévalinové. Po nich následovali daśápurvinové, kteří znali deset purv, po nich ekádaśānginové, znalí jedenácti aṅg atd.

Každý z těchto církevních otců založil svou školu, měl zástup učedníků, zvaný ganah. Ganah se dělil na menší skupiny podle učitelů, z nichž byly zvané některé sakhá, jiné kulam. Rozdíl mezi jimi není již zcela jasný.⁴²⁾ Ostatně se toto rozdělení vyskytuje teprve po Bhadrabáhuovi a později se mění u śvétámbarů na rozdělení ve školy, zvané gaččhá, které se rovnaly asi původním ganám. Těchto śvétámbarských škol je nyní v Gudžarátě celkem osm, z nichž Kharatara-gaččhá je nejvýznamnější. Během času se však také rozdělila v menší skupiny, jako jsou např. Tapá-gaččhá⁴³⁾, Añčala-gaččhá atd. Tyto školy se liší od sebe navzájem jenom velmi nepatrně v úkonech předepsaných řádovou disciplínou, a vedle toho tím, že se skoro každá gaččhá věnuje studiu jiného oboru džinistické nauky. Tak např. Tapá-gaččhá věnuje největší pozornost logice.

V minulosti však zcela jistě v rozdělení na školy ležel základ rozkolů, a není vyloučeno, že již před Bhadrabáhuem byly nesvornosti a žárlivosti mezi některými učiteli, což se snad zrcadlí i v rozdílech seznamů církevních otců před Bhadrabáhuem. Po smrti Bhadrabáhuově a Sthúlabhardově se poměry vyvíjely tak, že vznikaly mnohé sekty a že mniši odpadaly od řádu Mahávírova; ale všechny tyto jevy byly jenom přechodné.

Nauka Mahávírova byla v řádu pilně studována a z těchto studií ještě ve třetím století před n.l. vznikla znamenitá teologická díla jako např. Śjámačárjovo Pannavaná Sūtram.⁴⁴⁾ Díla tato vznikla, když hlavou církve byl Mahágirih proslulý tím, že se snažil ze všech sil o návrat k prostotě víry a řádové disciplíny, a usiloval o to, aby mniši zase chodili nazí, jak tomu bývalo za Mahá-

víra, což se v té době již nezachovávalo. A tak se zdá, že v něm musíme hledat základy pozdější sekty digambarů. Ale vše se to dělo v řadě bez vnější roztržky, jenom se rozdíly v míněních stupňovaly, čím dále tím více, až konečně, když se hlavou církve stal mnich slabý, jakým jistě byl Vadžrasénah, došlo k roztržce zcela zřejmé a církev dosud přes všechny spory a sváry jednotná, byla rozpoltěna ve dvě. Švétámbarové tvrdí, že se to stal r. 142 n.l., kdežto Sthánakavásinové kladou tuto událost do r. 83. Evropští učenci se většinou shodují s Hoernlem, který roztržku klade do let 79-82 n.l.

Švétámbarové tvrdí, že se digambarové odtrhli a zpronevěřili pravé víře, kdežto digambarové tvrdí pravý opak. Pravda je asi ta, že se ponenáhlym vývojem vyvinula řádová disciplína tak, jak ji známe od švétámbarů, kdežto digambarové hledali návrat k ideálním dobám života Mahávírova.⁽⁵⁾ Přitom se u švétámbarů vždy znova a znova objevují ideje pársvanáthovské, které se jeví hlavně v návratu k oděvu.

Hlavní rozdíly, jimiž se liší digambarové od švétámbarů jsou asi tyto: Digambarové zobrazují tirthankara jako nahého a bez šperků, se sklopenýma očima. Digambarové tvrdí, že žena nemůže dojít spásy (mókšah), dokud se nenarodí jako muž; proto také a s ohledem na předepsanou nahotu netrpí v řádu mnišky. Tvrdí, že Mahávírah nebyl ženat. Dále, že světec, když dosáhne kévala-džňána, nepotřebuje vůbec potravu, aby mohl dále žít. Popírají správnost legendy, že zárodek Mahávírah byl přenesen z lůna bráhmanky Dévánandy, manželky Ršabhadattovy do lůna kšatrijské ženy Trišaly, manželky Siddhárthovy. A konečně nejdůležitější rozdíl, že digambarští mniši jsou povinni chodit nazí. K tomu ještě přistupuje, že digambarové neuznávají zachovaných kanonických spisů a některých podrobností v historii džinistické církve.

Samostatný vývoj sekty švétámbarů

Když byl rozkol proveden i zevně, švétámbarové hledali upevnit svou nauku v severní Indii a podepřít ji o silnou základnu svatých písem. Na tom pracovali od koncilu v Pátaliputře až do koncilu ve Vállabhí, kdy siddhántah byl konečně zrevidován a napsán. Tehdy se džinismus ocitá na vrcholu své slávy, a to právě v době, kdy se buddhismus blíží ponenáhlu, ale již zcela jistě k neodvratnému úpadku. Sláva džinismu potom trvá až do třináctého století. V těchto dobách rozkvětu džinismu vzkvétá i literatura a umění. Legendy, povídky, dramata a skvostné chrámy hlásají nám dodnes slávu tehdejšího džinismu, štědře podporovaného slavnými králi a bohatými kupci.

V tuto dobu se také vliv džinismu posunuje v původní jeho vlasti, Magadhy, daleko na západ až na samé pobřeží do krajiny tehdy zvané Suráštram⁴⁶⁾, ačko-

li Magadham dále zůstává sídlo církevních otců. Z nich nejvíce vynikající postava je beze sporu HARIBHADRA-SŮRI, bývalý bráhman, proslulý učeností, velmi plodný náboženský spisovatel, od něhož se zachovalo velmi mnoho teologických spisů značné ceny.⁴⁷⁾ Haribhadra-súri žil koncem pátého a začátkem šestého století n.l.

V polovici jedenáctého století vládl v Suráštře král Maṇḍalikaḥ. Džinisté na něj vzpomínají jako na štědrého příznivce svého náboženství, jenž zejména bohatě podporoval stavitelské umění. Brzo nato se stává hlavou sekty švétámbarů HÉMAČANDRA-SŮRI, slavný znalec prákrtu i sanskrtu a znamenitý básník, jehož verše chválí i nevěrci, jako nejuhlaženější a nejpřesnější ze všech veršů sanskrtských básníků oné pozdní doby. Hémačandraḥ byl hlavou církve asi v letech 1088-1173.⁴⁸⁾ Prvním jeho štědrým podporovatelem byl Siddharádžá Džajasimhaḥ, král gudžarátský. Ač sám nebyl džinista, často prý chodil na pouť na horu Girnár. Zemřel r. 1125 a po něm nastoupil Kumárapálaḥ, o němž džinisté tvrdí, že přijal jejich víru a že prohlásil džinismus za státní náboženství v Gudžarátu. Je však jisté, že za jeho vlády Hémačandraḥ přenesl sídlo džinistické církevní hlavy z Biháru do Gudžarátu, který od té doby již zůstal hlavním střediskem džinistů až dodnes.

Další vývoj švétámbarové sekty se bral dále celkem nerušeně až do doby muslimských výbojů, kdy džinisté pro svou přísnost, která se projevovala zejména tím, že bránili zabíjet zvířata, museli velmi mnoho trpět.⁴⁹⁾ Pravděpodobně tehdy také začal klesat počet věřících, až klesl na nynější míru.

V dobách tohoto útlaku však došlo ještě k dalšímu rozkolu v sektě švétámbarovské, z čehož je vidět, že i tehdy si udržel džinismus vnitřní život a schopnost vývoje. Není však vyloučeno, že popud k jeho vzniku vyšel - ovšem jen ideově - zvenčí, totiž z nepřátelského islámu, který džinistům nejvíce vytýkal modloslužebnictví. Úcta soch a obrazů se skutečně v té době (v 15. stol.) tak rozšířila v džinismu obou sekt, že se stala cizím pozorovatelům nápadnější než např. v sektách hinduistických.

A tu právě v Ahmadábádě kterýsi džinistický věřící, jménem Lonká-Šáh, když četl posvátná džinistická písma, která mu byla svěřena k opisu, zjistil, že se v nich nikde nemluví o úctě obrazů a soch. Tázal se na věc mnicha, jenž mu svěřil knihy k opisu. V důsledku jeho dotazu došlo mezi nimi ke sporu, který se skončil úplnou roztržkou. K věci se nahodili poutníci, kteří šli na pouť na horu Satruṇḍžajam, z nichž velký díl se přidal k Lonká-Šáhovi, a tak vznikla nová sekta. Sekta však neměla mnichů, protože mniši nechťeli žádného ze stoupenců Lonká-Šáhových přijmout do řádu, udělit díkšu. A tu se rozhodl věřící jménem Bhánađží, jenž se přiklonil k Lonká-Šáhovi, že se stane mnichem a sám vykonal potřebné obřady. Stal se potom prvním mistrem (áčárjah) nové sekty,

kteřá se později nazvala sektou Sthánakavásinů, protože její mniši nebydlí v domech pro mnichy, čili tzv. upásrajích, nýbrž v domech věřících. Jejich přátelé, zejména pravověrní švétámbarové, je nazývají dhunđhíá, tj. hledači. 50)

Sthánakavásinové se liší velmi málo od pravověrných švétámbarů. Hlavní jejich odchylky jsou, že zakazují úctu obrazů a soch, a proto nenavštěvují chrámy ani poutní místa, nebydlí v době dešťů v upásrajích, nedávají si prát svůj oděv, aby se snad neublížilo hmyzu, který by tam byl, před ústy nosí zavěšenou roušku (mukha-patah). V samotné nauce není vlastně rozdíl mezi nimi a pravověrnými švétámbarý. Pokládají se také sami jenom za švétámbarskou školu (gačchá), nikoliv za samostatnou sektu. Přes to však se dělí sami ve skupiny, z nichž každá má v čele svého áčárja, třebaže za svou hlavu uznávají všechni jednoho vrchního áčárja.

Digambarové

Dějiny sekty digambarů se pojí úzce k dějinám dynastie Gangů, kteří vládli od druhého do jedenáctého století na území nynějšího státu Majsúr. Odnůž dynastie Gangů vládla od šestého do šestnáctého století také v Uríse a s nimi se dostal do Urísy také džinismus.

Z Majsúru se rozšířili džinisté na východ do Andhry, na jih do království maďúrského a na západ do území karnátského. Dějiny putování džinismu v jižní Indii nejsou dosud vyzkoumány tak dalece, aby bylo možno říci konečné slovo o tom, kdy se džinismus v které krajině usadil. Je jisté, že se v jižní Indii vždy vyskytovaly obě sekty, jak digambarové, tak i švétámbarové, ač ovšem digambarové převládali. Jejich dějiny v jižní Indii si lze sestavit jedině z nápisů a darovacích listin na měděných deskách, které máme zejména velmi hodně z karnátského území. Na nápisech máme zachované také seznamy jejich církevních otců.

Zejména Šrávana-Belgola⁵¹⁾, starobylé kulturní středisko digambarského džinismu z doby dynastie Gangů, skýtá veliké množství nápisného materiálu, jenž informuje o digambarech zevrubně a dosti přesně. O tento nápisný materiál - ač poměrně pozdní - se opírají hlavně veškeré zprávy o digambarech v jižní Indii.

Dějiny digambarů v severní Indii, zejména v Rádžputáně, se také opírají o nápisný materiál a o zprávy spisovatelů švétámbarských i nedžinističských. Jimi je nutno kontrolovat všechny zprávy samotných digambarů, zejména v puránech a rozličných mahátmájích.

Digambarové se nazývají sami vždy Múla-samhah, tj. původní církev. V jižní Indii se nazývají často také Drávila-samghah čili drávidská církev.

Jejich nejstarší škola je Kundakunda-anvajah, odvozující svůj původ od mnicha KUNDAKUNDA, jenž prý byl podle světámbarové tradice současník Mahávirův a rozhodně učitel teologického spisovatele Umásvátiho. Postava Kundakunda není dosud z napsaného materiálu dosti objasněna, a zejména nevíme přesně, jaký úkol mu připadal v přípravě velikého rozkolu. Tolik je však jisto, že ačkoli je uznáván oběma sektami, přece je světcem výhradně digambarovským. Digambarové ho kladou do doby značně pozdější, než aby se bylo lze domnívat, že rozdíly byly zavíněny různým datováním smrti Mahávirovy. Podle jihoindických nápisů totiž Umásváti žil prý v letech 714 až 798 po smrti Mahávirově, což by podle obvyklého datování Mahávirovy smrti dávalo asi leta 188 až 271 n.l. Tím Kundakundah by byl jedním z prvních mistrů digambarových po rozštěpení džinistické církve na dvě sekty.⁵²⁾

Z nápisů poznáváme, že se digambarové dělili na řadu škol čili ganů, ale je velmi nesnadno určitě zjistit, zda se vyvinuly samostatně, snad z původních starých škol před rozkolem, nebo jestli je máme odvozovat od školy Kundakundovy.⁵³⁾

Všechny školy digambarové vyvíjely horlivou činnost spisovatelkou v teologii a tím daleko vynikali nad světámbaru, kteří s oblibou pěstovali literaturu světskou, zejména povídkovou a dramatickou. Snad příčinou toho bylo, že digambarové neuznávali kánon, který byl ustaven na koncilu v Pátaliputře, a chtěli tento nedostatek nahradit teologickými spisy, založenými na tradici. Nejvíce proslula po této stránce škola zvaná Dési-ganah, z níž vyšel mistr NĚMIČANDRAH. Nemičandrah se svou spisovatelkou činností se může směle postavit po bok světámbarovi Hémačandrovi. Byl současníkem Čamundarádže z dynastie Gangů, který žil koncem desátého a začátkem jedenáctého století n.l.

Ve svém dalším vývoji se ubírá digambarová sekta směrem velmi odlišným od světámbarů. Kdežto u světámbarů se poměr mezi počtem mnichů a věřících udržuje skoro stejný, pozorujeme u digambarů, že mnichů čím dále ubývá, až nyní jich žije jen několik málo stranou od lidských cest v hlubokých džunglích, jednak v pohoří Vindhijském, jednak v pralesích majsúrských, madráských a keralakých. Věřících však kupodivu neubývá, a ze zkušenosti bych spíše řekl, že digambarů čím dál tím více přibývá. Digambarští věřící se nestýkají skoro vůbec se svými mnichy, vyjma místa, kde mniši zrovna žijí. A tu se styk omezuje skoro jedině na to, že jim věřící poskytují potravu. Rozhodně mniši jim nejsou duchovními vůdci jako jsou světámbarům. Digambarští mniši se starají nyní jen o svou vlastní spásu. Proto se také věřící na ně neobracejí, nýbrž se svěřují vůdcovství vynikajících mužů ze svých vlastních řad, jimž někde říkají bhattarakové. V nové době se objevují právě v sektě digambarů rozličné snahy po obrodě, které tím, že nepodléhají vlivu mnichů, mohou jít dále než např. u světámbarů, kontrolovaných stále svými mnichy. Rozhodně však u obou sekt obrodné snahy nesou

ovoce, což je vidět na tom, že džinistům přibývá stále nově přistupujících přívrženců z jiných náboženství, zejména z řad vyznavačů višnuismu, šivaismu (tedy hinduismu) a islámu, v nejnovější době i z křesťanů a tu i tam z Pársů.

IV.

N Á B O Ž E N S K Á L I T E R A T U R A

Původní kánon, siddhántah

Podle víry džinistů každý tirthamkara učí totéž a svou nauku hlásá v řadě kázání, jež jsou srozumitelná všem živým tvorům, přítomným při jeho kázání, tedy nejen lidem téhož jazyka, ale i cizincům a zvířatům. Pro ty, kdo nemohou být přítomni, a pro ty, kteří přijdou až po nirváně tirthamkarově, mají nauku zachovat tzv. gana-dharové, tirthamkarovi apoštolové. Gana-dharové mají povinnost uvést nauku tirthamkarovu v soustavu a vykládat ji lidu tak, aby ji pokud možno dobře porozuměl, protože plně porozumět džinistické nauce ve všech jejích podrobnostech může podle džinistické víry jenom člověk vševědoucí, kévalí.

Nauka posledního tirthamkara, Mahávíra, jak byla sestavena jeho gana-dhary, dělila se ve dvanáct aṅg (aṅgam: tělo, úd). Dvanácte aṅgam (drṣṭi-vádah) se dále dělilo na pět oddílů:

1. Pūrva, celkem čtrnáct knih.
2. Parikrama, pět knih.
3. Sútra.
4. Prathamánujógah.
5. Čúliká, pět na počet.

K aṅgám přistupovala tzv. Aṅga-báhja-śrutam jako samostatná sbírka.

Podrobný výčet názvů a obsahu částí tohoto džinistického kánonu, jež se nám v původní recenzi nedochoval, a jenž podle víry je naprosto ztracen, máme v seznamu v Džíva-kánda NĚMIČANDROVA "Gommatasáru".⁵⁴⁾ Podobný seznam je také v SAKALAKÍRTIHO "Tattvārthasára-dípakam", Kap. I. Podobné seznamy jsou také v některých kánonických spisech světámbarů, totiž v "Samavája-aṅgu" a v "Nandí-sútře". Světámbarská tradice, jak z těchto spisů vidíme, se liší od digambarské jedině v některých málo významných podrobnostech, zejména v ohromných číslech udávající pada té které části. Digambarové udávají počet pad v aṅgech na 11.283,580.005 a v mimo-aṅgovém śrutí na 80,108.175. Počet písmen v celém kánonu uvádějí číslem 13,446.744,073,709.551.615.

Digambarský seznam kanonických spisů je tento:

I. Aṅga:

1. Ācārāṅgam obsahovalo podrobný výklad předpisů pro mnichy, jak mají žít.
2. Sūtrakṛtāṅgam vykládalo podrobně o věděni a jeho druzích, o pokoře atd. Vykládalo také o obřadech, zejména o rozdílu mezi obřady vlastního náboženství a náboženství cizích.
3. Sthānāṅgam, vykládalo "dravja" z rozličných stanovisek (sthānam).
4. Samavāyāṅgam vykládalo rozličné pojmy z pěti stanovisek: "dravjam" (prvek všehomíra), "kšétram" (místo), "kálah" (čas) a "bhāvah" (stav, ráz). Výklad byl uspořádán tak, že uváděl pojmy, jež z toho kterého stanoviska jsou stejné.
5. Vijākhjā-pradžñāptih čili Bhagavati, zvané také Vivāha-pradžñāptih, počítalo 60.000 otázek gana-dharū a odpovědi tīrthamkarovy.
6. Džñātrdharma-kathāṅgam, zvané někdy krátce jen dharmā-kathāṅgam, vykládalo podrobně devatero základních pojmů, kategorií (padārthāh) džinistické nauky.
7. Upāsakādhjajanāṅgam vykládalo o jedenácti skupinách života laikova (upāsakah), o rozličných slibech, vhodných pro laika; uvádělo předpisy, jak má žít laik, rozličná úsloví a jejich výklad.
8. Antakṛddasāṅgam vypravovalo o deseti kajčnicích, kteří v době života každého ze dvacetičtyř tīrthamkarū podstoupí přísná pokání, provázená hrozným sebetýráním a úžasnými mukami, až se konečně sprostí pout karmana a dojdou vrcholné spásy.
9. Anuttaraupápātikadaśasāṅgam vypravovalo o deseti kajčnicích v době každého ze dvacetičtyř tīrthamkarū, kteří v důsledku svých velkých pokání se stanou obyvateli v pěti anuttara-vimánech, jak se nazývá jeden z mnohých stupňů džinistického nebe.
10. Prasvavjākaranaṅgam poučovalo, jak odpovídat na otázky o minulosti, budoucnosti, zisku a ztrátě, štěstí a neštěstí, o životě o smrti, o dobru a zlu atd., a podává tak návod ke čtyřem druhům vypravování (kathani).
11. Vipākasūtrāṅgam vykládalo o karmaně, jeho připoutání k duši, o jeho trvání a dozrávání. Výklad přihlížel k věci zase z oněch čtyř hledisek, uvedených u čtvrtého aṅga.
12. Drṣṭipravādāṅgam dělilo se na pět oddílů, uvedených již výše. Oddíly se dělily opět v části samostatného obsahu.

a) Pět parikarman:

1. Čandrapradžñāpti-parikarma byla džinistická astronomie měsíce.
2. Sūryapradžñāpti-parikarma byla džinistická astronomie slunce.

3. Džambúdvípa-pradžnápti-parikarma byl džinistický mystický zeměpis Džambúdvípa (Indie), obsahující báje o hoře Méru atd.
4. Dvípapradžnápti-parikarma popisovalo podle džinistických zeměpisných názorů rozličné pevniny a moře, sídla bohů, zvaná Bhavanavásí, Vjantarah a Džiótiškah.⁵⁵⁾ Nakonec vypočítávalo místa, kde jsou džinistické chrámy.
5. Vjákhjá-pradžnápti-parikarma podávalo číselné údaje o devíti základních pojmech džinistické nauky (padártháh).

b) Sútram:

Tato část dvanáctého aṅga obsahovala zprávu o třistašedesátitřech kacířských názorech o duši, vyvracela cizí názory a podávala přesný džinistický výklad o duši.

c) Prathamánujógah:

Vypravování o šedesátitřech svatých lidech, totiž o dvacetičtyřech tirthamkarech, dvanácti čakravartinech, devíti nárájanech, devíti pratinárájanech, devíti balabhadrech.⁵⁶⁾

d) Čtrnáct púrvagatá:

Púrvagatá bylo prý čtrnáct, ale podle souhlasného mínění obou sekt byly již v prvních dobách po Mahávírovi ztraceny tím, že upadly v zapomenutí. Jejich obsah známe jen z rozličných zpráv o nich v jiných džinistických spisech. Názvy a obsahy těchto čtrnácti púrvá byly prý tyto:

1. Utpáda-púrvah vykládal o podstatě dravjí ze stanoviska, jak na různých místech a v různých dobách povstávají, trvají a berou zkázu.
2. Agrájáníja-púrvah vykládal o sedmi tattvech, devíti padárthech, šesti dravjích a o věcech, majících nebo nemajících naja (způsob výrazu).⁵⁷⁾
3. Virjánuváda-púrvah vykládal o mocech (schopnostech, vírjam), prvku životného a neživotného, obou těchto prvků spojených dohromady, o vlivu místa, času, stavu (bháva-vírjam) a pokání (kapó-vírjam) a o mocech dokonalých bytostí.
4. Astinásti-praváda-púrvah vykládal, jak dravja mohou být z rozličných hledisek (místa, času, podstaty) pokládána buď za jsoucí nebo nejsoucí. V tomto púrvu byl prý také podrobný výklad džinistické logické soustavy, tzv. sapta-bhaṅgí.⁵⁸⁾
5. Džhána-praváda-púrvah podrobně vykládal, rozbíral a objasňoval pět druhů správného poznání a tři druhy nesprávného poznání.
6. Satja-praváda-púrvah pojednával o mlčení a mluvení, o druzích mluvení a mluvících, o rozličných způsobech nesprávného a správného mluvení.

7. Átma-praváda-púrvah jednal o duši jako o původci činnosti, jenž zároveň také užívá všech plodů jednání; o tomto předmětu pojednával ze dvou hledisek, totiž ze stanoviska filosofie (niśčajah) a obecného mínění (vjavaharah).
8. Karma-praváda-púrvah vykládal o rozličných stavech osmi druhů karman a to ze stanoviska základní podstaty (prakrtih), vyšší podstaty (uttara-prakrtih) a nejvyšší podstaty (uttaróttara-prakrtih). Pojednával také o rozličných stavech mysli a o některých příbuzných jevech.
9. Pratjáhjána-púrvah pojednával o věcech, kterých se má člověk pro vždy zříci, nebo na omezenou dobu atd. Jednal také o postech, o pěti pravidlech, jak zabránit přílivu karman (samitih), o třech pravidlech, jak ovládat mysl, řeč a tělo (guptih).
10. Vidjánuváda-púrvah vykládal světské nauky a to sedm set nižších nauk, počínaje věštěním z ruky atd., a pět set vyšších nauk, počínaje astronomií atd.
11. Kaljánaváda-púrvah vykládal o oslavách významných okamžiků (kaljána-kam) v životě tirthamkarů, čakra-dharů, vásudévů atd., o šestnácti příčinách a pokáních, které vedou duši k tomu, aby se stala tirthamkarem. Vedle toho se vykládaly v tomto púrvě základy astrologie.
12. Prána-váda-púrvah obsahoval nauku o léčení a zařikávání nemocí.
13. Krijá-visála-púrvah pojednával o hudbě, prosodii, obrazech v řeči atd.
14. Trilóka-bindu-sára-púrvah byl, zdá se, snůškou rozličných výkladů o předmětech, nesouvisících spolu organicky. Počínal výkladem o trojsvětí a odtud jeho jméno. Končil výkladem o cestě, vedoucí k vysvobození z pout karman (mókšah), a o velebnosti a štěstí těch, kteří dosáhli tohoto cíle.

e) Čúliká:

Čúliká byly, jak se zdá, jakési návody, jak dosáhnout rozličných nadpřirozených mocí. Bylo jich pět:

1. Džalagata-čúliká učila, jak zastavit vodu, jak kráčet na vodě, jak zastavit oheň, jak polykat oheň, jak kráčet ohněm, apod., a udávala k tomu potřebné zařikávací formule a oběti.
2. Sthalagata-čúliká udávala metody, zařikávací formule a oběti, jejichž pomocí se mohl člověk dostat rychle z místa na místo, ba i na horu Méru.
3. Májágata-čúlika obsahovala návody k rozličným kouzelnickým kouskům, zázrakům a p.
4. Rúpagata-čúliká obsahovala návody, jak pomocí pokání, obětí a zařikávání je možné se proměnit v rozličné podoby, např. lva, slona, koně

atd. Také v ní prý byly návody, jak proměnit rostlinu v jinou rostlinu a nerosty v jiné nerosty.

5. Ākāsāgata-čūlikā prý uváděla zařikávací formule, oběti a pokání, jimiž člověk mohl nabýt schopnost pohybovat se libovolně v prostoru.

II. Aṅga-bāhja-śrutam

Aṅga-bāhja-śrutam obsahovalo pojednání jiná než aṅga a dělilo se na 14 prakīrṇak.

1. Sāmājika-prakīrṇakam, vykládající šest konvencionálních názvů (sāmājika) a to:
 - nāma (jméno),
 - sthāpanam (stanovisko),
 - dravyam (látka),
 - kṣētram (místo),
 - kālah (čas) a
 - bhāvah (stav, přirozenost).
2. Samstava-prakīrṇakam vypravovalo o pěti obdobích života tīrthamkarā, o jejich čtyřicetičtyřech schopnostech, o dívech, doprovázejících jejich život, o jejich přejemném těle, o samavasaraṇē⁵⁹⁾ a o tom, jak káží nauku, dharmah.
3. Vandanā-prakīrṇakam vykládalo o chrámech a modloslužebných místech.
4. Pratikramana-prakīrṇakam uvádělo rozličné způsoby, jak čelit rozmanitým nedostatkům na cestě ku spáse.
5. Vinaja-prakīrṇakam vykládalo o pěti druzích skromnosti (vinajah).
6. Kṛti-karma-prakīrṇakam udávalo přesný a podrobný návod, jak uctívat džiny, a vykládalo o významu úcty, prokazované arhantům, siddhām, mistrům, učitelům, mnichům, džinistické nauce, obrazům tīrthamkarā, slovu džina a džinistickým chrámům.
7. Dāśa-vaikālika-prakīrṇakam obsahovalo předpisy o životě mnichů a o čistotě jejich potravy.
8. Uttarādhjajana-prakīrṇakam popisovalo podrobnosti a účinky čtyř druhů vyrušení a dvaceti dvou druhů nesnázi potkávajících kajčnickā, konajčičího pokání.
9. Kalpa-vjavahāra-prakīrṇakam udávalo správné výkony kajčnickā a předpisy pro očištné úkony, vedl-li si nesprávně.
10. Kalpākalpa-prakīrṇakam uvažovalo ze stanoviska látky, místa, času a povahy rozličné věci, místa a myšlenky, dovolené mnichům.
11. Mahākalpa-saṅghāṇaka-prakīrṇakam obsahovalo předpisy pro kajčičí výkony (jōgah) mnichů, žijících v době života džinova (džina-kalpin).

12. Puṇḍarīka-prakīrṇakam vykládalo podrobně o úkonech působících, že se duše zrodí jako bůh jedné ze čtyř božských tříd.
13. Mahā-puṇḍarīka-prakīrṇakam jednalo podrobně o skutcích, pokáních atd., jež způsobí, že se duše vtělí v některého Indra.
14. Niśīdika-prakīrṇakam udávalo mnohé způsoby, jak se očistit od chyb, vzniklých z nedbalosti.

Džinistický kánon v této podobě a v této úplnosti se nám nezachoval. Digambarové jej pokládají za úplně ztracený, a o kánonu švétambarů prohlašují, že je to pozdní výtvar. Švétambarové sami uznávají dvanácté aṅgam nebo alespoň pūrva za ztracené, kdežto jedenáct svých aṅg a prakīrṇaka pokládají za kanonický text, shodný s původním textem, jak jej sestavili gana-dharové.

Otázku tuto není snadno rozřešit, protože nemáme potřebných opor v historii a v literatuře jiné, mimodžinistické. Jedinou jakous takous oporou v tomto ohledu jsou seznamy vedoucích mnichů džinistických z prvních dob džinistické církve, čili tzv. paṭṭavālī. Tyto paṭṭavālī souhlasí v tom, že uvádějí jako nástupce Mahāvīrovy tři kévalīny (vševědoucí), pět śruta-kévalīnī (znalí celé nauky). Po nich podle paṭṭavālī následovali daśa-pūrvinové (znalí deset pūrva), po nich ekāda śāṅginové (znalí jedenácti aṅg), po nich čatur-aṅginové (znalí čtyř aṅg), a po nich ékāṅginové (znalí jediného aṅga). Po nich podle souhlasného svědectví všech paṭṭavālī nebylo ani jediného mnicha, jenž by byl znal úplně třeba jen jediné aṅgam v původní podobě, jak jej na základě Mahāvīrova kázání lidu vykládali gana-dharové. Džinistický kánon nebyl totiž v oné době chován napsaný v knihách, nýbrž se uchovával ústním podáním tak, že se mnich od mnicha učil částem kánonu. Jak dlouho se udržel tímto způsobem původní džinistický kánon, nevíme; zdá se však z uvedených paṭṭavālī, že se alespoň částečná znalost kánonu udržela asi až do polovice druhého století n.l.

Kánon (siddhāntah) švétambarů

Podle souhlasných svědectví obou sekt se konal kolem roku 300 př.n.l. džinistický církevní koncil v Pátaliputře, jehož se však nezúčastnili mniši, kteří s Bhadrabáhuem odešli pro hladomor do jižní Indie. Na tomto koncihu byl ustaven džinistický kánon. Totiž bylo asi zjištěno, kdo co zná ještě z původní nauky, a rozličná znění byla srovnána a rozhodnuto o tom, která z nich se mají pokládat za pravá. Napsán tedy siddhāntah nebyl, ač jistě tehdy bylo již písmo dosti běžné, jak vidíme z rozličných napsů, zejména z rozličných darovacích listin na měděných deskách, jež jsou někdy ještě staršího data. Spíše se zdá, že šlo o jakýsi náboženský konservatismus, s jakým se shledáváme skoro ve všech indických náboženstvích, který bránil uchýlit se od starobylého zvyku, zděděného od předků.

Jak se zachoval Bhadrabáhu a jeho stoupenci k této recenzi siddhantu, o tom nemáme bezpečných zpráv. Zdá se však, že jí neuznávali a že měli své vlastní znění, jež si uchovali ústně i v oněch dobách, kdy na venek s ostatními tvořili stále ještě jedinou církev. Že tomu bylo tak a ne jinak, tomu nasvědčuje hlavně to, že digambarové neuznávají siddhantu světámbarovského, zakládajícího se na znění uznaném v Pátaliputře, ale že současně jejich nauka nevykazuje vůbec značnějších rozdílů od nauky světámbarů, zejména pokud jde o základní poučky filosofické a teologické. Ale i ve věci tak odlehlé jako je logika, se obě sekty naprosto shodují.

Tímto starým způsobem byl udržován džinistický siddhantah i dále, třeba že se již tehdy psaly knihy, a to i o věcech náboženských, ba i samými džinisty. Když později došlo i k vnější roztržce mezi oběma sektami, znalost siddhantu upadala u obou sekt, ač nevíme dobře proč. Snad příčinou toho bylo, že se psaly nové teologické knihy, v nichž se staré nauky vykládaly mnohem srozumitelněji než v starých stručných sentencích textů, jinak velmi rozsáhlých a často jdoucích do zbytečných podrobností. U digambarů také konečně takové nové teologické spisy úplně nahradily siddhantah, o jehož znalost se potom nikdo nestaral a tak upadl u digambarů v úplné zapomenutí.

Śvétámbarové, kteří jsou v nauce rozhodně konservativnější nežli digambarové, nedali věcem dojít tak daleko a včas se postarali, aby ze starého siddhantu zachránili, co se dalo. Za tím účelem svolali koncil do Vallabhí, podle tradice roku 454 n.l., podle Jacobi 514. Tomuto koncilu předsedal ganin (vůdce ganu) Devarádhin, znamenitý znalec svého náboženství. Na koncilu ve Vallabhí bylo zjištěno, jak dalece se uchovala znalost siddhantu, a zachované texty byly tehdy poprvé napsány. Siddhantah v této podobě obsahoval osmdesát čtyři díla, a to: čtyřicet jedno sůtram, třicet různorodých knih, zvaných pañña (prákirnaka), dvanáct nirjuktí čili komentářů a jedno mahábhášjam.

Kánon byl sepsán jazykem ardhamághadí⁶⁰, jedním z mnohých prákrtských dialektů, jenž asi býval kdysi lidovým jazykem ve východní části střední Indie. Tento jazyk se také někdy nazývá áršam, tj. jazyk světců, ršíů. V zachovaných částech se nám však tento jazyk nejeví jako jednotný, nýbrž můžeme v něm rozeznat několik vrstev, z nichž můžeme soudit na stáří těch kterých částí siddhantu. Neboť je jisté, že kánon není jednotného původu a že vedle částí velmi starých jsou tam jistě části, které nejsou starší, než datum koncilu ve Vallabhí. To plyne již z pouhého výčtu textů, z něhož vidíme, že se do siddhantu dostaly i texty, které tam rozhodně nenáležely (např. nirjuktí).

Ale ani tento kánon, až byl napsán, nezachoval se nám úplně, nebo alespoň dosud nám nejsou všechny jeho části známy. Džinističtí mniši pilně pátrají v knihovnách i u soukromníků po rukopisech, které snad unikly lidskému oku,

a není vyloučeno, že budou ještě nové texty objeveny. Obyčejně švétámbarové nyní mají jen pětáctyřicet kanonických knih. Některé sekty je pak doplňují jinými knihami, neuznávanými sektami nebo školami druhými.

Tento zúžený siddhántah se skládá z jedenácti ahg, dvanácti upáhg, šesti čheda-súter, čtyř múla-súter, deseti prakírñak. K tomu se ještě přidávají dvě samostatná sútra, dvanáct nirjuktí a devět spisů, které nemají společný název. Některí přidávají ještě dalších dvacet prakírñak, ale z těchto mimo názvu není v Indii nyní již nic známo.

Tento švétámbarový kánon se shoduje s původním siddhántem, pokud můžeme soudit ze správ, které máme o původním siddhántu po ruce tak, že části stejného názvu mají stejný obsah, ovšem, že rozsahem jsou zachované spisy menší, než byly původní texty. Mimo to veliká řada spisů schází vůbec. V zachovaném siddhántu jsou tyto části⁶¹):

I. Ahga:

1. Áčaráhgam (ájárangam)
2. Sútrakrtáhgam (sújagadámgam)
3. Sthánáhgam (thánámgam)
4. Samavájáhgam
5. Bhagavati viváhpradžñáptih (vijáhapaññatti)⁶²
6. Džñáthádharmakatháh (nájádhammakaháo)
7. Upásaka-dásáh (uvásaga-dasáo)
8. Antakrddasáh (Antagadadasáo)
9. Anuttarapapátikadasáh (anuttarovavájadasáo)
10. Prasnavjákaranam (panhávágaranam)

II. Upáhga:

1. Aupapátikam (Ovavájjam)
2. Rádžaprasníjam (Rájapaséñaijjam)
3. Džívábhigamam
4. Pradžñápaná (pannavaná)
5. Džambúdvípa-pradžñáptih (Džambuddíva-panñati)
6. Čandra-pradžñápthi (čandapanñati)
7. Súrja-pradžñáptih (súrijapanñati)
8. Nirajavali, zvané též někdy Kalpiká (kappiá)
9. Kalpavatamsikáh (kappavadamsijjáo)
10. Pušpikáh (pupphíáo)
11. Pušpačúlikáh (pupphačúliáo)
12. Vrññidasáh (vanhidasáo)

III. Šheda-sútra:

1. Nisítha-sútram (nisíhadždžhajana-suttam)
2. Mahánisítha-sútram (mahánisíha-suttam)
3. Vjavahára-sútram (vavahára-suttam)
4. Daśásrutaskandha-sútram (daśásujakkhandha-suttam) nebo Áčaradaśáh (ájaradasáo)
5. Brhatkalpa-sútram
6. Pañčakalpa-sútram (místo něho se někdy uvádí jako šesté šheda-sútram Džitakalpa-sútram)

IV. Múla-sútra:

1. Daśavaikálíka-sútram (Daśavéjálíja-suttam)
2. Uttarádhjajana-sútram (uttaradždžhajana-suttam)
3. Ávaśjaka-sútram (ávassaja-suttam)
4. Pinda-nirjuktih (pinda-nidždžutí)

K múla-sútrám se těsně pojí řada samostatných súter, z nichž některá zařazují rozličné sekty i na místa uvedených múla-súter. Jsou to zejména Nándi-sútram (nandi-suttam), jež sthánakavásinové zařazují na místo Ávaśjaka-sútra; Anujógadvára-sútram (anuogadára-suttam), jež sthánakavásinové řadí na místo Pinda-nirjuktí. Některé školy světámbarů řadí ještě mezi múla-sútra Oghanir-jukti (óghanidždžutti), jež prý je podle nich zbytek půrv. Jiní je uznávají též za kanonické, ale za sútram samostatné. Mezi samostatná sútra náleží také Pákšika-sútram.

Do kánonu (siddhantu) se zařazují také tzv. prakírṇaka (paṇṇa: rozličné spisy). Zejména evropští badatelé je obyčejně zařazují do kánonu hned za upáṅga. Ale všechny školy světámbarové s tím nesouhlasí, a některé je kladou na konec kánonu, jako jeho doplněk, kdežto jiné, jako např. sthána kavásinové, je vůbec neuznávají za kanonické knihy. Jsou to tyto spisy:

1. Čatuhšaraṇa-prakírṇam (čaṭušaraṇa-paṇṇam)
2. Samstáraka-prakírṇam (samthára-paṇṇam)
3. Tandula-vaičáríka-prakírṇam (tandulavejálíja-paṇṇam)
4. Čandravédhjáka-prakírṇam (čandávidždžhaja-paṇṇam)
5. Ganitavidžjá-prakírṇam (Devimdatthavó)
7. Vírasthavaḥ (Vírattthavó)
8. Geččháčára-prakírṇam
9. Džjótískarandaka-prakírṇam (džjótókaranda)
10. Āturapratjákhjānam (āturapaččakkhānam)

Místo osmého a desátého prakírṇa zařazují některé školy Bhaktáparidžná (Bhattaparíṇṇá) a Mahápratjákhjānam (mahápaččakkhānam), které do svého výčtu zařazuje také Jacobi⁶³⁾

Je otázka, zda se tento kánon světámbarů shoduje se starým původním kánodem a pokud. Otázka tato byla již často nadhozena, ale rozřešena nebyla, a je neshodné ji rozřešit, aby proti řešení nebylo námitek. Nauka, kterou obsahuje, se shoduje až na nepatrné podrobnosti nápadně s naukou digambarů, kteří tento kánon neuznávají. Lze tedy říci skoro s jistotou, že kánon světámbarů reprodukuje dosti věrně nauku gána-dharů, neboť by to byla zvláštní shoda okolností, aby dvě sekty navzájem tak nepřátelské, jako právě světámbarové a digambarové, vytvořily tak podobné soustavy. Naopak je zase úplně zřejmé, že nynější kánon světámbarů je jenom nepatrný zlomek původního kánonu, neboť počet slov (pađam) v stejnojmenných částech původního a nynějšího kánonu se naprosto neshoduje se zprávami o starém kánonu. Světámbarové většinou však tvrdí, že se zachované texty shodují úplně s texty původními.

Pozorujeme-li kanonické knihy džinistů poněkud bedlivěji, poznáme již ze slohu a uspořádání látky, že to nejsou původní knihy náboženské. Je tam nahromaděno tolik cizí látky, rozličných pověstí, povídek, legend i praktických vědomostí, že to jednoduše nedovedeme srovnat s pojmem náboženského kánonu. Mimo to tam jsou části slohově velmi různorodé, veršované i psané prózou. Prózou psané části někde dosahují výše nejlepší výpravné prózy, jinde tá jsou prázdná schemata, v nichž obvyklé věty a úsloví jsou vynechány a uvádějí se jen pouhá jména osob a míst, kde se děj udál. Občas se vyskytují věty, které měly jistě jen účel mnemotechnický. Týž účel sledovala asi také ona schémata, a samo sebou se rozumí i verše. Šlo tu patrně o to, aby se do mysli vštípilo co možná nejvíce látky a aby bylo co nejméně nebezpečí, že budou věci pomíchány nebo myšlenky zapomenuty nebo vynechány. Tyto slohové způsoby a útvary nevstaly jistě v dobách, kde se již knihy psaly, nýbrž tehdy, kdy se texty udržovaly jen ústním podáním a byly určeny k tomu, aby se paměť zatěžovala co nejméně. Do psaného kánonu se tyto slohové útvary dostaly, protože se pokládaly za neodlučitelné od samotného textu, zejména v částech, které se pokládaly za slova Mahávírova. Není vyloučeno, že se tento starobylý sloh i nějakou dobu ještě napodobil když se již knihy psaly. Přesto však části kánonu, které jeví takového slohové zvláštnosti, můžeme pokládat bez obav za nejstarší.

Za pozdní musíme pokládat ony části kánonu, které nemají stejnojmenných protějšků v původním kánonu, jak je nám znám z rozličných seznamů v pozdějších nekanonických spisech, zejména v digambarském nekanonickém spise NĚMIČANDROVĚ, "Gommatā-sāru". Ovšem ani tyto části nelze pokládat za mladší, než byly recenze kánonu ve Vallabhí. Neboť od té doby nebylo ke kánonu nic přidáno, nýbrž se jenom jen některé části ztratily a nebyly nahrazeny novými. Za to nám ručí tradice celé sekty, jež již tehdy byla rozdělena v četné školy. Tyto školy by nebyly připustily jakékoli násilné změny a přídavky ke kánonu. Ostatně nebylo toho brzo ani potřebí, neboť kánon nahradily zevrubné komentáře, které učinily pro obyčejnou potřebu studium původních knih zbytečným.⁶⁴⁾ Kánon, siddhāntah,

se stal potom v ozdobně psaných rukopisech předmětem zbožné úcty věřících. K tomu účelu bývá vystavován v chrámech (obyčejně jeden nebo několik málo dílů), zabalen do drahocenného brokátu, na mosazném pozlaceném trůnu před sochou Mahávírovou.

Švétámbarská literatura nekanonická

Velmi záhy, ještě v dobách před tím, než byl švétámbarský kánon napsán, byly skládány a snad také psány rozličné výklady a rozборы jednak některých pouček a předpisů, které nebyly již zcela jasné, jednak některých knih kanonických, které snad pro svou schematičnost byly nesrozumitelné těm, kdo již nežili s Mahávírem nebo s jeho bezprostředními učedníky (gana-dhary). Tak vznikaly rozličné komentáře, z nichž se některé nejstarší dostaly dokonce i do sídhantu, když dostal konečnou podobu na koncilu ve Vallabhí. Vlastní činnost komentátorů začíná však teprve, když kánon byl napsán. Brzo se rozmáhá takovou měrou, že nové spisy, které vykládají mnohem zevrubněji džinistickou nauku, někdy velmi zvilou a nesnadno pochopitelnou, skoro nadobro zastínily původní, často nejasný kánon.

Komentáře jsou trojího druhu. Původní komentáře se nazývají nirjuktih. Rozšířené a doplněné komentáře jsou bhášjam a čurní. Tyto komentáře nám zachovaly velmi mnoho z ústního podání jinak nezachovaného a mají velkou cenu zejména jako historické prameny pro dějiny džinistické církve i pro obecné indické dějiny vůbec. K těmto komentářům později byly napsány podrobné výklady, které se obíraly nejvíce stránkou teologickou a filosofickou, ovšem podle povahy toho kterého základního díla. Takovýto výklad staršího komentáře se nazývá tíká nebo vrttih.

Nejstarší komentáře jsou psány prákrtem stejně jako původní sídhantah, ale velmi brzo se hlásí změny. Jednak se stává i v džinistické obci spisovným jazykem sanskrt a to vlivem renesance sanskrtu, zejména na dvorech vládců, oddaných hinduismu, který tehdy měl již všechny znaky vyvinutého šivaismu. Jednak se vlivem úzkého styku s lidem dostává do literatury džinistický lidový jazyk a to ten, který byl obvyklým dorozumívacím prostředkem na západním pobřeží Indie. Byl to nejprve prákrt, zvaný maharáštrí, předchůdce nynější marátštiny a gudžarátštiny, později gudžarátština ve všech útvarech svého vývoje.

Sanskrt vypěstovali džinisté zejména po slohové stránce k velké dokonalosti. Především to platí o básnických útvarech, v nichž byli džinističtí básníci mistry, uznávanými i od svých náboženských nepřátel. Podobně k literární dokonalosti vypěstovali a podle sanskrtu gramaticky zpracovali i lidový jazyk maharáštrí. Nyní jsou horlivými pěstiteli gudžarátštiny.⁶⁵⁾

(Dnes je již málo mnichů, kteří čtou knihy psané prákrtem, a ještě méně těch, kteří jim dovedou mluvit. Mezi džinistickými věřícími je znalost prákrtu vzácností.)

V nové době ke komentářové literatuře přistupují ještě překlady starých i pozdějších komentářů do lidových jazyků (gudžarátštiny, marátštiny, hindštiny), které se nazývají také bhášjam, a nové komentáře, psané přímo v lidových jazycích, zvané bháša-tíká.

Nejstarší a nejslavnější komentátor švétámbarový byl již zmíněný HARIBHADRA-SÚRÍ, který žil v druhé polovině devátého století. Haribhadrah byl původně bráhma, proslulý svou učeností, který přestoupil k džinismu a využil své učenosti, aby všestranně vyložil džinistickou nauku, zejména v jejím poměru k jiným indickým náboženstvím. Napsal prý 1444 knih o rozličných stránkách džinismu, z nichž se některé dochovaly až do nynější doby.⁶⁶⁾

Jeho nástupce v hodnosti představeného SIDDEHA-SÚRÍ psal též komentáře. Připomíná se zvláště jeho komentář k "Upadésámále", dílu Dharmadása-ganina. Z dalších církevních vůdců byl slavný komentátor jedenácti aňg ŠÍLÁNKĀČĀRJAĀH, o jehož životě víme jen tolik, že r. 876 žil.⁶⁷⁾ Z jeho komentářů se zachovaly jenom dva, totiž sanskrtská tíká k "Sutrakrtáňgu" a k "Áčáráňgu".⁶⁸⁾ Mimo to částečně je zachována jeho "Višešavašjaka tíká".⁶⁹⁾ Rovněž jeho nástupce ABHA-JADÉVA-SÚRÍ psal komentáře, aby nahradil ztracené komentáře Šílánkovy. V pozdějších dobách se počet komentátorů stále zvětšuje. Uvádět je a třídit by vedlo příliš daleko.⁷⁰⁾

Zvláštní oddíl komentářové literatury tvoří komentáře k Ávašjaku⁷¹⁾, které vytvořily svými hojnými příklady z legend i života význačný druh džinistické výpravné prózy.

Jiný, neméně důležitý oddíl nekanonické, ale náboženské literatury jsou tzv. Čarita a Prabandha, v nichž se obyčejně poeticky vypravují životopisy rozličných džinistických pěvců, především dvaceti čtyř tírthamkarů. Tyto životopisy, zejména pokud jde o životopisy prvních dvaadvaceti tírthamkarů a oněch znamenitých lidí (šaláka-puruša) z báječné doby, nemají valné historické ceny, jsou snůškou bájí a legend. Ale jejich cena je právě v tom, že nám zachovaly tyto báje, z nichž můžeme mnoho vytěžit, srovnáme-li je s nedžinistickými bájemi, zejména s bájemi mnohých neárijských kmenů v Indii. V životopisech historických osob, přes to, že mají ráz převážně legendární, můžeme zjistit bedlivým studiem leckteré zdravé jádro historické pravdy. Vedle toho životopisy jsou bohatou studnicí vědomostí o životě džinistů v oné době, kdy ty spisy byly sepsány, hlavně o rozličných náboženských úkonech a zvycích, které se tu přenášejí amachronisticky na osoby, o jejichž životě se vypravuje.

Takovýchto životopisů je velké množství od rozličných spisovatelů všech dob, jež se velice liší svou literární a historickou cenou. Nejumělejší a nejobsažnější po této stránce je uvedené dílo Hémačandrovo, které nejen obsahuje životopisy oněch třiašedesáti znamenitých lidí, nýbrž ve svém vypravování nám zachovalo mnoho zpráv o lidových zvycích té doby.⁷²⁾

Z ostatních životopisů jsou literárně cenné "Mallináthačaritam" od VINAJA-ČANDRA-SÚRIHO, "Śántinátha-mahákāvjam" od MUNI-BHADRA-SÚRIHO a "Néminátha-Mahákāvjam" od KÍRTI-RÁDŽE.⁷³⁾

Z nesmírně rozsáhlé teologické literatury je velice důležitý encyklopedický spis pro poznání džinismu a studium jeho nauky: "Lokaprakáśah", který napsal mnich VINAJAVIDŽAJAH kolem r. 1650. Tato kniha obsahuje vše, co je třeba vědět o džinismu a to tak, že první díl "Dravjalókaprakáśah" se zabývá metafysikou, kdežto druhý díl "Kṣetralókaprakáśah" se zabývá praktickou džinistickou teologií.⁷⁴⁾

Na konec je nutno alespoň stručně se zmínit o literatuře k obřadním účelům. Již od nejstarších dob byly skládány rozličné hymny na tírthamkary, zvané stótram, stavanam, stavah. Těmto písním se někdy i přiřítala kouzelná moc. Tak o MÁNATUNGOVĚ "Bhaktámarastótram" věří džinisté, že každá z jeho čtyřiceti čtyř strojů měla moc otevřít pevně na zámek zavřené dveře.⁷⁵⁾ Takové hymny se stále vydávají, protože slouží věřícím za jakési modlitby, které prozpěvují při pobožnosti v chrámě.⁷⁶⁾ Mniši také hojně skládají nové písně tohoto druhu, aby tak vycházeli vstříc lidové "poptávce".

V nejnovější době se objevuje také velmi hojně polemická literatura, dále literatura propagační i obranná, vyvolaná zejména činností křesťanských misij. Ale i proti novodobým pokusům obnovit v Indii buddhismus se obrací často pero džinistických mnichů.

Náboženská literatura digambarů

Digambarové, jak již bylo řečeno, neuznávají světámbarský kánon, sepsaný na koncilu ve Vallabhí a tvrdí, že původní siddhántah, obsahující v sobě slova Mahávírova, se ztratil. Není tedy podle nich již původního doslovného znění nauky. Ale obsah nauky se neztratil, nýbrž se udržel ve školách mnichů, kteří jej vykládali a kázali svým žákům. Z toho ústního podání časem vznikly nové teologické spisy, které nahradily nedostatek siddhántu úplně. Nejstarších spisů tohoto druhu se však nyní i digambarů také přestalo užívat a trvají jen v pověstech a citátech, buď v pozdějších knihách, nebo v nápisech. Evropským učencům se podaří tu a tam takový spis objevit mezi neprozkoumanými rukopisy a zachránit jej před zkázou.

Tento osud stihl mezi jinými i spisy KUNDAKUNDA, snad nejslavnějšího pěvce digambarů před vnějším rozkolem obou církví. Kundakundovi se připisuje dílo "Nijamasārah", které pojednává o řádové disciplině, jehož opis je ve sbírce digambarových rukopisů ve Strassburgu. Druhé dílo připisované Kundakundovi je "Pañcatthiyasangahasuttam", zvané také "Pavajanasáro" (Pravačanasārah), které pojednává o džinistické dogmatice, metafysice, psychologii a etice. Tiskem je vydal P. E. Paolini pod názvem "Il compendio del cinque elemti. Pañcatthiyasangaha suttam". Testo (giornale della Società Asiatica Italiana, vol. XIV, str. 140, Firenze 1901).

Nejdůležitější teologický spis, vzniklý po ideové roztržce, ale před vnějším rozdělením džinistické církve, je "Tattvātha-sūtram" od mnicha UMĀS-VĀTIHO, žáka Kundakundova. Sūtram je uznáváno oběma sektami za pravověrné, ale ideově rozhodně náleží digambarům, jako k nim náležel i Umásvátí sám, třebaže před formálním vnějším rozkolem nelze rozhodnout o kterémkoli mnichovi, ke které sektě svým smýšlením náležel, neprojeví-li ve spise svůj názor na ten který sporný bod.⁷⁷⁾

"Tattvārtha-sūtram", obyčejněji zvané "Tattvārthādhigama-sūtram", v stručných aforismech podává celou džinistickou nauku ve velmi zhuštěné podobě. Celék se dělí na deset kapitol (adhjājah), každá kapitola na sūtra, čili aforismy. Kniha vytyčuje nejprve nejvyšší cíl člověka a udává cestu k němu, definuje správnou víru a pojednává o sedmi základních pojmech, o správném a nesprávném poznání a základních předpokladech džinistické logiky. Dále jedná o životném prvku, duši, o vtělené duši, o rozličných tělech, vykládá, jak je uspořádán svět podle džinistických názorů, pojednává o neživotném prvku čili hmotě a o látkách, vykládá o spojení životného prvku s neživotným, jak k němu dochází, jak trvá, vykládá o rozličných vlivech při tom, a nakonec pojednává o konečném vysvobození duše z pout hmoty. Tato látka je vyložena celkem v 357 sūtrech.⁷⁸⁾

"Tattvārtha-sūtram" je pro digambary základním dogmatickým spisem, o nějž opírají celou svoji nauku. Že je spis uznáván i světámbary, naprosto ještě neznamena, že by byl i původem světámbarský. Ostatně nyní má každá z obou sekt svou úpravu tohoto spisu; srovnáme-li je, vidíme, že rozdíly nejsou velké. Úprava světámbarská však vynechává velmi mnoho veršů a činí mnohé změny, jež na prvý pohled ukazují, že digamberská úprava je starší a původní.

Protože spis je aforistický, bylo nezbytně třeba obšírnějšího komentáře, mělo-li se mu rozumět, Toho si byl asi vědom sám původce spisu, a proto sestavil sám k němu obšírnější výklad, bhāšjam. Mimo to bylo od rozličných spisovatelů různých dob napsáno mnoho komentářů, které se liší navzájem podle toho, ke které škole náležel původce. Nejvíce jich ovšem mají digambarové, jimž "Tattvārtha-sūtram" nahraňuje po jedné stránce kanonické spisy. Tím podivnější je, že neuznávají Umásvátího bhāšjam.⁷⁹⁾

Z ostatní ohromné náboženské literatury digambarů na první místo náleží jejich purána, která jim nahrazují ztracený siddhánt po těch stránkách, kde filosofický výklad nauky (dogmat) nestačil. Džinistické purána jsou složena úplně po způsobu purán hinduistických; obsahují vlastně vše, co člověk to doby potřeboval vědět. Jsou tam dějiny džinistické církve, báje o původu světa i náboženství, dějepisné báje, legendy, legendární životopisy tirthamkarů i jiných světců a znamenitých lidí, jsou tam příklady, jak se má chovat mnich i jak se má chovat věřící. Je tam i gramatika, poetika, astrologie, věšteství ba i lékařství. To vše je uloženo v džinistických puránech.

Purán je celkem dvacet čtyři, nejsou však všechna stejného významu, a pocházejí také z různých dob. Starší purána, psaná sanskrtem, pocházejí vesměs z doby koncem sedmého a začátkem jedenáctého století n.l. Nejstarší z nich je "Pađmapuránam", za jehož původce se uvádí RAVIŠÉNAH, jenž žil v druhé polovici sedmého století. Nejdůležitější puránam však je tzv. "Mahápuránam",⁸⁰⁾ jež nemá pravděpodobně jediného původce. První část totiž, nazvaná "Ádipuránam", obsahuje životopis prvního tirthamkara Ršabha čili Ádíšvara. Za spisovatele se označuje DŽINASÉNAH, jemuž se přičítají také jiná dvě purána, totiž "Harivamšapuránam", nejdůležitějším po Mahápuránu, a "Párévabhjudajah", životopis Párévanáthav. Uvádějí se však i jiní spisovatelé za původce Ádipurána, především karnátský básník PAMPA (nebo HAMPÁ). (V západní karnáťštině je "h" místo "p" a zdá se být původnější.) Ale jde tu pravděpodobně o přebásnění díla Džinaséna do jazyka karnáťského.

Druhý díl Mahápurána, zvaný "Uttarapuránam" je přičítán GUNABHADROVI, jenž žil uprostřed devátého století. Již skladba celého díla, volba a rozdělení látky atd. ukazuje na to, že Džinaséna nebyl jeho původcem, alespoň ne v této podobě.⁸¹⁾ Přesto digambarové rádi i na vydáních tohoto purána jmenují původcem Džinaséna.

Vedle Džinaséna Harivamšapurána uvádí se ještě druhé "Harivamšapuránam" od SAKALAKÍRTIHO, od něhož je také "Mahávira-puránam", někdy zvané "Vardhamánapuránam". Z dalších stačí zmínka jen o "Némipuráně" od ŠUBHAČANDRA. V tamilštině máme jednak překlady těchto purán, jednak purána původní. Purána prvního způsobu bývají v rukopisech obyčejně pohromadě pod společným názvem "Čaturvimšátipuránam" (dvacet čtyři purána). V indických vydáních bývají rovněž spojeny v jednu knihu, ale bývají obyčejně vydána jen ve výtahu a často v moderním zpracování.

Z původních tamilských purán je nejdůležitější a literárně nejvzácnější "Mérumandara-puránam"⁸²⁾, které napsal VAMANA MUNIVAR. Puránam líčí předchozí život dvou bratrů Méru a Mandara, kteří se v důsledku svých předešlých činů zřeknou světa, konají přísná pokání a stanou se gana-dhary třináctého tirthamkara Vimalanátha. Tato báje tvoří zase jenom rámeček díla, které pojednává

vlastně o všem, co je důležité pro džinismus: podává dějiny, jedná o filosofii, teologii, dogmatice, vykládá zásady, jak správně žít, zásady logiky a podává i nástin kosmologie.

S purány v jazyce karnátském je tomu podobně jako s purány tamilskými: jednak jsou to překlady ze sanskrtu, jednak původní výtvořy. Oboje s oblibou bývají nazývány, zejména v nápisech, po původci nebo překladateli či spisovatelem. Tak se Pámovo Ādipurānam jmenuje obyčejně jen Pámpapurānam a podobně i ostatní. Nejdůležitější z karnátských purán je "Trišaṣṭilalakṣanapurānam" od ČAMUNĎARÁJE, ministra krále Máraśimha II. z rodu Gangū. V rukopisech je ku konci podotknuto, že ČamunĎarāja dokončil toto dílo v roce 900 Śaka, tj. 978 n.l., což by ukazovalo na to, že dokončil na sklonku života. Těmuž spisovateli přiřítané "Vardhamānabhāṭṭarakapurānam" je jenom část předešlého. Z ostatních známějších jsou ještě GUNAVARMAŇOVO "Puṣpadantapurānam" a KAMALABHAVOVO "Śāntiśvarapurānam".

Mimo velká purāna v drávidských jazycích je ještě mnoho místních purán, zejména v jazyce karnátském, které vznikly v některém džinistickém středisku a zvláště se k němu vztahují.

Toho rázu je např. "Sthalapurānam" ze Śrávana Belgoly.⁸³⁾

V digambarské filosofické a dogmatické literatuře má nejdůležitější místo po Umásvátim NĚMIČANDRAH, zvaný pro svou spisovatelskou činnost Siddhānta-Čakravartí (světovládce kánonu). Kdy se Nemičandrah narodil a kdy zemřel, přesně nevíme, víme však, že byl současníkem ČamunĎarájovým, tedy že žil v druhé polovině desátého století n.l.⁸⁴⁾ Hlavní jeho spisy, které do značné míry digambarům nahrazují kánon (a odtud příjmení Nemičandrovo), jsou:

1. Dravja-saṃgrahaḥ
2. Gommata-sāraḥ
3. Labdhi-sāraḥ
4. Kṣapana-sāraḥ
5. Trilōka-sāraḥ

"Dravja-saṃgrahaḥ" (davva-saṃgahó)⁸⁵⁾ je spis metafysický, v němž se pojednává o ěesti látkách (dravja), pěti ástikájích, sedmi tattvech a devíti padārthech. Nakonec je připojen výklad o konečné spáse (mókṣah) a o tom, jak jí dojít. Spis je psán prákrtem, slohem velmi zhuštěným, skoro aforistickým. Proto bylo k tomu dílu potřeba komentáře, jejž napsal v 16. stol. BrahmaĎevah.

Nejdůležitější spis z celé literární činnosti Nemičandrovy je "Gommata-sāraḥ".⁸⁶⁾ Dílo obsahuje v poměrně stručné a zhuštěné podobě nejdůležitější

zásady džinistické filosofie (metafysiky), a na základě nich objasňuje cestu a prostředky ke spáse, a varuje před překážkami a nesnázemi. Ve shodě se svým obsahem se dělí spis na dva díly, z nichž první se nazývá "Džívakándah", a obsahuje metafysické výklady o pojmu a podstatě životného prvku čili duše (dží- vah) a o prostředcích a stupních jeho vývoje. Druhý díl se zabývá podrobně karmanem a příčinami, které zaviňují, že životný prvek upadá v pouta karmana a které se musí odstranit, má-li člověk dojít spásy. Při tom stále má na zřeteli zdokonalování duše a shrnuje o tomto předmětu starší mínění a poučky džinistických mistrů učitelů.

Gommatā-sārah je také dílo velmi zhuštěné a proto byla k němu napsána řada komentářů. Nejstarší, žel nyní ztracený, byl karnátský komentář "Vīramārtandī",⁸⁷⁾ napsaný současníkem Némičandrovým ČÁMUNDAARAJEM, jehož jeden titul byl Vīramārtandah (slunce Mahāvīrovo). Zmínka o něm je v úvodní části jiného komentáře, totiž v Késavavarnijāvṛttih.⁸⁸⁾ Mimo něj je ještě ABHAJAČANDRŮV komentář (tíkā) "Mandaprabōdhikā" a moderní komentář v hindštině od TODARMALLA.

"Labdhisārah" pojednává o tom, jak dosáhnout oněch věcí, které vedou člověka k tomu, aby správně a dokonale jednal. Spis nebyl dosud vydán tiskem a je po ruce jen v několika málo rukopisech.⁸⁹⁾

"Kṣapaṇasārah" Némičandrův, psaný v prákrtských verších, pojednává o poutu karmana (bandham), o tzv. kašájích a o lésjích a udává prostředky, jak je možno kašáje odstranit. Je to vlastně pokračování předešlého spisu. Od tohoto spisu Némičandrova musíme rozlišovat stejnojmenný spis MÁDDHVAČANDRŮV, psaný sanskrtskou prózou, který pojednává o témže předmětu.

Největší dílo Némičandrovo je "Trilókasārah", skladbou i obsahem velice podobné mnohem mladšímu švétámbarскому Lókaprakāši, který byl napsán VINAJA-VIDŽAJEM. Toto dílo je encyklopedií džinismu, ve které se vykládá o trojsvětí, tj. o třech částech všehomíra, o rozličných končinách země, o oceánech, horách, atd. Dále se popisují příbytky božských bytostí i obyvatelů pekel. Vykládá se o hvězdách i oběžnicích, o jejich dráhách, o tom, jak povstává den a noc. Vykládá se také o měřích a počítání, zejména o ohromných číslech džinistické matematiky. K tomuto dílu napsal komentář MÁDHAVAČANDRAH TRAIVIDJAH, který v úvodu k svému komentáři praví, že Némičandrah napsal toto dílo pro poučení Čámundarādže. Dílo nebylo dosud vydáno tiskem, jeho rozbor podává Rājendralāla Mitra v "Notices of Sanskrit Manuscripts", vol. VI., (Calcutta 1882), str. 97-104.⁹⁰⁾

Po Némičandroví, zejména ve století dvanáctém a třináctém, digambarská náboženská literatura vzrostla v nepřehledné množství knih. Pouhý výčet se vymyká rozsahu a účelu této práce. Velmi mnoho, možno říci většina z toho, jsou

spisy, psané v lidových nářečích drávidských, jež digambarové vypěstovali na jazyky literární, a v tom je jejich velká zásluha kulturní a literární.

Přece však je třeba z pozdější doby uvést alespoň dva spisy, důležité pro studium digambarského džinismu. Jsou to spisy SAKALAKÍRTIHO, který žil v patnáctém století. Především to je "Tattvārthasāradīpikā", obsahující seznam oněch náboženských spisů, které digambarové pokládají za svatá písma. Druhý spis je "Praśnóttarópasakāčārah". To je jakýsi katechismus v našem slova smyslu. Vykládají se tam totiž povinnosti věřícího v otázkách a odpovědích.

Tento nárys džinistické literatury naprosto není úplný, a také nemůže být, aby nepřekročil rozumný rozsah v práci, jejíž úkolem není vylíčit indickou literaturu. Naopak zase pokládal jsem za nezbytné vyložit alespoň to, co jsem uvedl, protože jsem nikde nenalezl souvislý výklad o džinistické literatuře s ohledem na studium džinistického náboženství. Kdo by se zajímal o džinistickou literaturu podrobněji, najde stručný výklad v nekanonické džinistické literatuře v knize Winternitzově, "Geschichte der Indischen Literatur", sv. II., 2. polovina, str. 316 n. Pro podrobné studium je nezbytnou pomůckou A. Guérinot, "Essai de Bibliographie Jaina", kde najde nejstarší spisy, vykládající zevrubně o literatuře, ale i v seznamech rukopisů zmínky o dílech, která nebyla pojata do souborných spisů o literatuře.

Část II.

D Ž I N I S T I C K Á N A U K A

Část teoretická

I.

OBEČNÉ ÚVAHY

Základním kamenem džinistického náboženství je nauka, která nám podává obraz světového džinistického názoru, jak je načrtnut v džinistických kanonických spisech. Z jejich povahy, jak je zřejmé z předchozích výkladů, plyne, že džinistický náboženský názor na svět není nikde podán uceleně, nýbrž je více nebo méně rozptýlen v podobě stručných aforismů po celém souboru sbírky dvádašáhi (dvanáct aňg). Nejdůležitější části džinistického kánonu, v nichž je obsaženo nejvíce prvků jejich světového názoru, jsou především "Bhagavati" (Vivá-hapradžňáptih) a vedle něho "Sthánaňgam". Ovšem, to se týká jen světámbarů. Ale názory digambarů se po této stránce liší od názorů světámbarů tak nepatrně, že poznatky vytěžené z jejich spisů můžeme s nepatrnými výhradami přijmout za všedžinistické. Džinistickou nauku ze stanoviska digambarů nejlépe a soustavně podává NĚMIČANDRŮV "Gommatasárah", ač se velmi mnoho nalezne také v rozličných džinistických puránech, zejména v "Ádipuráně" a "Uttarapuráně". Ovšem v puránech jsou tyto zásady roztroušeny, jsou vpřeteny tu a tam do rámcového děje, zejména do životopisů džinů a jiných znamenitých lidí.

Soustavně byla zpracována džinistická nauka v rozličných spisech džinistických mistrů a učitelů, jež podrobně byly uvedeny v první části. Zásluhou mistrů nauky bylo, že uvedli džinistickou nauku v pevnou logickou soustavu a tím ji obrnili proti značnějším změnám. To se osvědčilo zejména při rozkolu džinistické církve na dvě sekty. V pozdější době se však tato logičnost zvrhla často ve schematizování a neplodné tvoření zbytečných závěrů a důsledků, jimiž se jádro nauky neobjasňuje, nýbrž ještě spíše zatemňuje. To platí zejména o spisech z pozdních dob, kdy džinismus počal upadat a kdy polemika s rozličnými filosofickými školami (indickými i cizími - islámem) nutila pěstovat logiku až k jejím krajním formám. Pro výklad džinistické nauky je nejdůležitější spis UMÁSVÁTIHO "Tattvārthádhigama-sútram", jež je také základem dalších mých vý-

kladů. Je nutno však přihlížet k oběma úpravám, třebaže rozdíly jsou jen nepatrné, jak bylo vyloženo ve stati o džinistické literatuře. Dalším důležitým pramenem je NĚMIČANDRŮV "Dravja-samgrahah", pojednávající o metafysice součástí všehomíra, zvaných dravja. Protože však skoro všechno na světě lze převést na dravja, je i tento spis skutečnou příručkou džinistické nauky, z níž jsme nuceni čerpat velmi mnoho vědomostí o základech džinistické nauky, zejména pokud se týče digambarů.

Pro názory digambarů je také důležitý jiný pramen z doby před rozkolem, totiž KUNDAKUNDŮV spis "Pañčastikájasarah", jednající o pěti tělesných součástkách jsoucna.

Mimo uvedené kanonické i nekanonické spisy, na nichž hlavně zakládám svůj výklad o džinistické nauce, byl mi nezbytnou pomůckou pro švédámberské názory VINAJAVIDŽAJŮV encyklopedický spis "Lókaprakášah", a některé současné knihy džinistických mnichů, uvedené na počátku v bibliografii.

Samo sebou se rozumí, že uvedené spisy mi nebyly jediným pramenem, a budu se muset zejména v citátech uchylovat i k jiným spisům, zde mezi prameny neuvedeným. Také při výkladech některých obtížných pouček a zásad pokládám za užitečné přidržet se nynějších tradičních mnišských výkladů proti nejasným starobylým aforismům, protože nám jednak představují živé náboženství, jednak bývají našemu myšlení bližší, než starý způsob výrazu. Doplnkem jsou nakonec rozličné spisy v evropských jazycích, které podávají názor Evropanů na džinistickou nauku a někde doplňují podrobnosti ztracené v živé nauce. Jde tu zejména o zpracované nápisné památky, které jsou důležitým doplňkem vlastní džinistické literatury.

Džinistickou naukou rozumíme vše, čemu džinismus učí jako nezbytnému základu, nutnému pro člověka, který chce dosáhnout nejvyššího cíle džinistického náboženství, totiž odpoutání duše od karmana. Nepočítám proto do ní džinistické bájesloví, protože není nezbytnou součástí džinismu, protože právě v něm - jak uvidíme - jsou největší rozdíly mezi sektami. Někteří spisovatelé to, co rozumíme džinistickou naukou, nazývají dogmatikou (např. Jacobi). Nepokládám to za název úplně přílehlý, protože jsou v džinistické nauce rozhodně části založené na pozorování, které naprosto nejsou dogmatické, třeba by se nám zdály podivné a nepřirozené.

Džinistickou nauku lze rozdělit stejně jako nauku kteréhokoli náboženství ve tři části, které ze stanoviska obecné vědy o náboženství jsou samostatné oddíly, neboť se v nich odrážejí tři stránky, vyznačující každé náboženství, totiž stránka citová, rozumová a praktická. Část nauky, vyžadující citové uznání, totiž víru, by se ještě nejspíš mohla nazvat dogmatikou. Protože se v ní

však pojednává hlavně o nejvyšších pojmech, zejména o pojmu boha, ponechávám pro tuto část džinistické nauky starý název, v němž je obsažen i sám pojem boha, totiž název teologie. Druhá část džinistické nauky, která představuje rozumovou stránku náboženství a podává džinistický světový názor, je metafysika. K ní se těsně pojí jednak logika, která podává prostředky výkladu, jednak kosmologie, jež je logickým důsledkem metafysiky, upotřebené na jevy ve světě. Praktická část džinistické nauky se nazývá obvykle etikou, ač se nekryje úplně s tímto západním pojmem. Jsou to totiž předpisy, které udávají člověku cestu, po níž by mohl dosáhnout v některém ze svých životů nejvyššího džinistického cíle, totiž zbavit se pout karmanu. Sem náleží jednak předpisy pro mnichy a pro věřící, jak se chovat v rozličných životních situacích, i základní zásady cesty ctnosti a spásy. Ale stejně patří do této skupiny obřadní předpisy, předpisy o postech a o náboženských úkonech.

Je ovšem samozřejmé, že není možné rozličnými názvy evropského původu přesně vystihnout tu kterou část džinistické nauky. Tak se v metafysice nutně pojednává i o věcech, které podle našeho názoru patří do fyziky, psychologie atd. Mimo to džinistická metafysika klade tak velké požadavky na víru, že někdy nedovedeme rozhodnout, zda nejde spíše o článek věroučný než zásadu metafysickou, a na druhé straně věrouka je tak logicky propracována a spjata s metafysikou, že jenom velmi nesnadno můžeme obě oddělit. I tu musíme pojednávat o některých základních věcech dvojmo, máme-li udržet vytčený základní rozdíl mezi nimi. To bylo nezbytně nutno předem podotknout, abych se uchránil výtek, že vykládám jednu věc dvakrát a že uvádím pod některým heslem věci, které sem podle evropského názoru nepatří.

Naopak zase v metodě vlastních výkladů odchylují se od obvyklého zvyku převádět zásady na naše pojmy a zachovávám co nejvěrněji útvary džinistického myšlení, jenom je vykládám tak, aby se staly srozumitelnými i člověku, který je vychován v evropském myšlenkovém okruhu. Tím, myslím, vystoupí lépe všechny rozdíly obou stanovisek a vyplyne důležitost džinismu jako jedné z nejvýznamnějších složek indické kultury.

Pokud se týče původu džinistické nauky, zdá se mi, že vzešla z nějakého velmi starobylého světového názoru, naprosto odlišného od obyčejného názoru árijsko-indického. To, co pak mají oba názory společného, převzal, myslím, obecný indický názor z onoho pradžinistického názoru a ne naopak. Jsou to zejména nauka o stěhování duší, o karmaně, duševním prvku prostupujícím vše v přírodě, o prostředí pohybu a klidu, o stoupavé tendenci duše, o mimosvětí, o možných protikladech, uvažujeme-li určitou věc z rozličných stanovisek atd. Jenom velmi málo ze společných prvků převzal džinismus z obecného indického, tj. árijského světového názoru.

Věc však zůstává ve svých základech záhadou, která souvisí s rozličnými záhadami indického národopisu, zejména s otázkou, jakému plemeni náleželo pů-

vodní indické obyvatelstvo. S tím souvisí zejména také některé zásady džinismu po stránce praktické, tj. zejména posty, neomezující se jen na potravu, nýbrž rozšířené na odřikání se i jiných věcí, ba i činností, jak o tom bude vyloženo dále.

Zda se nám podaří vůbec kdy rozřešit tyto záhady, je dnes ještě nejisté, ale bádání je v tom směru na dobré cestě. Cesty, kterými se ubírá, jdou z několika směrů, směřují však k jedinému společnému bodu. Všechny tyto cesty ukazují, že džinismus a šivaismus vyšly z týchž, nebo alespoň velmi podobných a blízkých počátků, a to z pramene neárijského, jehož vlivu od svého příchodu do Indie podléhali velmi mocně i Árijové tak, že se pod jeho vlivem změnil i jejich způsob myšlení.

Ve světle těchto úvah nabudou např. některé džinistické báje svého významu a důležitosti dosud nedoceněné. Na závadu ovšem je, že tyto báje podlely pozdějšímu džinistickému logicismu, zejména po stránce chromných čísel, jimiž džinisté vždy nahrazují neurčité číselné pojmy, když kladou za přibližný počet určité číslo. Rozřešit základy této bájeslovné matematiky džinistů je také jeden z nejdůležitějších úkolů, který, bude-li jednou rozřešen, bude nás moci o hodný kus přiblížit k cíli a pomoci řešit záhadu původu džinistického světového názoru a s ním souvisící podivuhodné etické soustavy.

II.

TEOLOGIE

Základní zásady

Rozlišit džinistickou teologii od metafysiky není tak snadné, jak by se na první pohled zdálo. Obě se totiž tak prolínají, že je nutné často mluvit v teologii o týchž jevech, které celou svou podstatou beze sporu náležejí do metafysiky. Rozhodující je tu jen prvek víry a prvek eschatologický, pomocí nichž můžeme vyjmout některé jevy z celku džinistické nauky a sestrojít z nich jakousi soustavu džinistické teologie. Důvod této nesnáze leží v obecné převaze rozumového prvku v soustavě džinistického náboženství, která je čínní mezní hodnotou, limitem náboženství vůbec.

Takové zásady, jež je možno odloučit z celku nauky, a které předpokládají víru, jsou v džinismu celkem čtyři. Samy o sobě tvoří základní články džinistické víry, organicky spojené nám pak dávají celek džinistické teologie. Ovšem ostatní zásady džinistické nauky se opírají opět o tyto základní články, a tak konec konců předpokládají taky víru. Ale nežádají bezprostřední víru, nýbrž teprve důkaz nás vede k oněm článkům, kterým je nutno věřit. A to ostatně konec konců je v každé filosofické soustavě založené na náboženském názoru.

První a nejdůležitější zásada džinistické teologie, na které jako na základech stojí celá budova džinistické nauky, je dualismus duše a těla. Člověk se podle džinistické nauky skládá z neživotné hmoty adžívaḥ a životného (lépe: životodárného) prvku džívaḥ. Tyto prvky jsou v každém jedinci oddělené, a odtud víra v mnohé duše, kterou se džinismus ostře liší od bráhmanské víry v jednotnost duševního prvku, jak se projevuje od nejstarších dob.⁹¹⁾

Tato zásada, která je základnou celé soustavy, je uváděna skoro ve všech teologických džinistických spisech, ale ne všude zřetelně a jasně. Příčinou toho je, že pojítkem obou prvků je metafysický pojem karmaṇa. Karma je výtvo-rem čínorodého džíva, ale je zároveň myšleno jako zvlášť jemná hmota, výslednice činů. Ze spojení prvku neživotného a životodárného poutem karmaṇa vzniká totiž čínorodý jedinec, jehož činy dále hromadí karmaṇovou hmotu, nebo za zvláštních podmínek ji rozrušují. KUNDAKUNDA-ĀČĀRJA to vymezuje v "Pañčastikája-samajasáru", 27.

Místo to uvádí vlastně devět vlastností, kterými je obdařen džívah, ale tím právě je vymezen jeho poměr k neživotnému prvku, adžívu. Vlastnosti tyto jsou:

1. životnost (bhavati)
2. vědomí sebe (čétaná)
3. schopnost vnímat a uvědomovat si (upajógah) rozum
4. životný prvek je svým vlastním pánem (višéšitah prabhu)
5. je tvůrcem svých vlastních karman (kartá)
6. užívá ovoce svých vlastních činů (bhóktá)
7. je vtělen a tím má stejný rozsah jako tělo (déhamátrah)
8. je nehmotný (amúrtah; na hi múrtó)
9. je spojen s karmany (karma samjúktah)⁹²⁾

Jednodušší formou tutéž teologickou zásadu vyjadřuje SVÁMÍ KÁRTTIKÉJAĤ ve svém díle "Anuprékšá-šlóká", kde v šlóku 184 praví: "prvek životný ve spojení s tělem koná všechny skutky".

NÉMIČANDRAĤ v "Dravja-samgrahu", 3., vymezuje ještě džíva ze dvou různých stanovisek, totiž ze stanoviska obecného nazírání (vjavahára-najah) a ze stanoviska vědeckého (niščaja-najah). Z prvního stanoviska džívah je, co má čtyři životní projevy (pránah), totiž smysly (indrijam), sílu (balam), život (ájuh) a dech (ána-pránah). Z druhého stanoviska nazývá se džívah, co má vědomí (čétaná).

Z těchto džinistických výměrů vidíme, že se pojem džíva nekryje úplně s pojmem duše v našem slova smyslu, že je to pojem svého druhu jediný, výhradní vlastnictví džinismu. Přes to, když si uvědomíme všechny rozdíly a při náležitě opatrnosti vystačíme pro překlad tohoto pojmu se slovem duše. Jinak můžeme ten pojem vystihnout i slovy "životný prvek" nebo "životodárný". Vždy si však musíme uvědomovat, že tento prvek má jakousi hmotnost (přizpůsobuje se rozměrem svému tělu), nemá však tvar.⁹³⁾ Duše může trvat buď ve stavu dokonalém (siddhah) nebo ve stavu vázaném na neživou hmotu, které dodává života, a s ní být předmětem přerozování, koloběhu života (samsáří).

Samsáří džívah se nám jeví jako živá bytost; tedy ne pouhá duše. Proto někde, kde džinistické spisy mluví jen o džívech, a mají na mysli tento zvláštní druh džívů, nemůžeme překládat pojem džívah slovem duše, nýbrž se musíme odchýlit od jednoty, která je v džinistických teologických spisech, a označovat tento druh džívů jako živé bytosti.

Duše v každém stavu má schopnosti poznávací (darsanam) a uvědomovací (džňanam), dohromady nazývané upajógah. Ve stavu dokonalosti (jako siddha-

dživah) má tyto schopnosti v nekonečné míře (ananta-), a mimo to je dokonalá duše nadána ještě nekonečnou mocí (ananta-vírjam), a nekonečnou blažeností (ananta-sukham).

Druhá teologická zásada je, že člověk není dokonalý, ale že se může zdokonalovat. Životný prvek může dosáhnout i naprosté dokonalosti, stát se siddhah. V dokonalém stavu životný prvek neboli duše nabývá teprve své pravé podoby a rázu věčnosti a vyznačuje se uvedenými čtyřmi nekonečnými vlastnostmi, totiž nekonečnou vnímavostí (ananta-daršanam), nekonečným věděním (ananta-džňánam), nekonečnou mocí (ananta-vírjam) a nekonečnou blažeností (ananta-sukham).

Třetí zásada je, že člověk svou duševní, životnou podstatou může a má ovládat svou podstatu tělesnou. Teprve, když se mu podaří nadobro podrobit tělesnou podstatu podstatě duševní, dosáhne duše dokonalosti, naprosté svobody a úplné blaženosti. "Pañčastikája-samajasárah" objasňuje tuto zásadu ve śl. 151 a 176.

Śl. 151:

"Světec, který ucpal oba prameny karman, ovládá svůj život pokáními mnohých druhů, ovládá i dozrávání rozmanitých karman".

Śl. 176:

"Proto ten, kdo touží po nirváně, když odloží tělesné touhy i sobeckost, mezi dokonalými (siddhah) uctívá své já, tím dosáhne nirvána".

Tj. člověk, který chce dosáhnout dokonalosti, musí se odvrátit od nedokonalých, hmotných sklonů a musí úplně obrátit svou mysl ke své duševní podstatě, jakožto k prvku dokonalosti.

Duše, která tímto způsobem dosáhne stavu svobody, nazývá se džinah, vítěz, nebo tirthamkara, stavitel přechodu, tvůrce církve. Jógendrah charakterizuje džina takto:

"Duše, která má dokonalé vnímání, dokonalé vědění, nekonečnou blaženost a nekonečnou moc, je džina-dévah, dokonalý světec, dokonalé světlo". ("Paramátma-prakášah, 330).

Džinové jsou dvojího druhu: jedni jsou prosti těla, druzí trvají dále v těle, až do jeho lidské smrti (nirvānam).

Džinové prosti těla se nazývají siddhové, naprosto dokonalí. (Od slovesa sidh-sédhati, dojít, dosáhnout). Podle džinistické víry sídlí na nejvyšším

vrcholku všehomíra (lókah). Siddhah je definován v "Pañčastikája-samajasáru" 35 takto:

"Ti, kdo mají pouhou životnost (tj. jsou pouzí džívové) a v nichž nikdy není neživotnosti (nejsou spojeni s hmotou, adžívem), když jsou zbaveni těla, stanou se siddhy, nevyléčitelně blaženými".

Mezi těmito dokonalými rozeznávají se zase dva druhy podle toho, hlásali-li náboženství - a tak utvořili přechod (tírtham karóti) k věčné blaženosti pro ty, kteří po něm chtějí kráčet - nebo nehlásali-li náboženství. První se nazývají tírthamkarové⁹⁴⁾, a bylo jich podle džinistické víry čtyřiaadvacet v této sestupné světové periodě (avasarpiní).⁹⁵⁾ Druzí - kteří nehlásali náboženství - jsou obyčejní siddhové (sámánja-siddhá).

Duše prosté karmanového pouta, ale dosud tkvící v těle, jsou dokonalí světci, arhantové. Vyznačují se především vševědčuncostí (kávala-džhánam). Proto také se nazývají vševědoucí, kévalinové. Nejsou-li zároveň tírthamkary, říká se jim sámánja-kévalinové.⁹⁶⁾ Arhantové se vyznačují nesčíslnými (asamkhja) vlastnostmi, z nichž se v rozličných teologických spisech obyčejně vyjmenovává osm hlavních a čtyřicetšest vedlejších.

Vedle vševědoucích, naprosto dokonalých světců, arhantů, jsou také nižší stupně džinistických světců, kteří ještě nedošli oné nejvyšší mety, úplného osvobození duše z pout karmana (móksah). Takový džinistický světec se nazývá obyčejně buď sádhuh (vznešený), nebo munih (světec), nebo jatih (ovládající se), vairágí (jenž potlačil své vášně). Podle stupně dokonalosti se rozlišují tři stupně. Hlavou světců je áčárjajah, mistr. Učitelem ostatních světců je upádhjájah. Ostatní jsou prostí sádhuvové.⁹⁷⁾

Siddhové, arhantové, áčárjové, upádhjájové a sádhuvové tvoří dohromady skupinu zvanou pañča-paraméští, "skupinu pěti nejvyšších". Ta jako celek je nejčastěji vzývána džinistickými věřícími v denní modlitbě "namó arahantánam, namó siddhánam, namó ájárijánam, namó uvadždžhájánam, namó lóké sabbasáhúnám". "Poklona dokonalým světcům, poklona nejvyšším dokonalým, poklona mistrům, poklona všem světcům na světě".

Čtvrtá základní zásada džinistické teologie je, že každý člověk sám a jedině sám sobě je zodpovědný za to, jak se jeho život utváří. SVÁMÍ KÁRTTIKÉ-JAH v "Anuprékša-šlócích" 76 říká: "Sám si nahromaduje zásluhu, sám okouší rozmanitých blažeností nebeských, sám ničí karma, sám také dosáhne spásy".

Ve slova trochu učenější zabaluje tutéž myšlenku AMRTAČANDRA-SŪRI ve spise "Purušártha-siddhjupájah", 10., když praví:

"(Duše), která se mění neustále od věků a bez přestání vlivem vírů poznávání, stává se původcem svého konečného stavu i jeho uživatelem".

Džinismus je podle tohoto vlastně jediné náboženství, které člověku dává úplnou náboženskou samostatnost a svobodu. Každý je pravém slova smyslu tvářcem svého štěstí, neboť každý čin, jakmile je vykonán, působí dále na svého tvářece a musí mu nést ovoce, které sám musí ztrávit. Proto není v džinismu vykupitele nebo spasitele, vyjma sebe sama. Každý jen sám sobě je vykupitelem, každý jen sám sobě může získat spásu, ale nemůže ji získat pro druhého.

Tím se džinismus nesmírně a zásadně liší od všech ostatních náboženství, nevyjímaje ani buddhismus, který alespoň v nynějších útvarech připouští možnost získat zásluhu pro druhého.

Následkem toho tirthamkarové a ostatní džinističtí světci nejsou spasiteli lidstva v obyčejném slova smyslu, nýbrž jenom lidstvu zprostředkují spásu tím, že mu ukazují správnou cestu, po které když jde, může každý člověk dojít stejné spásy a stejné blaženosti, jako oni již došli, nebo ke které se ubírají.

V tom je také velká nesnáž pochopit džinismus jako náboženství, zejména pochopit jeho pojem boha, který se nestará o lidstvo, který není lidstvu ničím více, než skvělým vzorem, jehož je třeba následovat.

Pojem boha v džinismu

Velmi důležitý problém džinistické teologie v nové době je pojem boha. Zejména jde o to rozhodnout, zda se pojem boha srovnává s džinistickou naukou, zda džinismus zná takové bytosti, které by se mohly zvat bohy, a zda tyto bytosti jsou skutečně bohové, nebo je-li džinismus ateistická soustava. Poslední možnost džinisté potírají se věí rozhodností a ostře se staví proti každému výroku, který by třeba jen skrytě mohl obsahovat výtku ateismu. Že snahy dokázat světu, že džinismus zná a uznává osobního boha, vznikla dosti značná obranná literatura, apologetická, která se tímto předmětem podrobně obírá, ale přináší velmi málo opor, které by pomohly otázku rozhodnout. Také někteří Evropané přispěchali na pomoc džinismu, ale jejich důvody nevynikají nad důvody indických spisovatelů. Chybou všech těchto pokusů je, že jsou vedeny teologickými metodami, a nikoli kritickými, vědeckými. To je, nechtějí zkoumat přesnými vědeckými metodami útvar džinistického náboženství, nýbrž chtějí jen dokázat pravost jediné dané these, a to metodou dialektickou, deduktivní.⁹⁸⁾

Ovšem spor je v zásadě teologický, a otázka pojmu boha v džinismu náleží beze sporu do džinistické teologie. Tato otázka souvisí bezprostředně se čtyřmi základními otázkami džinistické teologie, a zvláště s poslední.

Ona zásada, že člověk sám a jediné je odpovědný za vše, co dobrého nebo zlého ve svém životě zakouší, obsahuje zároveň, že nic nemůže obměnit výsledky

lidského jednání, a že nikdo nemůže uniknout následkům svých skutků. Ani bůh ani nějaký jeho plnomocník nemůže se mísit do lidského života. Proto není a také nemůže být stvořitelem. Stvoření totiž předpokládá touhu tvořit. Protože každá touha se může vztahovat jen k něčemu, co není, ale co by mělo být, obsahuje již sama v sobě základ nedokonalosti. Nejvyšší bytost, bůh, nemůže být nedokonalým.⁹⁹⁾

To je, stručně řečeno, zásadní stanovisko džinistické teologie v otázce pojmu boha. Zkoumat správnost logických důvodů, jimiž je podepřena, nenáleží na toto místo. Je však na první pohled zřejmé, že na základě těchto vývodů je možno vyhlásit džinismus velmi snadno za nauku bez boha, ateistickou. Zejména snadno by mohl učinit tuto výtku přívrženec některého náboženství, který uznává tvůrčí moc za nezbytnou součástku dokonalosti a tím i za nezbytný přívlastek boha, jako nejdokonalejší bytosti.¹⁰⁰⁾

Džinismus však nikde sám nepopírá jsoucnost boha, ba naopak se v džinistických náboženských spisech velmi mnoho mluví o bohu, nebo ještě spíše o bozích. Džinisté dokonce věří, že je bohů, tj. bytostí naprosto dokonalých (siddhah), nečíslně mnoho.¹⁰¹⁾ Vedle toho uznávají ještě božstva, která nedosáhla dosud naprosto dokonalosti, nýbrž která jen postoupila na cestě k dokonalosti hodně daleko.¹⁰²⁾ Za to však džinismus se vší rozhodností popírá, že by bůh, bytost naprosto dokonalá, mohla být stvořitelem nebo se mohla mísit do lidských věcí - a tím do věcí nedokonalých.¹⁰³⁾

Džinistická nauka o naprosto dokonalých bytostech, která velmi úzce souvisí se zákonem o nezměnitelné závislosti člověka na jeho vlastních skutcích, čili s tak zvaným karmanovým zákonem, je vlastně stěžejním bodem celého džinismu. Vyvěrá z víry v dualismus neživotné hmoty a životného ducha, které se spojují karmanovým poutem. Jím se duše upoutává k hmotě, k neživotné látce: toto spojení vede k nesamostatnosti, působí neklid a je příčinou nedokonalosti.¹⁰⁴⁾ Karma je myšleno stejně hmotně jako vše ostatní. Je to jakési převelice jemné, ale přece hmotné pouto, které trvá s duší od věčnosti.¹⁰⁵⁾ Spojuje obě látky, brání látce životné opustit látku neživotnou, aby mohla v důsledku své přirozenosti stoupat do výšin věčného klidu a dokonalého vědění, kévala-džhánam.¹⁰⁶⁾ Životná látka, které se podařilo zničit veškerá svoje karmana, zlomila všechna pouta, která ji vážou k hmotě, je osvobozena od spojení s neživotným prvkem, je spasena, vysvobozena (muktah) a dokonalá (siddhah).¹⁰⁷⁾ Ze samého pojmu taktó vymezené dokonalé bytosti plyne, že nemá a nemůže se již spojovat s hmotným světem.¹⁰⁸⁾ Z metafysických výkladů o životných a neživotných hmotách víme, že jediný směr, kterým může uniknout, je kolmý směr do výše. Tímto směrem siddhah stoupá až do nejvyššího bodu všehomíra, na samou hranici lóku a alóku.¹⁰⁹⁾ Tento logický důsledek nauky džinisté opravdu uznávají a činí jej základním článkem víry.

Spasený, dokonalý duch je totožný s osobností, s onou životnou podstatou každé živé bytosti (džíva, átmá). Tak spasená duše je jenom nejdokonalejší, osobní, individuální duše a proto se nazývá paramátmá. Spasené duše podržují svou samostatnost, je jich nesčíslný a neomezený počet, protože každá živá bytost může dosáhnout spásy, jestliže se o to náležitě snaží. Jednota spasených duší je jen v jejich dokonalosti, jinak podržují i potom svou individualitu.

Dékové nejsou naprosto jen bytosti dokonalé a proto je není možno pokládat za bohy v pravém slova smyslu. Dékové jsou obyčejně jen bytosti o něco dokonalejší než prostý člověk, ale chtějí-li dosáhnout naprosté dokonalosti, musí se narodit nejprve jako lidé. Jejich nynější dokonalost záleží hlavně v dokonalejším poznání a v nadpřirozené moci, jichž nabyli tím, že se jim podařilo zničit některé druhy karman. Proto také podrobný výklad o nich náleží do mytologie.

Mimo dévy uznává džinismus ještě celou řadu více nebo méně dokonalých bytostí, z nichž nejdůležitější jsou čakravartinové, vásudékové, prativásudékové, balabhadrové. Výklad o nich stejně jako o dévech náleží do mytologie. Jsou stejně jako dékové jakýsi spojovací článek s oněmi dávnými dobami, ve kterých leží prvopočátek džinismu, kdy s z nejasněných prvopočátků vytvářely rozličné útvary, které měly vliv na jiné náboženství, s nimiž přišly do styku, při čemž samy podléhaly také cizím vlivům.

III.

M E T A F Y S I K A

Obecné úvahy

Džinistická metafysika zpracovaná pomocí důsledné logické soustavy tvoří základ džinismu a splývá v jeden celek s teologií. Obě složky je od sebe nesnadno rozdělit, protože některé pojmy, jak se samo sebou rozumí, jsou společné. Metafysice džinističtí teologové věnovali vždy také nejvíce pozornosti. Rozbor pouček a metafysických záhad zabírá největší část teologických traktátů, jako je např. "Tattvārthādhigama-sūtram", ale vyplňují také purána a jiné historické spisy, a tvoří základ spisů o správném chování. Ba s metafysickými poučkami se setkáváme i v hymnech (stōtra, stavana), a dostaly se i do světské literatury, kde tvoří někde dost nevhodné vložky.

Byla-li metafysika hojně pěstována džinistickými teology v minulosti, je tím oblíbenějším předmětem současných džinistických mnichů, čím důležitější je její znalost v polemice. Metafysika skýtá z celé nauky nejvíce sporných bodů, z nichž některé přímo vybízejí k polemice. A nepřátelé džinismu, ať z řad indických soustav, nebo neindických, hojně využívají těchto možností, aby džinistickou nauku napadali. Džinisté se ovšem brání, čímž vzniká ona bohatá novodobá literatura apologetická a polemická, která je zrovna prosáklá, jak se samo sebou rozumí, metafysikou. Jsou však také soustavné spisy o metafysice, kde se polemika skrývá mezi řádky. Tohoto druhu je NJÁJAVIDŽAJŮV spis "Džaina daršana", jehož si je nutno všimnout při výkladech metafysických zásad, protože podává výklad velmi zřetelným způsobem, a rozhodně mnohem jasnější formou než spisy staré.

Než přikročíme k nástinu džinistické metafysiky, musíme si všimnout poměru džinistické filosofie vůbec k ostatním indickým filosofickým soustavám. Srovnávání rozličných indických soustav s džinismem bývalo oblíbeným předmětem džinistických spisovatelů starší doby, ale těm šlo při tom obyčejně nejvíc o stránku polemickou.¹¹⁰⁾ Naopak mně zase jde o to, ukázat, kde je největší příbuznost mezi džinistickou filosofií a indickými heterodoxními soustavami.

Srovnáme-li rozličné indické filosofické soustavy s džinistickou naukou, vidíme, že se džinistické metafysice nejvíce blíží filosofie sámkhjová.¹¹¹⁾

Obyčejně se také říkává, že byla filosofie sámkhjová jakýmsi základem, z něhož vyrostly džinistické a buddhistické filosofické názory. O buddhismu se to skutečně zdá být pravda, buddhismus šel dokonce ještě dále na cestě, naznačené sámkhjovou filosofií, a to směrem, kde skončilo nejkrajnější křídlo sámkhja, které se klonilo silně k ateismu.

Docela jinak, zdá se, že tomu bylo s džinismem, ale zatím není možné tvrdit to s naprostou určitostí. Ani džinismus, ani filosofie sámkhjová nejsou totiž dosud tak dokonale prozkoumány, zejména pokud se týče jejich původu, aby bylo možné v této věci konečně rozhodovat. Zdá se mi však být pravděpodobné, že není-li filosofie sámkhjová pozdější než džinistická metafysika, tedy jsou obě alespoň současné výtvořry, vzniklé ze stejných nebo aspoň obdobných podmínek.

Džinismu nemůžeme upřít starobylost a třebaže džinistické tvrzení, že džinismus je věčný, náleží do říše bájí, musíme uznat, myslím, bez námitek, že džinismus je nejméně stejně starý jako náboženství bráhmanské, a rozhodně starší, než doba, kdy žil Pársvaḥ, předposlední reformátor tohoto náboženství. Srovnávací studium indických náboženství nás nutí totiž předpokládat na indické půdě několik souběžných náboženských útvarů, které se různě vyvíjely v rozličné soustavy, které na sebe působily navzájem menšími nebo většími vlivy. Jedna nebo snad více z těchto soustav, souběžných se soustavou árijskou, byla pravděpodobně více vyvinutá a založená na odchylných základních poučkách a na světovém názoru naprosto různém od ostatních. Hlavní projev těchto dvou různých soustav světového názoru vidím v náboženském antagonismu kšatrijů a bráhmánů, který je v Indii patrný od nejstarších nám známých dob. Souvislost kšatrijů s nějakým plemenem indických praobyvatelů potvrzují národopisné výzkumy polocivilisovaných indických kmenů na každém kroku. 112)

Sámkhjová filosofická soustava svým dualismem, projevujícím se v předpokladu, že vše se sestává z prakṛti a puruše, nebo spíše z nekonečného počtu purušů, připomíná tím velice džinistickou nauku o složení všehomíra z džívů a adžívů. Podobně i pojem spásy je velmi blízký oběma naukám. Podle sámkhja spása záleží v rozlišení prakṛti a puruše. Jednotlivý purušaḥ dojde spásy, uvědomí-li si, že jeho vnitřní vlastnosti se liší od rozličných obměn prakṛti, tvořících vývojové složky všehomíra. Po této stránce je věc v sámkhju myšlena filosofičtěji, než v džinismu, kde je domyšlena nábožensky. Podobně i pojetí psychických jevů je v sámkhju založeno na prakṛti, čímž se puruša stává trpným prvkem v celé světové soustavě, nemá žádné mravní odpovědnosti, kdežto v džinismu spirituální pojetí vede k tomu, že se na metafysice vybudovává etická soustava a konec konců i náboženská. Purušaḥ představovaný džinistickým džíveem přestává být trpnou složkou a stává se tvůrčí silou vlastního svého vývoje.

Ovšem (džívah) podle džinistického pojetí je nehmotný, arúpah, tj. není předmětem smyslového poznání, ale přesto to je něco, co se velmi blíží hmotě, je astikájah, tj. složen z prostorových prvků, pradéšú; mimo to má také rozměr a to rozměr měnící se podle těla, v němž sídlí. Tím i pojem džívah je velice složitý a dá se jen nesnadno tlumočit slovy evropských jazyků, jak jsem se již zmínil, když jsem vykládal tento pojem z teologického stanoviska. Je v něm totiž obsažen nejen pojem prvku životodárného, který je popudem veškeré činnosti, jednání i konání, nýbrž i pojem osobní jednotlivé duše (átmá), a současně i pojem živé bytosti, oduševnělé hmoty, proti hmotě neoduševnělé, neživé, postrádající činnosti. Tato mnohoznačnost pojmu džívah znesnadňuje výklady o džinistické metafysice právě tak jako teologické výklady.

Upíně ve shodě se sámkhiovou filosofií se i v džinismu mluví o mnohých džívech, ba jejich počet se udává za nekonečný. Nikdy se v džinismu neobjevila snaha učinit džíva jednotícím základem, jak tomu bylo skoro obecně v bráhmanských soustavách, zejména jak to bylo do důsledku provedeno ve védántu. Tímto pluralismem duše a výslovným vymýcením jednotícího duševního principu džinismus byl přiveden k tomu, že nezná jednotící autoritu nejvyššího ducha, nezná boha jako tvůrce světa. Ovšem džinistický pluralismus není absolutní, nýbrž pouze relativní. Tato relativita pak prostupuje celou džinistickou nauku a je základem tzv. anékantavádu, který je metafysickým základem džinistické logické soustavy.

Dravja a astikáje

Z předešlých výkladů zcela jasně vyplývá, že základem džinistické nauky je dualismus džíva, prvku životného a činorodého, a adžíva, prvku neživého a trpného. Ale toto rozdělení prvků všehomíra na dvě skupiny není jediné, nýbrž džinismus přihlíží k věci ještě z jiných stránek a šel do velmi jemných podrobností a rozdíků. Džinisté si rozdělili adžíva podle rozličných jevů a srovnávali je s džívem. Došli k náhledu, že všechny tyto prvky tvoří látku světa, v němž každý z těchto prvků má svůj úkol. Společným jménem se nazývají dravja, látky.¹¹³⁾ Jejich podstatou po této stránce je, že jsou, a tato vlastnost sluje sattá, jsoucno. Džinismus pak rozeznává tři případy jsoucna, totiž: vznikání - utpádah, hynutí - vjajah a trvání - dhrauvjam. Tyto vlastnosti můžeme zase posuzovat ze dvou stanovisek a to buď ze stanoviska podstaty té které látky, nebo podle jejího okamžitého přechodného stavu (parjájah). Výsledek této úvahy je, že látka sama ve své podstatě je neměnná, je dhrauvjam, ale její vlastnosti, její přívlasky jsou podrobeny vznikání (utpádah) a zanikání (vjajah).

Dravjí rozeznává džinismus šest:

1. životný prvek (džívah)
2. hmotu (puđgalah)

3. prostředí pohybu (dharmah)
4. prostředí klidu (adharmah)
5. prostor (ákáśah)
6. čas (kálah).

Rozdělení všehomíra na prvky živé (džívah) a neživé (adžívah) a jejich rozdělení dále na šest látek čili dravjí nevyčerpávají všechny možnosti. A tak vedle nich existuje ještě další rozdělení.

Pozorujeme-li rozličné látky, dravja, v jejich složení, doznáme, že se buď skládají z částíček, nebo nemají takových částíček. Nejmenší částíčka, představující nekonečně malou část prostoru, je pradésáh. Odborný název pro souhrn pradésáhů je v džinistické nauce kájah, tělo. Látky, které mají takové tělo složené z pradésáhů, nazývají se astikájah, mající tělo. To jsou duše (džívah), hmota (puđgala), prostředí pohybu (dharmah), prostředí klidu (adharmah) a prostor (ákáśah).¹¹⁴ Čas není astikájah, protože nemá pradésáhů a tím ani nemá tělesnosti.¹¹⁵

Počet pradésáhů je v rozličných látkách různý. Duše, džívah, má nesčíslné (asamkhja) pradésáhe, hmota může mít sčítatelný (samkhja), nesčítelný (asamkhja) nebo nekonečný (ananta) počet pradésáhů. Dharmah a adharmah mají nesčíslný (asamkhja) počet pradésáhů, prostor má nekonečný (ananta) počet pradésáhů.¹¹⁶

Po této stránce uvažuje džinistická nauka látky (dravja) jako základy, jsoucna (sattá), a proto i pánčástikáje - jež jsou vlastně pět ze šesti dravjů jsou základem džinistického pojetí všehomíra¹¹⁷) a konec konců základem, na němž celá nauka stojí. Astikáje jsou věčné (nijadá, sa.: nitjáh), nestvořené (anannamajjá, sa.: ananjamajáh), mající mnoho atomů (anuma-hantá, sa.: anuma-hantáh).¹¹⁸

Prvek životný - džívah

Tím, že džinismus uznává mnohost džívů, je nutně veden k tomu, že musí mezi nimi uznávat rozdíly a stupně, a v důsledku toho si je musí i třídít. Je to samozřejmý požadavek v tak logicky uspořádané soustavě, jako je právě džinismus. A skutečně džinistická metafysika třídí džívy velmi důkladně a všestranně, a dochází tu k podrobnostem, které ji nejvíce vzdalují árijskému myšlení.

Již džinistická teologie rozeznává džívy vtělené (samsáří) a džívy prosté (siddhah). Džinistická metafysika vychází z jiného dvojdělení, jež vlastně jí předpokládá, že vychází od vtělených džívů. Dělí totiž džívy na nehybné (sthá varah) a pohyblivé (trasa)¹¹⁹). Toto dvojdělení má základní význam pro celou džinistickou nauku a ve svých důsledcích ovládá zejména i její praktickou

stránku, jak bude podrobně vyloženo později. Musíme mu tedy věnovat více pozornosti, než by se snad na první pohled zdálo nutné. Druhé rozdělení je na duše nadané rozumem (samanaskah) a na duše, které nemají rozum (amanaskah 120), jež má rovněž dosah etický.

Nehybné duše, sthávary, podle džinistické nauky mají pouze jeden smysl, totiž jakýsi primitivní hmat, jevící se pouhým dotekem. Proto se nazývají také někdy jednosmyslová, ékéndrijáh. Jejich těla jsou čtyři světové prvky - země, voda, oheň a vzduch - a k nim přistupují ještě rostliny.¹²¹⁾ Podle džinistické víry je celá příroda oduševnělá a to i takové předměty, jež jsme si zvykli považovat za neživé a bezduché. Tyto jednosmyslové bytosti nemají podle džinistické víry duševních stavů, ale mají jakési vědomí života. Přirovnávají jejich stav ke stavu vejce, zárodku v těle matky, nebo ke stavu člověka v bezvědomí. Vědomí je v nich jenom potenciální.¹²²⁾

Tyto názory není nesnadno sledovat až k počátkům světového animistického názoru a ještě spíše fetišistického, a tím k dávné nějaké soustavě založené na těchto dvou světových názorech, a to vzájemně se prolínajících. A právě to nás nejvíce utvrzuje v domněnce, že džinismus vznikl z nějakého velmi starého základu, a to základu neárijského, kam je sledovat už nemáme možnost.

V těchto výkladech pro jednoduchost jsem předpokládal stále jemné sthávary (súkšpáh), jež jako atomy pronikají celý svět a unikají našim smyslům. Mimo ně, anebo lépe řečeno jejich ohromným počtem, jsou tvořena hrubá (bádaráh) těla sthávárů, jež představují ony rozličné předměty, které obyčejně nazýváme neživými, jako např. kameny, zemi, vodu, oheň, stromy atd. Tím způsobem i tato hrubá těla sthávárů jsou podle džinistické víry oživena, oduševněna (sačétanáh).

V důsledku této víry v sthávary džinisté tvrdí, že rozrušením těl sthávárů sthávárové hynou a jejich těla se stávají ačétana. Tedy sthávarah kamene hyne, rozštípneme-li kámen, sthávarah země hyne, jestliže ji překopáme nebo zoráme. Proto se džinisté nesmí zabývat rolnictvím. Voda se vařením stává bezduchou, a proto džinističtí mniši nesmějí pít nevařenou vodu atd. Proto mniši nesmějí sami vařit a nesmějí jíst syrové ovoce nebo syrovou zeleninu, aby neusmrtili živou bytost (džívah), což i v tomto případě je hřích, třeba menší, než usmrtit živou pohyblivou bytost. Víra v sthávary vedla džinisty tak daleko, že prohlásili za záslušnou dokonce i smrt hladem, bhakta-pratjákhjána-maranam, neboť na tomto stupni teprve a jedině dosáhne člověk možnost neničit i tyto nejmenší džívy.

Druhá třída jsou duše pohyblivé (trasadžíváh), které se liší od sthávárů tím, že se mohou pohybovat podle své vůle, kdežto sthávárové nemohou. Trasové mají smyslové orgány a to v rozličném počtu a podle toho se zase dále dělí.

Dvousmysloví (dvíndrijáh)¹²³⁾ mají hmat a chuť. Trojsmysloví (tríndrijáh)¹²⁴⁾ mají hmat, chuť i čich. Čtyřsmysloví (čaturíndrijáh)¹²⁵⁾ mají hmat, chuť, čich i zrak. Bytosti pětismyslové (pañčendrijáh) jsou lidé, božstva (déváh), pekelníci (nárakáh), tirjaňčové čili tvorové nerozumní - do této skupiny patří všechna zvířata.¹²⁶⁾

Bytosti pětismyslové se dělí dále na tvory rozumné (samanaskáh), to jsou lidé, bohové, obyvatelé pekel a některá zvířata, jako např. kráva, kůň, opice, holub, hadi ap., a na tvory bez rozumu (amanaskáh). Rozumní tvorové se nazývají také samđžninah), tj. mající smysl (samđžná).¹²⁷⁾

Vlastnosti duše, kterých je devět, byly uvedeny v teologické části. Nejdůležitější z nich je vědomí, čétaná. Vědomí činí duši životodárným základem všech bytostí, propůjčuje jim schopnost vnímat a je čínorodou součástí ve spojení duše a hmoty, dává popud k jednání a projevům.¹²⁸⁾

V dokonalém stavu je duše prostá hmoty a v tomto stavu je věčná a naprosto svobodná, nezávislá na hmotě, omezující její čínorodost. Každá duše je alespoň potenciálně dokonalá. Hmota jenom zastírá její dokonalost jako hustý závoj. Spojení s hmotou způsobí, že se dživah udržuje ve stálé změně, v kolotání přerodů. Koloběh přerodů je plynulý, nepřetržitý, neboť dživah i v tomto stavu zůstává nesmrtelný. Životy jsou jenom jakési uzly, přestupní stanice v dlouhé řadě vývoje dživova, a hmotná smrt nemá vliv na trvání dživá samého.

Tím dživah je důležitý prvek, který umožňuje vývoj a udržuje vývojovou řadu.

V tom je velká pokrokovost džinismu proti ostatním filosoficko-náboženským indickým soustavám, přesto že udržel nejužší souvislost s nejpůvodnějším názorem o přerozování. To je zase přednost proti buddhismu: džinismus snadno vysvětlí, jak se přerody dějí, kdežto buddhismu to působí velké obtíže a potřebuje k tomu umělé filosofické konstrukce.

Adžívah

Opakem životodárného základu všehomíra je neživotný prvek adžívah, neživý a trpný, pouhý nástroj čínorodého dživá. Takto obecně pojat je adžívah pouhý pojem, pouhá negace prvku životného, duše, dživá. Zároveň je to souborný název pro pět látek, dravjí, jež nejsou prvkem životodárným. Z toho také vidíme již značný rozdíl mezi dživem, který tvoří jedinou metafysickou kategorií, a adživem, který v sobě shrnuje řadu jevů značně se od sebe lišících, jejichž jediným společným znakem je, že nejsou dživah.

Dravja shrnutá pod pojem adžíva jsou hmota, prostředí pohybu a klidu, prostor a čas.

Adžíva v užším slova smyslu je hmota čili puḍgalaḥ. NJĀVIDŽAJA¹²⁹) nazývá hmotou všechny věci (padārthāḥ) mající podobu (rūpī). Dákladněji definuje hmotu "Pačástikája-samajasáraḥ"¹²⁹), kde se praví, že hmota jsou předměty (mūrtāḥ), tj. vše, co lze vnímat smysly, i samy smysly, rozličná těla dživá, fyzický podklad rozumu, karma atd.

Hmota je neživá, nemá vědomí, vyznačuje se barvou, dotekem, hmatatelností, chutí a vůní.¹³⁰) Jinou význačnou vlastností hmoty je, že je složená, kdežto dživá je jednoduchý. Hmota se skládá z malých částíček zvaných skandhaḥ, jež současní džinisté srovnávají s vědeckým pojmem molekuly. Ještě menší částíčka hmoty než skandhaḥ je anuḥ, atom, zvaný někdy také paramánuḥ, naprostý atom. Ovšem tímto pojmem se označují nejmenší částíčky hmoty jenom tehdy, když trvají samy o sobě, nespojeny v shluky celistvých předmětů. Jsou-li tyto částíčky sloučeny v nějakém celku, nazývají se pradésí. Pradésāḥ je vlastně jednotka prostorová, již atom (anuḥ) hmoty vyplňuje, a to vždy jeden atom jeden pradés. Atomy hmoty se však mohou sdružovat v skandhy, jež zaujímají několik pradésů. Proto možno mluvit o hmotě i že má jediný pradés (mluvíme-li o stavu atomickém), i že má mnoho pradésů (mluvíme-li o stavu obecném).¹³¹)

Podle stavu skandhů rozeznává džinismus šest stavů hmoty. Stav velmi hrubý (atisthūlah), rovná se přibližně skupenství pevnému podle moderních fyzikálních teorií. Pro tento stav je význačné, že hmota tohoto stavu když je rozdělena, nemůže se sama spojit, nýbrž potřebuje nějaké jiné hmoty, nějakého pojítka. "Nijama-sáraḥ" uvádí za příklad zemi, hory, železo ap.

Stav hrubý (sthūlah) je stav věcí, které když jsou rozděleny, opět se mohou samy spojit, tedy látek polotuhých a tekutých. "Nijama-sáraḥ" uvádí za příklad máslo (ghí), vodu, olej atd.

Stav hrubý se sklonem k jemnému (sthūla-sūkṣmah) dodává hmotě zdání tělesa v hrubém stavu, jež se však nedá zachytit. Např. stín, sluneční záře.

Stav jemný se sklonem k hrubému (sūkṣma-sthūlah). Tímto stavem se vyznačují neviditelné hmoty, jež však svým původem jsou hrubé. Do této skupiny náležejí hmoty, které unikají zraku, ale jsou předmětem ostatních čtyř smyslů, tj. jsou vnímány hmatem, sluchem, chutí nebo čichem. Jsou to zejména vzduch, jež v podobě větru vnímáme tělem, hmatem, a dále rozličné zápachy, zvuky a vůně.

Hmota ve stavu jemném (sūkṣmah) nemůže být vnímána smysly. Je to ona látka, jejíž molekuly skládají karma.

Stav nejjemnější (atisúkšmah) je vrcholem, je to stav daleko jemnější nežli onen, jehož mohou dosáhnout molekuly karmana. Podle některých vykladačů džinistické nauky je hmota v tomto stavu sám atom (anuh). Ve skutečnosti se však zdá, že tento stav je jenom důsledkem schematu, a že pro něj ani džinisté nemají vhodného dokladu po ruce.¹³²⁾

Ale džívah a adžívah nejsou jediné látky, skládající vesmír. Pro džinistickou nauku nejvýznačnější jsou látky dharmah a adharmah, prostředí pohybu a klidu.¹³³⁾

Základem tohoto názoru je pojem dharmu, jako prostředí pohybu. Slovo dharmah je tu užito v původním a to v aktivním smyslu; znamená "to, co drží".¹³⁴⁾ Z toho významu se vyvinul pojem prostředí pohybu, jež si džinisté představují za tak nezbytné pro každý pohyb, jako ryba nezbytně potřebuje ke svému pohybu vodu.¹³⁵⁾ Toto prostředí je podle džinistického pojetí trpné čili lhostejné (udásínah) a není činnorodé, nedává popudu k pohybu (není prérakah). Dharmah nemůže přimět duši nebo hmotu, aby se pohybovala, ale jejich pohyb je možný jedině, je-li přítomen dharmah. Proto např. osvobozená duše spočine na nejvyšším místě světa (lókah), když již nemůže pokračovat ve svém stoupavém pohybu dále, protože v mimosvětí (alókah) není dharmu, a proto není také možný jakýkoli pohyb.¹³⁶⁾

Dharma si představují džinisté jako látku bez chuti, již nelze hmatat, bez vůně, nevydávající zvuku, bezbarvou a tedy i beztvarou (arúpah), která úplně vyplňuje svět (lókah).¹³⁷⁾ Dharmah je jediný v opaku k duším a k hmotě, jež jsou nesčíslné (asamkíáh). Tím je dharmah všudypřítomný. Počet praděšů je v dharmu a v adharmu stejný jako v džívu, totiž nesčíslný.¹³⁸⁾

Adharmah není zápor dharmu, není nedostatek pohybového prostředí, nýbrž opak dharmu, prostředí nehybnosti, prostředí klidu.¹³⁹⁾ Adharmah se svými vlastnostmi podobá úplně dharmu. Je také trpný, není látkou činnorodou. Džinisté jej přirovnávají k stínu košatého stromu u silnice rozpálené sluncem. Stín nenutí člověka, aby si odpočinul, umožňuje mu však odpočinek, chce-li si usednout do stínu, aby pookřál po dlouhé cestě.¹⁴⁰⁾ Adharmah je také beztvárný (arúpah) a jediný.

Páté dravjam džinistické nauky je prostor, (ákášah).¹⁴¹⁾ Podle džinistické nauky je ákášah ona látka, která všem ostatním látkám dává místo ve všehomíru.¹⁴²⁾ Ákášah naplňuje svět (lókah) i mimosvětí (alókah). Podle toho se rozlišuje prostor na prostor světový (lókákášah) a prostor mimosvětový (alókákášah).¹⁴³⁾ Světový prostor je naplněn ostatními látkami, totiž džívou, hmotami, dharmem a adharmem. Mimosvětový prostor však není naplněn ničím, je to právě jen naprbstý, nekonečný, prázdný prostor. V mimosvětí (alókah) není nic mimo pouhý prostor.¹⁴⁴⁾

Počet praděšů v ákášu je nekonečný (ánantah)¹⁴⁵⁾

Význačná vlastnost prostoru je jeho proniknutelnost (avágáhah), jež umožňuje jiným látkám, aby se v něm uložily.¹⁴⁶⁾ Tím se liší prostor zejména od hmoty, která je neproniknutelná. Proniknutelnost prostoru je přece jen do jakési míry omezena a to tím, že praděšah prostoru může dosáhnout jenom po jednom anu hmoty, ovšem v atomickém stavu.¹⁴⁷⁾

K tomu ještě je nutno výslovně podotknout, že prostor podle džinistického názoru není a nemůže být prostředím pohybu a klidu, neboť by potom nebyl možný pojem alóku, zakládající se právě na pojmu prázdného prostoru, kam nic nemůže proniknout ze světa, protože tam není ani dharmu, který jediné činí možným pohyb a klid. Tímto pojetím prostoru se džinismus nesmírně liší ode všech filosofických a náboženských nauk východních i západních.¹⁴⁸⁾

Poslední z dravjů je čas, káláh.

Čas dle džinistické nauky je ona látka, která doprovází změny všech ostatních látek¹⁴⁹⁾ a proto je nezbytný prvek, kdykoliv jde o poměry ostatních látek. Dravja trvají jenom v čase. Čas je beztvary, tj. nemá ani chuti a ani vůně, ani barvy, ani se nedá hmatat.¹⁵⁰⁾ Má jen svoje vlastní vlastnosti, z nichž nejvýznačnější je, že napomáhá obměnám ostatních látek, dravjů. Jako hmota i duše je čas nesčíslný (asamkhjah).

Pro obecnou potřebu se čas dělí v džinistické nauce na jednotky. Nejmenší a základní časová jednotka je samajah. Je to vlastně prvek času, doba, již potřebuje prvek hmoty, aby pomalu přešel z prvku prostorového do sousedního prostorového prvku. Praktickou základnou časoměry je však nimišah, okamžik, doba, již potřebuje člověk, aby mrknul okem. Skládá se z nesčíslného (asamkhjah) počtu samajů. Patnáct nimišů je jedna kášthá, dvacet kášth je jedna kalá. Něco málo přes dvacet kal tvoří jednu nálí čili ghatí. Muhúrtah jsou dvě ghatí. Den a noc, ahórátrah, se sestává z třiceti muhúrtů. Třicet dnů a nocí tvoří jeden měsíc, másah. Dva měsíce je jeden rtuh, šest měsíců je jedno ajaham. Rok, samvatsarah, se sestává ze dvou ajan, nebo-li z dvanácti měsíců.¹⁵¹⁾ Toto rozdělení se týká ovšem jen obecného času, vhavahára-káláh.¹⁵²⁾ Skutečný čas, kála-dravjam,¹⁵³⁾ je pouhé jsoucno, je beztvary, amúrtah,¹⁵⁴⁾ není ani dlouhý a ni krátký, a není předmětem míry, leda prostřednictvím změn v jiných předmětech.¹⁵⁵⁾ Z toho je vidět, že uvedená základna časoměry není něco nezbytně spojeného s časem, není založena na vnitřní vlastnosti času, nýbrž je to dělítko čistě vnější, vzniklé z praktické potřeby, a může být podle potřeby i jiné. Proto skutečný čas není ani minulý, ani přítomný, nýbrž je to jenom nesmírně krátký okamžik v přítomnosti. Proto čas má jenom jediný praděš, a proto ačkoli je látka čili dravjam, není astikájah.¹⁵⁶⁾ Ale i toto vymezení skutečného

Času se zakládá na jeho poměru ke změnám ostatních látek, jež se v něm dějí, a proto je to relativní čas. Čas absolutní, paramáthikah, je nedělitelný, je věčný, nitjah. Vlastnost absolutního času je věčnost, nitjatvam, času relativního okamžitost, kšanikatvam.¹⁵⁷⁾ Ale i absolutní čas má jenom jediný pradés. Neboť kdyby měl více pradésů při své věčnosti, musel by se obyčejnému pozorovateli jevit současně v rozličných podobách (jako např. hmota) a ne, jak se skutečně jeví, jako jediný míjivý okamžik.

Karma

Je-li nauka o astikájích základem, je nauka o karmanech stěžejním kamenem džinistické nauky. V ní je skryto spojení oněch látek mezi sebou a jejich působení ve vývoji duše, jež je cílem i metou džinistické nauky.

Džinistické pojetí karmana se však značně liší od podobné nauky v jiných indických soustavách, zejména od buddhistické nauky. Džinismu je pojem karmana samozřejmý, je to jenom jemný tvar hmoty, súkšma-pudgalah, a proto nikde se o něm podrobněji nevykládá. Zato tím větší pozornost je věnována v metafyzických spisech způsobu, jak se duše spojuje s touto jemnou hmotou a jak si vytváří jakési jemné tělo, jež ji činí způsobilou spojovat se dále i s hrubou hmotou. Toto jemné tělo, zvané karma-šaríram¹⁵⁸⁾ doprovází duši na všech jejích cestách v koloběhu života, samsáru, a udržuje tak získané dispozice. Džinisté rádi přirovnávají karma k lepkavé hmotě, na níž zůstává vězet rozličná nečistota.¹⁵⁹⁾

Toto džinistické pojetí karmana je, jak se zdá nejstarší a nejprimitivnější v Indii vůbec, a všechny ostatní indické teorie o převtělování nebo stěhování duší jsou pozdější, založená na tomto původním a hodně primitivním názoru. To platí zejména o buddhismu, kde monistické pojetí světa působí nesmírné potíže, jak vysvětlit převtělování.

V podstatě vyplývá nauka o karmaně z dvojakosti světa, z jeho rozdělení na duševno a tělesno (hmotu), nebo lépe řečeno na duševno a neduševno (džívah a adžívah). Duševno žije, hmota nežije. Jejich spojení nemůže vést k svobodě, dokonalosti a klidu, neboť jsou ve vzájemné závislosti. Duše dychtí myslit nebo jednat. Hmota, tělo, jí poslouchá do určité míry, načež odmítně dále spolupůsobit. Duše nemá moci donutit tělo k další spolupráci a to jí působí bolest a utrpení.¹⁶⁰⁾

Hmota potřebuje být sdružena s duší, neboť sama nemá vědomí, je ačétanah, kdežto duše má vědomí, je sačétanah. Spojení duše a hmoty je podle džinistické nauky hmotné, ale je výsledkem činnosti duše.¹⁶¹⁾

Pojítko, které spojuje duši s hmotou, se nazývá karma. Slovo je odvozeno od sloves karóti, "dělat", a znamená původně "dílo". V džinismu je karma myšleno jako výsledek činnosti duše, jako jakási stopa, jemná hmota, zplozená každou tělesnou i duševní činností.¹⁶²⁾ Tato nesmírně jemná látka spojuje, jako nějaké pouto, duši s hmotou, a brání jí, aby v důsledku své přirozené povahy nestoupala do výše, do svého přirozeného sídla na hranici světa a mimosvětí.¹⁶³⁾

Džinistická nauka učí, že duše je zodpovědná za svou činnost a nutně musí sklízet ovoce svých karman. Protože to však není možno v jediném životě jednotlivcově, džinismus rozšiřuje jednotlivcovo bytí na řadu životů, v nichž též duše jednotlivcova vstupuje do rozličných těl a různým způsobem se spojuje s hmotou. Během této řady přerodů se karmana hromadí a sdružují a tvoří jakousi karmanovou látku, karma-varganá. Karmana nejsou věčná, nýbrž odumírají, obnošují se a tak i shluk karman se zmenšuje, když mu duše přestane dodávat nových karman, až konečně nezbyde z této látky nic. V tomto momentě se duše uvolní od hmoty a spěje do sídla pouhých duší.

Ve své přirozené a čisté podobě je duše nadána naprosto dokonalou vnímavostí (samjagdarśanam), naprosto dokonalým poznáním (samjagdžñānam), nekonečnou mocí (ananta-vīryam) a neskonale blažeností (ananta-sukham).¹⁶⁴⁾ Karma zabráňuje duši, aby uplatnila tyto své vlastnosti v plné síle a dovoluje, aby se projevila jen jejich menší nebo větší část, pokud je to ve spojení s hmotou vůbec možné.

Podle toho, jak ta která karmana působí na stav duše a na uplatnění jejích vlastností, rozeznávají se jednak zlobná karmana (ghāti-karmāni), která působí skutečný rozvrat v základních vlastnostech duše a které brání její snaze po dokonalosti, jednak nezhobná karmana (aghāti-karmāni), která udržují duši v koloběhu života a určují její spojení s hmotou, tedy podobu těla, dobu a okolí, v němž má žít, pocity, s nimiž má být život spojen.¹⁶⁵⁾

Každá z těchto skupin se dělí na čtyři druhy, takže džinistická nauka rozeznává v celku osm druhů karman.¹⁶⁶⁾

Ghāti-karman jsou:

1. Džñānavarāṇīyam, zatemňující člověkovu vědění, bránící správnému poznání.
2. Darśanavarāṇīyam, bránící správnému vnímání.
3. Antarāyam, karma, jež je překážkou vývoje duše a jejího postupu na cestě ke spáse.
4. Mōhanīyam, zaslepující duši, působící klamy v duši.

Agháti-karmana jsou:

5. Ājñkarma určuje dobu, v níž se duše vtělí v to které tělo a po které v něm setrvává.
6. Nāna-karma určuje typ a ráz bytosti.
7. Gōtra-karma určuje rodovou výši bytosti.
8. Vēdanījam je příčinou, že bytost zakouší radosti a bolesti.¹⁶⁷⁾

Podají-li se jedinci zbavit se gháti-karman, dosáhne vševědoucnosti, stane se dživan-muktah čili arhant, má vlastnosti spasené duše, siddha, ale ještě podržuje tělo. Teprve když se zbaví i agháti-karman, dosáhne konečného a úplného vysvobození z koloběhu životů, dosáhne konečné spásy.

Toto rozdělení karman je založeno na povaze (prakṛtiḥ) onoho karmanového svazku a to s ohledem na duši samu. Mimo to lze dělit karmana ještě podle jiných hledisek. Především podle jeho trvání (sthitiḥ), čili podle poměru karmana k času. Dále podle poměru karmana k prostoru, neboli podle síly, s jakou karmanová hmota lpí na duši (anubhāgah). Konečně podle poměru hmoty k duši, čili podle počtu atomů (pradēśah) hmoty, přidružené k duši.¹⁶⁸⁾ Sdružíme-li tato rozličná rozdělení karman, dostaneme celkem 148 druhů karman. Podrobně vypočítává tato karmana "Tattvārthādhigama-sūtram", VIII, 5-13.¹⁶⁹⁾

Ovšem ani tímto rozdělením nejsou vyčerpány všechny možnosti, ale džinistická nauka - pravděpodobně z praktických důvodů - dále nejde.

Devět základních džinistických pojmů

Džinistická metafysika uvádí ještě některé důležité pojmy, na nichž bude dále své teorie (zejména kosmologické), a různě si je seskupuje. Někdy se těchto pojmů uvádí jen sedm, a tu se nazývají tattva, prvky, jindy se k nim přidružují další dva pojmy, a tu se mluví o devíti základních pojmech čili kategoriích, padārthāḥ. Prvky jsou tyto:

- Dživah - prvek životodárný,
- adživah - prvek neživotný,
- āśravah - příliv karman,
- bandhah - spojení karman,
- saṃvarah - stavidlo karman,
- nirdžarā - odumírání karman,
- móksah - osvobození od karman.

K těmto sedmi prvkům přistupují ještě dvě kategorie, mluví-li se o tattvech jako o kategoriích:

puñjam - zásluha, ctnost, a
pápam - vina (hřích).¹⁷⁰⁾

Kategorie džívah a adžívah byly již dostatečně objasněny, stejně jako karma, náležející do kategorie adžíva. Bylo také již vyloženo o spojení karmana s džívem. Zbývá vyložit jenom ony kategorie, jimiž se vykládá pochod, jak se duše spojuje s karmanem, jak se karma udržuje ve spojení s duší, a jak se tento pochod zastavuje a obrací, až se zase džívah odloučí od hmoty. Tento pochod vykládá sedm padárthá, uvedených výše.

A. Počátkem tohoto pochodu je příliv karman, ásravah (aśravah).

Počátek asimilace karman vykládá "Pañčastikája-samaja-sarah" 155, takto:

"Příčinou uchvácení duše hmotou je snaha (džógó, sa.: jógah). Snaha povstává z myslí, řeči, těla. Bhávah, čili náklonnost, je příčinou upoutání. Náklonnost je spojena s vášní, nenávistí a zaslepeností".

V tomto dvojverší máme vlastně v podrobnostech vyložena pojem ásrava. Základem přílivu karman je podstata duše, její náklonnost přijímat karmana (bhávah), vyznačující se čtyřmi vlastnostmi, které jsou:

rágah - láska,¹⁷¹⁾
dvéšah - nenávist,
ratih - vášeň a
móhah - zaslepenost.

Výsledek tohoto stavu je duševní činnost zvaná jógah; tento výraz můžeme v tomto smyslu nejlépe přeložit slovem snaha, snažení. Tato snaha přitahuje k duši karmanovou látku, karma-varganá, čímž vzniká příliv karman, ásravah. Proto se onen stav duše, který umožňuje příliv karman, nazývá bhávásravah.¹⁷²⁾ Příliv karmanové hmoty na duši se nazývá dravjásravah.¹⁷³⁾ Ovšem tuto hmotu, hromadící se takto na duši, nelze postřehnout smysly, protože je ve stavu jenném (súkšmah) nebo nejjemnějším (súkěma-súkšmah, atisukšmah).

Ve shodě s prameny džinistické nauky, které jsem výše uvedl, jsou hlavní příčinou ásrava mysl, řeč a tělo. Na nich také závisí, zda do duše se hromadí karmana dobrá či karmana zlá. Zlé myšlenky, zlé řeči, zlé tělesné úkony působí příliv zlých karman. Tak tato metafysická kategorie má v džinismu dalekosáhlé etické důsledky.

Ásravah se neomezuje, jak je přirozené, na jedinou generaci. Minulá karmana mají v tomto asimilačním pochodu vliv na přítomný stav duše a přítomná karmana pomáhají obměňovat minulá karmana a zároveň tak upravují stav duše pro budoucnost.

Následkem přílivu karman k duši a asimilace karman duší je stav, nazývaný v džinistické nauce bandhah, připoutání.¹⁷⁴⁾ Je to úplné smíšení prvku životného s neživotným, jež džinisté s oblibou přirovnávají k směsi mléka a vody.¹⁷⁵⁾ Podobně jako při ášravu i zde rozeznáváme bháva-bandhah, což je stav upoutání karmana na duši, kdežto dravja-bandhah je ona směs duše a karmana.¹⁷⁶⁾

Při bandhu džinisty nejvíce zajímá, jak je to možné, že dochází k tomuto stavu. Uznávají ovšem obecně, že svět je plný karmanové látky (karma-varganá) jež se lepí na duši chovající vášně jako špína na těleso potřené lepkavou hmotou. Ale otázka je jiná. Jak duše, která je čistá svým původem, může na sebe přijmout lepivost vášní? Jinými slovy jde o to, zda se duše začala spojovat s karmany v čase, či zda trvá tento stav od věčnosti. Odpověď na tuto otázku vychází z toho, že kdyby bylo došlo k tomuto stavu kdykoliv čase, bylo by možné, že by se i spasené duše mohly poskvřnit opět karmanem a tím klesnout ze svého dokonalého stavu zase k nedokonalosti. To však odporuje základním věroučným zásadám džinismu a otřásl by celou stavbou náboženské soustavy, zejména na jeho etickým základem, kdyby se měla připustit možnost pádu ze stavu dokonalosti do koloběhu životů nedokonalých a strastných.

Proto džinisté tvrdí, že se karma nevyskytlo teprve někdy v čase, nýbrž že trvá od věčnosti (anándi-kálah), a je od věčnosti v úzkém styku s duší. Že se duše, od přírody čistá, poskvřnila karmany, vykládají zase přirovnáním. Jako zlato, které leží od počátku světa v zemi smíšené s hlinou, ztratilo lesk, který mu musí být zase úpravou vrácen, právě tak se duše, která od věčnosti byla pohromadě s karmany, zatemnila a počala je přijímat do sebe. Jsou tedy karma a duše spojeny od věčnosti.¹⁷⁷⁾ Touto zásadou se liší džinismus značně od ostatních indických soustav, které buď nechávají tuto záhadu nerozřešenou, nebo předpokládají, že se duše a hmota spojily v čase. Ovšem to se týká jen soustav dualisticky založených, kdežto monistické soustavy mají v tomto ohledu ještě větší obtíže, jež musí řešit.

Bandhah se dělí stejně jako karma na čtyři druhy, a to:

podle povahy karmanové látky - prakrtih,

podle trvání - sthitih,

podle síly tohoto spojení - anubhágah a

podle počtu atomů - pradésú - karmanové látky, jež se s duší spojuje.¹⁷⁸⁾

Ale příliv karman a jejich asimilace nemusí trvat věčně, neboť duše může kdykoliv zastavit příliv karman a jejich spojování. Tento stav, jenž je vlastním výtvozem duše (átma-pari námah), stav, kdy se zastaví příliv všech karman, se nazývá samvarah, stavídlo.¹⁷⁹⁾ Stav, kdy úplně ustane příliv karman a kdy se karmana přestanou nadobro spojovat s duší, stav, v němž není ani lásky, ani nenávisti, ani vášně, ani zaslepenosti, dosáhne člověk teprve v tom okamžiku,

kdy duše dosáhne vševědoucnosti (kévaladžňánam).¹⁸⁰⁾ Člověk však připravuje tento stav lhostejnosti k hmotě, zdrženlivosti těla i duše, a správným životem podle zásad džinistické nauky.¹⁸¹⁾

Duševní stav, jenž tímto způsobem vzniká a jenž omezuje a nakonec úplně zastavuje příliv karman, a to bhávášravah, nazývá se bhavasamvarah, omezuje-li však dravjášrava, nazývá se dravjasamvarah.¹⁸²⁾

Bhávamsamvarah je sedmero druhů, a to:

vratam - slib,

samitiḥ - opatrnost,

guptiḥ - omezování se,

dhármah - zachovávání zásad,

anuprékšá - rozjímání,

paríśaha-džajah - překonání rozličných nesnází a

čáritram - správný život.

Tyto druhy bhavasamvara mají zase mnoho rozličných případů, které zevrubně vypočítává BRAHMADÉVAH ve svém komentáři k 35. gáthě "Dravja-samgraha". Svým rázem náležejí však již do etiky.¹⁸³⁾

Zastavit příliv karman nestačí, aby se duše zprostila pout karmanové hmoty. Proto džinismus učí, že karmanová hmota po čase z duše odpadává, že karmana jaksi dozrávají a odpadávají jako přezrálé ovoce. Toto nazývají džinisté nirdžarā, vadnutí.¹⁸⁴⁾ Nirdžarā je zase dvojího druhu, totiž bhavanirdžarā a dravjanirdžarā podle toho, týká-li se bhávakarman nebo dravjakarman.¹⁸⁵⁾ Karmana, která jsou ponechána sama sobě, odumírají, ale velice pomalu, a není-li současně zastaven příliv nových karman, nevede to k cíli, neosvobozuje z koloběhu životů. Ale účinek nirdžary je možno usplíšit a to prostředky, jež poskytuje džinistické náboženství v hojné míře. Takováto nirdžara se nazývá sakāma-nirdžarā, úmyslné ničení karman, kdežto první způsob je akāma-nirdžarā, neúmyslné vadnutí.¹⁸⁶⁾

Jeden z prostředků, aby karmana rychleji dozrávala a odpadávala, je postavit proti zlým karmanům karmana protichůdná, dobrá, proti zlým skutkům hromadit dobré skutky atd. Ale ani tato cesta není rychlá a vždy spolehlivá, protože duše, která úpí v poutech karman nesnadno rozeznává dobré od zlého. Proto džinismus jako nejspolehlivější cestu, jak urychlit vadnutí karman, doporučuje pokání (tapas).¹⁸⁷⁾ jímž lze cestu ukrátit na nejmenší míru. Tento způsob se nazývá obyčejně avipākanirdžarā, odpadávání nezralých karman, kdežto ostatní způsob se nazývá obyčejně vipākanirdžarā, odpadávání dozrálých karman.¹⁸⁸⁾

Když se konečně duši podaří zastavit úplně příliv karman a nadobro se zbaví všech karman jak zhoubných (ghāti-karmāni), tak i nezhoubných (aghāti-karmāni), tu se vyprostí z pout karmanové hmoty a z objetí hmoty vůbec, stává se úplně volnou a svou přirozenou silou stoupá kolmo na nejvyšší místo světa. Tento konečný stav duše se v džinistické nauce nazývá vysvobození, mókšah.¹⁸⁹⁾ Je to podle džinistické nauky stav nejvyšší blaženosti a nejvyšší dokonalosti. Neboť duše, když dosáhne tohoto stupně svého vývoje, stává se bohem, īsvarah.¹⁹⁰⁾

Tento stav naprostého vysvobození z pout karman i z objetí hmoty se nazývá někdy také dravjamókšah, na rozdíl od bhāvamókše, což je takový stav duše, jenž je příčinou rozrušení všech karman.¹⁹¹⁾ Je to stav, v němž se člověk stává vševědoucím, kévalī, žijícím světcem, ač vlastně již dosáhl spasení, džīvanmuktah, arhā.¹⁹²⁾

V tomto stavu trvají vlastně přece alespoň ještě dvě karmana, totiž nāma-karma a gōtra-karma, jež poutají duši takového světce k životu. Jakmile i tato karmana vezmou za své, musí se duše nutně odpoutat od svého těla a uposlechnout své podstaty a odebrat se do sídla blažených. Proto někteří nepokládají onen stav, kdy duše dlí v těle za mókš vůbec, a nazývají teprve mókšem stav naprostého osvobození duše od hmoty, stav, zvaný někdy - po způsobu jiných indických nábožensko-filosofických soustav - nirvānam.

Těchto sedm pojmů džinistické nauky tvoří tzv. tattva, jež jsou současně pokládána za základní pojmy čili kategorie, padārthāh. Kategorií čili padārthāh je v džinistické filosofii devět. K uvedeným sedmi přistupují totiž ještě dvě další:

punjam - zásluha a
nāpam - hřích.¹⁹³⁾

Tyto pojmy jsou definovány v "Pañčastikāja-samaja-sāru", 139, takto:

"Dobrý projev duše je zásluha, nedobrý hřích. Oba, když se zhmotní, stanou se karmany."

"Tattvārthādhigama-sūtram", VI, 3, nazývá je přímo dobrými a nedobrymi āśravāh.

Z těchto definic vidíme, že tu nejde o samostatné jevy, nýbrž že to jsou pojmy odvozené z pojmu bandhu a āśravu. Proto někteří džinističtí spisovatelé ani o nich nepojednávají samostatně, nýbrž se o nich zmiňují jen při výkladu o oněch dvou prvcích. Látkou jsou obě tyto kategorie stejné a liší se jenom svým rázem. Jsou to vlastně dobrá a zlá karmana. A tak jsou stejně příčinou bandhu.

Srovnáme-li obě tyto kategorie s uvedenými skupinami karman, vidíme hned na první pohled, že gháti-karmana jsou vždy zlá, kdežto agháti-karmana mohou být zlá, pápa-karmana, nebo dobrá, punja-karmana. Tak např. gôtra-karma, je-li punjam, vede k tomu, že se bytost narodí v urozené rodině, kdežto je-li pápam, vede k tomu, že se člověk narodí jako otrok, nebo v opovrhované třídě. 194)

Těla, způsoby vtělení, karmanová zbarvení duše

Džinistická teorie o džívu a adžívu a jejich karmanovém spojení vedla nutně k tomu, že džinisté museli předpokládat rozličná těla, v něž se duše zahalovala podle stupně svého vývoje v koloběhu životů. Domněnky, že duše trvá současně v rozličných tělech, zdá se být v Indii velmi stará, rozhodně předárijská, a pravděpodobně i předdrávidská. Zejména o tom svědčí některé kouzelnické teorie v jižní Indii a na Cejloně.

Džinistická nauka v nynější podobě uznává pět těl, jež může duše na sebe přijmout. 195) Ovšem žádná duše nemůže mít současně všech pět těchto těl, nýbrž nanejvýš čtyři, ač i to už je výjimečný případ. Tato těla, jak je uvádějí shodně náboženské spisy obou džinistických sekt jsou:

1. audárika-šaríram, fyzické, hrubé tělo lidí a zvířat, jež je předmětem smyslového vnímání,
2. vaikrijaka-šaríram, měnitelné tělo bohů a pekelných bytostí,
3. áháraka-šaríram, jež může být vytvořeno podle potřeby, např. když světec má nějakou pochybnost, vyšle ze sebe toto tělo, aby zjistil pravdu,
4. taidžasam-šaríram, tělo ohňové, spojené s každou duší v koloběhu životů, tvořené přejemnými částčkami hmoty zvané taidžasa-varganá, jež je ohňové, světelné podstaty,
5. kármána-šaríram, tělo karmanové, spojené také s každou duší v koloběhu životů, tvořené částčkami karmanové hmoty, karma-varganá,

Z těchto pěti těl prvé, audárika-šaríram, je nejhrubší, další jsou pak jemnější a jemnější, až karmanové tělo je nejjemnější. 196) Karmanové a ohňové tělo neopouštějí nikdy duši, pokud je v koloběhu životů, a doprovázejí duši i na cestě od jednoho vtělení k druhému (vigrahagatih nebo vigrahavati). 197) Jimi se udržuje jakási tělesná soudržnost mezi rozličnými vtěleními duše a zejména se stává možnou myšlenka odplaty v řadě přerodů. Vedle těchto těl může přibrat duše na sebe ještě nanejvýš dvě další těla, obyčejně však přibírá jen jedno. Bohové a pekelné bytosti mají vždy tři těla (2., 4. a 5.), a podobně i lidé (1., 4. a 5.). Jenom světci v některých zvláštních případech mohou přibrat ještě čtvrté tělo, áháraka-šaríram. 198)

Tato těla přicházejí rozličným způsobem na svět. Džinismus rozeznává tři způsoby narození, džanma¹⁹⁹⁾:

1. sammūrchanam - seskupování se, spojování se, když se hmota, která obklopuje duši, sama od sebe utváří v tělo nově se vtělující duše. Tímto způsobem se vytvářejí zejména ohňová²⁰⁰⁾ a karmanová těla.

2. garbha-džanma - tělo se vytváří v děloze z oplozeného vajíčka. Tímto způsobem se rodí jediné hmotné tělo, audárika -šaríram.²⁰¹⁾

3. upapátah - náhlé vzniknutí bez jakési předchozí přípravy. Tímto způsobem vzniká jediné měnitelné tělo, vaikrijaka-šaríram.²⁰²⁾

"Tattvārthādhigama-sūtram" sleduje tuto teorii až do nejjemnějších podrobností. Zejména se zabývá otázkami, jak se rozličná těla spojují, a případy, kdy těla obvykle vznikající pouhým sdružováním základních částíček, skandhů, čili tzv. sammūrchanem, mohou být získána mimořádně pokáním (tapas), což se zve labdhih.²⁰³⁾

Pokud se týče pohlaví těl vykládá džinistická nauka, že těla pekelných bytostí a těla vznikající sammūrchanem jsou obojetná (napumsakam), kdežto těla bohů nejsou nikdy obojetná, jsou tedy vždy mužského nebo ženského pohlaví. Těla rodící se ze zárodku, mají podle džinistické nauky trojí pohlaví, buďto mužské, nebo ženské nebo obojetné.²⁰⁴⁾

V této nauce o tělech je již vlastně obsažen i džinistický názor o rozličných způsobech, v nichž se duše podrobená koloběhům života může vtělit. Způsob vtělení se nazývá v džinistické nauce gatih.²⁰⁵⁾ Džinisté rozeznávají celkem čtyři gati:

1. Duše se může vtělit jako člověk - manušjah,
2. jako bůh - dévah,
3. jako pekelná bytost - nárahah,
4. nebo jako jiný živý tvor - tirjak.²⁰⁶⁾

Jenom člověk může dojít osvobození z pout karman. Ostatní bytosti se musí teprve novými přerody stát lidmi, aby dosáhli spásy. To platí i o bozích, kteří jinak žijí ve stavu blaženějším než lidé. A právě z tohoto nesouhlasu, že se bohové, bytosti celkem dokonalejší, musí narodit jako lidé, vidíme, že bohové byli přijati džinismem jako přežitěk ještě starších dob, byť se i jejich stav neshodoval úplně se zásadami nauky.²⁰⁷⁾

Tyto způsoby vtělování náležejí mezi projevy činnosti životního prvku, jež vyvolává karma. Takovýchto projevů je celkem jedenadvacet, mimo gati patří sem

čtyři druhy vášní (kašájah), tři druhy pohlaví (liḥgam - uvedeny při výkladu o tělech), klamný názor (mithjá-darśanam), nevědomost (adžňánam), neuzákoněnost (asamjātam), nesvoboda (asiddham), a konečně karmanová zbarvení (lészjá).²⁰⁸ Výklad o vášních, klamném názoru, nevědomosti, neuzákoněnosti a nesvobodě náleží do etiky. Zbývá tedy ještě vyložit o karmanových zbarveních. Nauka o nich má také hodně primitivní ráz a náleží k oněm rysům džinistické nauky, které ukazují k velmi dávným dobám.

Lésje byly původně, jak se zdá, myšleny jako skutečná zbarvení duše, do-
dávaná již rázem rozličných karman.²⁰⁹ V nynější džinistické nauce je však tato myšlenka poněkud obměněna. Rozeznávají se totiž zase od sebe přesně odli-
šené duševní stavy, označené tím kterým zbarvením bháva-lészjá, a skutečné
zbarvení fyzického těla podle rázu karmanového těla, dravja-lészjá.²¹⁰ V této
podobě se nauka o karmanových zbarveních stává snadno srozumitelnou a nemá
v sobě nic absurdního, jak někdy bývá tvrzeno.

Lésjí je šest:

černá - kršná,
modrá - nílá,
šedá - kápótá,²¹¹
žlutá - pítá,
růžová - padmá²¹² a
bílá - śuklá.

Že byly lésje myšleny původně jako barvy hmoty, je vidět nejlépe z toho, že džinismus učí, že bytost podržuje svou barvu po celý svůj život, a teprve v novém vtělení dostane novou barvu podle karman předešlého života.²¹³ Vytvářejí se totiž lésje z jógu, snahy a kašájí, vášní.

Nauka o lésjích souvisí velmi úzce s naukou o tělech a způsobech vtělení. Zdá se totiž, že zejména některé z vyšších jasnějších lésjí byly výhradou do-
konalejších bytostí. Ale věc není úplně jasná, protože člověk může vyvinout všechny lésje.

Lésje však nejsou jen pouhým zbarvením, nýbrž dodávají bytostem celý je-
jich ráz. Lésjím se přičítá zejména i chuť i zápach. O zlých lésjích (prvních
třech) se tvrdí, že jsou hořké, palčivé a kyselé chuti,²¹⁴ kdežto chuť dobrých
lésjí se vyznačuje všemi nejpříjemnějšími vlastnostmi nejlepších chutí.²¹⁵
Podobně je tomu tak i se zápachy. Kdežto dobré lésje prý krásně voní,²¹⁶ je
zápach zlých lésjí odporný jako zápach zdechliny nebo hada.²¹⁷

Lésje však také mají vliv na vývoj duševních vlastností člověka, jeho
schopností, naruživostí atd. A naopak pěstuje-li člověk ty které vlastnosti,

a zejména přemáhá-li zlé sklony, připravuje si pro příští život léšje, shodující se s těmito vlastnostmi. 218)

Čtrnáct gunasthán

Džinistická metafysika vlastně cílí k etice a tvoří její základ, nejvíce se však etice blíží poslední část džinistické metafysiky, která pojednává o stupních na cestě ke spasení a o pojmech, na nichž je založena džinistická etika a jež se nazývají márgana. Výklady o nich tím tvoří jaksi přechod k následující kapitole, která pojednává o džinistické etice a pravidlech pro život, které směřují k tomu, aby vedl co nejrychleji k nejvyššímu cíli, k věčné spáse a k vysvobození z koloběhu životů.

Celý svět je - podle džinistické víry - plný nesmírně malých živých bytostí, odborným výrazem zvaných nigódáh. 219) Nelze ani odhadnout, jak nízký je stav vývoje, na němž jsou nigódové. Z nigódů přicházejí duše do vývoje v koloběhu životů, postupují v něm od stupně ke stupni, až konečně dojdou cíle, spásy. Nigódové jsou tedy pramenem, z něhož vytrysknou duše, které touží po spáse. Duše, která se jednou dostala do vývojové řady, nemůže se již nikdy vrátit do stavu nigóda. Vývojových stupňů, které musí duše projít od okamžiku, kdy opustila stav nigóda, až do okamžiku své spásy, je celkem čtrnáct. Odborným výrazem se nazývají gunasthána, 220) a dohromady guna-šréniḥ, řada dokonalostí.

Gunasthána vypočítává NĚMIČANDRA v "Gommatasáru". 221) Jsou to - postupuje-li od nejnižšího stupně k nejvyššímu - tyto stupně:

mithjātvam,
sāsādanam,
mīśram,
avirakta-samjaktvam,
dēśa-viratātvam,
pramatta-viratātvam,
apramatta-viratātvam,
apūṛva-karaṇam,
anivṛtti-karaṇam,
sūkṣma-samparājah,
upaśānta-mōhah,
kṣīna-mōhah,
sajōga-kēvalī a
ajōga-kēvalī.

Těchto vývojových stupňů lidské duše je třeba si podrobněji povšimnout.

Nejnižší stupeň je mithjātvam (prákrtsky- miččhó), zaslepenost, vyznačující se tím, že duše na tomto stupni vývoje nemá správné poznání a správné vědění (samjag darśanam a samjag džňānam). Člověk, který stojí na tomto stupni, nevěří v pravdy džinistického náboženství a chová ve své duši nesprávné názory a kacířské nauky. Pravá nauka se mu zdá přímo hnusnou. V tom je pro duši - podle džinismu - největší obtíž dostat se ve vývoji dále.²²² Za to když duše dojde pravého poznání a přikloní se k džinistické nauce, postoupí hned až na čtvrtý stupeň vývojové řady.

Druhý a třetí stupeň jsou jen přechodné stupně pro duše, které klesly ze čtvrtého stupně zpět na první stupeň. Druhý stupeň, jenž znamená jenom pomíjivý stav duše při pádu duše od pravé víry k nesprávným názorům, se nazývá sāsādanam nebo sāsvādanam (pkt.: sāsana).²²³ Třetí stupeň se nazývá miśram (pkt.: missó), stav pomíšený. To je onen stupeň, kdy duše, která odpadla od pravé víry, je v pochybnostech, nechce se ani držet pravé víry, ani se nechce úplně oddat klamným názorům. Podle oblíbeného obrazu je na tomto stupni smíšeno mithjātvam (zaslepenost) a samjakatvam (dokonalost) jako tvaroh (dadhi, pkt.: dāhi) s cukrem (gudāh).²²⁴ NJAJAVIDŽAJA přirovnává takovou duši k člověku, který by přestal rozeznávat cukr (gudž.: gōla) od pokrutin (gudž.: khōla).²²⁵

Čtvrtý stupeň je avirata-samjaktvam, dokonalost, která se nepojí na sliby, zvaný též avirata-samjag-drēti-guṇasthānam.²²⁶ Ovšem samjaktvam, dokonalost, tu není myšlena v absolutním smyslu, nýbrž jenom jako správné poznání, jako cesta k naprosto dokonalému a neomylnému poznání. Rys dokonalosti na tomto stupni poznání záleží v tom, že duše jasně poznává, co je pravda, a není dále pro duši pochybnosti ani klamu o jejím cíli a cestě k němu. Je to vlastně první rozhodný krok ke spáse. Význačným rysem toho vývojového stupně je ještě, že člověk začíná ovládat své vášně (kaśājah)²²⁷ tak, že se zbaví alespoň hrubých forem vášní, kdežto mírnějších se ještě nedovede zbavit.

To se daří duši teprve na dalším, pátém stupni, zvaném dēśa-virati-guṇasthānam, a to tím, že člověk zachovává sliby, předepsané pro věřící.²²⁸

Na šestý stupeň, pramatta-viratatvam, dostane se člověk, když zachovává sliby, které jsou platné pro mnichy (mahāvratāni), jenž se však ještě neovládá tak dokonale, aby občas se neprovinil proti nim, zejména následkem nedbalosti (pramadāh). Odtud je odvozeno i jméno tohoto stupně.²²⁹

Sedmý stupeň se liší od šestého tím, že na něm již není nedbalosti. Proto se jmenuje apramatta-viratatvam.²³⁰

Osmý stupeň je apūrva-karṇa-guṇasthānam, na němž vzniká v duši snaha, jak nikdy před tím, zbavit se karman zaslepujících duši a dosáhnout naprosto dokonalého poznání (mōhaniya-karmāni).²³¹ Na tomto stupni se ještě objevují

mírné projevy vášně, ale člověku působí nesmírnou radost, podaří-li se mu odstranit jejich následky. Na tomto stupni začíná také tzv. bílé rozjímání, śukla-dhjánam, tj. čisté rozjímání čisté duše.

Devátý stupeň anivṛtti-karaṇam nebo anivṛtti-guṇasthānam je ještě další krok na cestě odstranit zaslepenost (móhan).²³²⁾ Člověk na tomto stupni přestane toužit po radostech, které před tím viděl, slyšel nebo zakusil, a oddává se meditací o pravé podstatě duše.

Na desátém stupni, jenž se nazývá śúkṣma-samparāja-guṇasthānam²³³⁾ móhaniya-karmanā jsou již odstraněna až na nepatrný zbytek; zbývá totiž jenom jakási minimální touha, neobsahující naprosto nic zlého, např. touhu dosáhnout spásy. Touha tohoto druhu se nazývá śúkṣma-saṅdžvalana-lóbbha,²³⁴⁾

Na jedenáctém stupni, upaśānta-móha-guṇasthānam,²³⁵⁾ všechna karmana, působící zaslepenost (móhaniyāni karmāni)²³⁶⁾ přestanou nadobro působit, ale ještě nevymizí, nýbrž trvají potenciálně dále. Proto světec z tohoto stupně může ještě klesnout.

Uplně vymizí zaslepující karmana teprve na stupni dvanáctém, zvaném proto kṣīpa-móha-guṇasthānam.²³⁷⁾ Z tohoto stupně duše již nemůže klesnout na zpět k původní nedokonalosti. Ale ke konečnému cíli zbývá ještě dlouhá cesta. Neboť světec, aby dosáhl třináctého stupně, čili aby se stal sajóga-kévalinem,²³⁸⁾ musí svrhnout všechna zbývající ghāti-karmanā, tj. džñánāvarañija, darśānāvarañija a antarāja. Teprve tehdy, když duše je prosta všech zhoubných karman, nabude neomezeného poznání, stane se vševědoucím, a světec se stane dokonalým světcem, arhantem. Od konečného cíle dělí tu jenom na ona nezhoubná karmana, která ji ještě poutají k hmotě. Když i tato karmana odumřou, vstoupí duše do čtrnáctého vývojového stupně, světec se stane ajóga-kévalinem.²³⁹⁾ Tento stupeň trvá jenom nesmírně krátce, džinisté říkají, že trvá jen tak dlouho, co by člověk vysvětlil pět indických krátkých samohlásek a, i, u, r, l, neboť je pouhým přechodem z vezdejšího světa k věčné spáse. Je to ona chvíle, než se osvobozená duše odloučí od své tělesné schránky a počne stoupat do výše k sídlům spasených. Tím zároveň končí vývojová řada duše v koloběhu životů (samsáru), do něhož není pro ni návratu, když jednou došla spásy.

Současně s guṇa-sthāny se uvádějí v některých džinistických knihách tzv. mārgaṇāḥ, jichž je rovněž čtrnáct.²⁴⁰⁾ Mārgaṇy jsou vesměs pojmy, jež jsem již většinou vyložil na jiných místech, a proto uvádím jen jejich výčet jako opakování. Mārgaṇy jsou:

1. Gatīḥ čili způsoby vtělení, jež jsou čtyři.²⁴¹⁾
2. Indriyāṇi čili smysly, jichž je pět.²⁴²⁾
3. Kāyāḥ, těla, kterých je šest, totiž pět druhů nehybných (sthāvarāḥ) a pohyblivý (trasa).²⁴³⁾

4. Jógaḥ, snaha, jejíž působením se přitahují částičky hmoty k duši.²⁴⁴⁾
5. Védāḥ, pohlaví²⁴⁵⁾, jsou tři: ženské - strívédāḥ,
mužské - puruṣavédāḥ,
objetné - napumsakavédāḥ
6. Kaśājāḥ, vášně, jsou čtyři: kródhāḥ - hněv,
mānāḥ - pýcha,
májā - klam a
lóbhāḥ - žádostivost

Každá z těchto čtyř vášní má čtyři stupně intenzity.²⁴⁶⁾

7. Džñānam, vědění, má osm druhů:
matih - smyslové poznání, doprovázené rozumem,
śrutam - poznání, zakládající se na studiu posvátných písem,
avadhidžñānam - intuitivní poznání,
manāḥ-parjajāḥ - přímé poznání myšlenek druhého o hmotných věcech,
kévala-džñānam - vševedoucnost,
kumatih - negace smyslového poznání,
kuśrutam - negace poznání, které se zakládá na studiu posvátných písem,
vibhāṅgā-vadhīḥ - negace intuitivního poznání.²⁴⁷⁾
8. Samjānāḥ, ovládnutí se, záleží v tom, že člověk zachovává sliby (vratam), zachovává zásady opatrnosti (samītiḥ), potlačuje vášně (kaśājāḥ), vzdá se hrubých skutků, řeči a myslí (danḍāḥ) a ovládá své smysly (indrijam).
9. Darśanam, názor, má čtyři druhy: zrakový - čakṣu,
myslí a ostatními smysly mimo zrak
ačakṣu,
jasnovidectví - avadhi,
vševedoucnost - kévala.
10. Lésjāḥ, karmanová zbarvení duše, kterých je šest.
11. Bhavja-mārganā, určuje duše dle vlastností vedoucích k dokonalosti (bhavjatva-guṇāḥ) nebo bránících dokonalosti (abhavjatva-guṇāḥ).
12. Samjaktvam, víra v sedm základních pojmů džinistické metafysiky, tattvam.
13. Samdžñī-mārganā učí o džívech, schopných učit se, poučovat a mluvit (samdžñī-džívāḥ) a neschopných těchto úkonů (asamdžñī-džívāḥ).
14. Āhārah, asimilace hmotných částiček džívem za tím účelem, aby se zachoval tělesný život.

O každém džívovi můžeme uvažovat ze stanoviska kteréhokoli guṇasthāna nebo kteréhokoli mārgany, čímž dojdeme k řadě rozličných vlastností. Ovšem vlastností, které přidáváme džívovi z těchto různých hledisek, nejsou reálné, ne-trvají skutečně v džívovi tak, že by byly jeho součástí, nýbrž jsou to jen praktické vlastnosti, džívovi přikládáné z obecného stanoviska (vjavahāra-nā-jāḥ). Tím právě dostáváme základnu pro praktickou stránku džinistického náboženství a podklad pro výklad džinistických etických zásad.

IV.

LOGIKA

Základní pojmy džinistické logiky

K výkladu své nauky džinisté od pradávných dob horlivě pěstovali logiku. Ovšem džinistická logika (njájah) se značně liší od západní logiky. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že džinistická logika není, anebo alespoň nechce být formální. Jejím účelem není jen dokazovat a rozebírat, nýbrž hlavní její požadavek, který džinisté kladou na logiku, je, aby rozmnožovala poznání a odstraňovala nevědomost a tak přispívala k dosažení cíle, k němuž celá soustava směřuje. Proto to nemá být jen výcvik správného myšlení, nýbrž zároveň cesta, jak zjistit pravdu. Proto džinistická logika velmi úzce souvisí s džinistickou metafysikou a v některých džinistických spisech bývá dokonce pokládána za součást metafysiky. Jinde alespoň její jedna část, saptabhaḡinajah, bývá zahrnována do metafysiky. Tím způsobem si také vysvětlíme, že o logice, zejména ve starších dobách, vykládají džinisté v metafysických spisech. Z toho důvodu přiřadí také výklad o džinistické logice bezprostředně k výkladu o metafysice.²⁴⁸⁾

Najah

K vlastní význačné části džinistické logiky nás přivádí nauka o najech. Najah znamená hledisko nebo stanovisko, z něhož můžeme uvažovat o nějakém předmětu. Najah je v bezprostřední souvislosti s naukou o pramáně čili o platném poznání, neboť můžeme dojít rozličných a navzájem různých, přece však platných poznání o témže předmětu, uvažujeme-li o něm z rozličných hledisek. Např. jednu a tutéž osobu můžeme nazvat jednou otcem, jindy dědem, bratrem, tchánem, zetěm, švakrem, strýcem, synovcem, bratrancem atd., podle toho, z kterého stanoviska o něm mluvíme. Z toho příkladu zároveň vidíme, že najā je tolik kolik ten který předmět připouští.²⁴⁹⁾

Nauku o najech zařazují džinisté do své metafysiky a pokládají ji za její neodlučnou a zvláště významnou část. V této nauce byly během času vytvořeny z chromného množství najā rozličné typy, podle nichž je možné o každém předmětu uvažovat.

Naje se dělí na dvě skupiny, totiž niščaja-najah a vjavahára-najah.²⁵⁰⁾ Niščaja-najah hledí jenom k trvalým vlastnostem, k podstatě věci, o níž nelze pochybovat, a která zůstává správná za všech okolností. Právě proto se nazývá bezpečné, vědecké stanovisko, niščajah. Druhá skupina zahrnuje taková stanoviska, která hledí k vlastnostem praktické potřeby, třeba by to nebyly vlastnosti trvalé. Je to stanovisko naivního realismu a praktické potřeby, a proto se nazývá stanovisko obecného života, vjavahára-najah. Dobrý příklad uvádějí džinisté, aby věc objasnili: "To je hliněný hrnec", je řečeno ze stanoviska niščaja-najah; "to je hrnec másla", je ze stanoviska obecného života, vjavahára-najah. Použijeme-li toto na džinistickou nauku, dostaneme ještě význačnější příklady. Tak niščaja-najah např. vede džinisty, že pokládají duši za čistou, osvícenou, neposkvrněnou, dokonalou, za základ jsoucná, vědomí a blaženosti, bez ohledu na její přítomný vztah v koloběhu životů, jenž může být třeba velmi ubohý. Naopak postaví-li se na stanovisko obecného nazírání, vjavahára-najah, mluví o duši vtělené, že je zapletena do sítí karman, že je zahalena zaslepeností a nevědomostí, že je v nedokonalém stavu.

Niščaja-najah se dělí dále zase na dva druhy, totiž na dravjārthika-najah a parjájārthika-najah. Dravjārthika-najah, někdy také zvaný dravjástikah, je stanovisko, přihlížející k obecným vlastnostem pozorovaných věcí. Z toho stanoviska hledím např. na předmět před sebou, když řeknu, že to je "strom". Parjájārthika-najah nebo parjájástikah je stanovisko přihlížející k zvláštním vlastnostem a k stavu věci v přítomném okamžiku. Je to vývojové stanovisko. Z tohoto stanoviska v uvedeném příkladu řeknu např., že je to "stará, pěkně zchovalá jabloň, obalená květy, které právě rozkvetly".²⁵¹⁾

Dravjārthikah se dělí na tři třídy a parjájārthikah na čtyři, čímž dostáváme sedm typů najů. Tím ovšem nejsou naje vyčerpány, jsou roztříděny. Ve skutečnosti je najů velké množství. VINAJAVIDŽAJA tvrdí, že je jich sedm set, ale všechny tyto naje můžeme zařadit do některé z uvedených tříd. Oněch sedm set typů, jak uvádí Vinajavidžaja v druhém sūtru své Najakarniky, jsou:

1. Naigama-najah, čili stanovisko nerozlišené.²⁵²⁾ Každý předmět má totiž podle džinistické nauky dvoje vlastnosti. Jedny jsou zahrnovány slovem sámánjam; jsou to vlastnosti obecného rázu, společné celému druhu nebo rodu. Např. jabloň má řadu společných vlastností s hrušněmi, duby, akáty atd., a to jsou právě sámánja. Kdežto vlastnosti zvláštní, vyznačující toho kterého jedince v tom kterém stavu a okamžiku, jsou vlastnosti zahrnované slovem višéśah. Naigama-najah nebere ohled na tento rozdíl a uvažuje o předměť se všemi jeho vlastnostmi.

2. Sangraha-najah je stanovisko, z něhož jednáme o předměť s ohledem na jeho obecné vlastnosti, a víme při tom, že vlastnosti zvláštní, višéśah, ne-

jsou něco samostatného, co by mohlo trvat bez obecných vlastností, ale nepoužíváme jich v tom kterém případě, abychom předměty rozlišili. Např. mluvíme o stromu a víme, že jsou rozličné druhy stromů, ale nebereme k tomu zřetel. Je to tedy rodové stanovisko. 253)

3. Vjavahára-najah,²⁵⁴⁾ zvláštní stanovisko, které si všímá jedince a jeho zvláštních vlastností a nepřihlíží k obecným vlastnostem.²⁵⁵⁾

Tyto tři naje jsou tři třídy dravjārthika. Jejich význačnou vlastností je, že přihlížejí jenom k vnějším vlastnostem, přidávaným rozličným věcem vedle jejich vlastní podstaty. Další čtyři, které tvoří skupinu parjájārtik, nevěšají si takových vnějších vlastností a hledí výhradně a jedině k podstatě pozorovaných věcí, nidžam.²⁵⁶⁾ Tyto čtyři stanoviska jsou:

4. Rdžusútra-najah, přímočaré stanovisko, jež nehledí ani k minulosti (jež již není), ani k budoucnosti (jež ještě nenastala), nýbrž přihlíží v tom kterém okamžiku jen k podstatě věci, a naprosto se neohlíží, jak se ta která věc utvářela v minulosti, nebo jak se utváří v budoucnosti.²⁵⁷⁾

5. Šabda-najah, slovní stanovisko. Je to vlastně jen stanovisko gramatiků, neboť z tohoto stanoviska uvažují slova jen podle mluvnických poměrů a nevěšají si např. rozdílu synonym (parkákah). Tím právě, že shrnuje rozličná synonyma v jeden obecný pojem, je toto stanovisko vlastně generalisující. Ostatně džinističtí logikové nejsou o tomto naju za jedno.²⁵⁸⁾

6. Samabhirúdhā-najah je pravým opakem předešlého naje; přihlíží i k nejjemnějším rozdílům synonym. Předměty označené různými synonymy lze pokládat podle tohoto stanoviska za různé. Kdežto šabda-najah je stanovisko gramatiků, je samabhirúdhā-najah stanovisko etymologů.²⁵⁹⁾

7. Évambhūta-najah, stanovisko, z něhož člověk hledí na věc, tak jak skutečně je i když není dočasně v onom stavu, který tvoří podstatu. Např. pudžáří, obětník, nazývá se tak, že koná púdzhu, oběť, a to i tehdy, když jí nekoná (např. když spí). I toto stanovisko je stanoviskem etymologů.²⁶⁰⁾

Z uvedeného přehledu roztrídění najů vidíme, že první čtyři naje se vztahují k věcem, jako předmětům řeči (váčjáh), kdežto poslední tři se týkají jenom slov (váčakáh). Podle toho vlastně jen první čtyři stanoviska jsou skutečná filosofická stanoviska, kdežto poslední tři jsou určena jen pro filology. Protože však posvátná písma, śāstra, jsou napsána ve slovech řeči, je nezbytné, má-li jim být náležitě porozuměno, vykládat je i gramaticky i etymologicky, a k tomu jsou právě určeny tři poslední naje.

Právě jako u pramána mohou být i u najů klamy, abhásah. Z těchto klamných najů poznáváme ještě lépe podstatu najů samých. Naigamábhásah vzniká, odlišujeme-li vlastnosti obecné a zvláštní tak, jako by i ve skutečnosti byly odděleny. Sangrahábhásah vzniká, pokládá-li někdo obecné vlastnosti za jediné prvky věci.²⁶¹⁾ Vjavaharábhásah vzniká nesprávným určením druhu a nesprávným rozlišováním látky a vlastností.²⁶²⁾ Rdžusútrábhásah vzniká, upírá-li se věcem stálosti.²⁶³⁾ Šabdábhásah je klam, který vzniká tím, že zanedbáváme mluvnické tvary a souvislost slov. Samáhirúdhábhásah vzniká, pokládáme-li za synonyma slova označující tutéž věc, ale etymologicky rozdílná.²⁶⁴⁾ Évanbhútábhásah záleží v tom, že se popírá jsoucnost, protože netrvá činnost, z níž je odvozeno jméno. Např. není púdžárin, obětník, nekonal-li právě oběť, púdžu.

Jde-li o to zkoumat džíva v jeho rozličných spojeních, jež poskytují velice složitý základ logického rozboru, užívají džinisté obyčejně jiného roztrídění, které má základ více metafysický, než právě uvedené roztrídění, které je více rázu logického.

Toto druhé roztrídění vychází od dvojice niščája-najah a vjavahára-najah. První z nich poskytuje úplné a jediné pravdivé hledisko, nečiní rozdílu mezi dravjem, látkou a vlastnostmi, gunáh. Druhé hledisko je však jen částečné, hledí především k vlastnostem, jimiž se předmět projevuje.

Dživah, jak bylo vyloženo před tím, může být ve stavu dokonalém, prostém hmoty, zatemňující ho (upádhih) a proto je nirupádhih nebo śuddhah, čistý; nebo je spojen s hmotou, zatemňující jej, je sópádhih, asuddhah (nečistý)

Podle toho, k jakému stavu niščája-najah přihlíží, rozeznává se śuddha-niščája-najah a asuddha-niščája-najah.

Podobným způsobem se dělí i vjavahára-najah podle toho, hledí-li k podstatným vlastnostem věci, nutně s ní související, nebo k vlastnostem vnějším, bez nichž věc může trvat bez změny své podstaty. Tímto způsobem se rozeznává satbhúta-vjavahára-najah, obecné stanovisko, které hledí k podstatným vlastnostem, a asatbhúta-vjavahára-najah, obecné stanovisko, které hledí k nepodstatným vlastnostem. Každý z nich se dělí ještě dále na upačáritah, tj. stanovisko, které přihlíží k vlastnostem přidávaným tomu kterému předmětu v obecném užívání, jež však nemají vnitřní oprávnění, jsou jen metaforické. Opakem je stanovisko anupačáritah.

Tímto způsobem dostaneme roztrídění najů na šest tříd.

Účelem najů, zejména v tomto rozdělení, je odhalit vnitřní podstatu osobnosti, džíva, v jeho prostředí a v souvislosti s vesmírem. Proto džinisté nepo-

kládají nauku o najechech za pouhou teoretickou nauku, nýbrž ji přikládají velký praktický význam, zejména pro metafysiku a teologii, ale tím i pro samotný život. Domnívají se, že poznat jsoucno a prozumně podstatě jsoucna je nejbezpečnější cesta ke konečné blaženosti. Proto je potřebí pravdu, k níž lze dojít s pomocí pramána a najá, vykládat lidu, který touží po konečné blaženosti a byl by jinak veden jen pouhou nadějí a prázdnou vírou. Tomu úkolu vyhovují posvátná písma, která vykládají pravdu. Prostředek výkladu je pak sjádváda, použití najá k praktickému výkladu.

Tato nauka o najechech má důležité místo v džinistické soustavě anékántavádu.²⁶⁵⁾ Podle džinistické nauky jsou totiž všechny lidské popisy a výklady jením relativní, jsou jenom opisem skutečnosti, protože vycházejí z omezeného a nedokonalého rozumu. Slova mají svůj vlastní význam podle souvislosti a vzájemného vztahu, a to ne jen v běžném rozhovoru, nýbrž i v řeči filosofa, a kdybychom se pokusili zevšeobecnit jejich význam, zavinili bychom jenom zmatek. Právě proto džinisté, kteří uznávají úžasnou složitost skutečna, vybudovali svou nauku, zvanou anékántavádah. Mnohostrannost skutečnosti vede k tomu, že je možné velké množství popisů a výkladů. Každý z nich může být částečně pravdivý, ale žádný z nich není naprosto pravdivý. Toto logické stanovisko vyvěrá přímo z metafysického relativního pluralismu, který je označován obyčejně tímž jménem. A zde právě vidíme úzkou souvislost džinistické logiky s metafysikou, jak jsem se před tím zmínil.

Na těchto předpokladech se zakládá nauka o podmíněném výkladu čili sjádvádu, jenž se též nazývá saptabhaṅgí, protože dává sedm možností výkladu.

Sjádvádah čili saptabhaṅgí

Sjádvádah, podmíněný výklad, založený na pramánech čili saptabhaṅgí, sedmičlený logický výklad je nejdůležitější část džinistické logiky. Zároveň to je nejpodivnější nauka, kterou neznámo pochopí ten, kdo se nedoveče náležitě ponořit do džinistické nauky; a proto byla často nepochopena jinověrci, kteří v ní viděli největší chybu džinismu a tak předmět nejostřejších výtek. Ani někteří úplně nestranní evropští učenci nedovečli dokonale pochopit tuto nauku a hledali v ní skepticismus, který v ní naprosto není.

Sjádvádah je podmíněčný výklad, výklad z rozličných hledisek s podmíněčnou platností návěstí. Tato premisa se vždy uvádí slovem sjád, jež znamená "je-li tomu tak", nebo zkratka "snad". A jelikož někteří učenci nepochopili význam tohoto sjád a viděli v něm jen gramatický tvar optativu a překládali jej "možná, že...", zkreslili celou nauku a postavili ji na roveň skepticismu, Opravdu to však znamená jen stanovisko s výhradou.²⁶⁶⁾

Těchto návěští je sedm, a proto se také nazývá tento způsob výkladu saptabhaṅgī, sedmičlenný. Podle tradice jsou to:

1. sjádasti, s výhradou jest,
2. sjádnásti, s výhradou není
3. sjádastinástiča, s výhradou je a není,
4. sjádavaktavjah, s výhradou nedá se vyjádřit slovy,
5. ajádasti avaktavjah, s výhradou je a nedá se vyjádřit slovy,
6. sjádnásti avaktavjah, s výhradou není a nedá se vyjádřit slovy,
7. sjádastinásti avaktavjah, s výhradou je a není a nedá se vyjádřit slovy.²⁶⁷⁾

Těchto pevně stanovených návěští můžeme použít k výkladu kteréhokoli předmětu, a to s ohledem na:

podobu	-	rúpam,
látku	-	dravjam,
místo	-	kšétram,
čas	-	kálah,

které mohou být vlastní (sva-) a cizí (para-); tedy: svarúpam, svadravjam, svakšétram, svakálah a pararúpam, paradravjam, parakšétram a parakálah.²⁶⁸⁾

Obyčejným příkladem džiniátů je hrnec s atributem nestálosti. Podle předchozího rozvrhu dostaneme tyto úsudky:

1. "Hrnec je nestálý", (ovšem s výhradou času, místa atd.).
2. "Hrnec není nestálý". Např. v tomto okamžiku (svakálah), kdežto v nejbližším okamžiku (parakálah) může již být jen hromádkou střeplů.
3. "Hrnec je nestálý (s výhradou) a je stálý (s výhradou)". Tento úsudek je vlastně spojením předchozích.
4. "O hrnci se nelze vyjádřit pokud se týče stálosti". Jednak nelze vyloučit stálost a nestálost současně jedním výrokem, jednak tu trvá neurčitost s ohledem na uvedené vlastní i cizí okolnosti.²⁶⁹⁾

Další úsudky jsou jen kombinací předchozích.

5. "Hrnec je (s výhradou) nestálý a současně se nelze o jeho stálosti vyjádřit".
6. "Hrnec není (s výhradou) nestálý a současně nelze o jeho stálosti vyjádřit".
7. "Hrnec je (s výhradou) nestálý, je současně i stálý a současně se nelze o jeho stálosti vyjádřit".²⁷⁰⁾

Samo sebou se rozumí, že uvedený příklad je čistě schematický a že ve skutečnosti zřídka kdy se tyto podoby úsudku vyskytnou zároveň pohromadě. Ale sa-

mocná věc se dá na něm nejlépe objasnit. Je třeba vždy uvážit, že každý z těchto úsudků je řešen s výhradou, neboť jinak by se stala tato tvrzení nesmyslnými. Tato výhrada se pak děje vždy s ohledem na průvodní okolnosti podoby, látky, místa a času, jak bylo předem řečeno.

Tyto podmíněné úsudky jsou dále dvojího druhu. Buďto se jimi hledí objasnit veškeré atributy toho kterého předmětu, a tu se nazývá sakaladéśá, nebo si všímá jedině jednoho atributu bez ohledu na ostatní a nazývá se vikaladéśá. Někdy se nazývá sakaladéśá-saptabhaṅgī také pramāna-vākjam, a vikaladéśá-saptabhaṅgī najavākjam, neboť pramānam podává úplné poznání, kdežto najah jenom poznání částečné, jak již bylo podrobně vyloženo.²⁷¹⁾

Z toho co bylo vyloženo je vidět, že džinistická logika je založena na zvláštní metafysice a se zvláštním zřetelem k ní, a že skýtá zejména pro příslušníky nedžinistických náboženství veliké obtíže. Následek toho byl, že zejména rozličné indické filosofické školy mocně na džinistickou logiku útočily. Hlavně nauka o saptabhaṅgī byla napadána, a to stoupenci skoro všech filosofických soustav. Nejvíce na tuto nauku ovšem útočili stoupenci védátské filosofie a buddhisté, neboť napadala přímo základy jejich soustav a pravděpodobně byla k tomu účelu vybudována jako mocný polemický prostředek. Podle védátské filosofie je jsoucné nepopsatelné, což džinisté připouštějí jenom částečně, s výhradou. Buddhisté zase tvrdí, že vše se mění, tím tedy vše že je jenom okamžité a neskutečné. Džinisté připouštějí tento náhled zase jenom s výhradou, totiž ze stanoviska zvaného parjájárthika-najah. Kdežto ze stanoviska zvaného dravjárthika-najah připouštějí pravý opak, což je stanovisko sámkhjové filosofie.²⁷²⁾

V zásadě je velmi nesnadné vyvrátit důkazy, vedené podle džinistické logiky a ještě nesnadnější je proniknout všechny jemnosti saptabhaṅgī. K tomu je potřebí dlouhého studia džinistických původních logických spisů, při čemž je nezbytné, podrobně rozebírat příklady, které tam jsou uvedené, zejména z posvátných džinistických spisů. Do těchto podrobností se nelze pouštět v rámci této práce, kde otázka džinistické logiky je celkem věc podřadnou.²⁷³⁾

Část III.

D Ž I N I S T I C K Á N A U K A

Praktická část

I.

E T I K A

Triratnam: I. Samjag darśanam

Základem džinistické etiky je tzv. triratnam čili tři drahokamy džinistické nauky. Toto triratnam jsou:

1. samjag-darśanam, dokonalé vnímání, podmíněné pravou vírou,
2. samjag-džñānam, dokonalé poznání a z toho plynoucí dokonalé vědění,
3. samjag-čaritraṃ, dokonalý život.

Triratnam je základem cesty ke konečné spáse, k vrcholné metě všeho snažení každého jednotlivce, kdy se konečně duše vymaní z pout hmoty a dosáhne naprosté dokonalosti.²⁷⁴⁾

Ráz těchto tří pojmů, které tvoří džinistické triratnam, nám ukazuje na první pohled rozumový ráz džinistické etiky a její úzkou souvislost s metafysikou a logikou. Oba první členy, které v praktickém ohledu jsou podkladem etiky, náležejí teoreticky rozhodně do metafysiky a částečně do logiky, kde ostatně bylo o nich pojednáno, ovšem nejen v dokonalém tvaru, nýbrž i v nedokonalých tvarech. Poslední člen je pak výhradní etický obor.

Základ triratna je dokonalé vnímání, podmíněné pravou vírou, správným přesvědčením.²⁷⁵⁾ Tato podmínka správného přesvědčení má takovou převahu, že akt vnímání ustupuje do pozadí a výraz samjag-darśanam nabývá téměř významu správného přesvědčení, pravé víry. V tomto významu bývá toto slovo nejčastěji užíváno. Tak také definuje samjag-darśanam UMĀSVĀTI v "Tattvārthādhigama-sūtre"²⁷⁶⁾ a nazývá je vírou v základní pojmy, tattvārtha-śraddhānam. Účel pravé víry je dvojitý, jednak negativní, vyvarovat člověka bludu a pochybnosti, jednak mu ukázat správnou cestu, aby správně poznával.²⁷⁷⁾

Pravá víra se zase rozeznává dvojí:

1. Obecná, vjavhára-samjag-darśanam čili víra provázená náklonnostmi, sarāga-samjag-darśanam,
2. vyhraněná, čistá víra, niščaja-samjag-darśanam, čili dokonalá víra, prostá jakýchkoli náklonností, vítarāga-samjag-darśanam.²⁷⁸⁾

Obecná pravá víra se týká pravé podstaty šesti látek (dravjam), pěti tělesností (astikājam), sedmi prvků (tattvam) a devíti základních pojmů (padārtham), jak o nich bylo vyloženo ve výkladech o džinistické metafysice. K tomu přistupuje ještě víra v pravý cíl, v pravé písmo a v pravého učitele.²⁷⁹⁾ Tato víra se vyznačuje čtyřmi význačnými vlastnostmi, jež jsou:

1. klid - praśamaḥ,
2. samvégaḥ - obava být vtělen v jednom z pěti kruhů světského vtělení,²⁸⁰⁾
3. anukampā - ohleduplnost ke všem tvorům, ať pohyblivým (trasa) ať nepohyblivým (sthāvāra),
4. ástikjam - víra v základní prvky, tj. v prvek životný a neživotný atd.²⁸¹⁾

Ona čistá, vyhraněná víra, kterou džinisté nazývají niščaja-samjag-darśanam vítarāga-darśanam, je dokonalá víra v pravou podstatu vlastní duše, prostá jakékoli náklonností, když si uvědomujeme, že jeho podstata je čistá duše, která se neliší svými vlastnostmi od duše naprosto dokonalé.²⁸²⁾

Pravá víra je prostá tří chyb, totiž nemůže být změtena s nepravými bohy dévatā-mūḍham, s nepravým místem - lókamūḍham a falešným učitelem - guru-mūḍham.²⁸³⁾ Představa boha je prostá hmotnosti a antropomorfismu, je to nejvyšší ideál naprosto dokonalé duše.²⁸⁴⁾ Dále podle pravé víry není místa, jež by vynikalo zvláštní svatostí a mohlo přivést člověka blíže dokonalosti než jiné.²⁸⁵⁾ Učitel musí znát dokonale nauku a dovést ji jasně vykládat a učit ji zřetelně a s důrazem.²⁸⁶⁾

Pravá víra musí být prostá osmeré pýchy,²⁸⁷⁾ musí být vytrvalá a musí mít osm vlastností, jež uvádějí džinistická posvátná písma.²⁸⁸⁾

Pravé víry může člověk dojít dvojím způsobem: buď že se sám zahloubá do sebe a bez pomoci jiných dojde správného přesvědčení, to se nazývá nisargaḥ; nebo se mu dostane poučení z vnějšku, a to je adhigamaḥ.²⁸⁹⁾

V druhém způsobu je mnoho cest, jimiž člověk dochází pravé víry. Obvyčejně se jich uvádí deset, z nichž nejdůležitější jsou tři, totiž poučení tīrtham-

karem, jiným učeným mužem, nebo četbou svatých písem, ádžňá; zřeknutím se svě-
ta, márgah; znalostí džinistických zásad v podstatném výtahu, samkšépa-drš-
tih.²⁹⁰⁾ Tímto způsobem dochází člověk prakticky pravé víry; ve skutečnosti je
pravá víra výsledkem utlumování (upašamah), potlačování (kšajópašamah) a od-
stranění (kšajah) oněch karman, jež zatemňují pravou víru (daršana-móhaníja-
karmáni) a čtyř vášní, které působí bludy (anantánubandhikašajah).²⁹¹⁾

Džinistická logika připouští šest hledisek, z nichž je možné uvažovat
o pravé víře. Jsou to:

1. nirdéśah - podrobné vylíčení věci, definice,
2. svámítvam - kde ji může dosáhnout,
3. sádhanam - jak jí lze dosáhnout,
4. adhikaranam - umístění,
5. sthitih - trvání a
6. vidhánam - způsob, jak dojít pravé víry.

Ovšem jenom některá z těchto hledisek mají praktický význam a z nich bylo
o pravé víře vyloženo, kdežto ostatní, pro džinistickou soustavu bezvýznamné
vývoody ze zbývajících hledisek lze snadno nalézt v komentářích k "Tattvārthá-
dhigama-sútru" (1., 2. a 3.).

Shrňeme-li nyní předcházející výklady, vidíme, že pravá víra, samjag-darśa-
nam, vede člověk k tomu, aby vnímal život jako skutečnost a aby chápal význam
účelu života. Tím chrání člověka před pochybovačností a přibližuje mu předeta-
vu, že skutečně existuje jeho duše a duše ostatních lidí a učí ho vnímat, jak
dochází při jejím spojení s hmotou k jevům života. Odtud si vysvětlíme i samo
jméno, jež beze sporu v sobě obsahuje pojem vjemu, darśanam, i když džinistič-
tí lexigrafové se snažili přidat slovu darśanam příslušnost k dvěma různým
pojům.

Druhý člen triratna: samjag-džňánam

Druhým členem triratna je samjag-džňánam, čili pravé poznání a z něho vy-
plývající pravé vědění. Pravé poznání je podmíněno pravou vírou, z čehož opět
vyplývá, že v pravé víře stále žije prvek vnímání, který byl pozdějšími výkla-
dy zatlačen do pozadí. Je to ostatně docela jasné z celkového racionalistické-
ho rázu džinistického náboženství. Rozdíl mezi oběma je vlastně jen stupňovitý,
kvantitativní, nikoli kvalitativní. Džinisté vykládají poměr samjag-darśána
a samjag-džňána velmi pěkným příkladem.

Vidím ženu a dítě na zápraží. To je vjem. Pozoruji je déle a vidím, že žena kojí dítě. Docházím k přesvědčení, že je to matka a syn. To je samjag-darśanam. Teprve když o nich zjistím všechny podrobnosti, např. jméno, rod, kdo je otcem dítěte, zda otec ještě žije, kde bydlí a proč tam bydlí atd., docházím o nich pravé poznání, samjag-džňanam.²⁹²⁾

Poznání-má-li být pravým poznáním, musí být prosto pochybností a musí být trvalé. To je možné, je-li založeno na pravém přesvědčení.

To je pravé poznání v širším smyslu z obecného hlediska (vjavahára-najah). V užším smyslu z hlediska zásadního (niščaja-najah) je smajag-džňanam poznání pravé podstaty svého Já. K tomu je podle džinistické nauky nezbytné znát správně také podstatu karmana, oné neživé látky, která lpí na osobní duši od věčnosti.²⁹³⁾ Tato znalost vlastního Já je podmínkou všeho ostatního správného poznání. Naopak nevědomost, neznalost podstaty vlastního Já a pravé povahy karmana je příčinou všech útrap v koloběhu životů, samsáru. Proto podle džinistické nauky má správné poznání tak velký mravní význam, a je jedním ze tří základních kamenů džinistické etiky.²⁹⁴⁾

Pravé poznání, samjag-džňanam, je paterého druhu:

1. Mati-džňanam, poznání, získávané pěti smysly a myšlením.
2. Šruta-džňanam, poznání, které se zakládá buď na ústním nebo na písemném podání.
3. Avadhi-džňanam, poznání minulých a vzdálených věcí bez spolupůsobení smyslů, které se tedy zakládá na jakémsi druhu vise, které je vlastní jen nebeským a pekelným bytostem. Z lidí jen mniši tvrdým pokáním mohou dosáhnout tímto způsobem poznání.
4. Manah-parjája-džňanam, vnitřní poznání myšlenek a citů jiných lidí bez osobního styku s nimi. Tohoto poznání mohou dosáhnout jen tzv. samjaminové, tj. lidé, kteří naprosto ovládají tělo, mysl a řeč.
5. Kévala-džňanam, naprosto dokonalé poznání, které se rovná vševědoucesti, je údělem jenom naprosto čisté duše, která je zbavena hmotnosti karman.²⁹⁵⁾

Podrobnosti o pravém poznání nám soustavně podává "Tattvārthādhigama-sūtram" v I. knize, a zejména pak rozličné komentáře k těm kterým místům.²⁹⁶⁾

Mati-džňanam bývá označováno ještě jinými slovy, které vlastně značí rozličné druhy smyslového poznání. Jsou to: smrtih - vzpomínka na předmět dřívějšího vjemu, samdžňā nebo pratabhidžňanam - upamatování se na věc působením nějakého nového vjemu, jenž může být docela jiný než původní, ba i přímo protichůdný. Dále čintā nebo tarkaḥ - logická indukce, a abhinibódhaḥ čili anumā-

nah - logická dedukce.²⁹⁷⁾ Mati-džňánam můžeme dosáhnout buď smysly nebo bez pomoci smyslů, myslivou činností. Mimo to se dělí mati-džňánam na čtyři stupně poznávání:

1. Avagrahah, čili zachycení předmětu některým ze smyslů jako důsledek vjemu čili daršana. Nazývá se někdy také grahanam, álóčanam nebo avadháranam.
2. íhá, apercepce spojená se snahou zjistit, oč vlastně jde. Tento stupeň se velmi blíží stupni dalšímu, úsudku. Někdy se nazývá též úhá - dohad nebo tarkah - indukce, paríkšá - zkouška, vičáraná - pátrání, džidžňásá - zvědavost, vědychtivost.
3. Ávájah, úsudek jako zdokonalení poznání předchozích stupňů. Nazývá se též apájah - odvození, apagamah, apanádah, apavjádah, apetah, apagatam, apaviddham, apanuttam s nepatrně rozlišeným významem.
4. Dhárana, udržení úsudku v mysli, paměť, vědění v pravém slova smyslu. Obvyklá synonyma pro tento stupeň poznání jsou prati-patti, avadháraná, avasthánam, niščajah, avagamah, avabódah.²⁹⁸⁾

Každý z uvedených stupňů může mít dvanáct rozličných případů podle kvantitativních poměrů poznávaného předmětu. Tyto příklady jsou:

1. Bahu, mnoho, jako např. zástup lidí.
2. Alpam, málo nebo ékam, jedno. Např. jeden člověk nebo sklenice vody.
3. Bahavidham, různého druhu; např. muž se psem.
4. Ekavidham, jednoho druhu; např. stádo ovcí.
5. Kšipram, rychlé; např. utíkající kůň.
6. Akšipram, pomalé; např. plazící se plž.
7. Anihsrtam, skryté; např. loď za obzorem dle vyčnívajícího komínu.
8. Nihsratam, zřejmé; např. kámen na cestě.
9. Anuktam, nevyložené; např. když člověk spatří nějaké zvíře, o kterém dříve nikdy před tím neslyšel ani nečetl.
10. Uktam, vyložené; např. když uvidím zvíře, které jsem nikdy předtím neviděl, ale o kterém jsem četl nebo slyšel vyprávět.
11. Dhruvam, trvajícím; např. hora.
12. Adhruvam, pomíjejícím; např. blesk.²⁹⁹⁾

Protože všechny tyto případy se vyskytují ve všech čtyřech stupních mati-džňána, a to v oboru každého z pěti smyslu a mysli, dostaneme tak 288 možností tohoto druhu poznání, s ohledem na předmět smyslového poznání, arathah.³⁰⁰⁾

Mimo obyčejných předmětů poznání znají džinisté ještě tzv. vjañdžanam, neurčitý předmět, jež je předmětem jedině tzv. avagraha, čili smyslového zachycení.³⁰¹⁾ Toto vjañdžanam se vymyká podle džinistické nauky dosahu zrakového poznání a myslí.³⁰²⁾ Proto je možné jen čtyřicet osm případů poznání vjañdžana, které je nutné přidat k poznání smyslových předmětů, čímž dostaneme celkem 336 případů mati-džňána.

Šruta-džňanam je poznání zprostředkované, které může být podáno slovy (ahakšarátmakam). Poznání podané slovy je možné jen mezi rozumnými bytostmi. Mezi bytostmi, které postrádají rozum je možné jen podání nevyjádřené slovy. Ovšem rozumem nadané bytosti jsou schopny podání nevyjádřeného slovy též. Toto podání nevyjádřené slovy se nazývá někdy také liñgadžá nebo liñgadžanjam, tj. podání zprostředkované znamením jako opak podání zprostředkovaného slovy, které se nazývá také šabdadžá nebo šabdadžanjam.³⁰³⁾

Šruta-džňanam se rozeznává dále na kanonické, añga-pravištam, pokud je podáno ve dvanácti džinistických aňgech, které tvoří džinistický náboženský kánon, a na nekanonické, añgavánjam, jež není obsaženo v uvedeném kánonu.³⁰⁴⁾

Avadhi-džňanam, vidění (vise) předmětů vzdálených a smysly nedosažitelných. Toto visionářské poznání je buď vrozené, jak je tomu u bohů a pekelných bytostí, nebo získané potlačením, utlumením nebo odvrhnutím karmanové látky z duše. Vrozené avadhi-džňanam se nazývá bhava-pratjajam,³⁰⁵⁾ získané se nazývá kšajópašama-nimittakam nebo guna-pratjajam, získané zásluhou.

Získané avadhidžňanam je šesterého druhu:

1. Takové, jež člověka všude doprovází - anugámí.
2. Takové, které člověka nedoprovází, a je tím omezeno na místo, kde ho bylo dosaženo - ananugámí.
3. Vzdávající - vardhamánam.
4. Slábnoucí - híjamánam.
5. Stálé - avastihitam.
6. Měnlivé - anavasthitam.

Mimo to rozeznávají džinisté vůbec u avadhi tři stupně intensity, totiž částečné visionářské poznání (déša avadhíh), vyšší visionářské poznání (parama-avadhíh), plné visionářské poznání (sarva-avadhíh).

Poslední dva stupně se rozvíjejí až k naprosto dokonalému poznání, vševědouce (kévaladžňanam). Obě jsou stálá, neměnná a nelze jich již ztratit. Naproti tomu déša-avadhíh není trvalé a je možno je zase ztratit.³⁰⁶⁾

Manahparjaja-džňánam čili jasnovíectví je dvojího druhu:

1. Rdžumatih je přímé poznání myšlenek druhého člověka právě v tom kterém okamžiku.
2. Vipulamatih je podobné poznání myšlenek druhého člověka, ovšem ve spojení s poznáním jeho myšlenek o téže věci v minulosti i budoucnosti.³⁰⁷⁾

Nejdokonalejší způsob poznání je kévala-džňánam. Je to podle džinistické nauky naprosté vědění všeho minulého, přítomného i budoucího a to nejen v jedné nebo několika málo zemích, nýbrž v celém světě i v mimosvětí (lókálókah)³⁰⁸⁾. Je to tedy všemohoucnost v pravém slova smyslu, neboť se týče všech látek (dravja) ve všech jejích podobách a obměnách.³⁰⁹⁾ Kévala-džňánam je výsledek osvobozující činnosti duše, když pouto, které ji spojuje s hmotou, i když je sebejemnější, přestane působit. Prakticky dochází člověk podle džinistické nauky kévala-džňána, když se mu podaří odstranit všechna gháti-karmana.³¹⁰⁾

Vedle kévala-džňána nemůže mít táž bytost současně i jiný způsob poznání vědění. Naopak ostatní druhy poznání se nikdy nevyskytují samostatně; nejméně jsou však vždy dva druhy poznání pohromadě v témž jedinci, totiž mati-džňánam a śruta-džňánam. Všechny duše v koloběhu životů (samsáru) mají vždy tyto dva druhy poznání. K nim může ještě jako třetí přistoupit avadhi-džňánam a jako čtvrté manah-parjaja-džňánam. Více než čtyři druhy poznání nemůže žádná duše mít. Současně však nikdy nemohou být v činnosti tak, že vždy jen jediný druh se uplatňuje. Podle džinistické nauky nemůže žádný z těchto čtyř druhů poznání utkvět na témž předmětu déle než jeden antarmuhúrt,³¹⁴⁾ načež musí přejít na jiný předmět. Kévaladžňánam naproti tomu je trvalé, což ostatně vyplývá ze samotného pojmu, jak byl výše objasněn.³¹²⁾

V pojmu kévala-džňána jako jedině dokonalého poznání a vědění je již obsaženo, že v kévala-džňánu nemůže být klam. Mimo kévala-džňánam je jenom manah-parjaja-džňánam prosto klamu. Ostatní tři druhy poznání podléhají klamům. Klamy vznikají jednak pochybností (samsajah), jen u prvních dvou druhů, nikdy při avadhi-džňánu, jednak chybou, převráceností (viparjajah), jednak špatným pochopením v důsledku nedbalosti, nevěřimavosti nebo zmatku (anadhavasajah). Poslední dva případy mohou nastat i u avadhi-džňána.³¹³⁾

Klamné poznání může být trojího druhu:

1. Chybné určení příčiny (káranaviparjajah),
2. změnění příčiny a účinu (bhédábhéda-viparjajah),
3. omyl v podstatě předmětu poznání (svarúpa-viparjajah).

Vedle toho činí džinisté rozdíl ještě mezi klamným poznáním, vzniklým vlastní vinou člověka (sahadžah) a klamným poznáním, zaviněným nepřesným výkladem jiného člověka, např. kazatele (áhárjah).

Význačné je pro klamně poznání, že nerozlišuje skutečné od neskutečného, řídí se jenom svými subjektivními popudy.³¹⁴⁾

Třetí člen triratna : samjak-čáritram

Třetí člen džinistického triratna je správný život, samjak-čáritram. Z obecného hlediska žít správný život znamená zachovávat sliby (vratam), dbát umírněnosti (samitiḥ) a ostražitosti (guptiḥ). V podstatě však znamená správný život zdržovat se všeho škodlivého (aśubhaḥ) a věnovat se jen tomu, co je prospěšné (śubhaḥ) a vede ke konečné spáse.³¹⁵⁾ Z džinistického metafysického stanoviska (niśčajanah) správný život záleží v tom, aby člověk vědomě na základě pravého přesvědčení a dokonalého poznání hleděl zastavit vnější i vnitřní činnost za tím účelem, aby odstranil příčiny koloběhu života, samsáru.³¹⁶⁾

Z této definice vidíme, jak velkou váhu kladou džinisté na správné přesvědčení a poznání, protože o ně vlastně opírají celou stavbu svého náboženství a především své etiky.³¹⁷⁾ V tom je nejlépe vidět, jak v džinismu rozumová stránka překonala ostatní dvě stránky, které tvoří dohromady podstatu náboženství. Zejména stránka citová, která v jiných náboženstvích převažuje především stránku rozumovou, je v džinismu utlumena skoro nadobro. A tak etika, která v jiných náboženstvích spoléhá mnoho na lidský cit, je v džinismu vybudována čistě na rozumu. I takové zásady, které se nám zdají být citově založeny, jako např. soucit k živým bytostem (aḥimsá), opírají se v džinismu o rozumové odůvodnění a jsou součástí onoho pevného, logicky vybudovaného schématu džinistické nauky.

Správný život v duchu džinismu je vlastně menší nebo větší stupeň askese, v zásadě založené egoisticky nebo snad lépe řečeno egocentricky. Cílem správného života je osobní spása, móksaḥ, kterou nemůže člověk nikomu pomoci, leč sobě samému. Jen sám se takto vymaňuje z osidel karmanové hmoty, která jej poutá k hrubé hmotě a připravuje si cestu, aby se zbavil hmotnosti vůbec a tím došel k dokonalosti. Druhému prospívá jenom nepřímo svým příkladem. Podle džinismu je každý strážcem svého štěstí. Ale štěstí není v tomto pozemském životě, nýbrž teprve v daleké budoucnosti jako zakončení dlouhé řady přerodů.

Tím jsou dány také prostředky džinistické etiky a je určena i podstata jejich zásad. Jde totiž o to, potlačit hmotu, tělo a hledět pozvednout duši k jejímu dokonalému stavu. Na tom jsou založeny jak sliby, tak i uvedené samiti a gupti.

Na nich jsou pak založeny životní předpisy pro mnichy i pro věřící.³¹⁸⁾ Předpisy pro mnichy jsou předpisy přísné askese, neboť mnich se věnoval mniš-

skému životu právě proto, aby vzdálen světákeho života co nejrychleji přiblížil konečnému cíli a dával tak příklad těm, kdo se ještě nerozhodli. Ale i předpisy pro věřící jsou velmi přísné, zejména srovnáme-li je s předpisy jiných náboženství, indických i neindických. Při všem však nejtíže doléhá na džinistického věřícího, že je ve svém životě odkázán sám na sebe, nikdo mu nemůže pomoci, aby se dostal rychleji kupředu. Jedinou pomocí je mu příklad lidí, kteří jdou správným životem, a výklad učitele, který přivádí jeho poznání na cestu dokonalosti. V tirthamkarech vidí jen zářivé příklady správného života, ale nemůže od nich dojít pomoci na své cestě řadami životů, neboť tirthamkarové, když dosáhli konečné spásy, jsou jako ostatní dokonalé duše (siddháh) mimo koloběh životů (samsárah) a nemohou do něho zasahovat.

S tímto charakterem džinistické etiky souvisí, že podle džinistů mohou dojít konečné spásy i nedžinisté, kteří se řídí třiceti pěti předpisy pro život, tvořícími základ soustavy, a to i tehdy, když tak činí neuvědoměle, aniž by si zvědomovali, že džinismus něco podobného předpisuje pro život svých věřících. 319)

Džinistická etika rozhodně však značnou měrou omezuje jednání člověka a tím dodává džinistům zvláštního rázu, kterým se velice a nápadně liší od ostatního obyvatelstva Indie, jak o tom ještě dále vyložím.

Pravidla správného života mnichů

Džinistická církev (tirtham) se skládá ze čtyř druhů členů, totiž z mnichů (sádhuh), mníšek (sádhví), věřících mužů (śrāvakah) a věřících žen (śrāvīká). Tím se džinismus velice liší od buddhismu, v němž jediné mniši a mnišky tvoří obec (saṅghah), kdežto věřící jsou jen jakýsi nezbytný přívěšek. V džinismu všechny čtyři třídy tvoří jeden celek, náboženskou obec, v níž každému členu je vymezen jeho úkol a jeho místo na cestě ke spáse.

První místo ovšem zaujímají mniši a k nim u světámarů se řadí mnišky, 320) neboť věnovali svůj život výhradně tomu, aby se co nejvíce přiblížili konečnému cíli, věčné spáse. S tímto cílem se také shodují předpisy pro jejich život, který má být prost všech překážek a ve kterém nemá být jiných cílů než jeden jediný, totiž zbavit duši pout karmanové hmoty, která na ní lpí jako lepka hmoty a přitahuje veškerou nečistotu. Tímto cílem jsou určeny předpisy pro správný život mnicha a mnišky.

Džinisté odvozují jméno sádhuh od slovesa sádhnóti, "dovršit", "zdokonalit", a vykládají je jako označení člověka, který zdokonaluje sebe i jiné. 321) Předpisy, které mají dopomoci mnichovi, aby mohl zdokonalovat sebe a jiné a

tak se přiblížit nejvyššímu cíli, se nazývají sádhu-dharmah. Pod tímto slovem se zahrnují sliby, které na sebe bere mnich, když vstupuje do mnišského řádu. Těchto slibů je pět a nazývají se velké sliby, mahávratáni, na rozdíl od méně přísných slibů, které na sebe berou věřící, kteří chtějí žít životem, který vede k dokonalosti (anuvratáni).

Hlavním mnišským úkolem je přemáhat lidskou náklonnost, oblibovat si a nenávidět. Proto musí přerušit veškeré svazky, které ho poutají k rodině, musí odejít z domova do bezdomoví, aby byl bez majetku, bloudil světem a neměl nic, k čemu by mohl třeba na chvílku přilnout. Přesně určují tyto povinnosti ony velké sliby.

Sliby džinistických mnichů jsou:

1. Pránatipáta-viramanaṃ, slib neubližovat živým tvorům.
2. Mrśāvāda-viramanaṃ, slib nelhat.
3. Adattadāna-viramanaṃ, slib nebrat, co nebylo dáno.
4. Maithuna-viramanaṃ, slib naprosté pohlavní zdrženlivosti.
5. Parigraha-viramanaṃ, slib vystřídat se světského majetku.³²²⁾

Tyto sliby velice připomínají buddhistická přikázání. Čtyři z nich se shodují s buddhistickými úplně, kdežto pátý vyjadřuje obecně, co je v podrobnostech uvedeno v několika buddhistických zákazech. To ukazuje, myslím, nepochybně na to, že džinistické mnišské sliby jsou mnohem starší než buddhistické o čemž ostatně již není u evropských učenců pochyb.

Vedle těchto slibů se klade v džinismu veliká váha na to, aby mnich dbal ještě tří ostražitostí, guptih,³²³⁾ tj. aby držel stále na uzdě a bezpodmínečně ovládal svou mysl, řeč a tělo. Ostatně to jsou již důsledky uvedených slibů. K tomu přistupují ještě tzv. zásady opatrnosti (samatiḥ, bhāvanā),³²⁴⁾ kterých když mnich dbá, usnadňuje si své povinnosti plnit sliby, které vzal na sebe, když vstoupil do řádu. Těchto opatrností je u každého slibu po pěti. Proto se jim také někdy říká pañcabhāvanā, tj. pět věcí, podepírajících sliby.

1. V prvním slibu je to především irjā-samatiḥ, čili opatrnost při chůzi. Mnich nesmí např. chodit v trávě nebo houštím, protože by mohl zašlápnout nějakého živočicha, kterého snad nespatriil. Proto se musí vždy držet jen vyšlapávaných stezek a podle potřeby užívat svého košťátka, které stále s sebou nosí.

2. Bhāśā-samatiḥ, opatrnost v řeči. Mnich musí ve své řeči dbát takové opatrnosti, aby svými slovy snad nevyvolal hádky a nestal se mimoděk příčinou vraždy nebo ublížení na těle.

3. Ěšaná-samitih, opatrnost, když jde mnich za almužnou. Jde tu zejména o to, aby potrava v sobě neobsahovala životního prvku a to nejen v podobě pohyblivých (sthavarah). Předpisů o tom, jak sbírat almužnu, je dvaadvacet a znát je, je příkazem této opatrnosti.

4. Ādānanikĕšāpanā je opatrnost, jíž má dbýt mnich, když si ukládá přinesenou potravu, aby se do ní nedostal nějaký živý tvor. Zejména je to příkaz, že hotová potrava se nesmí uschovat přes noc.

5. Opatrnost, jak a kam odkládat nespotřebovanou potravu a čeho dbát při výkonu tělesných potřeb, aby při tom nebyl poškozen život (pratiethāpana-samitih). 325)

V druhém slibu, který bývá zván též anṛta-viratir-vratam nebo asatis-viratir-vratam, je zase pět opatrností, kterých musí řádný mnich dbát. Mnich se má především varovat:

1. Aby nemluvil v hněvu, neboť hněv svádí člověka, aby nemluvil pravdu (kródha-pratjākhjānam).
2. Nemá mluvit ze ziskuchtivosti (lobha-pratjākhjānam).
3. Nemá mluvit ve strachu (bhīrutva-prajākhjānam).
4. Má mluvit jenom po zralém uvážení, aby se jeho řeč shodovala s posvátnými písmi (anuvīchi-bhāṣānam).
5. Mnich také nemá mluvit v žertu nebo pro zasměání, neboť podobné řeči se často zakládají na lži (hāsja-pratjākhjānam). 326)

Třetí slib, nazývaný také stōja-virativrata, bývá vykládán digambary a śvētāmbary různě; obě sekty uvádějí rozličné opatrnosti, jichž je třeba dbát při volbě příbytku a přijímání almužny. Souvisí to se značnými rozdíly u obou těchto sekt v řádové disciplíně. Kdešto digambarové jsou skoro výhradně poustevníky, jsou śvētāmbarové odkázáni na lidské příbytky, neboť procházejí vesnicemi a za deště sídlí v upāsrajīh. Podle śvētāmbarového podání jsou ony zásady opatrnosti tyto:

1. Mnich smí požádat o místo přesně omezené, chce-li se zdržet.
2. Když chce jíst přinesenou potravu nebo pít, musí si vyžádat svolení svého představeného.
3. Když se mnich někde usadí, smí zaujmout jen omezené místo na předem omezený čas.
4. Mnich, jenž se někde usadil, když před tím dostal majitelovo dovolení, musí opětovně majitele žádat, zda mu dovolí ještě déle setrvat na onom místě.

5. I když žádá za omezené místo pro svého spolumnicha, musí žádat teprve po zralém uvážení.³²⁷⁾

Digambarové mají tyto zásady opatrnosti značně obměněny. Mnich má totiž podle nich, aby se vystříhal něco si přivlastnit, co mu nebylo dáno, pomýšlet:

1. Především na obydlí v pustém místě (súnjágáram).
2. Na místě, jež bylo opuštěno (vimóčítávásah).
3. Na místě, kdy mu pravděpodobně nebude nikým překáženo, ani sám nebude nikomu překážet (paróparódhákaranam).
4. Má hledět na přesnost v shromažďování almužny (bhaikšja-suddhíh), což se shoduje se světámbarským příkazem opatrnosti, podle něhož si musí vyžádat svolení představeného, než počne jíst.
5. Mnich se nesmí přít s druhým o to, co je jeho majetkem (sadharmávisamvádah), zejména se to týká místa, jež si mnich zvolil za nocleh nebo k odpočinku.³²⁸⁾

Zásady opatrnosti čtvrtého slibu ukládají džinistickému mnichu, aby:

1. Nenaslouchal vypravování o ženách, protože se jimi vzbuzuje touha po ženách (strí-rága-kathé-śravanatjégah).
2. Nemá uvažovat o pávabech žen (tan-manóha-ránga-niríkšanatjégah).
3. Nemá uvažovat o rozkošech, které snad dříve s ženami zažil (púrvaratánusmarana-tjégah).
4. Nemá pít pohlavně vzrušující nápoje ani jíst příliš kořeněné nebo výživné pokrmy, nemá jíst ani pít příliš mnoho (vršjéštarasa-tjégah).
5. Mnich se má vyvarovat, aby neozdoboval a zženštile nepěstoval své tělo (svaśarírásamskára-tjégah).³²⁹⁾

Zásady opatrnosti pátého slibu se liší jenom podle pravdy smysli, jimiž se mnichu dostává poznání vnějšího světa. Ve shodě s tímto slibem se musí mnich vystříhat, aby neprojevoval náklonnost nebo nenávisť k předmětům poznání toho kterého smyslu, ať jsou příjemné nebo nepříjemné (manóđžñamanó-džñédrija-viśaja-rága-dvéśa-vardžanáni).³³⁰⁾

Těchto pět slibů s pětadvaceti zásadami opatrnosti tvoří vlastní základ mnišské džinistické mravouky. K nim jako doplňující člen přistupují tři prostředky (guptih),³³¹⁾ jak se chránit proti nebezpečenstvím, která plynou ze styku se světem. Tyto prostředky jsou ovládat svou mysl, řeč a tělo, a tvoří úhelvé kameny džinistické etiky. Soubor těchto slibů, zásad opatrnosti a ochranných prostředků dohromady tvoří to, co džinisté nazývají sádhu-dharmah. Je to

v zásadě mírně asketická morálka, ovšem mnohem přísnější a důslednější nežli např. mnišská buddhistická morálka. Přesně plnit tuto asketickou morálku dovede - podle džinistického učení - člověk teprve tehdy, když si náležitě uvědomí podstatu koloběhu životů, samsára, což předpokládá, že dříve musí rozumem poznat zásady nauky i předměty smyslového poznání. V tom se zase projevuje racionalistický ráz džinismu. Teprve když si člověk uvědomí podstatu koloběhu životů, může se opravdově zřítí světa, neboť jencm poznáním se v něm probudila touha dosáhnout konečného cíle, naprostého osvobození z koloběhu životů.³³²⁾

Sádhu-dharmah není však morálka propracovaná do všech podrobností, nýbrž podává jen vůdčí myšlenky, jež je nutno přizpůsobit rozličným potřebám denního života. Takovýmto skoro kausalistickým způsobem jsou zpracovány předpisy pro mnišský život v světámbaraském kanonickém spise "Ājāraṅga" (ācāraṅgam) a v mnohých pozdějších spisech, jejichž předpisy se v podrobnostech od sebe často velmi liší podle sekt, kdežto ony základní předpisy zůstávají i v nejodchylnějších sektách v podstatě nezměněny.³³³⁾

Předpisy pro věřící : grhastha-dharmah

Kdo nepoznal ještě pravou podstatu koloběhu životů a nemůže proto s dobrým svědomím se vzdát světského života, může zdokonalovat sebe a postupovat na cestě ke konečné spáse mimo mnišský řád. Cestu mu při tom udává řád pro věřící, grhastha-dharmah, jenž je odvozen ze základních zásad mnišského řádu, ale je přizpůsoben pro světský život.

Věřící (śrāvakaḥ, grhasthāḥ) jsou v džinismu skutečnou a organickou součástí církve (tīrthaṃ) a mohou v některých případech dojít přímo vykoupení, aniž by se před tím stali členy mnišského řádu. Tím se džinismus podstatně liší od buddhismu, v němž vlastní obec nebo církev, saṅgō, tvoří jen mnichové a mnišky. Proto také je životní řád pro věřící v džinismu vypracován mnohem důkladněji než v buddhismu. Základ toho řádu tvoří dvanáct slibů (vratāni), jež na sebe věřící bere, když chce žít nábožně a ve shodě s posvátnými písmy.

Prvních pět slibů pro věřící se shoduje vlastně s pěti velkými sliby mnichů, jenom že jsou omezeny ve svém rozsahu. Ostatní jsou podmíněny odchylným rázem života věřících a nahražují jim to, co pro mnichy plyne z velkých slibů samo sebou.

Těchto dvanáct menších slibů je:

1. Sthūla-prāṇātipāta-viramaṇam, tj. slib vyhnout se nejhrubšímu ubližování živým tvorům.³³⁴⁾

2. Sthúla-mršaváda-viramaṇam, varovat se hrubých forem klamu. 335)
3. Sthúla-adattádána-viramaṇam, varovat se brát, co není ochotně dáno. 336)
4. Sthúla-maithuna-viramaṇam, varovat se pohlavních výstředností. 337)
5. Parigraha-parimāṇam, omezovat se ve svém majetku. 338)
6. Digvratam, určit si hranice, až kam chce člověk chodit. 339)
7. Bhógópabhóga-parimāṇam, omezit si počet věcí, jichž lze užívat jednou nebo vícekrát než jednou. 340)
8. Anartha-danda-viratih, vystříhat se hrubých hříchů, pokud nejsou nezbytností. 341)
9. Sámájikam, slib rozjímat, jak se vystříhat sám všech zlých skutků a nestat se příčinou hříchu někoho druhého. 342)
10. Désavakásikam, slib omezení své osobní svobody. 343)
11. Pauśadha-vratam, slib pravidelných postů. 344)
12. Atithi-samvibhāga-vratam, slib dát mnichům část své potravy. 345)

Sliby věřících se rozčleňují obyčejně na tři skupiny, totiž menší sliby, anuvratáni (1.-5.), jimiž se rozumí pět slibů, které se v podstatě shodují s mnišskými sliby, tři dokonalosti, guna-vratáni (6.-8.), a čtyři sliby učednické, śikšá-vratáni (9.-12.), které přibližují věřícího mnichovi a často jsou přípravou, po níž se člověk odřekne světa a věnuje se mnišskému životu. 346)

Člověk nepřestává být věřícím džinistou, neplní-li těchto slibů, pouze se vrhá do stavu hluboké hříšnosti, ze které je nesnadné se dostat třeba i v dlouhé řadě přerodů. Mimo povinnosti ukládané věřícímu v těchto slibech, je řada povinností, které vyplývají z obecných zásad džinistického náboženství, které se ustálily zvykem a dlouhou dobou v jakýsi zákoník částečně psaný, částečně nepsaný. Těmito zásadami se budeme obšírně zabývat při výkladu o životě džinistického věřícího, a proto je neuvádím zde, kam vlastně nepatří.

Cíl džinistické etiky

Dříve než přikročím k výkladu, jak se etické zásady džinistické nauky odrážejí v praxi, musím se alespoň zmínit o cíli, k němuž džinistická etika směřuje a kam i život džinistického věřícího a mnicha směřovat má.

Cíl udává celá džinistická nauka, k němuž směřuje každá zásada a každá poučka: je to konečná spása duše. Ve světě je neustále kolotání, není skutečného klidu a skutečného odpočinku, po němž ode dávna každý Ind toužil. Proto někde musí být místo, kde pohyb končí, třeba i onen stoupavý pohyb čisté duše. A toto

místo v nejvyšším místě světa je říše blažených, siddhā, kteří unikli onomu kolotání světa, aby se nikdy do něho nevrátili. Tento ideální stav se nazývá móksah (spása) nebo nirvānam (vyhasnutí). A tato spása, móksah čili nirvānam, je podle džinistické etiky cílem všeho mravního snažení. Metafysická nauka o karmaně udává cestu k tomuto cíli; je móksa-mārgah (cesta spásy), a tím i metafysická základ džinistické etiky. Tím džinistická metafysika i etika spolu tak úzce splývají, že je velmi nesnadné obě od sebe odloučit. Zejména to platí o žebříku stupňů na cestě ke spáse, o čtrnácti gunasthānech, jak již bylo vyloženo.

Prakticky zůstává naprostá spása a útěk od činnosti konečným cílem, o nějž se má snažit každý džinista. Nauka posledního tirtamkara také učí, že je možné dojít tohoto cíle v jednom lidském životě, věnuje-li se člověk cestě za spásou plně a výhradně. K tomu se nejlépe hodí život mnicha bez majetku (nirgranthan), který nemá ani přání, ani touhy, ani lásky, ani nenávisti, který na ničem nepří.

Kdo se chce spokojit další cestou a zatímními slastmi v dokonalejších oblastech světa, v zemích, kde lidé žijí dlouhé věky bez práce, a jsou živeni plody stromů, které splňují každé lidské přání, nebo v rozkošných říších vrchních vrstev v podsvětí, nebo konečně v některých z přemnohých nebeských říších, může setrvat ve svém povolání jako otec rodiny (grha-sthah) a ctnostným životem dojít cíle, který bude přiměřený jeho snaze. Proto právě byl dán dvojitý zákon, zákon pro mistry, sādhu-dharmah, a zákon pro pouhé věřící, grha-stha-dharmah.

Když se však během věků změnily poměry, ochabla i touha po naprostém klidu za cenu třeba kruté askese. A tak pozdější pokolení povýšila etický cíl za nedostižný ideál v tomto životě člověka a nahradila jej bližším cílem, přechodnými životy v šťastných říších nižších vrstev světa, než je říše blažených, a pro tyto životy určila tak dlouhé doby, že vlastně nyní zůstávají cílem alespoň dosažitelným. S tím se zároveň uvolnila i životní kázeň: náboženství původně vypjaté k nejvyšším hodnotám pomyslno sestoupilo pro obecný život k cíli, který láká i toho, kdo lne k světské práci a povolání. Tím metafysika, původně logicky přesně spojená s etikou, uvolnila poněkud svůj svazek tak, že nastal dost značný rozdíl mezi teorií a praxí. Tento rozdíl v současném džinismu alespoň po některých stránkách velice bije do očí, jak bude ostatně vidět z nástinu džinistické náboženské praxe.

II.

ŽIVOT DŽINISTICKÉHO MNICHA

Uvedení do řádu: díkšá

Džinistický mnich, sádhuh nebo jatih, je nejvyšší člen v džinistické církvi, a proto jej všichni věřící pokládají za vrcholný ideál, jehož dosíci není snadno, neboť ukládá člověku mnoho odříkání a mnoho přísností, jež jenom málokdo doveče snášet. Proto je také nutno, aby příprava k mnišskému životu byla dostatečně dlouhá, aby nastávající mnich mohl poznat tvrdost mnišského života, než se definitivně rozhodne. Neboť v džinismu není z mnišství cesta zpět do stavu hospodáře otevřena tak jako v buddhismu; kdo se jednou stal mnichem, nemůže se již vrátit do světského života. Je tedy třeba důkladné přípravy.

Za tím účelem jsou přibíráni novicové, zvaní šišjah nebo brahmačáří, kteří se zavazují ve zvláštním obřadu zachovávat dvanáct slibů určených pro věřící s jedinou změnou, že totiž slibují zachovávat úplnou pohlavní zdrženlivost. Odtud pochází jejich jméno brahmačáří, panic. Přijímání noviců se děje s velkou slávou. V určený den věřící přijde k svému učiteli (guruh) s oholenou hlavou až na jeden pramének vlasů a s obětní nití přes rameno. Učitel čte text z "Nandipúrva". Když skončí, naleje novicovi na hlavu vodu smíšenou s vonnými látkami (santalovým prachem a šafránem); tento úkon se nazývá vásán kšipati nebo vásakšépan.³⁴⁷⁾ Tím je věřící přijat do řádu za novice. Novicem zůstane tři roky; po tu dobu nosí na oholené hlavě pramének vlasů, nosí stále obětní niť (sútram), pruh látky zakrývající pohlaví (kaupínam) a vrchní roucho (právaranam), zachovává slib mlčení a oddává se rozjímání o dobrých věcech. Teprve když uplynou tři roky, může být přijat skutečně do řádu nebo necítí-li se povolán k mnišskému životu, slib se zruší a věřící odchází zpět do světského života.³⁴⁸⁾

Když po tři roky zachovával sliby, jež na sebe vzal, má brahmačáří nárok na nižší stupeň přijetí do řádu, zvané kšul-laka-díkšá nebo krátce kšullakavam. Obřad se podobá předešlému, ale nezdá se, že by při něm byly slavnosti, jako při prvním obřadu. Učitel, guruh, sedí na nízkém polštáři, brahmačáří k němu přijde, má hlavu oholenou až na jediný pramének vlasů a má obětní nit přes rameno a pokorně žádá, aby směl přijmout pět velkých slibů. Guru přečte některá místa, vztahující se k obřadu, a zase vása kšépanem přijme od něho sliby. Potom se novic obrátí k studiu náboženských výkladů a tím ztráví opět tři roky.

Neplnil-li v uplynulé době náležitě své sliby, může být ještě teď propuštěn do světského života.³⁴⁹⁾ Choval-li se však řádně, a zachovával sliby, které na sebe vzal, je konečně připuštěn do řádu jako mnich. Obřad s tím spojený se nazývá pravradžžjá nebo díkkšá.³⁵⁰⁾

Kandidát, který má být definitivně přijat do řádu, musí podobně jako v jiných mnišských indických řádech, vyhovovat celé řadě podmínek, týkajících se dokonalosti a tělesné zdatnosti, osobní svobody atd.³⁵¹⁾

Vyhovuje-li kandidát všem podmínkám, zjistí se nejprve vhodná doba, v níž je nutné obřad vykonat. Vhodnost doby záleží na postavení hvězd a džinistické náboženské knihy mají přesná pravidla pro to, která souhvězdí a které oběžnice jsou příznivé a které nepříznivé. Teprve potom lze přistoupit k vlastnímu obřadu. Příslušníci tří vyšších kast jsou připuštěni k obřadu beze všeho, kdežto śúdrové musí dříve projít obřadem, jenž je má proměnit ve vyšší kategorii člověka a který se nazývá džinópavitam; záleží v tom, že se říká nad ním třikrát puruša-mantram.³⁵²⁾

Když se přiblížil čas, kdy mají být vykonány sliby, postaví v sídle guruově oltář (védiḥ) se samavasaranem a rozličnými obřadními prostředky. Kandidát mnišství ve vlastnostním průvodu přijede na slavnostním voze, taženém koňmi, nebo je přinesen na nádherných nosítkách do guruova sídla. V průvodu jej doprovází rodiče, všichni příbuzní i přátelé z jeho kasty. Průvod připomíná svatební průvod, zejména zpěvy a písněmi, které přivolávají štěstí a pozhénání. Kandidát sám je oblečen v roucho své kasty a ozdoben bohatě šperky, čímž se má s úctou připomínat, že i džinové byli z bohatého královského rodu a zřekli se světa. Když průvod dojde až ke guruovi, nastávající mnich sestoupí s vozu, odhodí svůj oděv i všechny šperky a ozdoby; na to si vlastnoručně vyškubá všechny vlasy onoho praménku, který si až dosud nechával na oholené hlavě.³⁵³⁾ Zároveň též odloží obětní nit. Potom předstoupí před svého učitele, gura, třikrát obejde obřadně oltář se samavasaranem (pradakṣiṇam-karóti).³⁵⁴⁾ Na to prosí učitele formulí ze svatých písem, aby jej přijal do řádu, načež učitel pronese svůj souhlas také slovy svatého písma. Potom kandidát prosí opět slovy písma vásakṣép. V odpověď na tato slova naleje guru nastávajícímu mnichu na hlavu něco vody smíšené s vonnými látkami a doprovází přitom úkon přednesem vybraných vět z posvátných písem, které šeptá do ucha nového mnicha. Tím je vlastně obřad ukončen a novic definitivně přijat do řádu. Ještě naposledy koná laickou meditací, zvanou sámájikam, která je věřícím uložena v třetí prátimě. Na to koná novic poprvé obřady, které se sestávají z chvalo zpěvu na Mahávíra (stutiḥ) a klanění (čaitja-vandanam).

Potom věřící, kteří přišli shlédnout obřad, hostí přítomné mnichy a podle potřeby jim dávají i dary, jaké mniši smějí přijmout; např. nové misky na jídlo nebo nádobku na vodu. Tím je slavnost ukončena.³⁵⁵⁾

Je zvykem, že mnich, když byl přijat do řádu, změnil své jméno. Jenom sthánakavásinové si ponechávají i v řádě své původní jméno. To souvisí s tím, že jejich zakladatel si udělil sám posvěcení (díksá) bez řádného učitele (guru). Mniši ostatních sekt onen zvyk zachovávají, ale ve volbě jména se dosti značně různí. Digambarové si dávají vždy úplně nové jméno. Švétámbarové - podle rozličných škol - si dávají buď úplně nové jméno, nebo přidávají ke svému jménu nový přídavek. V některých školách (gačchá) je zvykem volit jméno, vzniklé spojením nějakého blahovéstného jména obecného nebo vlastního s ustáleným přídavkem. Takový přídavek je např. v tapó gačché slovo vidžajah, vítěz a jména mnichů jsou např. Dharma-vidžajah, Indra-vidžajah, Mangal-vidžajah atd. Stane-li se mnich představeným gačchy, přehodí se pořádek obou částí jména a připojí se k němu čestný přídomek Súri. Tak z Dharma-vidžaje se stane Vidžaja-dharma Súri, z Indra-vidžaje se stal Vidžajéndra-Súri.

Přijetím díkshe nastávají novému mnichu všechna povinnosti, které mu ukládají mnišské sliby a k nim se vztahující pravidla opatrnosti (bhavaná, samiti). Podrobnostem, jak plnit tyto povinnosti, se učí mnich teprve potom, když byl přijat díksú, protože před tím byl stále ještě laikem, pohým věřícím, a nesměl podle džinistických zásad studovat mnišský řád. To je povinností učitele, guru, aby svého žáka hned po obřadu přijetí do řádu poučil, jak se má chovat, aby neporušil slibů, které na sebe vzal. Toto vlastní uvedení do řádového života se nazývá utthápaná a záleží v tom, že guru se svým žákem vzývá nejprve pañčaparaméští³⁵⁶⁾ a potom mu vykládá ona múla-sútra, která obsahují předpisy pro život mnichů. To jsou především "Ávaśjaká-múla-sútram", která vykládají o denních povinnostech, a "Daśavaikálíka-prakírnakam", obsahující předpisy jak se chovat a o čistotě potravy pro mnichy.³⁵⁷⁾

Teprve, když si osvojil tyto zásady správného mnišského života, stává se žák skutečným mnichem.

Džinistický mnich, sádhu

Když přijal svěcení, díksá, stává se džinista potulným mnichem bez domova a bez majetku, nirgranthah (pkt.: nigamthó). Přísně vzato, nemá mít mnich vůbec nic, tedy nemá mít ani oděv, má být nahý, ačélah, a nemá mít ani nádobu na potravu.³⁵⁸⁾ Tak skutečně žili džinističtí mniši za života jejich posledního mistra, Vardhamána Mahávíra, a též v prvních dobách po jeho smrti, kdy církve řídili velcí sthavirové, kteří buď osobně znali Mahávíra, nebo alespoň o něm slyšeli od učitelů, kteří jej osobně znali. Později více nebo méně vnikali do řádu rozličné úlevy, a jenom velmi málo mnichů zachovávalo původní přísnost. Mnich, jenž zachovává tento původní řád, se nazývá džinakal-pikah. Z ostatních se nejméně odchýlili digambarové, jejichž jediným majetkem je miska na potravu

z pílky skořápky kokosového ořechu nebo ze sušené dřevité tykve, a paví pero, kterým mnich ometá zem, chce-li usednout. Digambarový mnich nenosí oděv.

Nejvíce se od původního přísného řádu odchýlili světámbarové. Světámbarové dovolují svým mnichům, aby měli tři roucha (kalpa-trajam), misku na potravu (pátram) se šesti věcmi, které tvoří příslušenství k misce³⁵⁹), koště (radžóharanam) a roušku na zakrytí úst (mukhavastriká). Přísně je zvykem zakázáno, aby mnich měl něco takového. Proto miska nesmí být kovová, nýbrž dřevěná nebo z nějakého sušeného plodu. Dvě spodní roucha (kšau-mika-kalpah) mají být z bavlněného platna, vrchní roucho, plášť (aurnika-kalpah) má být vlněný.³⁶⁰) Roušku na zakrytí úst, která je bavlněná a podobá se složenému kapesníku, nosí sthá nakavásinové stále na ústech, zavěšenou na tkanici, která udržuje šátek pevně na horním rtu. Tkanice vede kolem hlavy a vřadu je zavázána. Ostatní světámbarové nosí roušku, složenou v ruce, a zakrývají si ústa, když mluví. Účel roušky je, aby neublížili životním prvkům, dživům, ve vzduchu. Proto se také nesmějí dát ovívat vějíři, třeba za největšího letního vedra.³⁶¹)

Tyto ústupky od původního přísného řádu mají v světámbarové sektě zlé následky a vedou k častému porušování disciplíny. Mniši mají i jiný majetek, než je jim dovolen, vymlouvají se, že ony věci nenáleží jim, ale obci věřících, která jim je půjčuje. Je pravda, že velmi mnozí tak činí skutečně jenom ve prospěch dobré věci, Tak vím, že mnozí mniši mají pěkné knihovny, které věřící za nimi posílají, když mniši ve shodě s řádovými pravidly cestují. Jeden mnich, jak sám dobře vím, má u sdružení věřících velkou sbírku indických mincí, vynikající vzácnou úplností, která má nesmírnou cenu pro indické dějiny. Ale jsou zase mniši, kteří využívají této volnosti jen k svému pohodlí, a tak porušují nejenom literu, nýbrž i ducha zákona.

Prvním slibem se zavazuje džinistický mnich neublížovat živým tvorům a zachování tohoto slibu věnují mniši nejúzkostlivější pozornost. Proto užívají roušky na ústa, aby neublížili ani sthávarům ve vzduchu, proto s sebou nosí koště (digambarové paví pero), jímž si umetou místo, kam se chtějí posadit. Sthánakavásinové dokonce metou před sebou cestu, když jdou, a proto užívají dlouhých košťat, kdežto ostatní světámbarové nosí jen krátká košťátka. Aby neublížili životnému prvku, obsaženému, jak bylo již vyloženo, v každé nerozrušené hmotě, nesmí se mnich ani mýt ani koupat ani čistit zuby, nesmí rozdělávat oheň, nesmí pít nevařenou vodu, nesmí jíst nevařenou zeleninu, nevařené nebo nerozkrájené ovoce, nesmí ulomit větev nebo utrhnout list atd. Těchto zákazů je ohromná řada a podrobně se jimi zabývá zvláště "Áčarángam".³⁶²)

Z těchto důvodů nesmí mniši v noci užívat světlo, neboť ke světlu se shromažďuje hmyz, který může zahynout v plamenech, a z téhož důvodu nesmějí mniši cestovat v době deště, kde se život přírody v tropech zvláště bujně rozvíjí.

Tyto zásady opatrnosti, mezi nimiž první místo má ahimsá, tj. nenížit života, určují pak všechno mnichovo počínání v jeho denním životě a tvoří základ jeho askese, jejíž hlavní prvek je odříkání ve prospěch jiných živých bytostí; při tom ovšem není dovoleno ani zničit životný prvek ve vlastním těle, dokud to není naprosto nutné, jednak na ochranu druhých živých bytostí, jednak aby byl uvolněn životný prvek, janz již vlastně došel virtuálně osvobození a čeká jen na poslední odpoutání od hmoty, které jej váže k tomuto světu.³⁶³⁾

S těmito zásadami džinistické etiky souvisí také četné a dlouhotrvající posty, které džinističtí mniši postupují. Tak např. koncem ledna 1924 sthánakavási Sundarláldží skončil půst, který trval jedenaosmdesát dní. Půst mu nikterak neublížil na zdraví. Sundarláldží, kterého osobně znám, je stár čtyřicetsedm let a v postech je již velmi zkušený, jak už sdělil jeho guru, áčérjah ári Džáveriláldží, když jsem navštívil tuto skupinu mnichů v květan r. 1923 v Chattkóparu u Bombaje. Poprvé se Sundarláldží postil v prvním roce svého mnišského života na čtyřiačtyřicet dní (v Ratlasu) a potom se postil častěji na kratší nebo delší dobu. R. 1922 v Ahmadnagaru se postil jedenašedesát dní a loni, když jsem jej navštívil v Chattkóparu, patnáct dní.³⁶⁴⁾

Tyto posty nejsou libovolně dlouhé, nýbrž mnich učiní předem slib, jak dlouho se postí a tento slib musí dodržet. Uvedená čísla vystihují dobře ráz džinistického saktismu, který se pohybuje až na samé hranici života a smrti, takže tyto dlouhé posty vsbuzují pozornost i úžas lékařů.

Džinistický mnišský řád klade také velkou pozornost na bezdomoví mnichů. Mniši jsou povinni v suché roční době cestovat od vesnice k vesnici a od města k městu. Ve vesnici se nesmějí zdržet déle než tři dny, ve městě sedm dní. Bydlet mají na místě, které si vyproší, ale mají se vyhýbat tomu, aby bydleli pohromadě s hospodářovou rodinou.³⁶⁵⁾ Diganbarští mniši obyčejně nocují v lese nebo v zahradách. Švétámbarové staví při chrámech jakýsi druh útulků, zvaných upásrajah, kde bývá i jejich náboženská škola a kde obyčejně mniši nocují; sthánakavásinové odpírají bydlet v upásrajích, protože jsou prý schválně pro mnichy postaveny, což odporuje řádu.³⁶⁶⁾ V době deště jsou mniši povinni po dobu čtyř měsíců (čatur-másan) bydlet na jednom místě a omezovat se v pohybu, zejména i při cestách za almužnou. Tato doba se nazývá také někdy padždžósavaná (sa.: parjušaná) a je pro mnichy dobou postů, pokání a studia. Po uplynutí se doporučuje mnichům počkat ještě nějaký čas, než se vydají na cestu, až na cestách ubude hmyz, který se v době deště rozmnožil a mohl by být při chůzi zašlápnut.³⁶⁷⁾ Potom zase nastává pouť bez cíle od vesnice k vesnici, od města k městu. Při tom každý krok je upraven a řízen pravidly a předpisy tak,³⁶⁸⁾ že mnich musí stále soustřeďovat svou pozornost, chce-li žít podle řádu a žít takovým životem, aby jej i věřící uznávali za mnicha a vzdávali mu čest, která mnichovi náleží.³⁶⁹⁾

Denní povinnosti džinistického mnicha

Denní povinnosti mnichovy se značně liší podle sekt a škol. Přes to však lze s jistými výhradami vytknout úkoly, které jsou všem společné, abychom získali jasný obraz života džinistického mnicha.

Jeho den začíná velmi časně, neboť nemá spát déle, než jednu noční hlídku.³⁷⁰⁾ Tím se stává, že mniši vstávají již asi kolem čtyř hodin ráno. První úkon, který mnich koná, když vstal z lože je veřejná zpověď nebo jakési spytování svědomí, v němž se pevně stanovenými slovy kaje ze hříchů, kterých se třeba nevědomky dopustil v uplynulé noci. Hlavně jde při tom o hříchy proti zásadám ahimsy, jež je velmi snadno možné porušit, když člověk spí, ať tím, že rozruší některé sthavary, nebo že ublíží některému z nejmenších pohyblivých bytostí (trasán). Tento obřad se v sanskrtu nazývá pratikramanam, v prákrtu padikammanam.³⁷¹⁾

Po této ranní zpovědi nastává mnichovi stejně důležitý úkon, který vyžaduje mnoho pozornosti a opatrnosti. Je to palévana.³⁷²⁾

Palévana záleží v tom, že mnich nejprve zamete svou noclehárnu, načež velice opatrně a s myslí soustředěnou k svému úkolu prohledává svůj šat a lože a vyhledává hmyz, který se v něm snad přes noc usadil. A to se stává velmi snadno, protože mniši se nemyjí a ani svůj oděv neperou. Každý hmyz, jež mnich nalezne ve svém oděvu, opatrně vezme a položí jej na místo, kde se mu pravděpodobně nemůže ublížit. Řád předpisuje, že má mnich nalezený hmyz položit na suché a stinné místo, pod stromem a p. Není to ovšem ideální stav mnicha, neboť dokonalý mnich má snášet bodání a lezení hmyzu s naprostou lhostejností. Palévana však má zabránit, aby mniši, kteří nedosáhli tohoto stupně dokonalosti, drbajíce se, neusmrtili snad nějakého živého tvora ve svém oděvu. Palévana současně nahrazuje mnichovi ranní koupel, která mu je zakázána, jak již bylo vyloženo.

Když mnich vykonal tuto svou nejdůležitější ranní povinnost, odebere se u sekt, které uctívají sochy, do chrámu, u ostatních sekt na klidné osamělé místo, aby vykonal svou ranní meditaci, která se nazývá bhává-púdžá.³⁷³⁾

Když vkročí mnich do chrámu, zastaví se před džinovou sochou a pokloní se mu. Pak stojí a rozjímá o tom, jak odstranit karmana, jak se přiblížit o další krok ke světlému vzoru tirthankarovu, o jehož vlastnostech potom rozjímá. Na to vykoná pradakšinu, tj. obřadně obchází svatostánek čtyřikrát nebo sedmkrát, při čemž pokračuje ve svém meditaci, ve které se nyní obrací k rozličným vyšším tvorům, obyvatelům pekel, bohům, lidem a zvířatům. Když skončí meditaci, přednáší jednou nebo vícekrát pañca-paraméšti-mantram, a někdy za-

pěje i chvalozpěť (gautik, bhavanan, stōtram) na některého z tirthankarů. Když takto projevil svou věrnost příslušnému triratnu a mnišskému pokání, obdržel maso.

Sebou se rozumí, že u sekt, které zavrhuji úctu obrazů, odpadá praktická a rozjímání i přednes chvalozpěvů se děje v některé z posic, která je vhodná k rozjímání, obyčejně v postoji zvaném kájótsargah (káussaggó)³⁷⁴ na tichém místě, obyčejně v přírodě.

Když skončí mnich svou ranní pobožnost, odejde zpět na místo, kde byl přes noc; śvétambarah odejde tedy do upásraje, a tam buďto předčítá některý text svatých písem, nebo káže věřícím, kteří se tam již mezi tím shromáždili. Cestuje-li společně větší družina mnichů (ganah), střídají se obyčejně mniši v kazatelském úřadě tak, že každý den káže jiný, kdežto upádhjajah a áčárjah káží jen při zvláštních příležitostech. V některých skupinách mnichů, je-li mezi nimi zvláště nadaný kazatel, ponechávají tento úkol jemu, kdežto ostatní se spokojí s tím, že předčítají vybrané kusy z posvátných písem.

Kázání a poučování věřících jej zaměstná asi tak do deseti hodin dopoledne. Potom se vydá mnich na obcházku, aby si vyprosil potřebnou potravu. Tento úkol není tak snadný, jak by se snad zdálo zejména tomu, kdo zná buddhistická pravidla o tom, jak sbírat almužnu. Kdežto buddhistický mnich musí přijmout každou potravu, kterou mu laik dá, je džinistický mnich vázán přísnými předpisy přijmout jen potravu čistou podle jeho náboženských předpisů. To působí džinistickým mnichům velké potíže, hlavně na cestách. Víme z vyprávění některých mnichů, že někdy procházejí krajinami, kde není džinistů, a řadu dní jsou nuceni hladovět, aby neporušili předpisy.

Předpisy o potravě džinistických mnichů jsou až do nejmenších podrobností a v tom spočívá ona velká obtíž je dodržet. Tyto podrobné předpisy se však dájí shrnout do několika málo zásad, které pro náš účel poskytnou lepší přehled a osvětlí myšlenku, kterou se řídili zakladatelé džinismu, když stanovili tyto předpisy.³⁷⁵⁾

Velká řada předpisů o čistotě potravy se dá uvést na zásadu ahimsy. Především je mnichovi zakázáno přijmout potravu, která obsahuje nějaké živé, pohyblivé bytosti (trasah) nebo jejich zárodky, např. potravu, která stála přes noc. Rovněž je zakázána potrava připravená tím, že byly zabity k její přípravě nějaké živé pohyblivé bytosti, tedy maso, vejce atd. Zakázána jsou také taková jídla, jejichž příprava je nebezpečná pro nějaké živé tvory. Dále jsou zakázána jídla, která obsahují nerozrušené nebo nedokonale rozrušené živé nepohyblivé bytosti (asthavarah). Tak je zakázána zelenina jen oloupaná, ale nevařená, klasy jen na povrchu opečené, ovoce, z něhož nebylo vyňato jádro atd. Zakázána je také z téhož důvodu potrava podávaná na zelených, čerstvých rostlinných

listech. S ohledem na zákon ahimsy nesmí mnich přijmout potravu, jež byla určena pro jiného a byla mu odňata, aby byla dána mnichovi, nebo ublíží-li dárce někomu, aby mohl mnichovi dát potravu. Proto smějí mniši sbírat almužnu jen tehdy, když věřící již sami pojedli a smějí přijmout jen zbytky, které domácí lidé zanechali.

Druhá zásada je, že mnich nemá být věřícím na obtíž, a proto nesmí přijmout potravu, která by byla pro něho schválně připravena, adhákarma pkt.: adhákadam.³⁷⁶) Proto nesmí ani přijmout pozvání na hostinu, ani nesmí jít prosit na místa, kde se vaří zvláště pro náboženské žebračky (např. kde se slaví svatby a p.).

Z téhož důvodu nesmí mnich prosit o potravu o slavnostních dnech v takových místech, kde se vaří pro žebračky.

Mnich má sbírat jen tolik potravy, kolik nezbytně potřebuje. Obyčejně ovšem sbírá každý den jeden mnich potravu pro celou skupinu, a mniši též skupiny (ganah) se denně v tomto úkolu střídají. Kromě potravy si musí mniši denně vyprosit i potřebnou pitnou vodu, která musí být třikrát vařená a ještě procezená skrze látku. Tuto vodu nemá mnich mít déle než čtyři hodiny, protože jinak by se v ní mohly zase usadit živé bytosti. Po celou dobu, co má mnich vodu ve své nádobě, má nádobu pokrytou plátnem, a když pije, pije skrze plátno.

Tyto rozličná zásady opatrnosti nutně vedou k tomu, že mnich o potravu nebo vodu musí žádat a s dárce o ní mluvit, což např. v buddhismu je přísně zakázáno. Obyčejně je však zvykem, alespoň v místech, kde mniši sbírají potravu jen od džinistických věřících, že mniši jdou jen do domu, kde jsou dveře otevřeny, a stanou ve dveřích s džinistickým pozdravem: dharmalābhah (tj. mějte prospěch z plnění zákona!). Džinističtí mniši přijímají však potravu od příslušníků třech vyšších kast bez ohledu na vyznání, jsou-li si ovšem jisti, že vaří jen rostlinnou potravu. Sthánakavásinové dokonce přijmou potravu i od šádrů, a to i od tříd velmi nízkých a jinak mezi Indy platících za nečisté. (Psáno v době, kdy Indie byla pod britskou vládou a kdy existoval ještě kastovní systém. Pozn. vyd.)

Shromážděnou potravu si nesmí mniši uschovat přes noc, ba ani ne na delší dobu přes den, zejména v době deště.³⁷⁷) Proto zbytky potravy, které není možno dát ani žebračkám, odkládají mniši na zvláště pečlivě vyhledaná místa, aby snad při tom, když odhazují potravu, nepoškodili nějakého živého tvora.

Když se mniši vrátí z obchůzky za potravou, vyznávají se svému představenému z hříchů, kterých se snad dopustili a konají pokání, které jim představený uložil. Tato pověst se nazývá álóčaná (pkt.: álójaná). Potom se rychle najedí, protože nesmí jídlo ohřívát. Snad proto také jedí velmi rychle, někdy

skoro hitavě, v čemž je velký rozdíl mezi nimi a buddhistickými mnichy, kteří jedí pomalu a důstojně.

Po obědě mají mniši hodinu odpočinku, kdy je jim výslovně zakázáno zabývat se nějakou duševní prací. Teprve potom se asi dvě hodiny věnují studiu. Jsou světámbarské sekty, jako např. tapá gačchá, jejichž mniši věnují studiu mnohem více času, než nařízené dvě hodiny. Jsou však také skupiny mnichů, kteří nevěnují studiu ani tuto dost krátkou dobu.

Po skončeném studiu mniši opět konají palévana.

Později odpoledne mniši přijímají návštěvy věřících i jinověrců, kteří s nimi chtějí hovořit o džinistickém náboženství. Ve velkých městech se schází v upásrajích mezi čtvrtou a pátou hodinou velmi pestrá společnost, zvláště sídlí-li tam náhodou některý učený mnich. Mniši obyčejně dabatují s jinověrci a věřící sedí opodál na zemi a se zalíbením poslouchají, jak jejich mniši se snaží přesvědčit jinověrci o dokonalosti svého náboženství, zejména jeho základní zásady, ahimsy.³⁷⁸⁾

V této skupině určený mnich (nebo jde-li o větší skupinu více mnichů) jde zase sbírat potravu. Když se vrátí, snědí mniši rychle potravu, protože nesmějí jíst po západu slunce, ani nesmějí uchovat potravu přes noc na druhý den. Ba ani pít nesmějí v noci, ani nechat stát vodu ve svých nádobách přes noc, protože by to bylo porušením zásad ahimsy.

Po západu slunce nesmějí již mniši opustit místo svého noclehu, a když se setmí, nesmějí rozsvítit. Po západu slunce konají nejprve opět ono zpytování svědomí nebo obecnou zpověď (paḍīkammanam) jako ráno. Potom tráví čas rozjímáním nebo modlením k "Pěti Dokonalým" (Pañca-Paraméṣṭhi). Výjimečně přicházejí někdy večer oddaní věřící a zvláštní přátelé mnichů, aby se zúčastnili jejich večerního rozjímání a pobožnosti. Při takových večerních temných hodinách dochází obyčejně též k náboženským rozhovorům o nejkřehčejších náboženských otázkách.

Tím se mnichův den končí, aby před úsvitem počal nový, úplně shodný s předešlým.³⁷⁹⁾

Odhylky od denního života. Čaturmásaḥ.

Odhylek od každodenního mnichova života je velmi málo. Nejčastější odchylka je, že musí žádat o nocleh.³⁸⁰⁾ To je však pouhá formalita, neboť pro světámbarské mnichy jsou upásráje vždy připraveny a sthánakavásinūm noclehy

připraví obyvatelé, jakmile se dozví, že se mniši blíží k vesnici. Podobně pouhou formalitou je, jde-li mnich prosit o miskou nebo o roucho.³⁸¹⁾ Stará pravidla stanovená zákonem se zachovávají, ale ovšem jenom jako pouhé formalitty. Tak plyne džinistickým mnichům život bez velkých změn.

Nemilým vyrušením z každodenního pořádku je ovšem nemoc. Ve skutečnosti nemá být nemoc mnichovi vyrušením, nýbrž spíše příležitostí, aby osvědčil svoji trpělivost. Posvátná písma uvádějí vždy za vzor tírthamkary, kteří ne- užívali léků a ani se nedali v nemoci ošetřovat. Ve shodě s těmito skvělými příklady džinistický mnich nemá vlastně užívat léky a dát si ošetřovat např. rány. Ale již nejstarší předpisy jsou v tom ohledu mírnější a zakazují vlastně jenom projimadla a dávidla; z téhož důvodu, z něhož je zakázáno mnichu mýt se a čistit si zuby.³⁸²⁾ Pravým lékem džinistického mnicha má být půst. Ale mnich smí přijmout lék, který mu přinese věřící a nesmí zakázat věřícímu, chce-li jej ošetřit. Nemá však počítovat zalíbení v této péči.³⁸³⁾ Švétámbarové se starají o své mnichy v nemoci velmi starostlivě a opatřují je všemi potřebami. Přísnější jsou i v nemoci sthánakavásijové, kteří jen v nejkrajnější potřebě přijímají léky. Obvykle dříve, než se sáhne k léku, zkoušejí rozličné čary, ve které džinisté hodně věří. Džinističtí mniši jsou však poměrně velmi zdraví, rozhodně zdravější než většina Indů. Na jejich zdraví má asi blahodárný vliv jejich přísná životospráva a hojnost pohybu: džinistický mnich chodí průměrně denně asi dvacetpět kilometrů.³⁸⁴⁾

Největším a nejdelším vyrušením z pravidelného potulného života je džinistickému mnichovi doba deště, kdy ohledy na zásadu ahimsy jej nutí po čtyři měsíce pobývat na jednom místě a omezovat svůj pohyb na nejmenší míru.³⁸⁵⁾ Podle svého trvání nazývá se tato doba čaturmárah, perioda čtyř měsíců, nebo parjúšaná (pkt.: pačždžóeavaná).

Doba tohoto čtyřměsíčního pobytu džinistických mnichů na jednom místě začíná měsíc a dvacet dní po počátku deště. Příčinou toho je pravděpodobně, že za tuto dobu se hmyz již rozmnoží tolik, že je mnichovi nebezpečné konat dlouhé, přespolní cesty, nechce-li ublížit třeba nevědomky živým tvorům.³⁸⁶⁾ Jako příčinu se však v posvátných džinistických spisech uvádí, že v té době mají věřící již upravené příbytky pro dobu deště³⁸⁷⁾ tak, že mnich může prosit o místo pobytu a nemusí si činit výčitky, že snad místo bylo teprve pro něho schválně upraveno. Obvykle se počítá doba těchto čtyř měsíců od jedenáctého dne světlé polovice měsíce Ášádhu do jedenáctého dne světlé polovice měsíce Kártiku.³⁸⁸⁾

Doba deště je pro džinistické mnichy dobou přísnější disciplíny, odříkání a přísnějších omezení. Především to je doba vhodná pro posty a proto největší řada předpisů o této době se týká jídla. Tak v době deště mniši mají

jíst jen jednou denně a to v pevně stanovené době.³⁸⁹⁾ Mnich, který učinil slib, že bude jíst jen každý druhý den, může jíst toho dne dvakrát, necítí-li se být po prvním jídle zasycen. Mnich, který učinil slib, že bude jíst jen každý třetí den, může za stejných podmínek jíst za den dvakrát. Kdo slíbil jíst jen každý čtvrtý den, může jíst v tom dni třikrát. Mnich, který slíbil ještě další půst, smí jíst v jednom dni nejvýše čtyřikrát.³⁹⁰⁾ Omezení se týká také nápojů, a to tak, že mnich, který jí jednou denně, může přijmout dovolené nápoje všeho druhu, kdežto počet nápojů se zmenšuje s délkou postu tak, že ten, kdo se zavázal jíst jen jednou po čtyřech dnech, smí přijmout za nápoj jen horkou vodu.³⁹¹⁾

Jiná omezení jsou, že mnich slíbí po čas deště nepřijímat více darů denně než nanejvýš pět darů potravy a pět darů nápojů, nebo že omezí své návštěvy u věřících na sedm domů od své noclehárny.³⁹²⁾

Z předpisů je nejdůležitější, že mnich, který sbírá dárky jen do rukou, nesmí jít pro almužnu ani když sebe méně přejí a musí almužnu, než odejde z domu, přikrýt buď druhou rukou nebo vstrčit ruku s almužnou pod pažďí, aby na jídlo nepršelo.³⁹³⁾ Mnich, který sbírá almužnu do misky, smí jít za almužnou i když mírně přejí, nesmí však jít, když přejí silně. Při tom musí mít misku zakrytou šatem tak, aby se mu do ní nedostala voda, a mimo to musí dbát celé řady opatrností.³⁹⁴⁾ Když se mnich vrátí do upásraje, nesmí jíst dřív, než jeho šat i tělo důkladně neoschnou.³⁹⁵⁾

Z ostatních předpisů jsou nejdůležitější, že mnich nesmí jít za žádným účelem z upásraje, dokud se nedovolil svého představeného (áčárjah, guru).³⁹⁶⁾ Dále, že musí každý mnich mít po dobu deště své náležité lože,³⁹⁷⁾ konečně každý mnich musí mít tři nádoby, jednu na výkaly, jednu na moč, jednu na plivátko.³⁹⁸⁾ Všechny tyto příkazy vycházejí ze zásady ahimsy. Proto je také mnichům přísně zakázáno po dobu deště, kdy se zejména nesmírně rozmnožují maly tvorové a všude pučí mladé rostlinky, aby pečlivě pozorovali tvory a jejich zárodky, aby jim svou neopatrností náhodou neublížili.³⁹⁹⁾

Mniši mají po dobu deště také přísně dbát, aby jim nenarostly příliš dlouhé vlasy.⁴⁰⁰⁾ Nejvíce se však mají mniši vystříhat, aby se za doby deště, kdy musí sídlit pohromadě, nesvářili, a počínaje prvním dnem parjúšany je přísně zakázáno mnichům užívat drsných, tvrdých a příkrých slov, a to po trestem vyloučení z mnišské obec.⁴⁰¹⁾

Za doby deště se také přísněji drží posty o novolunní a úplňku, tzv. póšadhó (sa.: upavasathah).

Předchozí vylišení mnišského života je podáno jen v hrubých rysech. Podrobností je totiž tolik, že by je bylo možno zpracovat monograficky. Proto není možné se podrobně obírat celou spoustou detailních předpisů, a je nutné vybrat z nich jen to, co pomáhá podat celkovou charakteristiku mnišského života.⁴⁰²⁾ V tomto ohledu je nutno podaný obraz mnišského života doplnit ještě ze dvou stránek. Především to je vzájemný poměr mnichů, a za druhé to je mnišská askese, kterou ještě vyložím.

Mniši dosud tak jako v dávných dobách tvoří školy, gačchy, které mají v čele jako představeného mistra, áčárjah, jemuž je k ruce učitel, upádhjájah. Mistr je duchovním vůdcem školy, je guruh, nejvyšší rozhodčí ve věcech disciplinárních i věroučných. Proto se obyčejně stane mistrem nejučenější a životem nejdokonalejší mnich. Jak se ustanovuje novýáčárjah, o tom není nikde přesných předpisů a rozličné školy se po této stránce značně liší. V některých školách (např. i v Tapá-gáčchě)áčárjah před svou smrtí doporučí mnichům svého nástupce. Obyčejně to bývá onen mnich, který za životaáčárjova byl upádhjájem; ale není to pravidlem, od něhož by nemohlo být odchylky. V některých školách se ustanovuje novýáčárjah svobodnou volbou mezi mnichy, jinde rozhoduje výsledek asketických cvičení.

Instalace (padasthápaná) novéhoáčárja se koná s velkou slávou.⁴⁰³⁾ Sejdou se k ní nejenom všichni mniši celé gačchy, nýbrž podle možnosti i všichni přívrženci gačchy mezi věřícími. Obřad sám se skládá z projevů úcty tirthankarům, ze zpěvu hymnů a chvalozpěvů a odřikávání rozličných modliteb a říkadel, mezi nimiž tomuto obřadu je vlastní súri-mantram. Po obřadu věřící uspořádají obyčejně velkou slavnost (mahótsavah), při které obdarovávají mnichy takovými dary, jaké smějí přijmout. Samo sebou se rozumí, že v rozličných gačchách jsou i po této stránce rozličné odchylky.

Podobným způsobem, jenom s menší slávou, je dosazován na svůj úřad upádhjájah, učitel.⁴⁰⁴⁾ Upádhjájah je ve škole pravou rukou svého mistra, vede výchovu mnichů, dohlíží na kazatele, aby kázali jen pravou nauku, vysvětluje svatá místa a poučuje. Proto musí znát dokonale posvátná písmena i jejich jazyk. V gačchách, kde o volbě mistra rozhoduje svatost a ne učenost, bývá upádhjájah jediným znalcem nauky a mluvčímáčárjovým, zejména ve sporech s jinověrci. Menší gačchy se obyčejně drží pohromadě a mniši cestují současně, bývají vedeni mistrem v jediném zástupu od vesnice k vesnici. To byl asi také původní účel gačchy, z něhož asi bylo i odvozeno její jméno.⁴⁰⁵⁾ Veliké gačchy se dělívají na skupiny (ganah), z nichž obyčejně největší vedeáčárjah s upádhjájem, kdežto menší skupiny vede vždy nejstarší mnich té které skupiny.⁴⁰⁶⁾

Mniši téže gačchy jsou si navzájem bratry a mistr jim je otcem; proto v gačchách obyčejně vládne svornost a soulad, který poskytuje potulnému mnichu opravdu to, kvůli čemu odešel z domova do bezdomoví, totiž ničím nerušený mír, štěstí.

Vyrovnat vnitřní rozpory a doplnit vnější mír i jasně duševního míru má askese, odříkání, krocení těla, ovládnutí vášní a náklonností, potlačování tělesných i duševních sklónů a tvrdé pokání za každé sebemenší a třeba neuvědomělé propuknutí lidských sklónů. Džinistická askese vyvěrá bezprostředně ze zásad, vyslovených ve velkých mnišských slibech a je organickou součástí mnišského života, od něhož se nedá odloučit.⁴⁰⁷⁾

Džinistická nauka rozeznává askesi vnější a vnitřní a u každé z nich dále šest druhů.⁴⁰⁸⁾ Šest druhů vnějších askese jsou:

1. anaśanam, půst přísný.⁴⁰⁹⁾
2. avamōdarikā, újma v jídle.⁴¹⁰⁾
3. bhikṣācārjā, sbírat almužnu.⁴¹¹⁾
4. rasaparitīgah, odříkání se chutné potravy.⁴¹²⁾
5. kājaklēśah, umrtvování těla.⁴¹³⁾
6. samlīnatā, poustevnictví.⁴¹⁴⁾

Vnitřní askese má rovněž šest druhů:

1. prājasācittam, pokání.
2. vinajah, pokora.
3. vaijāvrtjam, služba, prokazovaná mistrovi nebo světcům.
4. svādhjājah, učení se.
5. dhjānam, rozjímání.
6. vjutsargah, zřeknutí se všeho, lhostejnost.⁴¹⁵⁾

Za askesi v pravém slova smyslu počítají se nyní jenom úkony vnější askese, kdežto úkony vnitřní askese jsou součástí džinistické morálky. V celku lze říci o džinistické nynější askesi, že budovala na tomto teoretickém základu dále, uvedené druhy pokání rozčlenila na velké řady asketických úkonů mnohem podrobněji vymezených, než jak tomu je ve starých písmech, čímž ovšem velmi častokrát původní smysl byl naprosto ubit a askese zeslabena v pouhé zdání. Toto ustrnutí askese v pouhou formu vidíme již zcela zřetelně v "Ācāradinakaru", kde jsou asketickým cvičením věnovány dvě kapitoly.⁴¹⁶⁾ V těchto dvou kapitolách je podán nejen podrobný výčet všech možných asketických výkonů, nýbrž i podrobný návod, jak je konat, a číselné přehledy, jak je nutno výkony seřadit pro ten který druh pokání. Zejména důležité je tzv. karma-sudana-tapas, pokání, kterým se zničí rozličná karmana.⁴¹⁷⁾

Vrcholným asketickým výkonem je dobrovolná smrt hladem, samlékhaná, dále půst neomezený časem, marnakálam anašanam.⁴¹⁸⁾ V nynější době se jenom velmi zřídka některý mnich odhodlá tímto způsobem ukončit svůj život, třebaže se to pokládá za velmi záslužné. Za to však tím častěji se stává v nynější době, že tak odcházejí ze světa věřící, kteří nejsou mniši a jimž je také dovoleno podstoupit tento vrcholný způsob askese, ovšem jen za přesně stanovených podmínek.⁴¹⁹⁾

Podstata tohoto posledního asketického výkonu v lidském životě džinistického věřícího se zdá spočívat v tom, že člověk tím, že odřekl potravu, naprosto tím přestal být příčinou rozvratu v tělech obsahujících džívy, třeba nehybných, sthávaráh, a tím najednou odstraňuje velké množství karmana, jež se hromadí přijímáním potravy. Proto také v dřívějších dobách byla tato dobrovolná smrt hladem pokládána za přímou cestu ke spasení (mókkšah). Nyní prý podle džinistické nauky nikdo nemůže dojít přímo spásy, ani skrze dobrovolnou smrt hladem, neboť doba světového úpadku pokročila již tak daleko, že nikdo již nemůže dosáhnout na tomto světě svatosti a vševědoucnosti, stát se arhan-tem a dojít tak na konci posmrtného života vysvození z koloběhu životů, stát se siddhem. Proto prý dobrovolná smrt hladem zaručuje člověku jenom, že se narodí po této smrti v některém nebi, aby se tam dočkal oné světové perio- dy, v níž člověk zase bude moci díjit konečné spásy.⁴²⁰⁾ To je pravděpodobně také příčinou, proč mnichy tento nejvyšší způsob askese nyní již neláká.

Dobrovolná smrt hladem se správně nazývá bhaktapratjána-maranam.⁴²¹⁾ Mnich se nemůže rozhodnout sám k tomuto způsobu smrti, nýbrž musí požádat svého učitele, gurua, aby mu dovolil podstoupit tuto konečnou askesi.⁴²²⁾ Obyčejně mnich podstupoval tuto dobrovolnou smrt hladem, když cítil, že se blíží konec jeho života, a když se předchozími dlouhými posty přesvědčil, že je s to, aby své rozhodnutí také vykonal.⁴²³⁾ Tento způsob není však tak záslužný, jako když mnich v plné síle učiní rozhodnutí a slib podstoupit tuto smrt po předchozí přípravě v přesně stanovenou dobu.⁴²⁴⁾ Příprava trvá dvanáct let, ve kterých mnich stupňuje výkony od nejmírnějších až k nejtěžším, zejména prodlužuje své posty, když je opakuje stále v kratších intervalech. Tímto způsobem potlačuje a ničí karmana a shromažďuje si zásluhu. Proto se má nazývat vlastně jen tento druh dobrovolné smrti samlékhaná, tj. sbírání, shromažďování. Výraz později, zejména když původní význam slova upadl v zapomenutí, počal být užíván pro dobrovolnou smrt hladem vůbec. A v tom smyslu užívají džinisté tohoto výrazu dodnes.

Výkon tohoto posledního pokání je řízen přesnými pravidly, která rozeznávají řadu možných způsobů. Zejména je možno podrobit se tomuto poslednímu postu v rozličných polohách a postojích, především buď v chůzi⁴²⁵⁾ nebo v nehybnosti, v sedě nebo v leže.⁴²⁶⁾ Vlastní výkon záleží pak v tom, že poněmáhlu

přestane mnich přijímat jakoukoli potravu nebo nápoj, nevyjímaje nakonec ani pouhou vodu.⁴²⁷⁾ Dostavující se snad bolesti a nesnáze musí snášet s klidnou myslí, bez reptání, své pohyby musí omezit jen na pohyby nezbytně nutné, zejména se nesmí bránit hmyzu, který by snad útočil na jeho tělo, nesmí se drbat, nesmí se převalovat.⁴²⁸⁾ Při tom má uvládat všechny své orgány, odvrhnout od sebe lásku i nenávisť, nepřát si ani života, ani smrti a soustředit mysl na nejvyšší cíl.⁴²⁹⁾

To je ideální konec džinistického mnicha.

Mnišky

Sekta světámbarů připouští kromě mnišských řádů ještě také řády mnišek, jak jsem se ostatně o tom již zmínil. Život mnišek je vázán týmiž pravidly jako život mnichů, ale přece se časem vyvinuly některé rozdíly, že je nezbytné alespoň stručně se zmínit o životě džinistických mnišek.

Džinistická mniška se nazývá sádhví, což je ženský tvar ke slovu sádhuh, mnich. J. Burgess uvádí jako jméno pro džinistickou mnišku také slovo girní, jež jsem však v Indii nikde neslyšel, ba nenalezl je ani v džinistických náboženských spisech, ani ve slovnících.⁴³⁰⁾ Posvátná písma světámbarů všude mluví o mniších a mniškách společně a užívají proto dvojice slov sádhuh-sádhví

Dívky se mohou podle řádových zásad stát mniškami od devíti let, ale skoro nikdy tak mladé dívky do řádu nevstupují, nýbrž teprve obyčejně po patnáctém roce svého věku. Dívka může vstoupit do řádu jen se svolením svých rodičů nebo poručníka. Je-li vdaná, potřebuje svolení svého manžela. Její manžel se potom považuje za vdovce a může se znovu oženit. Nejčastěji však do mnišského řádu vstupují vdovy. Na rozdíl od buddhistických mnišek džinistická mniška, když vstoupila do řádu a byla přijata, musí zůstat v řádu až do konce svého života, podobně jako i džinistický mnich, leda že by byl pro nějaký hru bý přestupek z řádu vyloučen. Obřad, kterým je mniška přijata do řádu, říká se, je stejný jako u mnichů. Mnišky si také holí hlavu a vytrhávají vlasy stejně jako mniši.

Roucho mnišek se sestává ze čtyř částí a je obyčejně bílé barvy. Spodní roucho tvoří pruh látky omotaný kolem beder a protažený mezi nohama, aby zakrýval pohlaví; nazývá se laṅgōtī a náprsní živátek, čóli. Vrchní roucho tvoří široký, asi pět metrů dlouhý pruh látky zvaný sádī (sa.: śatah) jaký nosí vůbec indické ženy; přes sádī nosí pak jako plášť kus látky, skoro čtvercový, kvané kapadum. Mimo to mnišky nosí s sebou vždy rohož (śanam), na níž usedají a lehají, a vlněnou pokrývku (sa.: kambalah), kterou se v noci přikrývají.⁴³¹⁾

Mnišky cestují vždy po skupinách, nejméně tři pohromadě. Za pobytu ve vesnici nebo ve městě bydlí v upásrajích, které jsou úplně oddělené od upásrají, kde bydlí muži. V čele skupiny mnišek stojí představená, nazývaná pravartini,⁴³²⁾ kterou ustanovuje áčárjah té které gačchy. Burgess se také zmiňuje, že pravartini, která vyniká učeností, se prý nazývá sutathavirá (sa.: śrutasthavirá); vynikající věkem vajathavirá a vynikající pokáním tapathavirá.⁴³³⁾

Kazdodenní život mnišek je uspořádán stejně jako život mnichů. Jediný rozdíl je v tom, že denně mají nějakou dobu naslouchat kázání svého áčárja, nebo, není-li v místě, nějakého mnicha, který je učený a zná posvátná písma.

Mnišky jsou u džinistů velmi ctěny a váženy, což se projevuje zejména při slavnosti díky a při pohřbu mnišky. Při těchto příležitostech džinističtí věřící ukazují ještě větší nádheru a slávu, než když jde o mnicha.⁴³⁴⁾ Přes to však džinistických mnišek je nyní velmi málo: život v řádu je přece jen velmi těžký, plný odříkání, takže i žena, která strádá ve svém světském životě, nerada ho opouští. Proto se stává zřídka, že se mniškou stane žena z důvodů světských, že jí snad pronásleduje neštěstí atd. Pravidelně to jsou čistě náboženské pohnutky, které vedou ženu k rozhodnutí stát se mniškou, a proto je náboženská úroveň džinistických mnišek velmi vysoká a jejich život vždy dokonale vzorný. Za svého pobytu v Indii jsem neslyšel, že by mniška byla vyloučena z řádu a nenalezl jsem mezi žijícími džinisty pamětníka takového případu, ať u mnichů není vyloučení z řádu vzácností.

Goradží čili jatínové

Zvláštní třídu mezi džinisty tvoří tzv. goradžíové čili jatínové, kteří jsou jakýsi stupeň mezi mnichy a věřícími. Jati (gen.: jatínah) se nazýval původně každý džinistický mnich a toto slovo označovalo též pojem jako sádhu, ba ve starých spisech se ho užívá v tomto smyslu častěji, než slova sádhu. Nyní je urážkou džinistického mnicha říci mu jati, neboť toto slovo upadlo v neváženost tím, že si je jako svůj název přisvojila třída žebravých lidí, jejichž mravy a zvyky se někdy neshodují ani s pojmem džinistického laika, natož s pojmem sádhu. Tito lidé si také přisvojují titul goradží, což je gudžarátská uctivá forma sanskrtského slova guruh, mistr.

Goradží se nyní nejvíce vyskytují v severních částech Gudžarátu a v Radžputáně.⁴³⁶⁾ Goradžím se může stát kterýkoli laik, když opustí svou rodinu. Nejvíce se však goradží doplňují z nízkých hinduistických kast, dále z prvorozených dětí, které byly rodiči k tomu zaslíbeni, a konečně nemanželskými dětmi, nalezcenci a p., které goradží mezi sebou vychovávají.⁴³⁷⁾ Z toho důvodu goradží poklesli v úctě lidu, zejména v nejnovější době. Sádhuové je pokládají za

zvrhlé mnichy a přímo jimi opovrhují. Hlavním důvodem je jim při tom to, že se goradží prohlašují za světce, užívají peněz a rozličných dopravních prostředků, zakázaných pravému světci a obklopují se strážemi a ozbrojenými průvody. Proto nyní ani dobří džinističtí laici neuznávají goradží a nepodporují je, nýbrž stejně jako sádhuové jimi opovrhují.

Obřad, jímž goradží přijímají mezi sebe nové členy je díkšá stejného způsobu jako u řádných džinistických mnichů. To nejlépe svědčí o tom, že tu jde o zrádný mnišský džinistický řád. Také oděv mají stejný jako sádhuové, ale u švétambarů ovšem vždy čistě bílý. Také spodní roucho jim sahá až po kotníky a někteří nosí dokonce i roucho hedvábné.

V jižní Indii, hlavně v Majsúru, jsou digambarští jatínové, kteří se zahalují žlutým pláštěm, pod nímž buď nemají vůbec jiné prádlo, nebo mají jenom úzké lahgóti. Tito jatínové se jmenují podle barvy svého pláště pítámbara, tj. žlutě odění. V některých krajinách přechází tato barva v oranžovou nebo červenou. Tito digambarští jatínové tvoří třídu pro sebe a obyčejný věřící se nemůže mezi ně dostat. Mezi sebou se dělí na tři třídy, z nichž nejnižší, zvaní arčakáh, tamilsky vádjár, konají chrámové obřady. Další stupeň tvoří tzv. anuvrttí, velice podobní severním goradžím, od nichž se liší jen tím, že se smějí ženit. Nejvyšší třídu tvoří tzv. nirvánínové, kteří se rovnají asi goradžím nebo śrípúdžjám; jsou vázání slibem naprosté pohlavní zdrženlivosti, nejsou to však mniši v pravém slova smyslu, třebaže s nimi bývají zejména od evropských spisovatelů s oblibou směšováni. (Thurston: Castes and Tribes of Southern India, vol. II, str. 432 n.)

Goradží si nechávají růst vousy a vlasy, které si vzadu krátce přistříhují po hinduistickém způsobu a přední vlasy si sčesávají dozadu, mažou je vonným olejem a důkladně je kartáčují. Ve stravě se liší přísnější goradží značně od méně přísných. Přísní si vyprošují potravu a vařenou vodu stejně jako sádhuové a to od džinistů i od nedžinistů, vyjma nejnižší kasty. Tito přísní goradží nejedí také nikdy po západu slunce. Když prosí o potravu - na rozdíl od sádhuů vcházejí i do zavřených domů, klepou na dveře, vymáhají si zvláštní druhy potraviny a nechce-li jim hospodář nic dát, donucují jej k tomu tím, že zůstanou stát přede dveřmi tak dlouho, až jídlo dostanou. Někdy stojí tak před domem třeba několik hodin. Méně přísní goradží si dávají vařit ve svých klášterích a to stravu někdy velice bohatou. Při tom však i nej přísnější goradží nezachovávají džinistických zásad příliš přísně.

Goradží tvoří skupiny podle laických džinistických gačchů.⁴³⁸⁾ v čele každé takové skupiny stojí śrípúdžja,⁴³⁹⁾ který je volen z členů téže skupiny. Zásadně to má být takový goradží, který před tím, než se stal členem tohoto řádu, byl buď džinistický laik nebo bráhman.⁴⁴⁰⁾ Śrípúdžja před svou smrtí oby-

zejně určí svého nástupce právě tak, jako to dělají áčárjové. Neustaví-li śrípúđžja svého nástupce, volí členové gačchu svého náčelníka ze sebe. Śrípúđžja je stále obklopen množstvím služebnictva, které nenáleží do řádu, a zvláštní tělesnou stráží, ozbrojenou ozdobnými kyji (žezly). Mimo to dlí v jeho přítomnosti stále tlupa goradží, nejméně pět, někdy však i padesát i více. Cestuje-li śrípúđžja, je nesen v nádherných nosítkách.⁴⁴¹⁾ Śrípúđžja rozesílá skupiny nebo goradží do míst, kde sídlí laici jeho gačchu, od nichž pro něho vymáhají peněžité poplatky jako nějakou náboženskou daň, a kromě toho ještě rozličné dary. Při tom se hledí goradžíové také sami obohatit ve jménu svého představeného. Na těchto cestách i za pobytu v klášterích zapomínají goradží na slib pohlavní zdrženlivosti a dopouštějí se křiklavých nemravností, protože hlavně svádějí ženy laiků. To činí i śrípúđžové. V poslední době se udály případy, že vyžadovali od žen přímo jako náboženský dar (bhikšá), aby se jim poddaly k souloží.

Ode dávna byli goradží kouzelníky a čarodějníky, kterých se lid až do nedávna velice bál. A dodnes ženy neodepřou goradžím nic ze strachu, že by je očaroval. Mimo to se goradží zabývají také astrologií a mastičkářstvím, a ve starších dobách často bývali zapleteni i do případů travičství. Po všech těchto stránkách v nynějších dobách jejich činnost silně upadá. Jednak již lid nevěří tolik čarům a kouzlům jako dříve, jednak jejich činnost je vládou kontrolována.

Celým svým způsobem života podobají se goradží spíše potulným mnišským hinduistickým řádům, než řádu džinistických mnichů. Zejména nápadně se podobají svým zřízením višnuistickým áčárjům.

Goradží nemají podobného ženského řádu a v tom se zase blíží digambarům. Není tedy nemožné, že goradží jsou zbytkem nějakého džinistického mnišského řádu z dob než vznikly světambarové, který byl osamocen a odloučen od původní tradice a tímto způsobem upadl. Svádí k tomu zejména také jejich podobnost s digambarskými bhattáraky,⁴⁴²⁾ kteří však nad ně mravně i nábožensky vysoko vynikají.

III.

ŽIVOT DŽINISTICKÉHO VĚŘÍCÍHO (LAIKA)

Obecné úvahy o věřících

Džinistický věřící se nazývá śrāvaka, věřící žena śrāvikā. Slovo śrāvaka znamená posluchač, žák a původně se jím asi označovali stoupenci každého náboženského indického učitele. Časem se však toto slovo ustálilo ve významu džinistický věřící a v nynější době v rozličných indických nářečích znamená výhradně džinistu, jako třídu rozdílnou od ostatních Indů. Tak např. v Bombaji a okolí śrāvakové se nazývá skupina původních džinistů na rozdíl od příslušníků jiných společenských tříd, kteří přijali džinistické náboženství, ale trvají dále ve svých kastách, v nichž se žení a konají rodinné obřady podle zvyků v té které kaste obvyklých. To jsou však rozdíly spíše společenské. V náboženském ohledu v očích mnichů jsou všechny śrāvaky, přiznávají-li se k indickému náboženství.⁴⁴³⁾ Proto jsem také volil v češtině slovo věřící, abych jím označil ony všechny džinisty, kteří nejsou mnichy, bez ohledu na společenské rozdíly. Ostatně sami mniši často nazývají věřícího śrāddhah, např. v "Ācāradinakaru" velmi často, což znamená doslovně věřící, aby tím slovem především odlišili svého příslušníka od jinověrce.

V nynější době se příslušnost k džinismu dědí, ač se ovšem také stává, že přistoupí k džinismu noví stoupenci z jiných náboženství, hlavně z hinduismu, ale jsou známy také případy odpadlictví. V prvních dobách, kdy džinismus byl ještě v plenkách a šířil se působením nadšených kazatelů, bývalo obrácených na novou víru mnoho, a v těch dobách se vyvinul také způsob, jak i navenek dát najevo, že ten který z posluchačů přistoupil trvale k nové víře. Dálo se to veřejným vyznáním víry a tím, že nový věřící prohlásil veřejně, kolik ze slibů pro věřící chce zachovávat.

Formuli tohoto vyznání víry uvádí "Uvāsagadasāo", I., § 12., v tomto znění: "Věřím, Mistře, v nauku nirgranthovskou, přikláním se, Mistře, k nauce nirgranthovské, líbí se mi, Mistře, nauka nirgranthovská. Je tomu tak, Mistře, je tomu právě tak, Mistře, ano, je tomu tak, Mistře; to je to, po čem toužím, Mistře, to je to, k čemu se přikláním, Mistře, to je to, k čemu se přikláním, Mistře, to je to, po čem toužím a k čemu se přikláním, Mistře: je tomu skutečně tak, jak jsi řekl. Ačkoli mnozí králové, šlechtici, válečníci, vysocí úředníci, otcové rodin, peněžníci, velcí obchodníci atd. uznávajíce to, miláčku

bohů, vlasy si oholili a z domova do bezdomoví odešli, já si přece nemohu oholit hlavu a odejít z domova do bezdomoví. Ale já v tvé přítomnosti, miláčku bohů, beru na sebe povinnosti hospodáře, sestávající z dvanácti článků, totiž z pěti menších slibů a ze sedmi slibů uřednických. Je-li to ke štěstí, ó miláčku bohů, nečin' mně překážek."444)

Tato formule se udržela dodnes a užívá se jí, vstupuje-li jinověrec slavnostním způsobem do džinistické církve.⁴⁴⁵⁾ Ovšem často se to stává bez všech obřadů a okazalostí, zejména ve smíšených kastách, když dívka z hinduistické rodiny se provdá do rodiny džinistické. To je věc, která se rozumí sama sebou.

S tímto obřadem, jímž se přijímají věřící do džinistické církve, se nesmí směřovat tzv. vratárópa, slavnostní skládání slibů,⁴⁴⁶⁾ které koná věřící džinista při rozličných příležitostech, zejména když na sebe bere povinnosti, spojené s uřednickými sliby tzv. vyšší pratimy, čili předlohy svatého života.

Být džinistou, tj. uznávat džinistické náboženství za dokonalé, neznamená ještě, že člověk je dokonalým a žije podle zásad svého náboženství. Džinismus žádá od svých věřících jako nejmenší projev souhlasu s tímto náboženstvím, aby nezabíjeli živé, pohyblivé (trasáh) tvory, které mají dva nebo více smyslů, aby se proto zdražovali živočišné potraviny, aby tak ani nepřímou nebyli příčinou zabíjení, aby nepili opojných nápojů a vystříhali se smyslnosti, lži a krádeže v nejhlubším slova smyslu. Ale kdo neplní těchto příkázání, nepřestává být džinistkou, a zůstává jím např. i řezník, i když koná své řemeslo; ovšem že zůstává při tom jenom na onom nejnižším stupni vývojového žebříku, zvaném avirata-gunasthánam.⁴⁴⁷⁾

Obyčejně džinisté věrně zachovávají tuto nejmenší míru džinistických náboženských zásad. To se jeví zejména na jejich zaměstnání, potravě, domácím životě atd. Skutečně náboženských povinností má džinistický věřící jenom velmi málo. Celkem předpisují posvátná písmena věřícím šest náboženských povinností, kterých však má věřící dbát denně. Jsou to:

1. čtení bohů - dévapúđžá,
2. pocta učitelům - gurúpástih,
3. čtení posvátných písem - svadhajanam,
4. ovládání sebe sama - samjama,
5. pokání - tapah a
6. dary na dobročinné účele - đanam.

Samjama, povinnost ovládat sebe sama, ukládá džinistům nejvíce povinností ve vědním, každodenním životě.

Především džinisté se vyhýbají nejen takovým zaměstnáním, při nichž se přímo zabíjí, jako např. řeznictví, rybářství, drábežářství atd., nýbrž i takovým, při nichž je zabíjení skryto nebo se omezuje na jednosmyslové tvory, nebo při nichž je náhodně možné. To je především příprava kvašených nápojů, kvašeného chleba, rolnictví, lisování oleje ze semen, lisování cukrové šťávy ze třtiny, a velmi mnoho jiných zaměstnání, zejména všechna, při nichž se užívá ohně, vody a při nichž se překopává země.⁴⁴⁸⁾ Proto největší část džinistů jsou obchodníci tkaninami, zlatníci, stříbrníci, obchodníci drahými kameny a perlami, někteří jsou úředníky, učitelé, ale nejvíce jich jsou finančníci a bankéři. Ve svých zaměstnáních vynikají přesností a pravdomluvností. Zřídka se stane, že by se džinistický úředník dopustil zpronevěry. Proto jsou velmi oblíbeni jako úředníci v bankách. V samostatném obchodě jeví se tato přesnost být jakousi tvrdostí zejména ke dlužníkovi; ale to vyplývá z celého jejich náboženského ná- zoru.⁴⁴⁹⁾

V soukromém životě jsou všichni džinisté velmi dbalí základních zásad svého náboženství, přesní v plnění povinností, ale současně jeden na druhého velice přísní, ba až tvrdí, někdy i krutí. To se projevuje zejména v rodině, kde vládne přísná podřízenost mladšího staršímu, ženy muži, neboť nejstarší mužský člen se cítí jaksi zodpovědný za duchovní blaho celé rodiny.⁴⁵⁰⁾

Odtud ona neúprosnost, se kterou se zachovávají předepsané posty, dobrovolně vykonané sliby, a vůbec náboženské zásady a pravidla.

Všichni džinisté v nynější době požívají jen rostlinnou potravu, a to dbají i při volbě rostlin, aby se jejich požíváním neničil příliš život, třeba jen život rostlinný. Nejedí proto kořeny, hlízy a rostlinné odenky, protože je nutno je dobývat ze země, která musí být rozrušena kopáním; nejedí také plody, které mají mnoho semen,⁴⁵¹⁾ klíčící semena a rostlinné výhonky.⁴⁵²⁾ Džinisté nejedí po západu slunce a nejedí potravu, která stála přes noc, třeba dobře ukrytá, aby nezničily živé bytosti, které tam v noci vnikly⁴⁵³⁾ nebo které se ve stojící potravě přes noc vytvořily rozkladnými procesy.⁴⁵⁴⁾ Vodu pijí jen důkladně převařenou, obyčejně teplou. I v dovolené potravě jsou velmi zdrženliví a jedí jen tolik, co nezbytně potřebují. Opojná nápoje nepijí, jednak protože jejich přípravou (kvašením) se rozrušuje životný prvek, jednak že opojení působí nedbalost v náboženských povinnostech, rozdmýchává vášně a vyvolává v duši lásku a nenávist.

Výsledek této životní uměřenosti je, že mezi džinisty je nejméně zločinců a že džinisté jsou nejbohatšími mezi indickými obyvateli. Svého bohatství užívají velmi rozumně, podporují zejména vědu a umění. Ovšem na prvním místě se starají, aby povznesli své náboženství: vydávají tiskem posvátná písmena, novodobé knihy o svém náboženství, podporují studenty a badatele o svém náboženství, rozdávají vydané knihy zdarma, stavějí chrámy, upáskáje, dharamsály, a to

architektonicky dokonalé, umělecky vyzdobené a z dobrého materiálu. A tak bláznovitě a krásou umění tvoří skvělý rámec tomuto uměřenému, naprosto rozumovému a proto někdy až studeně ztrnulému náboženství.

Džinistická kastovní zřízení

Poměr džinistů ke kastovnímu zřízení v Indii a kastovní třídění samotných džinistů je věc, která dosud nebyla v Evropě náležitě osvětlena a proto se tu často setkáváme s myslivými názory. K tomu ještě přistupuje, že věc sama je velmi složitá a poměry mezi džinisty v tomto ohledu jsou velmi nejednotné. Proto jsem se rozhodl pojednat o této věci podrobněji, než jak bych vlastně měl v poměru k rozsahu této práce.

Džinismus v zásadě nezavrhuje kastovní zřízení, ale v mnišském řádu pro něj není místo. Mniši jsou si mezi sebou rovni, jsou bratři a nejsou mezi nimi možné jakékoli třídění rozdílů. Do řádu jsou přijímáni příslušníci všech tříd, třebaže se údrové musí dříve proměnit puruša-mantrem v lidi urozených kast. Ale docela jinak tomu je u věřících, kde nejsou překážky pro kastovní rozdílů. Tam kastovní rozdílů uznávají i sami mniši a vyhýbají se nízkým nedžinovským kastám, hlavně kvůli potravě.

Pro staré doby se zdá být pravděpodobným, že byli původně přijímáni do džinistické církve jen kšatrijové, později i bráhmani a vaišjové. Bezpečných dokladů pro to však nemáme. Tím se vytvořila pravděpodobně dosti jednoduchá obec věřících, podobně jako byl i jednotný mnišský řád. Staré kastovní rozdílů trvaly asi i dále jen jako rozdílů rodové s významem čistě rodinným hlavně pro uzavírání sňatků. Zbytek této dávné džinistické obce se zdá být tzv. třída šrávaků v Bombaji, která tvoří jádro nynější švétámbarové církve.⁴⁵⁵⁾ Digambarové tím, že jejich první vývoj se uskutečňoval asi v jižní Indii, ztratili podobnou tradiční souvislost se starými obcemi věřících a jsou rozděleni po rozličných indických kastách jako ostatní švétámbarové.⁴⁵⁶⁾

Ona vlastní švétámbarová obec se původně dělila na osmdesát rodů, nesprávně pokládaných za kasty. Takový rod se nazýval gačchah. Každý rod měl dvě svá božstva, totiž džnāti-dévi, rodinnou bohyni, uctívanou v každé rodině zvlášť a kula-dévi, rodovou bohyni, uctívanou společně v chrámě pro ni v každém místě zvlášť postaveném.⁴⁵⁷⁾ Sňatky až na malé výjimky se uzavíraly jen uvnitř každého z těchto rodů, byly to tedy rody endogamní. Z těchto původních, pravých džinistických rodů se zachovalo na nynější dobu v Gudžarátě asi osm nebo deset. Vlastně je jich jenom polovina, protože v každém gačchhu jsou dvě poloviny, které jsou nyní považovány za samostatné rody, zvané viša (dvacítky) a daša (desítky). I těchto dílů bývalo dříve asi více.⁴⁵⁸⁾ Největší z těchto rodů je až dosud rod zvaný šríamáli, rozptýlený po celém Gudžarátě.⁴⁵⁹⁾

Po nich je nejpočetnější rod Usva, jehož příslušníci se nazývají Osválové.⁴⁶⁰⁾ Další rody jsou Púrové neboli Porvádové,⁴⁶¹⁾ Umadové⁴⁶²⁾ a Nimacové.⁴⁶³⁾

Indové řadí tyto džinistické rody mezi vaišje, ani snad ne tak na základě jejich původu, jako spíše podle jejich zaměstnání.

Ostatní džinisté, jak śvétambarové tak digambarové, jsou příslušníky rozličných hinduistických kast a rodů, v nichž trvají vedle příslušníků jiných náboženství,⁴⁶⁴⁾ s nimiž vcházejí ve sňatky bez ohledu na náboženství. Ovšem zřídka se stává, že se žena z džinistické rodiny provdá do rodiny hinduistické, kdežto opačné případy jsou zcela obyčejné. V severní Indii se s džinisty setkáváme skoro výhradně jen mezi vaišji, kdežto v jižní Indii nejsou řídkým zjevem i v jiných kastách. V Gudžarátu jsou džinisté skoro výhradně jen ve skupině tzv. Mahéśrívánijů, hlavně v rodech Désaválů, Mévádů a Narsipurců.⁴⁶⁵⁾

Skupinu sama pro sebe tvoří Márvári,⁴⁶⁶⁾ kteří jsou v Gudžarátu valnou většinou džinisté, kdežto doma v Márváru jsou višnuisté rozličných sekt.

Jihohindičtí džinisté se hlásí nejvíce ke kastám Vellálů⁴⁶⁷⁾ a Kšatrijů (zejména tzv. Bantové),⁴⁶⁸⁾ ale i k bráhmánům. Mnoho džinistů v jižní Indii náleží též k uvedeným severoindickým rodům, alespoň podle jména. Tak se např. setkáváme v Majsúru s Marvádi, Osvály, Banadžigy.⁴⁶⁹⁾ Ale při tom žijí džinisté v jižní Indii kastově osamoceně a většinou vůbec neuzavírají sňatky s jinověrci.

Při obřadech rodinným džinistům, kteří jsou v hinduistických kastovních rodech, konají obřady bráhmáni onoho rodu, který koná obřady tomu kterému rodu.⁴⁷⁰⁾ Obyčejně se tu bráhmanský a vaišjovský rod se tu shoduje jménem. Tak Désavála-vánijům konají obřady Désavála-bráhmáni atd. Džinistům z čistě náboženských rodů konají obřady obyčejně bráhmáni z rodu Śrímáli. Obřady v džinistických chrámech konají púžáripové, ustanovovaní obyčejně z džinistických věřících, a nemusí být bráhmány.⁴⁷¹⁾

Význam kast a rodů je pro nynější džinisty jedině rodinný, neboť kastovní a rodovou příslušností se řídí sňatky. Jiný význam kastovní nebo rodová příslušnost pro džinisty nemá, ani ve smyslu náboženském, ani společenském. Zejména nedělají džinisté mezi sebou rozdíl při jídle. Džinista jí od druhého džinisty připravené jídlo bez ohledu na jeho kastovní příslušnost, jen když jídlo vyhovuje náboženským předpisům.

Některé kasty a rody udržují ještě své staré rodové slavnosti přejaté z dob, kdy ještě nebyli džinisté. Obyčejně se tyto slavnosti vztahují k rodovému božstvu, kula-dévi. V některých rodech se udržuje také zvyk kastovní hostiny po hinduistickém způsobu. U śvétambarů je však působením mnichů snaha odstra-

nit všechny takovéto zvyky, které zdůrazňují rodové rozdíly a omezit rodové rozdíly jen a jen na věci, které se týkají sňatků.

Upāsakah: věřící, který vede přísnější náboženský život

Mravoučné zásady, jimiž se má věřící řídit ve svém denním životě, mají v džinismu podobu slibů, a již tím je podmíněno, že závisí na věřícím samém, zde chce tyto sliby plnit a pokud je chce dodržovat. Ustálilo se jaksi zvykem, že prvních pět slibů, tzv. sliby menší (anuvratáni), má plnit každý džinistický věřící. Jak bylo uvedeno, jsou tyto sliby jenom omezením mnišských slibů, které předepisují zdržovat se toho kterého zlého úkonu v menší míře, než jak se zavazují mniši a nerozhodují, jak daleko toto omezení smí jít.⁴⁷²⁾ Již tím je ponechána věřícímu velká volnost, poněvadž se mu ponechává na vůli, aby se rozhodl, jak dalece chce plnit sliby, k nimž se zavázal. Tím způsobem může být docela dobrým džinistou např. král, který vede krvavé války a odsuzuje zločince k smrti, ba džinistou nepřestává být ani voják, který skutečně vraždí, nebo dokonce kat, který vykonává králův rozsudek, třebaže první slib zakazuje zabíjet vlastně i sebemenší živé tvory.

Tak se stává džinistická laická morálka kasuistickou, stejně jako se jí stala morálka buddhistická. Kasuistika je největším nebezpečím mravnosti, neboť svádí k uvolnění mravní zásadovosti. Na štěstí v džinismu neplatí kasuistika pro mnichy, kteří svým vlivem vykonávají značnou měrou dozor nad mravností věřících a brání tomu, aby se sliby věřících nestaly prázdným slovem.⁴⁷³⁾ K tomu účelu slouží především slavnostní skládání slibů věřících před mnichem vratárópa,⁴⁷⁴⁾ při němž věřící přesně vypočítává, jak dalece se tím kterým slibem zavazuje, vyjmenovává nejen druhy plnění, nýbrž i příležitosti a podmínky. Např. když slibuje nezabíjet ani dravá zvířata, může dodat: vyjma v sebeobraně. Nebo když slibuje omezit se v pohlavních stycích jen na svou jedinou manželku, může slib učinit přísnějším že slíbí, že s ní nebude vícekrát souložit než tolikrát a tolikrát měsíčně.⁴⁷⁵⁾

Tyto sliby je možno opakovat v životě kdykoli a pokaždé je učinit přísnějšími a přísnějšími podle toho, jak se člověk zdokonaluje v plnění zásad mravnosti. Dalším stupněm na cestě zdokonalování sebe je, že věřící k povinným pěti slibům přibírá další, především sliby dokonalosti, gunavratáni, a konečně uřednické sliby śikšāvratáni.⁴⁷⁶⁾ Kdo se zaváže plnit stále, bez časového omezení, všech těchto dvanáct slibů pro věřící, stává se z pouhého věřícího, śrāvakah, skutečným uředníkem džinovým, i když dále zůstává hospodářem, a nazývá se upāsakah (pkt.: uvāsagó). Přeložil-li jsem slovo śrāvakah slovem věřící, mohli bychom slovo upāsakah přeložit slovem vyznavač.⁴⁷⁷⁾

U řádného džinisty se předpokládá, že se stane vyznavačem alespoň když dosáhne zralého věku. Plnění slibů nepředpokládá nějakého skutečného asketismu, protože sliby, které omezují volnost člověka je možno vymezit tak široce, že to nečiní obtíže v povolání. A skutečně také většina džinistů jsou vyznavači a to horliví vyznavači, kteří nejenom plní sliby, ke kterým se zavázali, nýbrž i čas od času doplňují své sliby, počínajíce méně přísnými omezeními a pokračujícíce k přísnějším a přísnějším, až na samé hranice asketismu.

Účelem tohoto postupu od mírnějších slibů k přísnějším a přísnějším je pohnání a nenásilně zdokonalovat lidskou osobnost a připravovat jí na cestu za jediným džinistickým cílem, ke konečné spáse, mókkhi, jehož bez askese ovšem nelze dojít, třeba by to bylo až v posledních okamžicích života, jen když předchozí příprava byla dostatečná, aby vedla člověka výš a výš od stupně ke stupni na džinistickém žebříku dokonalosti.⁴⁷⁸⁾ Konečná spása není vyhrazena jen mnichům, nýbrž každému, kdo usiluje o tento vznešený cíl, žije-li ovšem v takové světové době, kdy je vůbec možné dosáhnout věčné spásy bezprostředně po smrti člověka.⁴⁷⁹⁾ V tom je velká přednost džinismu před buddhismem, že slibuje každému možnost spásy, ať žije jako mnich v odloučenosti od světského povolání, nebo zůstane-li při svém zaměstnání. Rozdíl je jen v tom, že mnichova cesta je kratší, rychlejší a snadnější, nečiná na něho na každém kroku tolik nástrah, které ho svádějí, aby porušil své sliby, jako věřícího, který žije v samém středu životního víru, který s sebou strhuje všechny, kteří nejsou dost silní, aby plnili to, co slíbili.

Ale vyznavač má ještě další prostředky, jak docílit větších úspěchů na cestě ctnosti a jak zkrátit tuto cestu a přiblížit se tak k mnišské cestě askese. To jsou ještě přísnější zásady, než ony, k nimž se zavazují vyznavači svými sliby, jsou to jakési předlohy dokonalosti, návody, jak zvýšit účinek slibů, jež se nazývají pratimy, a nakonec vedou k askesi, která se mnoho neliší od askese mnichů.

Pratimy, vzory dokonalosti

Pratimy (sa.: pratimá)⁴⁸⁰⁾, předlohy dokonalosti, vzory správného života, jsou mravní zásady, které mají doplňovat sliby a blíže je určovat. Je to právě ona volnost slibů a neurčitost, zejména prvních pěti slibů, jež vyžadují nějaké pevné směrnice, nějaké zásady, které by byly člověku spolehlivým vůdcem na cestě ctnosti. Určují mu jednak, jak musí plnit sliby, aby měl ještě naději, že alespoň po dlouhých řadách přerodů v koloběhu života dojde vrcholného cíle, nemá-li odvahy, síly a odhodlanosti přiblížit se rychleji dokonalosti, jak to umožňuje každému člověku mnišský život, jednak jak tuto cestu při životě hospodáře zkrátit na nejmenší míru, zejména na nejmenší počet přerodů, zachování

přísnějších zásad. Tyto poučky jak zachovávat sliby a zásady přísnějšího života pro vyznavače, zvláště oddané džinově nauce, jsou pratimy, zrcadla dokonalosti a životní moudrosti v duchu džinistické nauky.

Pratim je jedenáct: 481)

1. Základní pratimá spočívá svými kořeny zase v onom význačném racionalistickém jádře džinismu. První pratimá totiž učí, že člověk, který chce být opravdovým džinistou, musí nejprve nabýt onoho primárního poznání, které džinistická nauka nazývá darśanam a které se projevuje navenek přesvědčením o správnosti džinistické nauky, vírou, že džinismus je pravá cesta ke spáse. V pojmu darśana je také obsažen zdravý názor o tom, jak užít zásad džinistické nauky v obecném životě člověka.

2. předloha řádného života je vratapratimá, která učí, kdy a které sliby má věřící přijmout a vede ho tak po cestě ctností od počátku života až do okamžiku smrti.

3. pratimá je sámájjiká, vyžadující od věřícího, aby denně třikrát po dvačtyřicet minut rozjímal o sobě a v rozjímání očišťoval své myšlenky a své city a tak se zdokonaloval. 482)

4. je pōṣadhōpavāsa-pratimá, pravidelný půst nejméně dvakrát v každé polovině lunárního měsíce. 483)

5. pratimá je sačitta-tjāgah nebo sačitta-parihāra-pratimá, zdrženlivost v požívání těl citících bytostí. Protože neubližovat živým bytostem je již příkazem prvního z menších slibů, a zabít živočicha vrhá džinistu zpět na nejnižší stupeň vývojového žebříku, je samozřejmé, že se tato pratimá týká jenom rostlin. Člověk, který se řídí touto pratimou, nejí čerstvou zeleninu, nikdy neutrhne se stromu ovoce, list nebo větev; ovoce jí jenom tehdy, když je někdo jiný utrl a rozřízal a vyndal z něho semena, sídla života.

6. rātri-bhukta-tjāga-pratimá, zakazuje člověku jíst v noci, aby člověk nesnědl s jídlem nějaký hmyz, který v noci poletuje. 484) Tohoto pravidla se drží věrně skoro všichni džinisté, i když by jinak byli sebechladnější ve víře. Ostatně v zemi tak bohaté na hmyz, jako je Indie, je tato zásada velmi rozumná.

7. pratimá přibližuje již věřícího hodně k mnišskému životu. Je to brahma-čarjā-pratimá, naprostá pohlavní zdrženlivost. Věřící, který se jí drží, nesmí souložit ani se svou vlastní manželkou, nesmí užívat voňavku ani se zdobit. Počínaje touto pratimou, zbožný věřící se čím dál tím více blíží životu světce a ponenáhlu se odlučuje od všeho světského. Jenom málo věřících se rozhodne pro poslední čtyři pratimy.

8. je árambha-tjága-pratimá, která zakazuje věřícímu, aby nikdy nepodnikal nic, co by ho přivedlo k počinům, při nichž by mohl utratit nějakou oduševnělou bytost, i když by to byla jen bytost nehybná (sthávarah). Tak se nesmí např. zabývat hrdčířstvím, kovářstvím, nesmí vařit, nesmí si dát postavit dům atd. věřícímu, který dospěl tak daleko na cestě ctnosti, zbývá vlastně jen velmi málo podnikání, které může s dobrým svědomím ještě zastávat. Proto tuto pratimu stejně jako i ostatní následující zachovávají obyčejně jen lidé zestárlí, kteří se vlastně tímto způsobem již loučí se světem.

9. Rozhodne-li se věřící pro devátý stupeň příkladného života, neliší se již mnoho od mnicha. Tento stupeň se jmenuje parigraha-tjága-pratimá, vyžaduje od věřícího, aby se vzdal veškerého světského majetku. Obyčejně rozdává své jmění dětem, nebo nemá-li dětí, rozdává jmění na dobročinné účely, nedává se víc obsluhovat od sluhů a klidně snáší tíhu života a chudoby.

10. anumati-tjága-pratimá, vybízející věřícího, aby se rozhodl po způsobu mnichů nedávat vařit pro sebe a jíst jenom to, co zbyde, když se ostatní v domě nasytí. Kdo se zaváže žít podle tohoto příkladu, nesmí se mísit ani pouhou radou do domácích záležitostí, ani nesmí myslet na to, co je v souvislosti s jakýmkoli lidským podnikáním.

11. uddhišta-pratimá, poslední, vede věřícího k tomu, aby oblékl mnišské roucho a opustil domov. Člověk, který se rozhodl žít dle této pratimy, liší se od mnicha jedině tím, že nebyl uveden do řádu obřadem díkšá. Jeho život je jinak životem mnicha. U évétámbarů žije v upásraji a nosí bílé roucho a oddává se rozjímání o cestě ctnosti. U digambarů žije buď v některé posvátné místnosti (chrámu), odívá se bílým rouchem (485) (a tu mu říkájí kšullaka-šrávakah, malý uředník), nebo odloží roucho a žije jako poustevník v lese. (V tomto případě se nazývá silaka-šrávakah, oddaný uředník).

Držet se pratim náleží k vyznavačovým povinnostem. Přitom je zásadou, že vyznavač, který se rozhodl následovat pratim, postupuje od první, které věnuje nějaký čas, potom postoupí k další, které věnuje dvojnásobný čas, třetí trojnásobný atd. Obyčejně si volí měsíc jako základní čas, takže na prvních deset pratim potřebuje čtyři roky a sedm měsíců. Ovšem to není jediný způsob, jak se věc provádí. Když pak uplyne i doba poslední pratimy, tj. v uvedeném příkladě po pěti letech a šesti měsících, oddá se vyznavač obyčejně askesi a pústům, jako k přípravě dobrovolné smrti hladem.

Askese vyznavačů

Vyznavač, který dostoupil poslední pratimy, žije vlastně přísněji než džinistický mnich. Mnich se může svobodně pohybovat, kdežto samvégi svými přísnými sliby, stále a stále zostřovanými, je obyčejně omezen na jedinou místnost

v domě a snad na přilehlý dvorek nebo upásraj, ve kterém slíbil ztrávit své poslední dny až do smrti.⁴⁸⁶⁾ V tomto omezení svobodného pobytu začíná již laická askese. V různých útvarech slibů dokonalosti (gunavratáni) asketický ráz oněch rozličných omezení nevyniká, jako teprve když se tyto sliby v důsledku pratim více a více zostřují.⁴⁸⁷⁾

Když dosáhl jedenácté pratimy, pomýšlí vyznavač na askesi postem. V tom se mu otvírají velmi rozličné možnosti a závisí to na jeho odhodlanosti, duševní pevnosti a vytrvalosti, který způsob si zvolí, zda posty, které se pomalu stupňují, nebo krátké, které prodlužují dobu askese na léta, nebo posty, které se opakují rychle za sebou a prudce se stupňují, vedou však rychle ke konci, k dobrovolné smrti hladem. Rozhodující je také při volbě postupu síla touhy po posmrtné blaženosti.

Dříve než se vyznavač odhodlá k tomuto poslednímu kroku, poradí se s mnichem, obyčejně alespoň s upádžájem, nejčastěji však se samotným áčárjem, který mu vyloží zásady neomezených postů, jak se má chovat, čeho se vystríhat, aby došel vytouženého cíle. Tento poslední asketický výkon se nazývá stejně jako u mnicha samlékhaná.⁴⁸⁸⁾

Nevyhnutelnou podmínkou pro vyznavače, který chce odejít ze světa dobrovolnou smrtí hladem je, aby nejprve prošel všemi pratimami, a to nejméně ve zmíněné době pěti a půl let. Teprve potom, když dosáhl tohoto stupně dokonalosti, že se dovede naprosto ovládat, když jeho mysl je čistá, smí se rozhodnout pro tento způsob konce života.

Když se tedy rozhodl pro dobrovolnou smrt hladem, vyznavač musí nejprve vymátit ze své mysli veškerou lásku a nenávisť, zájem o majetek; potom musí příjemnými slovy prosit své příbuzné, přátele a služebnictvo za prominutí toho, čím jim kdy ublížil, a současně musí odpustit i jim, čeho se snad oni dopustili proti němu.⁴⁸⁹⁾ Potom se uloží na místě, ze kterého se od této chvíle nehodlá hnout, rozjímá o svých hříších, kterých se sám dopustil (kr̥tam), kterých se dopustil někdo jiný jeho působením (káritam), a ke kterým svolil (anumatam). Potom se zaváže pro zbytek svého života velkými sliby, mahávratáni.⁴⁹⁰⁾ Od toho okamžiku musí vypustit ze svého srdce zármutek (śókah), bázeň (bhājam), skleslost (avasādhah), úzkost (klédah), nevlídnost (kálušjam) a nespokojenost (aratiḥ). Naopak má projevovat vytrvalost v pravdě (sattvósāhah) a odhodlanost (manah). Má se posilovat četbou a rozjímáním o posvátných písmech.⁴⁹¹⁾ Současně omezuje svou pevnou potravu tím způsobem, že si určí jednoho dne počet soust, které sní, a každého následujícího dne přijme jen polovici soust než předešlého dne, takže konečně přijímá jen tekutiny. Potom postupně odmítá tekutiny, které obsahují výživné látky (mléko, syrovátku, žličtu) až pije jenom horkou vodu.⁴⁹²⁾ Nakonec se vzdá i horké vody a nepřijímá

ani potravu, ani nápoje a očekává s klidnou a vyrovnanou myslí konec svého života, rozjímá o pěti dokonalých bytostech (pañca-paraméští).⁴⁹³⁾

Porušil by slib samlékhany, kdo by toužil po životě, kdo by si přál rychlou smrt, dával najevo strach před smrtí, toužil spatřit své přátele, nebo přemýšlel o rozkoších příštího života.⁴⁹⁴⁾ Kdo se dopustí v posledních svých okamžicích některého z těchto hříchů, nemůže doufat, že dosáhne plné odměny za svou askesi, jaké by se mu bylo dostalo, kdyby byl pevně vytrval.

Krásně líčí tyto poslední okamžiky vyznavačovy a nebeskou odměnu po smrti sedmá kanonická kniha śvétámbarā, "Uvāsagadasāó" I, 89:

"Potom onen Ānandah, vyznavač Śramanāv, když se posvětil mnohými úkony v plnění slibů mravnosti, slibů dokonalosti i pósadhových postů, po dvacet let vytrval jako vyznavač Śramanāv, a dokonale dostal svým tělem jedenácti pratimám, měsíc se oddával samlékhaně, šedesát jídel si odepřel, zůstal bez potravy, vyznal se z hříchů a kál se, dosáhl soustředění ducha (samádhih),⁴⁹⁵⁾ a když uplynul měsíc umírání, zemřel. Po smrti se probudil k životu jako božstvo (dévata) v nebeském sídle Aruně, ležícím na severozápadě od velkého nebeského sídla Saudharma, v nebeské sféře Saudharmu.⁴⁹⁶⁾ Tam kterási božstva mají dovoleno žít čtyři paljópama a tam také Ānandah měl povoleno žít čtyři paljópama let.⁴⁹⁷⁾ Kam půjde, ó Mistře, dévah Ānandah, až mu uplyne vyměřený věk a kde se znovu narodí?" "Ó Gōtamovče, v zemi Velkého Vidéhu dosáhne spásy!"

Část IV.

S V Ě T A P O Ř Á D E K V N Ě M

BÁJE

I.

Původ a uspořádání světa

Lókalókah

Vesmír je podle džinistické víry věčný, nebyl nikdy stvořen a nemůže být nikdy zničen. To vyplývá nutně z džinistické nauky, především z její metafysiky. Podle ní je vesmír složen z astikájů, jež mohou měnit svou podobu a svůj stav, ale nemohou být nikdy zničeny, odstraněny ze světa. A právě jako nemohou být zničeny, nemohou také nikdy vzniknout. Ovšem, to se týká jenom jejich podstaty, nebo snad jasněji řečeno jenom jejich nejmenších složek, molekul a atomů, a jejich kvantity. Vzájemné vztahy a z toho vznikající podoby podléhají změně, která podmiňuje dění, život. Výsledkem této změny v nejmenších částech astikájů je vývoj nebo úpadek, jenž je však omezen jen na poměrně malou část světa.

Vesmír se skládá, jak již bylo vyloženo, ze světa - lókah, a mimosvětí - alókah. Proto jako celek se nazývá lókalókah. Svět, lókah, by se dal přirovnat k vrchní polovině kuželky: spodní část, až asi do polovice, je komolý kužel, odtamtud se pak rozšiřuje a přechází v elipsoid dosti pravidelného tvaru. Výška celého světa činí podle džinistického tvrzení čtrnáct radždžů, ⁴⁹⁸⁾ nejdolejší průměr sedm radždžů. Nejužší místo je ve výši sedmi radždžů, tedy právě v polovici, a jeho průměr činí jednu radždžů. Odtud se svět zase šíří až do pěti radždžů, načež se zase úží až na jednu radždžů. Džinistické kosmologické spisy dokonce vypočítávají krychlový obsah světa a udávají jej na tři sta čtyřicet tři krychlových radždžů. ⁴⁹⁹⁾ Středem světa vede válec jednu radždžů v průměru a čtrnáct radždžů vysoký, zvaný trasa-nádí. Nazývá se tak proto, protože jen v jeho hranicích bydlí živé bytosti (trasáh, tj. lidi, bohové, zvířata). Ovšem i nehybné životní prvky (sthávaráh) jsou také v tomto prostoru; ale nehybné životné prvky jsou i mimo trasa-nádí, kdežto životné pohyblivé prvky mimo trasa-nádí nemohou existovat. Celý tento světový útvar, který je stvořen světovým prostorem, lókakésah, je zevně obklopen třemi vzduchovými

vrstvami, váta-valajáh, které se od sebe navzájem liší svou hutností tak, že přímo na světovém prostoru spočívá nejhustší vrstva, zvaná nódadhi-váta-valajáh, hustá vrstva, která obsahuje vodu; na ní spočívá druhá vrstva, zvaná ghana-váta-valajáh, hustá vzduchová vrstva a nejrůměněji leží tanu-váta-valajáh, řídká vzduchová vrstva. Za touto vrstvou končí svět, lókah, neboť tam je dle džinistické víry naprosto prázdný, nekonečný prostor, alókákáśah.

Tyto tři vzduchové vrstvy, které obalují celý svět, oddělují od sebe různé světové vrstvy tak, že každá země má všechny tři vzduchové vrstvy. Vrstvy vzduchové drží a podpírají vyšší zemi, aby nepadla na nižší. Ve vzduchových vrstvách se pohybují také nebeská tělesa, ovšem jen u těch zemí, které je mají.

Podsvětí se dělí na sedm vrstev, prabhá. Horní svět se sestává především ze dvou částí, z nichž spodnější se nazývá kalpah (tj. jejíž možno vyjádřit čísly), vrchnější kalpátítah (vymykající se počtu). Kalpah se dělí na osm sfér se šestnácti nebeskými sídly. Nad kalpátítem na nejvyšším vrcholku je sídlo blažených, síddhā. A jako nad nejvyššími nebeskými sídly je sídlo blažených duší, tak zase pod nejnižším peklem sídlí nejubožejší duše na světě, totiž ní-gódové, rostlinní tvorové s několika dušemi v jediném těle, z nichž se doplňuje úbytek duší, který nastane odchodem duší do sídel blažených.

Přehlédneme-li celou tuto světovou stavbu, jak ji vybudovala džinistická nauka, vidíme v ní opět na první pohled práci džinistického racionalismu a logicismu. S takovou logickou důsledností, jako v džinismu, je kosmologická soustava vypracovaná v málokterém náboženství. Základ tvoří džinistická nauka o stoupavé síle duše, která je omezená hmotou, která se na duši lepí pomocí karmanové látky. Proto duše hmotou nejvíce vázané, ní-gódové, sídlí nejnižše, a podle toho, jak se duše zbavuje karmana, stoupá výš a výš, až když ze sebe odvrhne poslední stopy karmanové látky, stoupne na nejvyšší místo světa, na samou hořeni hranici světovou, nad kterou se nemůže výše dostat, protože vně světa je jen pouhý prostor, alókákáśah, v němž není ani prostředí pohybu, ani prostředí klidu, a proto není možné, aby tam trvalo cokoliv, ať je to prvek duševní nebo hmotný. Omezení živých bytostí na trasa-nádí je také jenom důsledek této logičnosti, která žádala, aby se stoupavý pohyb děl bez překážky a bez omezení, a byl úplně ponechán snaze životných prvků. A s touto logickou důsledností je džinistická kosmologická soustava vypracovaná v dalších podrobnostech.

Podsvětí

Je nesprávné nazývat džinistické podsvětí peklem, jak se někdy nazývá v překladech džinistické světské literatury, kde potom dochází k takovým nesrovnalostem, že se mluví o některých bozích, jako by žili v pekle. Podle džin-

nistických představ o světě je podavětí soustava říší pod střední zemí, v nichž jsou ovšem umístěna rozličná pekla, která však nevyplňují ony země úplně.⁵⁰⁰⁾

Jak bylo řečeno, je těchto podsvětích říší nebo sfér (prabhá) celkem sedm.

1. Nejsvrchnější je sféra zvaná Ratna-prabhá, země drahokamů. Je prý 180 000 (pramána-) jódžan⁵⁰¹⁾ vysoká a dělí se na tři rovnoběžné vrstvy. Nejhořejší je Khara-bhágah, pevná část, vysoká 16 000 jódžan. V ní se nachází šestnáct druhů drahokamů. V této části bydlí také některé druhy božstev. Střední část, vysoká 84 000 jódžan, se nazývá Pañka-bhágah, bahnitá část. V ní bydlí asurové a rakšasové. Dolejší část, Abbahula-bhágah, tj. velmi vodnatá, je vysoká 80 000 jódžan. V obyvatelném dílu této části (trasa-nádí) je první peklo.

2. Druhá podsvětí sféra od shora je Šarkara-prabhá, kamenitá říše, vysoká 32 000 jódžan. V obyvatelné části této sféry se rozkládá druhé peklo.

3. Třetí sféra je Váluká-prabhá, říše písku. Je 28 000 jódžan vysoká a jsou v ní pekla třetího stupně.

4. Další je říše hahna, Pañka-prabhá, 24 000 jódžan vysoká, ve které se rozkládají pekla čtvrtého stupně.

5. Místem pekel pátého stupně je Dhúma-prabhá, říše dýmu. Je vysoká 20 000 jódžan.

6. Následuje říše tmy, Tamah-prabhá, 16 000 jódžan vysoká, s pekly šestého stupně.

7. Nejnižší část podavětí je Mahá-tamah-prabhá, nejtemnější podsvětí říše, jenom 8 000 jódžan vysoká, ve které jsou nejhroznější pekla sedmého stupně.

Pekla si džinisté představují jako ohromní díry, propasti nebo jeskyně (bilam),⁵⁰²⁾ ve kterých pekelné bytosti povstávají a žijí. V mezích té které říše se rozeznávají různé pekelné vrstvy, patalah. Těchto vrstev je v první podsvětí říši třináct, v druhé jedenáct, v třetí devět, ve čtvrté sedm, v páté pět, v šesté tři a v nejdolejší říši naprosté temnoty je jediná pekelná vrstva. V každé vrstvě je uprostřed ústřední díra, zvaná Indraka-bilam; od ní se rozbíhají řady děr (šréni-baddha-biláni) jednak ve směru hlavních světových stran, jednak uprostřed mezi nimi, celkem osm řad. V řadách hlavních směrů je vždy o jednu díru víc než v řadách vedlejších směrů. V první vrstvě je jich v řadách hlavních směrů po čtyřiceti devíti, ve směrech vedlejších po čtyřiceti osmi. Směrem dolů ubývá těchto děr vždy o jednu v každé řadě tak, že v nejspodnější podsvětí říši, kde je jediná pekelná vrstva, je v každém hlavním směru jen po jedné díře, ve vedlejších směrech není děr vůbec, celkem tedy jen

pět děr. Spočtou-li se všechny tyto pekelné díry, tedy je v podsvětí celkem čtyřicet devět ústředních pekelných děr (Indraka-biláni) a 9604 děr v řadách (áréni-baddha-biláni). Mimo to v prvních šesti podsvětních říších je 8 390 347 různých děr, prakirpaka-biláni, mimo ony paprskové řady. Je tedy podle džinistů celkem 8 400 000 pekelných sídel, které jsou rozdělena na podsvětní říše takto: v nejhořejší říši tři miliony, v druhé dva a půl milionu, v třetí jeden a půl milionu, v čtvrté jeden milion, v páté tři sta tisíc, v šesté 99 995 v sedmé pět. Pekla hořejších čtyř říší a hořejších dvě stě tisíc v páté říši jsou pekla horká, zbývající dolejší pekla jsou pekla studená.

Střední svět, madhja-lókah

Nade všemi podsvětními říšemi, stejně daleko od sídel síddhů jako od sídel nigódů, je naše země, nazývaná střední svět, madhja-lókah, nebo svět živobitným tirjag-lókah. Je to ohromný kruhovitý válec 100 040 jódžan vysoký, rozdělený v soustředné kruhy pevnin (dvípah), oddělené od sebe soustřednými kruhy oceánů (samudrah). Je tedy střední pevnina celý kruh, kdežto vnější pevniny a oceány jsou prstence obklopující střední kruh. Všechny pevniny je nesčíslný počet a právě tolik je oceánů.⁵⁰³⁾

Prostřední kruhová pevnina je Džambú-dvípah, nazvaná tak podle stromu džambú⁵⁰⁴⁾, který na ní roste. Kolem dokola je obklopena slaným mořem, zvaným Lavana-samudrah. Za tímto slaným mořem se prostírá první prstencovitá země Dhátakí-dvípah,⁵⁰⁵⁾ obklíčená na vnější straně oceánem černé vody, Kálódadhi-samudrah, za nímž se rozkládá Puškara-vara-dvípah.⁵⁰⁶⁾ Ten je rozdělen soustředným pohořím⁵⁰⁷⁾ na dvě prstencovité části, z nichž jenom část bližší ke středu je obydlena lidmi. Obývají tedy lidé jenom dvě a půl pevniny. Proto se nazývá lidský svět také adhídvípah, "svět půldruha pevnin".

Za Puškara-vara-dvípahem je oceán zvaný Puškara-vara-samudrah, za ním Váruní-vara-dvípah⁵⁰⁸⁾ se stejnojmenným oceánem. Za ním je Kšira-vara-dvípah, pevnina mléka, na vnější straně obklopena stejnojmenným oceánem. Potom přijde Ghrta-vara-dvípah, pevnina přepouštěného másla a stejnojmenný oceán a Ikšuvára-dvípah, pevnina šťávy z cukrové třtiny a stejnojmenný oceán. Následuje Mandísvára-dvípah obklopený stejnojmenným oceánem.⁵⁰⁹⁾ Devátá pevnina se nazývá Aruna-vara-dvípah,⁵¹⁰⁾ za kterou je opět stejnojmenný oceán. Další pevniny džinistické kosmologické spisy neuvádějí jmény, až zase poslední: ta se nazývá Svajambhú-ramana-dvípah.⁵¹¹⁾ Oceán zvaný Svajambhú-ramana-samudrah, který se rozkládá na její vnější straně, tvoří konec středního světa.

Rozloha těchto rozličných pevnin není v džinistických kosmologických spisech jasně určena, protože slovo, jehož tam užívají (viškambhah) může znamenat stejně šíři jako průměr. Podle nich Džambú-dvípah měří v průměru jedno sto ti-

sic jódžan, každý další oceán nebo pevnina vždy jednou tolik, než předcházející; nevíme však, myslí-li se tím dvojnásobná šíře nebo dvojnásobný průměr. Rozdíl se zvětšuje, čím dále pokračujeme k pevninám a vnějším oceánům. Pokládám však za správnější vykládat slovo viškambhaḥ jako průměr. S tímto názorem se shoduje také velmi mnoho džinistů, až jsou také - zejména sádhuvé - kteří mají opačný názor. Vše nemá celkem velký význam ani pro džinistickou nauku, protože jde hlavně jen o dvě a půl pevniny (adhí-dvípah) obydlené lidmi.

Ostatní části středního světa je sice obydlena také živými tvory, ale ne lidmi, nýbrž tirjañči, tj. bytostmi, které nejsou člověk. Vodní živočišní obývájí jen první dva oceány.

Proto džinistická kosmologie z celého středního světa největší pozornost věnuje oněm dvěma a půl pevninám obydleným lidskými tvory, a z nich se zase nejpodrobněji zabývá prostřední pevninou, Džambú-dvípem. Uspořádání těchto dvou a půl pevnin je nezbytné podrobně znát, chceme-li porozumět bájím, jimiž byly opředeny postavy tirthamkarů, a rozličným podrobnostem džinistické nauky. Báje se nám zdají být absurdní, když neznáme tento džinistický zeměpis.

Základem celého džinistického zeměpisu je popis a rozdělení Džambú-dvípu. Džambú-dvípah tvoří kruhový ostrov o průměru jednoho sta tisíc pramána-jódžan, tj. asi 750 milionů km, obklopený kolem dokola slaným oceánem. Uprostřed tohoto kruhu se vypíná hora Méruh. Napříč touto pevninou se táhne od západu k východu šest velkých pohoří, jejichž jména, počínaje od jihu, jsou: Himaván, Mahá-himaván, Nišidhaḥ (nebo Nišadhah), Nílah, Rukmí a Šikharí. Jimi se dělí Džambudvípah na sedm oblastí, kšétráni. Nejjižnější je Bharata-kšétram, od něho na sever leží postupně Haimavata-kšétram, Hari-kšétram, Vidéna-kšétram, Ramjaka-kšétram, Hairanjavata-kšétram a Airávata-kšétram.

Pohoří líčí džinistické spisy jako zlatobarvé a stříbrobarvé, vykládané na úbočích rozličnými drabokamy.⁵¹²⁾ Uprostřed každého z těchto pohoří je jezero, z něhož pramení dvě řeky, z nichž jedna teče na východ a druhá na západ. Jména jezer od jihu k severu jsou: Padma-hraḍah, Mahá-padma-hraḍah, Tigiñča-hraḍah, Kšári-hraḍah, Mahá-pundaríka-hraḍah a Pundaríka-hraḍah.⁵¹³⁾

V Bharata-kšétrě teče řeka Gaḡá na východ a řeka Sindhuh na západ, a podobně v Haimavata-kšétrě řeky Róhit a Róhitásjá, v Hari-kšétrě Harit a Harikántá, ve Vidénu Sítá a Sítódá, v Ramjaka-kšétrě Narí a Narakántá, v Hairanjavata-kšétrě řeky Suvarna-kúlá a Rúpja-kúlá, v Airavaté řeky Raktá a Raktódá. Všechny tyto řeky vytékají z uvedených jezer, a to každý pár řek z jednoho jezera v tom postupu, jak byly za sebou uvedeny.

Nejjižnější oblast Džambú-dvípu, totiž Bharata-kšétram, je rozděleno podružným pohořím, jménem Vidžajárdhaḥ na dvě pásma, jižní a severní. Severní

pásma je obydleno barbary, Mléčchy, a proto se nazývá Mléčcha-khandah. Jižní pásmo je zase rozděleno řekami Sindhem a Gaṅgou na tři části, z nichž prostřední je obydlena Āriji a nazývá se Ārja-khandah, kdežto obě krajní části jsou obydleny podobně jako severní pásmo Mléčchy.

Protože Džambú-dvípah je uspořádán souměrně k západο-východní ose, shoduje se rozdělení nejsevernější části, totiž Airāvata-kšétra úplně s rozdělením a uspořádáním Bharata-kšétra.

Z ostatních oblastí je nejdůležitější oblast prostřední, zvaná Vidéhah nebo Mahāvīdéhah. Střed této oblasti je hora Méru, od níž se rozbíhají na jihovýchod, severovýchod, severozápad a jihozápad pohoří ze slonoviny (gadža-danta-giriḥ), které rozdělují celou oblast na čtyři části, totiž východní a západní Vidéh, Dévakuruḥ na jih a Uttarakuruḥ na sever. (Názorně to ukazuje mapka Džambú-dvīpu.) Krajina Uttakuruḥ je důležitá tím, že tam roste vybájený strom Džambú (Džambú-vrkšah).⁵¹⁴) Podle něho se nazývá celá pevnina. Džinistické kosmologické spisy a mezi nimi na prvním místě "Džambú-dvīpa-pradžñāptiḥ" se podrobně obírají popisem Mahāvīdēhu, neboť to je země, kde mohou lidé v každé světové periodě dosáhnout konečné spásy.⁵¹⁵)

Odtud se právě dostalo této oblasti přídomek mahá, "velká". Západní a východní Vidéhah má po šestnácti krajinách zvaných vidžjah.

Rozdělení zbývajících jeden a půl pevnin obydlených lidmi je úplně obdobné rozdělení Džambú-dvīpu. Jediný rozdíl je ten, že s ohledem na prstencovitý tvar těchto pevnin je každá rozdělena na dvě polovice, východní a západní tak, že všechny oblasti jsou v každé z těchto pevnin dvojmo.⁵¹⁶) Vcelku je tedy na světě pět Bharata-kšéter, pět Haimavata-kšéter, pět Hari-kšéter, pět Vidéhā, pět Ramjaka-kšéter, pět Hairanjavata-kšéter a pět Airāvata-kšéter.

Bharata-kšétra, Airāvata-kšétra, Západní a Východní Vidéhah jsou tzv. karma-bhūmiḥ, tj. země, kde si obyvatelé musí dobývat živobytí prací svých rukou. To jsou také jediná místa zbožnosti, odkud lze dosáhnout konečné spásy. Ostatní kšétra jsou tzv. bhōga-bhūmiḥ. Jejich obyvatelé nepracují, nýbrž vše potřebné dostávají ze stromů zvaných kalpavrkšāḥ (nebo kalpadrumāḥ), které vyplňují každé přání ihned, jak bylo proneseno. Proto se každá země, kde rostou stromy, splňující lidská přání, nazývá bhōga-bhūmiḥ, země požívání, nebo phala-bhūmiḥ, země ovoce. Je jasné, že si člověk v těchto zemích nemůže získat zásluhy a proto v nich ani nemůže dosáhnout nirvána. Kalpavrkše a bhōgabhūmi jsou oblíbeným předmětem rozličných úvah, jak ve spisech náboženských, tak zejména v zábavné literatuře, hlavně v pobádkách.

Přehlédneme-li všechny tyto zeměpisné báje džinistů, vidíme v nich opět ono bezduché schematizování podle jejich podle jejich logických pravidel, kte-

rými byly původní, snad praindické představy o podobě světa, provedeny s úzkostlivou důsledností až do nejmenších podrobností, jen aby někde nezůstalo nic nevysvětleno. Při tom je zajímavé, že i nynější džinisté těmto bájím věří a pokládají je za nezbytnou součást svého náboženství. Na druhé straně se však nelze divit této jejich setrvačnosti ve víře v jejich mytickou kosmologii, protože právě na ní je založena jejich teologie a vírou, že se v pravidelných dobách na světě objevují dokonalí mužové, kteří vždy obnoví náboženství, totiž tirthamkarové. Tato jejich víra však jde tak daleko, že se džinističtí vzdělanci snaží srovnat tyto mytické kosmologické zásady s moderní vědou. Z této snahy vznikla celá řada spisů, před nimiž je nutno se mít na pozoru, neboť překrucují džinistickou tradici, aby ji učinili pravděpodobnou a aby se shodovala se skutečnými vědeckými výzkumy. Tak např. tvrdí, že Árya-khandah je celá zeměkoule, řeky Mahá-sindhuh a Mahá-gaňgá že jsou vlastně moře, ostatní části Džambú-dvīpa a ostatní pevniny, že jsou vlastně mimozemské světy, při čemž neberou ani ohled na svou vlastní mytickou astronomii, která docela jinak určuje místa planetám a hvězdám.⁵¹⁷⁾ K tomu velice svádí také ona ochromnost, s jakou je podle džinistické víry svět vybudován. Ale právě v této ochromnosti spočívá nemožnost uvést džinistické báje o uspořádání světa ve shodu s vědeckým poznáním, a současně tato ochromnost pojetí celé světové stavby dokazuje, že nejde v tomto případě o báji skutečnou, která povstala z lidu a jeho duševních schopností a z jeho snahy vyložit si svůj poměr k svému okolí přirozeně a nenásilně, nýbrž že to je stavba umělá, výtvar logického formalismu, který měl vybudovat celou náboženskou nauku tak, aby proti ní nebylo námitek ze stanoviska formální logiky. A to bylo nejdůležitější ve sporech s protivníky, neboť indická debata dodnes, jde-li o náboženské nebo filosofické tema, vede se scholastickými prostředky, tj. sylogismem a podle potřeby i sofismatem.

Říše nebeská: úrdhva-lókah

Nad vzduchovou vrstvou středního světa se rozkládají v mezích obyvatelného prostoru (trasa-nádí) rozličné nebeské říše, rozdělené ve dvě velké skupiny, totiž nižší, zvaná Kalpah a vyšší, zvaná Kalpátítalókah. V nich se rozkládají nebeská sídla, obydlená čím výše tím dokonalejšími bytostmi.

Kalpah je nebe v pravém slova smyslu, ono nebe, jehož obyvatelé jsou bytosti značně dokonalé, přece však ještě na dosah styku s lidmi. Tento Kalpah se dělí na osm sfér po dvou nebeských říších, tedy celkem na šestnáct nadzemských rájů. Tyto nebeské říše nebo ráje mají jména podle božstev, jež je obývají. Jsou to:

1. Saudharma-lókah,
2. Aisana-lókah,
3. Sánantkumára-lókah,
4. Mahéndra-lókah,
5. Brahma-lókah,
6. Brahmóttara-lókah,

7. Lántava-lókah,
8. Kápištha-lókah,
9. Šukra-lókah,
10. Mahá-šukra-lókah.
11. Šatára-lókah,

12. Sahasrára-lókah,
13. Anata-lókah,
14. Pránata-lókah,
15. Arana-lókah a
16. Ačjuta-lókah.

V každém nebi je uprostřed nebeský palác, vimánah⁵¹⁸⁾, od něhož v řádách, které se rozbíhají všemi směry, jsou pavilony rozličných skupin bohů. Nebeské říše jsou podobně jako podzemní říše rozděleny do vrstev, pataláh, kterých je v osmi sférách kalpu dvaapadesát. Nejvíce vrstev má první, nejvyšší sféra, totiž třicet jednu. Druhá sféra má sedm vrstev, třetí má čtyři vrstvy, čtvrtá dvě vrstvy, pátá a šestá po jedné vrstvě, sedmá a osmá po šesti vrstvách. V těchto rozličných vrstvách jsou sídla různých božstev, po kterých mají sídla svá jména.⁵¹⁹⁾ Obecné označení pro tato božská sídla je také vimánah. Nejnížší z těchto nebes je Saudharma-lókah, jehož hlavní vimánah je vzdálen od nejvyššího vrcholku hory Méru jenom o šířku vlasu.⁵²⁰⁾

Nad nejvyšší vrstvou osmé nebeské sféry se zdvíhá ohromná nadnebeská říše, nezměřitelná lidskými mírami a čísly. Tato nadnebeská říše se nazývá Kalpátíta-lókah (nebo vinánah). Ovšem ani tento Kalpátíta-lókah není jednotný, nýbrž stejně jako ostatní části světa je rozdělen jednak na nadnebeské říše, jednak na vrstvy. Nadnebeských říší je celkem dvacet tři. Především devět říší Graivéjaků (Graivéjaka-lókah); nad nimi je devět říší Anudišů a nad nimi je pak pět říší Anuttarů (Anuttara-lókah). Říše Graivéjaků nemají zvláštních jmen, a stejně říše Anudišů, kdežto říše Anuttarů se liší jmény, které jim byly dány podle jmen jejich obyvatel. Jsou to:

- Vidžaja-lókah,
- Vidžajanta-lókah,
- Džajanta-lókah,
- Aparádžita-lókah a
- Sarvártha-siddhi-lókah.

Celý Kalpátíta-lókah je rozdělen na jedenáct vrstev (pataláh), z nichž připadá na devět říší Graivéjaků devět, na Anudiše a Anuttary po jedné.⁵²¹⁾

Nad nejvyšší nadnebeskou říší, totiž nad Šarvártha-siddhi-lókem uprostřed išat-prágbhára-lóku⁵²²⁾ je říše blažených, Siddha-šílá. Tato říše blažených se podobá skvělé bání čtyři miliony pět se tisíc jódžan v průměru a osm jódžan vysoké. Tato bání proniká všemi třemi vzduchovými vrstvami až na samý pokraj álóku. Tam v nejvyšším místě Siddha-šily na samém konci vzduchové vrstvy (tanuváta-valajah) sídlí duše, kterým se podařilo vyprostit se nadobro z pout hmoty. Nad nimi je pak již jen absolutně prázdný prostor, alokákášah, do něhož nemůže vniknout ani nejmenší částička hmoty ani životného prvku.

II.

BYTOSTI OBÝVAJÍCÍ SVĚT

Roztřídění bytostí obývajících svět

Vyložil jsem v metafyzické části, že si džinisté roztřídí tělesné jednotky, které v sobě obsahují životný prvek (džívah), několikerým způsobem a podle rozličných měřítek. Nejobyčejnější je třídění podle pohybu na pohyblivé, trasáh, a nehybné, sthávaráh.⁵²³⁾ Další je podle smyslu na jednosmyslové až pětismyslové.⁵²⁴⁾ Pro další úvahy je také důležité roztřídění bytostí nadaných životným prvkem, na bytosti povstávající náhle samy od sebe bez pohlavního narození, supapádikáh, na bytosti lidské, manušjáh, a bytosti nižší, než uvedené dva druhy bytostí, tirjaňčah.

Tyto různé druhy bytostí naplňují svět, jsou jeho důležitými složkami, ale tak, že každý druh má své místo. Tak se jemní, (súkšmáh) jednosmysloví tirjaňčové vyskytují všude v celém světě na každém místě. Hrubí (sthúláh) jednosmysloví tirjaňčové jsou také rozptýleni po celém světě, ale nejsou všude jako jemní. Pohybliví tvorové jsou omezeni jen na onen úzký válec světa (trasa-nadí), jednu radždžu v průměru a čtrnáct radždžu do výšky. Nejomezenější jsou lidské bytosti, kterým je v celém světě vykázáno jen dva a půl pevnin středního světa.

Aupapádikové se dělí na bohy, déváh⁵²⁵⁾ a pekelníky, narakáh. Bohové obývají některé části dvou nejhořejších podsvětních říší, střední svět a Úrdhvalók až po Sarvártha-siddhi-lók. Ovšem, samo sebou se rozumí, jen ony části těchto světových končin, které leží v trasa-nadí.

Tyto rozličné bytosti však nebydlí libovolně, kde se jim zachce - to by se přičilo džinistickému logicismu - nýbrž jsou v každém druhu zase přesně roztříděny a každá skupina má své pevně stanovená místa. Tak celé osídlení světa podle džinistické představy skýtá obraz naprostého a dokonalého pořádku, který nic nedovede porušit a ve kterém nikdo nedovede udělat změnu.

V tomto roztřídění nejsou uvedeny jednak spasené duše (siddháh), které jsou povýšeny nad veškeré kolotání světa ve svých sídlech vysoko nad bytostmi, které podléhají zákonům karman. Dále nigódové, ona zásobárna životných prvků, z nichž se doplňuje duševno světa, a kteří jsou uvrženi na nejhlubší místo ve

světě. Všechny bytosti na světě mimo těchto dvou skupin jsou podrobeny zákonům přerozování, podmíněnému karmany, čili koloběhu života, samsáru. Siddhové mu nepodléhají, protože již svým přičiněním unikli, kdežto nigódové se do něho ještě nedostali. Jejich utzpení je způsobeno tím, že několik duší je spojeno v téměř těle, právě k tomu, aby v nich vznikla touha dostat se do koloběhu životů, z něhož se duše, které v něm kolotají, se snaží dostat pryč. Tím je zarušena rovnováha ve světě, je zajištěno, že nikdy nevymizí ze světa životný prvek - duše.

Největší pozornost ve světě změn obracejí džinisté k dévám, neboť dévové tvoří pro spravedlivé onen přechodný člunek, jenž je má přivést do říše blažených. Proto jsou dévové v džinistických náboženských spisech nejobšírněji popisováni; proto také ve shodě s džinistickými spisy o nich pojednám nejdříve ze všech obyvatelů světa.

Bohové, déváh

Džinisté rozeznávají čtyři řády bohů podle sídel, ve kterých bydlí.⁵²⁶⁾ Mezi nimi nejnižší bohové jsou tzv. Bhavana-vásinah (nom. sg. Bhavana-vásí), kteří sídlí v podobných sídlech (bhavanam) jako lidé, tedy v domech, palácích, městech a p. Další druh jsou bohové zvaní Vjantaráh, rozptýlení po středním světě a v některých vyšších podsvětích vrstvách, bez pevných sídel, odkud je odvozeno i jejich jméno.⁵²⁷⁾ Džjótiškáh jsou bohové, kteří sídlí v nebeských tělesech. Nejdokonalejší božství tvorové jsou Vaimániká déváh, bohové, kteří sídlí v nebeských vimánech, tedy nebeští bohové.⁵²⁸⁾ Tyto božské řády se liší od sebe kromě sídliště i karmanovou barvou (léšjá).

Karmanové zabarvení je u Bhavanavásinů černé (kršná), u Vjantarů temně modré, (nílá) u Džjótišků šedé, (kapótá) u Vaimániků od žluté (pítá) až do bílé (švétá).⁵²⁹⁾

Každý božský řád, mimo bohy sídlící v Kalpátíta-vimánu, se dělí na třídy a každá třída má deset stupňů čili božských hodností. Počet tříd je různý a každého božského řádu a shoduje se s jeho zvláštním rázem. Stupně jsou však v každé třídě stejné a je jich deset. Nejvyšší stupeň je Indrah, nejvyšší mocný pán a velitel, král té které třídy bohů. S tímto Indrovým rázem souvisí, že v každé třídě bohů nejvyšších dvou řádů je jen jediný Indrah, a následkem toho v každém z dvou nejvyšších božských řádů tolik Indrů, kolik tříd ten který řád má. Bhavanavásinové a Vjantarové mají po dvou Indrech v každé třídě. Druhý stupeň tvoří Sámánikáh, mocní bohové, kteří však nemají ve svých rukou nejvyšší rozhodování. Džinisté přirovnávají jejich moc k moci otce nebo učitele. Třetí stupeň tvoří bohové zvaní Trájatrimśáh, nazvaní tak proto, poněvadž je jich třiatřicet, (trajastrimśati). Jsou to ministři a kněží (puróhitáh)

bohů. Na čtvrtém stupni je nebeské dvořanstvo, Párisadah (nom. sg. Párisat). Na pátém tělesné strážce bohů, Átmarakšáh. Velmi důležitý je šestý stupeň bohů, který tvoří tzv. strážcové světa, Lóka-páláh, kosmická policie.⁵³⁰) Na sedmém stupni je božské vojsko, Aníkam, na osmém prostý božský lid, rozptýlený po těch kterých sídlech (prakírṇaká déváh). Poslední dva stupně zahrnují služebná božstva. Devátý stupeň tvoří bohové zvaní Ábhijógáh, kteří jsou jízdými zvířaty (vahanam) ostatních bohů. Bohové desátého stupně, Kilbišikáh, bývají přirovnáváni k čanddálám mezi lidmi. Jsou to jacísi božští nádeníci, kteří se starají hlavně o čistotu v božských sídlech.⁵³¹)

Od tohoto rozdělení bohů na rozličné stupně jsou však také odchylky, a to v řádu Vjantarů a Džjótisků, kde není ani Trája-trimšů ani Lóka-pálů.⁵³²)

Bohové přicházejí na svět tím, že náhle sami od sebe vzniknou, jakmile se měnitelná hmota (vaikrijakam) seskupila tak, aby tvořila měnitelné tělo, vaikrijaka-šaríram.⁵³³) To se nazývá upapádah, samovzniknutí.⁵³⁴) Přes to se však bohové prvních tří řádů a nebeští bohové, kteří sídlí v prvních dvou nebeských říších oddávají pohlavním rozkošem jako lidé. Ve vyšších nebeských říších je pohlavní styk tak zjemněn, že v třetí a čtvrté nebeské říši bohové docházejí pocitu pohlavní rozkoše pouhým dotekem, v páté až osmé pouhým pohledem, v deváté až dvanácté pouhým zvukem, v desáté až dvanácté pouhým pomyšlením. V Kalpátitavimánu bohové nemají vůbec pohlavních žádostí, a proto jsou jen mužského rodu.⁵³⁵)

Bohové žijí svůj věk, jak jim byl vyměřen, až do posledního okamžiku a nemůže jim být nijak zkráceno. Nemohou ani sami učinit konec svému životu, ani je nemůže nikdo zabít, dokud nedošel jejich věk. Proto se někdy (u jinověrců) mluví o nezranitelnosti nebo věčnosti bohů, což je snadno vysvětlit, uvážíme-li ohromně velký věk bohů.⁵³⁶)

Jak bylo řečeno, počet tříd v každém božském řádu je různý. Bhavana-vášinové se dělí na deset tříd, s dvaceti vládci, Indry. Jsou to většinou božstva různých přírodních jevů, která si džinisté představují jako mladistvé prince (kumaráh). Proto také všem jejich třídám přidávají titul kumaráh. Jsou to:

1. Asura-kumaráh,	6. Váta-kumaráh,
2. Nágá-kumaráh,	7. Stanita-kumaráh,
3. Vidjut-kumaráh,	8. Udadhi-kumaráh,
4. Suparna-kumaráh,	9. Dvípa-kumaráh a
5. Agni-kumaráh,	10. Dík-kumaráh. ⁵³⁷)

Všichni jsou bohové podsvětí, bydlí ve dvou hořejších vrstvách nejvyšší podsvětí říše Ratna-prabhy. Asurové sídlí v druhé, bahnitě vrstvě Paḥka-bhágu, kdežto všichni ostatní sídlí v nejvyšší vrstvě, Khara-bhágu. Jejich věk se

udává tak, že nejkratší doba, po kterou Bhavanavásinové žijí, je 10 000 let, 538) nejdelší věk je pak u rozličných tříd různý. Tak u Asurů činí jeden ságar, u Nágů paljópama, u Šuparnů dva a půl paljópam, u Dvípakumárů dvě paljópama, u ostatních jeden a půl paljópama. 539)

1. Kinnaráh,	5. Jakšáh,
2. Kimpurušáh,	6. Rakšasáh,
3. Mahóragáh,	7. Bhútáh a
4. Gandharváh,	8. Pišáčáh. 540)

Jsou to vesměs bytosti více nebo méně démonského rázu, mnohé z nich jsou vlastně stará božstva indických praobyvatelů, např. jakšové, bhútové a pod., nebo i árijských Indů. Hlavním sídlištěm sedmi tříd tohoto řádu je první podsvětí, ale není jediným sídlištěm. Bohové tohoto řádu se vyskytují totiž také v středním světě, na všech pevninách a ve všech oceánech, ať v končinách obydlených lidmi nebo v oblastech vně pohoří Manušóttara. Jedině rakšasům je vykázána za obydlení druhá vrstva první podsvětí říše, bahnitá vrstva Paňka-bhágah. Nejkratší věk Vjantarů je deset tisíc let, nejdelší něco málo přes jedno paljópama. 541)

Džjótiškové se dělí na pět tříd podle nebeských těles, v nichž obývají:

1. slunce, Súrjáh,
2. měsíce, Čandramasah,
3. oběžnice, Graháh,
4. zvířetníková souhvězdí, Nakšatráni,
5. různé hvězdy, Prakírňaka tárah.

Džjótiškové sídlí na stejnojmenných nebeských tělesech a to jen ve středním světě, neboť v ostatních světových oddílech nejsou nebeská tělesa. Podle džiniistické víry nejniže nad zemí jsou hvězdy, ve výši sedmi set devadeásti jódžan. Deset jódžan nad nimi jsou slunce. Osmdesát jódžan nad slunci jsou měsíce, a čtyři jódžana nad nimi jsou zvířetníková souhvězdí. Teprve nad nimi jsou oběžnice, nejniže Merkur, Budhah, čtyři jódžana nad zvířetníkem. Tři jódžana nad ním je Šukrah, Venuše, ještě tři jódžana výše je Vřhaspatih, Jupiter. O další tři jódžana výše je Mahgalah nebo Ahgárah, Mars. Nejvýše je oběžnice Šanaiščarah, Šaturn, devět set jódžan nad zemí. 542)

Tato nebeská tělesa se otáčejí v oblastech střední země obydlené lidmi kolem hory Méru, a to tak, že žádná z nich není hoře Méru blíže než 1121 jódžan. V ostatních částech středního světa se nebeská tělesa nepohybují, nýbrž pevně stojí na témže místě. 543)

Největší věk Džjótišků činí něco málo přes jedno paljópama, nejkratší jednu osminu paljópama. 544)

Bohy v nejpravějším slova smyslu jsou vlastně teprve (Vaimánikové.) Ti se dělí především na bohy nižších nebeských říší (Kalpah) a na bohy vyšších, nad-nebeských říší (Kalpátítáh). 545) Bohové obývající Kalpah se nazývají úhrnným názvem Kalpópapannáh, dělí se na dvanáct tříd po deseti stupních a jsou rozděleni v šestnácti nebeských říších. Jejich jména uvádějí džinistické kano-nické spisy obyčejně jmény příslušných Indrů. V prvním, druhém, třetím a čtvrtém nebi je po jednom Indrovi, z nichž každý má stejné jméno jako to které ne-be, tedy Saudharméndrah, Ísánéndrah, Sánat/kumár/éndrah, Máhéndrah. V pátém a šestém nebi je jeden Indra dohromady, totiž Brahméndrah. V sedmém a osmém je také jen jeden, Lántavéndrah. V devátém a desátém je Šukréndrah, v jedenáctém a dvanáctém Sataréndrah. V nejvyšších nebeských říších Kalpu je zase vždy po jednom Indrovi, totiž Anaténdrah, Pránaténdrah, Áranéndrah a Ačjuténdrah. 546)

Nejdelší věk bohů v nejnižších dvou nebeských říších je něco málo přes dvě ságarópama, v dalších dvou (3. a 4.) něco málo přes sedm ságarópam, v sedmém a osmém čtrnáct, v devátém a desátém šestnáct, v jedenáctém a dvanáctém osmnáct, v třináctém a čtrnáctém dvacet, v patnáctém a šestnáctém dvaadvacet ságarópam. Nejnižší věk v prvních dvou nebeských říších je něco málo přes jed-no paljópam, v následujících dvojicích nebeských říší činí nejnižší věk bohů tolik co činí v předchozí věk nejvyšší. 547)

Bohové Kalpátíta-lóka nemají ani tříd ani stupňů a každý z nich se nazý-vá Ahaméndrah. 548) To jsou nejdokonalejší bytosti v samsáru. Přes to, že dži-nistické spisy tvrdí, že obyvatelé nebeských říší jsou si všichni rovni, že všichni jsou Ahaméndrové, třídí je nedůsledně na několik skupin, mezi nimiž jsou přece nějaké rozdíly. Především je dělí na Graivéjaky, Anudiše a Anutta-ry, jež zase rozlišují na Vidžaje, Vidžajanty, Džajanty, Aparádžity a Sarvart-ha-siddhy. 549) Graivéjaků je devatero a jejich věk stoupá od třiaadvacet sága-rópam po jednom ságarópamu až do třiceti jednoho, věk Anudišů pak činí třicet dvě a Anuttarů třicet tři ságarópama. Tento rozdíl ve věku je jediný rozdíl v těchto skupinách bohů, který můžeme zjistit v džinistických posvátných pís-mech.

Pro džinistickou nauku je zajímavé si všimnout, v čem džinisté vidí vý-voj a pokrok, a jak se tyto jejich názory projevují v jejich bájích o bozích. Vývoj a pokrok podle džinistické metafysiky záleží v rozvoji životného prvku duševního a potlačování prvku hmotného. Projevem rozvoje duchovna je podle dži-nistů dlouhý věk (sthitih), sláva (prabhávah), štěstí (sukham), lesk (djutih), čistota karmanových zabarvení (lésjáh), rozšíření smyslových schopností (in-drijavadhih) a zvětšení sféry poznání (višajatah). Všechny tyto vlastnosti se

podle džinistických posvátných písem u bohů stupňují, a to obrovskou měrou od stupně k stupni.⁵⁵⁰⁾ Jaksi na doklad toho uvádějí ona ohromná čísla, jimiž počítají věk bohů.

Naopak s vývojem duševna se má zmenšovat hmota, vázaná na duši. To projevila džinistická báje údaji o velikosti bohů. Kdežto podsvětní bohové jsou obři, nebeští bohové mají dosti malé rozměry, v nejvyšších končinách mnohokrát menší než člověk.

Tak v první nebeské sféře jsou bohové vysocí sedm loktů,⁵⁵¹⁾ v druhé šest loktů, v třetí a čtvrté pět loktů, v páté a šesté čtyři lokte, v sedmé tři a půl lokte, v osmé tři lokte. Graivéjakové jsou postupně vždy po třech odděleních velcí dva a půl lokte, dva lokte, jeden a půl lokte. Anudišové jeden a půl lokte, Anuttarové jeden loket. Tedy i zde v báji je metafysická hypotéza provedena do všech důsledků, jak jsme to již opětovně v džinismu viděli.

Bytosti pekelné, náarakáh

Pekelná sídla v podsvětních říších jsou obydlena bytostmi, zvanými náarakáh. Tyto bytosti jsou jen logickým výsledkem karmanové teorie, nutným článkem v řetěze přerodů: jsou to bytosti, v nichž hmota nad duševnem převládá ještě více než u člověka. Tím podivnější je, že v mnohém ohledu jsou pekelné bytosti v džinismu líčeny dosti obdobně jako nebeské bytosti, bohové. Jistě v tom ohledu mnoho působily cizí vlivy, ale přece ne výhradně, a mnohé rysy pekelných bytostí jsou jen logicky domyšlené základní zásady, jak budeme dále vidět. Rozhodně nejsou džinistické pekelné bytosti podsvětní bohové v tom smyslu, jako např. řečtí podsvětní bohové, ale také ne bytosti, podobné čertům křesťanského náboženství, ani duším odsouzeným k pekelným trestům. V tom se liší džinismus velmi od buddhismu i hinduismu, kde, jak se zdá, musíme předpokládat víru v dvojitý druh pekelných bytostí podobně jako v křesťanství.

Náarakové jsou podle džinistické víry bytosti, které v důsledku zlých karman v předchozích životech byly tak vázány na hmotu, že povstaly k novému životu v některém pekle sedmi podsvětních říší. Tak podrobné popisy pekelných bytostí, jako jsou popisy bohů, nemáme nikde v džinistických posvátných písmech. Přesto si z různých zpráv můžeme učinit dosti jasný obraz o džinistických představách o těchto bytostech.⁵⁵²⁾

Náarakové povstávají náhle sami od sebe v některém pekle, obdobným způsobem jako bohové, a jsou tedy supapádikáh jako bohové.⁵⁵³⁾ Také tělo mají podobné jako bohové, totiž měnitelné tělo, vaikrijaśarīram.⁵⁵⁴⁾ Hmota v níž povstávají (jónih) pekelné bytosti má tytéž vlastnosti jako u bohů, je totiž

bez vědomí (ačittah), uzavřená (samvrtah), v některých případech horká (uśnah), jindy studená (aitah).⁵⁵⁵ Jinak se liší obojí tyto bytosti od sebe navzájem velmi značně.

Především pekelné bytosti jsou bytosti obourodé, napuṣṣakāh, k čemu božstva mají vždy určité pohlaví.⁵⁵⁶ Náarakové mají také jenom nejnižší karmanová zbarvení, totiž jenom černé (kṛṣṇā), temně modré (nīlā) a šedé (kapótā).⁵⁵⁷ Zbarvení se liší podle podsvětlních říší. Tak v šesté a sedmé podsvětlní říši je možné jen černé zbarvení, v páté černé a modré, v třetí modré a šedé. Výhradně šedé zbarvení je možné jen v nejvyšších podsvětlních říších, totiž v první a druhé. Karmanové zbarvení je dvojího druhu, jak bylo v metafyzické části podrobně vyloženo. Je to jednak barva těla, jednak duševní ráz bytosti. První tzv. dravja-léśjā trvá po celý rok té které bytosti nezměnná, kdežto druhá, zvaná bhāva-léśjā se mění podle karmanového stavu bytosti. U pekelných bytostí žádný odstín duševního zbarvení netrvá déle než jeden muhūrt, tj. ne déle než čtyřicet osm minut.⁵⁵⁸ Jejich smyslové vnímání a tělesné úkony (pariśāmah) jsou velmi hrubé, nejnižšího druhu jak si jen lze pomyslet. Zejména se vyznačují hrubým hlasem, drsným dotekem, pronikavým, hrozným pohledem atd. Také jejich smyslové vjemy jsou hrozná, neboť celé jejich okolí i oni sami k sobě navzájem jsou hrozní a hrůzu vzbuzující. Zejména jejich vlastní těla jsou hrozná a pitvorná jednak tím, že nejsou souměrná, jednak že jsou v nich sdruženy nesourodé prvky, např. nepatrná lidská hlava a ohromný chobot, dlouhé ptačí nohy atd. Náarakové mají vesměs obrovské rozměry, Výška pekelníka v nejvyšším pekle činí 7 luků 3 lokte a 7 palců, tj. asi dvanáct metrů. Čím níže jáeme v pekelných světech, tím více tam stoupá výška sídlících bytostí, až v nejnižším pekle činí 500 luků, tj. asi 750 metrů.⁵⁵⁹ Ti džinisté, kteří počítají velikost bohů na světové míry pětsetkrát větší než míry lidské, počítají ovšem i velikost náaraků pětsetkrát větší.

Věk pekelných bytostí počítají džinisté ohromnými čísly. Tak udávají nejvyšší věk pekelných bytostí v nejvyšším pekle na jedno ságarópamam, v druhé podsvětlní říši na tři ságarópamam, ve čtvrté na deset, v páté na sedmáct, v šesté na dvaadvacet, v sedmé na třiatřicet ságarópam.⁵⁶⁰ Nejnižší věk bytostí v první podsvětlní říši je deset tisíc let, v nižších podsvětlních říších nejnižší věk bytostí tam bydlících se rovná nejdélšímu věku bytostí v předchozí vyšší podsvětlní říši.⁵⁶¹ Tedy nejkratší věk bytostí v druhé podsvětlní říši činí jedno ságarópamam, a podobně i v ostatních až v sedmé říši nejkratší věk pekelných bytostí činí dvacet dvě ságarópama.

Pekelné bytosti, které mají stejně jako bozi vaikrija-śaríram, mohou měnit svou tělesnou podobu dle libosti, jsou však při tom omezeni rázem pekelného světa tak, že mohou na sebe přijímat jen hrozná podoba nebo podoba tvorů krutých, odporných, hnusných atd. Mohou tedy např. přijmout podobu dravých zvířat, vlků, supů, krkavců, jedovatých žab atd. Nemohou však přijmout podobu tvorů krásných

a líbezných, např. zpěvavých ptáků nádherně zbarvených a p. Tím se džinistické bájesloví liší značně od jiných náboženských soustav, indických i neindických.

Všechny pekelné bytosti trpí neustále hrozná muka, která se vyznačují prudkostí a silou.⁵⁶²⁾ Tato muka působí pekelné bytosti navzájem jedna druhé.⁵⁶³⁾ Jenom v peklech tří nejvyšších podsvětích řídí se účastní mučení pekelných bytostí asurové, kteří jsou podle džinistického pojetí zlomyslná a ukrutná božstva. Asurové obyvatelům oněch pekel buď sami přímo působí muka, nebo popouzejí ony pekelné bytosti, aby se vzájemně mučily.⁵⁶⁴⁾ Nejohrovnější muka trpí bytosti v pekle sedmé podsvětí říše; tato muka jsou tak ukrutná, že bytosti nynější světové doby nejsou s to, aby je snesly.

V celku jsou pekelné bytosti neubožejší bytosti na světě po nigódech, jsou však schopné zdokonalení, třeba v oněch ohromných časových intervalech, jakými je určen jejich věk a mohou, dojdou-li vtělení v podobě člověka, již v příštím životě dosáhnout konečné spásy.

Lidé a jiné bytosti středního světa

Metafysické teorie o člověku a živých bytostech vůbec byla již zevrubně podána v metafysické části. Na tomto místě chci jen nastínit vybájený pořádek v Madhja-lóku, Madhja-lókah, jak již bylo řečeno, je obydlen rozličnými pohyblivými bytostmi, neboť celý leží v obyvatelné světové oblasti, čili v trasa-nádí. Dvě a půl pevniny středního světa až po pohoří Manušóttarah obývají lidé, ovšem ne jediné a výhradně. S nimi tam žijí hojná zvířata, rozličně vyvinutá, a též některé skupiny bohů. Tyto dvoje bytosti však nejsou omezeny pohořím Manušóttarem; ale ovšem jejich druhy z obou stran pohoří jsou různé.

Nejdokonalejší je tu ovšem podle džinistické teorie člověk, neboť jen člověk může dojít přímo konečné spásy a také jen člověk je nejúměrnější velikostí, věkem atd. Tento názor je jedna z oněch nitek, které spojují džinismus s těmi prvotními útvary náboženství, v nichž zcela jistě převládal egocentrismus, dosud nepotlačený podružnými pochody. Proto náboženské džinistické knihy věnují člověku nejvíce pozornosti ze všech tvorů středního světa.

Člověk je podle džinismu tvor s hmotným tělem (audárika-šaríram),⁵⁶⁵⁾ který se rodí buď z dělohy (garbhah) v plodových blanách (džarájudžah) nebo samostatným nahromaděním hmoty (sammúrčhanam),⁵⁶⁶⁾ které může mít kterékoli ze tří možných pohlaví.⁵⁶⁷⁾ Mimo hmotné tělo má člověk vždy ještě ohňové tělo (taidžasa-šaríram) a karmanové tělo (kármana-šaríram) a může mít věde mnoh ještě jedno ze dvou zbývajících těl.⁵⁶⁸⁾

Lidé vznikající samočinným nahromaděním hmoty jsou omezeni na jediné místo, které však není blíže určeno.⁵⁶⁹⁾ Obojí druh lidí se však stejně dělí na tři skupiny podle místa, kde žijí. Tak se rozeznávají lidé, kteří žijí v zemích splňovaných přání (bhōga-bhūmih), a lidé, kteří žijí na mezipevninských ostrovech (antara-dvīpāh).⁵⁷⁰⁾ Jiné rozdělení všeho lidstva je na dvě plamena, totiž na plémě ušlechtilé, árjāh, a divoké, mléččhāh.

Lidé ušlechtilého plemene, Árjové, se dělí zase na Árje, nadané nadpřirozenou mocí (ṛddhi-prāptāh), a na Árje bez nadpřirozené moci (anṛddhi-prāptāh). Ṛddhi-prāptā árjāh se dělí podle sedmi druhů nadpřirozené moci (ṛddhih) na sedm tříd,⁵⁷¹⁾ jež mají dalších šedesát čtyři oddělení. Anṛddhi-prāptā-árjāh se dělí na pět druhů podle původu své ušlechtilosti:

1. Árjové podle země (Kṣétrárjāh) jsou oni, kdo se narodili v Arjakhandu v Bharatakšétře.
2. Árjové podle rodu (Dātjárjāh) jsou oni, kdo se narodili v některém vznešeném rodu, např. v rodu Ikšvákuově, v rodu slunce (Súrjavamsah) v rodě Džňátiově (Džňátivamsah) atd.
3. Árjové zaměstnáním (Karmanárjāh) jsou ti, kdo se zabývají ušlechtilými zaměstnáními jako králové, válečníci, učenci, rolníci, obchodníci, umělci a řemeslníci.
4. Árjové chováním (Āritrárjāh) jsou, kdo se svým vzorným a ušlechtilým životem povznesou na tuto výši.
5. Árjové vírou (Darśanárjāh) jsou ti, kdo se povznesou na ušlechtilé lidi svým správným světovým názorem (darśanam).⁵⁷²⁾ Divoši (mléččhāh) jsou dvojího druhu: divoši, žijící v zemích práce (karmabhūmidžā mléččhāh) a divoši, kteří žijí na mezipevninských ostrovech (antaradvīpadžā mléččhāh).

Divoši v zemích práce se dělí podle krajin, ve kterých bydlí. V každém Bharatakšétře a v každém Airávatakšétře je pět krajin obydlených divochy. V každém Vidéhu je jich sto šedesát. Protože na dvou a půl pevninách je celkem po pěti stejnojmenných krajinách, je na celém lidmi obydleném světě osm set padesát druhů divochů.

Divoši na mezipevninských ostrovech žijí ve dvacetičtyřech ostrovech v slavném moři (Lávana-samudrah), rozložených ve vzdálenosti pěti set jódžan v kruhu kolem Džambudvípu. Tito divoši, kteří žijí na ostrovech, jsou podivuhodné bytosti s těly pitvorně nebo obludně znetvořenými. Džinistické knihy tu mluví o lidech s kančí, sloní nebo koňskou hlavou, o lidech s jednou nohou, o lidech jednookých, o lidech s dlouhými ušima atd. Všichni tito divoši na ostrovech se

prý živí rostlinnou stravou, hlavně listy a plody stromů a jejich věk je jedno paljópama. 573)

Obyvatelé zemí splňovaných přání se dělí na třicet skupin podle počtu těchto zemí v částech světa, obývaných lidmi. 574)

Lidský věk je podle džinistické víry v rozličných skupinách lidí v rozličných zemích různý. Při tom musíme rozeznávat země, které se mění ve světových periodách, 575) (to jsou Bharata-kšétram a Airávatakšétram) a země neměnné, všechny ostatní. Nejkratší lidský věk je vůbec jeden antarmuhúrta, tj. osmačtyřicet hodin bez jednoho okamžiku. Vůbec nejdelší lidský věk je tři paljópama. 576) V těchto mezích se mění lidský věk v Bharatě a Airávatě během rozličných světových period. V ostatních zemích je vůbec bez ohledu na světové periody stálý. 577)

V nejbližších zemích splňovaných přání (džaghanja-bhóga-bhúmih, tj. v Hairavatě a Hairanjavatě) činí jedno paljópama, v prostředních zemích splňovaných přání (madhja-bhóga-bhúmih, tj. v Harikšétrě a v Ramjace) činí dvě paljópama, v nejvyšších zemích splňovaných přání (utkrěta-bhóga-bhúmih, totiž v Dévakuru a Uttarakuru) činí tři paljópama. Tedy v zemích splňovaných přání je lidský věk vesměs nesčíslně dlouhý (asamkhjéjah). 578)

V onech částech Vidéhu však, jež jsou zemí práce (karma-bhúmih) je lidský věk počítatelný (samkhjéjah), pohybuje se v mezích mezi jedním antarmuhúrtem a deseti miliony púrv. 579)

Rozdíl ve věku lidských bytostí v zemi práce a v zemi splňovaných přání je také v tom, že v zemích práce lidský věk může být přerván dříve, než úplně vypršel, a to rozličnými vnějšími příčinami, jako nehodami, úrazy, vraždou, sebevraždou, nemocemi atd., kdežto v zemích splňovaných přání nemůže být vyměřený věk ničím přerván a musí být vyžit až do posledního okamžiku právě jako věk bohů nebo pekelných bytostí. 580)

Tirjaňčové, tj. bytosti, v nichž je živý prvek, ale jež nejsou ani lidmi, ani bohy ani pekelníky, žijí v celém středním světě, tedy i v částech neobydlených lidmi. Životními poměry se však velice podobají lidem, jsou dokonalejší v zemích splňovaných přání než v zemích práce. To se jeví zejména na jejich věku, který kolísá stejně jako u lidí od jednoho antarmuhúrta, ovšem po rozličné délky podle té které třídy a druhu. Tak z jednosmyslových nejkratší věk mají bytosti s ohňovým tělem, jejich nejdelší věk je pouhé tři dny. Nejdelší věk bytostí s vzdušným tělem je tři tisíce let, bytostí s vodním tělem sedm tisíc let, s rostlinným tělem deset tisíc let, se zemitým tělem dvaadvacet tisíc let. Nejdelší věk dvousmyslových bytostí je dvanáct let, trojsmyslových bytostí je čtyřicet devět dní. Pětismyslové bytosti se mohou dožít věku deseti milionů

půrv (ve Vidéhu) a až tři paljópam (v Dévakuru a Uttakuru; ovšem jen čtyřnožci). U pětismyslových se totiž řídí nejdelší věk i druhem tak, že např. had se nemůže dožít delšího věku než čtyřicet dvou tisíc let, pták sedmdesáti dvou tisíc let, průmyka⁵⁸¹⁾ devět půrváhg atd.⁵⁸²⁾

V zemích neobydlených lidmi jsou zvířata, která se liší od druhů zvířat žijících v zemích obývaných lidmi. Tak se zejména v džinistické literatuře dosti často uvádějí podivuhodní ptáci zvaná samudgah⁵⁸³⁾ s křídly v podobě okrouhlých misek, kteří prý žijí za pohořím Manušóttarem. Vodní bytosti žijí jen v prvních dvou oceánech, totiž v Lávana-samudru a v Kálódadhi-samudru. A také v posledním, Svajambhú-ramana-samudru.

Kromě lidí a tirjaňčů sídlí ve středním světě podle džinistické víry také některá božstva třídy Vjantarů. Tato božstva obývají jednak pevniny neobydlené lidmi, jednak některá zvláštní místa v zemích lidí, zejména v nejvyšších zemích splňovaných přání. Výslovně se z nich uvádějí jedině božstva sídlící na ostrovech uprostřed jezer, z nichž pramení řeky v Džambudvípu. Jsou to vesměs bohyně, které tam dlí se svými manželi, kteří náležejí do stupně Sámaniků a s dvořanstvem, Parišat. Jména těchto bohyň jsou: Śrí - bohyně krásy a blahobytu, Hrí - bohyně studu, Dhṛtiḥ - bohyně rozhodnosti, Kīrtiḥ - bohyně slávy, Buddhiḥ - bohyně poznání, Lakṣmī - bohyně štěstí.⁵⁸⁴⁾

Příležitostně mohou ovšem přijít do země středního světa na kratší nebo delší dobu i bohové z Kalpavimánů i podsvětní bohové, zejména mají-li vykonat nějaký úkol nebo mají-li se účastnit některé události v životě tīrthamkarů.

III.

SVĚTOVÉ PERIODY A TÍRTHANKAROVÉ

Kolo času: kála-čakram

Podle džinistických názorů a pořádku ve světě, celý svět až na dva poměrně malé výřezy je neměnný a nekonečný, to je trvá bez začátku a bez konce, nikdy nebyl stvořen a nikdy nemůže být nadobro rozrušen, neboť jeho složky nemohou zmizet, ani nemohou uniknout do mimosvětí, protože mimosvětí není prostředí pohybu ani prostředí klidu. Onen malý výřez svět podrobený změně, a to stálé a nezadržitelné změně, jsou oblasti středního světa označené jmény Bhárata-kšétram a Airávata-kšétram.

Kdežto v ostatních částech světa trvá nekonečný čas bez změny a nerozdělen, v těchto oblastech je rozdělen na velká světová období, periody (kalpah), z nichž jedno se vyznačuje stálým vývojem, kdežto druhé je období stálého a neodvratného úpadku, po němž nastane zase, když upádek dostoupil nejnižší úrovně, znova vývoj. Tato dvě období dohromady tvoří časový okruh (cyklus), zvaný kála-čakram. Tyto časové okruhy se valí v Bharatě a Airávatě neustále a nezadržitelně nekonečným časem, následující jeden po druhém bez přestávky a tvořící tak základ časoměry.⁵⁸⁵⁾ Trvání jednoho z těchto okruhů udávají džinisté na dva tisíce bilionů ságarópam.

Období vývoje se nazývá utsarpińi - stoupající, a období úpadku - avasarpini, klesající. Každé z těchto období se dělí na šest věků, aráh,⁵⁸⁶⁾ jež jsou v každé z nich stejné, jejich pořádek je však v obdobích, které následují po sobě, obrácený.⁵⁸⁷⁾ Nyní je doba úpadku, avasarpini. První věk (aráh) v avasarpini je zlatý věk, věk největšího štěstí a nejvyššího rozvoje všeho tvorstva. Džinisté jej proto nazývají sušamá-sušamá,⁵⁸⁸⁾ nejšťastnější. Je to světový věk, v němž se Bharata-kšétram a Airávata-kšétram povznášejí na stupeň nejvyšší země splňovaných přání (utkršťa-bhóga-bhúmih). Lidé dosahují největší možné výšky a nejdelsího věku a žijí v naprosté bezstarostnosti a blaženosti, neboť nepracují, ježto všechny životní potřeby jim dodávají stromy přání (kalpa-vrkšáh, kalpa-drumáh),⁵⁸⁹⁾ které vyplňují každé přání ihned, jak bylo pomyšleno, Tento zlatý věk trvá čtyři sta bilionů ságarópam.⁵⁹⁰⁾

Následující věk je sušamá, věk štěstí, v němž poměry živých tvorů jsou již horší, než byly ve zlatém věku, přece však poskytují člověku bezstarost

nost, neboť stav obou měnlivých oblastí je v tomto věku na stupni druhé země splňovaných přání (madhja-bhōga-bhūmih). Jeho trvání je tři sta bilionů sāgarópam. 591)

Třetí věk je sušamá-duhšamá, šťastný věk s přídavkem neštěstí, v němž se lidé již netěší tak naprostému štěstí jako v předešlých věcích, třeba že ještě stále žijí bez práce, protože obě oblasti jsou v tomto věku na stupni nejnižší země splňovaných přání (džaghanja-bhōga-bhūmih). V tomto věku se již objevují zejména rozličné bolesti, vášně a p., které lidem ztrpčují jinak bezstarostný a šťastný život. Tento věk trvá dvě stě bilionů sāgarópam. 592)

Čtvrtý věk je duhšamá-sušamá, věk nešťastný, v němž je však živým tvorům práce přidána alespoň trochu štěstí, jež jim umožňuje snáze nést jejich osud. Jsou v tomto věku obě oblasti podléhající změnám na stupni země (karma-bhūmih). Lidé jsou mnohem menší než v předešlých věcích, jejich život je nepoměrně kratší a své potřeby si musí dobývat prací svých rukou. 593) Vášně, bolesti, strasti a nemoce řadí již mezi lidstvem a ukracují mu i tu míru života, jež mu byla pro tuto dobu vyměřena. Největším štěstím pro člověka v tomto světovém věku je, že si může svým přičiněním získávat zásluhy pro budoucí život a dokonalým životem může dojít v okamžiku smrti skutečného a naprostého vykoupení, dojít nirvána, stát se siddhem, džinem. Tento světový věk trvá sto bilionů sāgarópam bez čtyřiceti dvou tisíc let. V tomto sestupném světovém období (avasarpiní) se již skončil, a to tři roky a osm měsíců po smrti posledního tirthankara Mahāvira, tedy podle počtu švétámbarů r. 523 př.n.l.

Nyní žijeme ve věku zvaném duhšama, věku, ve kterém vládne námaha, útlak, příkoří, hárají vášně a všude kvete jen bída, strasti a neštěstí. 594) Tento věk má trvat celkem dvacetjeden tisíc let, a pak nastane nejhorší ze všech světových věků, duhšamá-duhšamá, věk největších strastí, v němž prý budou lidské strasti stupňovány a velikost tvorů a délka jejich života budou omezeny na nejmenší možnou míru. 595) Také tento světový věk bude trvat dvacet jeden tisíc let. Jím se skončí období avasarpiní a nastane období utsarpiní, se stejnými světovými věky, ale v obráceném pořadí. 596)

Během všech těchto změn v Bharatě a Airávatě zůstávají přeče na světě země práce (karma-bhūmih), kde si člověk může získat zásluhu a po smrti dojít nirvána: jsou to západní a východní končiny Vidéhu, který je v neměnné oblasti světa obydleného lidmi. Tam stále docházejí lidé věčné spásy, a to tím spíše, že ti, kdo se rodí ve Vidéhu, rodí se tam následkem zásluh, které si získali v předchozím životě v takové době, kdy nemohli přímo dojít nirvána.

Z toho také plyne, že se ve Vidéhu stále a v každé době vyskytují tirthankarové, kdežto v Bharatě tirthankarové přicházejí na svět jenom jednou v každém období, a to ve věku duhšamá-sušamá, v němž čtyřiaadvacet tirthankarů, roz-

dělených po celém tomto věku dlouhém nesčíslnou řadu let, káže nauku a ukazuje cestu ke spáse, aby co nejvíce lidí využítokovalo tuto vzácnou příležitost, která přece je krátká v poměru k celému kolu času a k trvání oběch věků, kdy člověk v Bharatě nemůže dojít konečné spásky.

Bájeslovný životopis tirthamkarů: počtí a narození

Výklad, co jsou tirthamkarové a džinistickou nauku o nich jsem podal na začátku této práce ve stati o metafysice.⁵⁹⁷⁾ Zbývá teď na tomto místě podat báje o tirthamkarech rozličných světových období, z nichž pro džinistické náboženství především má význam nynější sestupné období, avasarpiní. Z těchto tirthamkarů totiž poslední zcela jistě a předposlední velmi pravděpodobně jsou historické osoby, které se bezesporu zasloužily o to, že džinismus byl vypracován v nynější podobě.

Džinisté věří, že se v každém čtvrtém věku sestupného období avasarpiní a v každém třetím věku vzestupného období utsarpiní, tedy v každé duhšamasušamě narodí v rozličných dobách po sobě čtyřiaadvacet tirthamkarů, kteří mají být lidstvu vůdci na cestě ke spáse. Báje o těchto tirthamkarech zpracovali džinisté takovým způsobem, že se jejich životopisy v podstatě navzájem shodují, jenom individuální podrobnosti, jako jméno, věk, tělesné rozměry atd. se liší. Proto se doporučuje pro přehlednost podat onu společnou kostru bájí o tirthamkarech, které se zdá být odvozeno z legend o posledním tirthamkarovi.⁵⁹⁸⁾

Každý, kdo se má stát v budoucnosti tirthamkarem, koná v předposledních dvou životech ^{pekání} dvacatera druhu (vimśati-sthánaka-tapah)⁵⁹⁹⁾ a to v onom životě, kdy se narodí jako člověk. Tím dosáhne tirthamkara-náma-karmana,⁶⁰⁰⁾ jež se nikdy nemine svým účinkem. V předposledním životě je tirthamkara obvykle bohem v některé nebeské říši a jenom velmi zřídka a výjimečně bohem některé jiné třídy, nebo obyvatelem některé z nejvyšších pekelných říší.⁶⁰¹⁾

V posledním životě tirthamkarově je vždy pět význačných dob (pañca-kaljánakáni), které tvoří nejdůležitější doby v jeho životě i v jeho úkolu tirthamkara. Tyto šťastné okamžiky jsou:

1. počtí - čjavana-kaljánakam,
2. narození - džanma-kaljánakam,
3. počátek asketického života - díkšá-kaljánakam,
4. dosažení vševědoucnosti - kévala-džňána-kaljánakam,
5. odchod do říše blažených - nirvána-kaljánakam.

Tyto okamžiky v životě tirthamkarů se nazývají šťastnými (kaljānakam), protože se při každém z nich i ona pekla, v nichž vládne věčná a neproniknutelná temnota, osvětlí na dobu jednoho antarmuhūrta, ⁶⁰²) a všechny živé bytosti, nevyjímaje ani nigōdy, kteří žijí ve stálých mukách, se cítí v těchto okamžicích šťastnými.

Jakmile se přiblíží ten který šťastný okamžik v životě některého tirthamkara, počně se třást nebeský trůn Indrů, kteří z toho poznají pomocí svého nadpřirozeného vědění (avadhī-džñānam), co se děje ve světě lidí a který šťastný okamžik to tvorstvu nastal. Jakmile se Indrům dostane tohoto znamení, ihned vstancou ze svých trůnů, sestoupí ze svých stoliček, sejmou střevíce s nohou, přehodí si složenou roušku tak, aby procházela pod levým pažďím a pokrývala pravé rameno, ⁶⁰³) složí prsty rukou v podobu letosového poupěte a pojedou vstříc tirthamkarovi o sedm nebo osm kroků, pokleknou na pravé koleno, třikrát se dotknou hlavou země a zase ji maličko pozvednou, sepnou ruce a zapějí chvalozpěv k počtě tirthamkarově. ⁶⁰⁴)

Potom sestoupí Indrové do světa lidí (manuṣja-lōkah), aby vykonali obřady, které Indrům náleží vykonat při té které příležitosti v životě tirthamkarově. Když dokončí obřady, odeberou se do Nandīśvara-dvīpu, ⁶⁰⁵) aby tam oslavovali tuto událost po osm dní. Při tom jejich nejdůležitějším úkolem je, klánet se čtyřem stálým obrazům čtyř tirthamkarů, totiž soše Rābhavě, Čandrānanavě, Vāriśēnově a Vardhamānově, ⁶⁰⁶) které stojí v Nandī śvara-dvīpu.

První kaljānakam v životě tirthamkarově je ĉjavana-kaljānakam, početí, nebo lépe řečeno "sestoupení z nebe do lůna ženy". Při tom je pravidlem, že tirthamkara nikdy nesestoupí do lůna ženy z rodiny (kulam) lidských vyvrhelů (antjah) nebo šudrů, z rodiny sešlé (prāntam) nebo nízké (adhama), z rodiny vyloučené z kasty (tuṣṭham), chudé (darīdam), zbědované (krpanam), žebrácké (bhikṣukam) nebo z rodiny bráhmanské. Světámbarové připouštějí v tomto výběru některé výjimky. Vlastně je to jediná výjimka v případě Mahāvīrově, jenž byl počat v lůně bráhmanky Dēvanandy; ale jeho zárodek byl z ní potom přenesen podle světámbarské legendy do lůna kšatrijské ženy Triśaly. ⁶⁰⁷)

Tirthamkara sestoupí do lůna své matky uprostřed noci. A tu se jeho matce zdá čtrnáct blahozvěstných snů, jež jsou vždy stejné, ale u rozličných tirthamkarů mohou následovat v různém pořádku za sebou. ⁶⁰⁷) Potom tirthamkarova matka vstane ze svého lůžka a rychlým krokem jako královská labuť se přiblíží ke svému manželovi a vypracuje mu tyto sny: Manžel jí pak vykládá sny a předpovídá jí, co z těchto snů vzejde. Žena se potom vrátí do své ložnice, ale neulehne již, nýbrž zůstane bdít v svatém rozjímání, aby snad nebyly její krásné a štěstí věstící sny zaplašeny nějakým zlým snem.

Jakmile se Indrové zmíněným již způsobem dovědí o tom, že žena počala tirthamkara, odeberou se ihned k matce tirthamkarově a se sepjatýma rukama jí vykládají přesný význam oněch snů. Nakonec se jí pokloní a vrátí se do svých sídel. Saudharméndrah (nebo ĩśānéndrah) požádá boha pokladů Kubéra, ⁶⁰⁹⁾ aby dal rozkaz Tirjag-džrmbhakām, ⁶¹⁰⁾ aby zasypali místo pobytu otce tirthamkara deštěm drahokamů a nebeských pokladů. ⁶¹¹⁾

Tirthamkarah hned od okamžiku, kdy sestoupí do lůna své matky, je nadán prvními třemi druhy vědění, totiž přirozeným věděním odvozeným z myslivé schopnosti (mati-džňānam), věděním založeným na džinistické nauce (śruta-džňānam), věděním nadpřirozeným (avadhi-džňānam).

Po nějakém čase, obyčejně po devíti měsících, ⁶¹²⁾ matka porodí tirthamkara. ⁶¹³⁾ O tom se hned dovědí bohyně Dik-kumáří ⁶¹⁴⁾ tím, že se jejich nebeská sídla začnou třást. Nejprve přijde osm Dik-kumáří z dolního světa (Adhó-lókah). Vstoupí do ložnice rodičky, třikrát obřadně obejdou tirthamkara a jeho matku, klanějí se jim a vyloží matce tirthamkarově proč přišly, a prosí ji, aby se jich nebála. Potom postaví komnatu o tisíci sloupech, obrácenou k východu. Z okolí této komnaty odstraní kaménky a trny na vzdálenost jednoho jódžana mocným větrem Samvartem, ⁶¹⁵⁾ ježž k tomu vzbudí a zase ihned zastaví, jakmile byl úkol vykonán. Potom se posadí podle tirthamkara a opěvují jeho zásluhy.

Po nich následuje druhá skupina osmi Dik-kumáří z hory Méru. Stejně jako první skupina uctí tirthamkara a jeho matku a vytvoří mrak, z něhož padající vonný déšť smyje všechn prach a všechnu nečistotu v okruhu jednoho jódžana kolem nové komnaty o tisíci sloupech. Když vykonaly svůj úkol, usednou na svá místa poblíže tirthamkara. Potom přijdou tři skupiny po osmi Dik-kumářích, obývajících krajiny na východ, jih, západ a sever hory Růčaku, ⁶¹⁶⁾ vzdají čest tirthamkarovi a jeho matce stejným způsobem jako předešlé a usednou k odhánění much (čámará). Za nimi následuje skupina čtyř Dik-kumáří, bydlících ve čtyřech rozích hory Růčaku. Stejně jako předešlé, vzdají poctu tirthamkarovi a jeho matce, načež se postaví před tirthamkarem s lampami v rukou. Naposledy přijdou čtyři Dik-kumáří z Růčaka-dvípu, vzdají poctu tirthamkarovi a jeho matce, uříznou tirthamkarovi pupeční šňůru asi na čtyři prsty od těla, vykopou dalek, vloží do něho uříznutou část pupeční šňůry a zasypou ji perlami a drahými kameny. Potom vytvoří tři besídky z banánových stromů, a to na východní, jižní a severní straně hlavní komnaty. V každé besídce udělají velký čtyřhran a na něm lví trůn (simhāsanam). Potom vezmou tirthamkara do dlaní a jeho matku vedou k jižní besídce. Tam je oba posadí na lví trůn a pomaží je vonným olejem. Odtud je vezmou do východní besídky, kde je vykoupou v posvátné vodě, pomažou je santalovou masťou ⁶¹⁷⁾ a ozdobí je vzácnými šperky. Jakmile jsou s tím hotovi, vezmou tirthamkara s jeho matkou do severní besídky, rozdělají tam oheň třením dřeva zvaného aranih ⁶¹⁸⁾ a do plamene obětují santalové

dřevo druhu gošíršam.⁶¹⁹⁾ Oheň z oněch dvou kusů dřeva arani pečlivě seberou a sváží do malých pytlíčků, jež si přiváží k rukám. Tírthamkarovi šeptají do uší: "Žij dlouho jako hora". Při tom po sobě házejí kamennými koulemi. Potom odnesou tírthamkara i jeho matku na lože. Tím je skončen úkol Dik-kumáří.⁶²⁰⁾

V tomto okamžiku počnou v nebesích zvonit všechny nebeské zvony a počnou se třást trány Indrá. Tu si Saudharméndrah uvědomí mocí svého nadpřirozeného poznání, že se na světě lidí narodil tírthamkara. Hned rozkáže vrchnímu veliteli svých vojsk jménem Narinaigaméšinovi,⁶²¹⁾ aby třikrát rozezvučel zvon, zvaný Sughóša-ghaṇṭá.⁶²²⁾ To je znamení všem bohům jeho říše, aby se přichystali ho následovat. Potom se Saudharméndrah se svou manželkou a s průvodem bohů usadí ve svém vzdušném voze (pálaka-vimáṇaḥ) a vydá se na cestu, aby složil poklonu tírthamkarovi.⁶²³⁾ Když přijede na svém voze na pevninu Nandíśvara-dvíp, zmenší vůz na velikost přiměřenou poměrům ve světě lidí. Potom pokračuje v cestě až k rodnému místu tírthamkarovu, objedná třikrát jeho komnatu a zastaví svůj nebeský vůz na severovýchodním konci. Když sestoupí z vozu, pokloní se tírthamkarovi a jeho matce, představí se a vyloží účel své návštěvy. Čarovným uspávacím prostředkem (avasvápini-vidjá) uspí matku tírthamkarovu a položí vedle ní loutku podoby tírthamkarovy, kterou sám vytvořil. Potom se zpětíná sobí, v jedné podobě se přiblíží k tírthamkarovi s prosbou, aby ho směl vzít do svých rukou, v druhé podobě drží slunečník nad jeho hlavou, v třetí a čtvrté podobě ho ovívá čámarami a v páté podobě kráčí s velkým démantovým žezlem v ruce na horu Méru.⁶²⁴⁾ Jeho poďdaní ho následují v průvodu. Když přijdou na horu Méru, posadí se na balvan zvaný Atipáṇḍu-kambalá, ležící v háji zvaném Páṇḍukam.⁶²⁵⁾

V tomto okamžiku, když Saudharméndrah přijde na horu Méru, pozná také Indrah z druhé nebeské říše, Íśánéndrah, svým nadpřirozeným věděním, že se narodil tírthamkara a odebere se na horu Méru. Po tom se o tom postupně dovědí ostatní Indrové a odeberou se postupně rovněž na horu Méru. Tak se shromáždí na hoře Méru všichni nebeští vládcové, aby vykonali obřad džanma-kaljánaka.⁶²⁶⁾

Když se všichni shromáždili, nařídí Ačjuténdrah⁶²⁷⁾ nebeským služebníkům, Abhijóggjám,⁶²⁸⁾ aby přinesli potřebné věci k oslavě narození tírthamkarova. Abhijóggjové nejprve urobí osm tisíc šedesát čtyři ohromné hrnce na vodu (kalaśáḥ), každý jedno jódžanam vysoký, a naplní je posvátnou vodou z mléčného oceánu (Kšíródadhi) a z jiných posvátných míst a přinesou odtamtud také květy nedostižné krásy a vůně. Ačjuténdrah vezme květy do svých rukou a drží je nad vonným kouřem ohně, udržovaného vonným dřevem. Když takto posvětil květy, položí je na nohy tírthamkarovy. Potom vykoupe tírthamkara s náležitými obřady v posvátné vodě připravené v oněch ohromných nádobách. Božští hudebníci doprovázejí obřad líbeznou a harmonickou hudbou, vyluzovanou na rozličné nebeské nástroje. Potom otře tělo tírthamkarovo nebeským šatem a namaže je santalovou

mastí. Zatím ostatní bohové konají rozličné obřady a úkony, kterými projevují úctu tirthankarovi. ⁶²⁹⁾

Když všichni Indrové mimo Saudharméndra, který sedí a má tirthankara na klíně, vykonali postupně tento obřad, vystřídá Saudharméndra Íśánéndrah, který se zpětinasobí, podobně jako před tím Saudharméndrah. Saudharméndrah stvoří čtyři býky z nejčistšího křišťálu (sphatika-ratnam) po čtyřech stranách tirthankarových. Z rohů těchto býků vytéká voda a v ní Saudharméndrah vykoupe tirthankara a utře ho nebeským šatem. Potom vykoná akšata-púđžu stříbrnou rýží, namaže tělo tirthankarovo santalovou mastí, ověncí ho od hlavy až k patě a opěvá jeho zásluhy v nebeských hymnech. ⁶³⁰⁾

Když skončil, opět se zpětinasobí, vezme tirthankara od Íśánéndry, vrátí se k nim do rodné komnaty, odstraní loutku, kterou před tím vytvořil a probudí matku z čarovného spánku. Při tom rozkáže Kubérovi, aby vyzval Tirjagdžrmbhaky dštit zlato a drahé kameny na rodiště tirthankarovo. Abhijóggjové na rozkaz Saudharméndrův hlásají do celého světa, že každému, kdo bude špatně smýšlet o tirthankarovi nebo jeho matce, bude roztržena hlava na sedm částí, jako když puká bazalkový květ. ⁶³¹⁾ Na konec potře Saudharméndrah palec tirthankarův ambrosií, aby ji sál, když má hlad, neboť tirthankarové nesají z prsou svých matek. ⁶³²⁾

Zatím co se Saudharméndrah vrací s tirthankarem do ložnice, ostatní bohové odejdou z hory Méru do Nandíśvara-dvípu, kam za nimi přijde i Saudharméndrah, jakmile dokončil svůj úkol. V Nandíśvara-dvípu oslavují bohové narození tirthankarovo po osm dní, jak je zvykem při každém kaljánaku, a po osmi dnech se vrací do svých nebeských sídel. ⁶³³⁾

Tirthankarovy vlastnosti a jeho život v rodině

Tirthankarovi se narozením dostane čtyř význačných vlastností (atisájan), jimiž se liší od ostatních lidí. První z těchto zvláštností je, že jeho hmotné tělo (audárika-śaríram) je neskonale krásné, prosté potu a špíny a vychází z něho stále nevyrovnatelné vůně. ⁶³⁴⁾ Jeho dech voní jako voňavka, jeho maso a krev jsou tak čisté a bílé jako mléko. Nikdo nikdy nevidí tirthankara pojídat potravu, nebo vykonávat tělesné potřeby.

Druhá zvláštnost tirthankarova je, že se jeho tělo vyznačuje tisícem a osmi šťastnými znameními (lakšanam). Taková znamení má na těle každý člověk, ovšem v daleko menším počtu. Více šťastných znamení než tirthankarah člověk vůbec nemůže mít. ⁶³⁵⁾

Třetí zvláštností tirthamkarova je, že vazba jeho těla (vadžra-ršabha-náráča-samhanam) je silná a odolná jako diamant.⁶³⁶⁾

Čtvrtá zvláštnost tirthamkarova je řada tělesných dokonalostí, jimiž se značně liší od ostatních lidí. Každý tirthamkarah se vyznačuje například tělesnou souměrností (sama-čatuhsra-samsthánam).⁶³⁷⁾ K tomu přistupuje ne-měřitelně velká síla, sladký a všem lidem srozumitelný hlas, zdar ve všem podnikání a nezměnitelná doba trvání jeho života (nirúpa-kramam-ájušiam).⁶³⁸⁾

Hned od narození ošetřuje tirthamkara pět žen, totiž kojná, chůva, která se stará o jeho čistotu, chůva, která ho strojí, chůva, která si s ním hraje, a chůva, která ho nosí.⁶³⁹⁾ Život tirthamkara je hned od počátku pln událostí. První den oslavují rodiče jeho narození. Třetí den mu ukáží měsíc a slunce, šestý den zachovávají obřadné bdění, dvanáctý den mu dají jméno, a to jméno, jež má nějaký vnitřní význam a jeho blahozvěstné, značí něco dobrého, příznivého nebo šťastného.⁶⁴⁰⁾ S touto událostí je spojena veliká slavnost, na kterou je pozváno mnoho příbuzných a přátel, a která je zakončena velkou hostinou.⁶⁴¹⁾

Po dobu dětství má tirthamkarah za své druhy bohy, kteří na sebe berou podoby rozličných lidí a zvířat. Právě v tomto se již všem jeví, že je hoch předurčen za tirthamkara. Hoch má všechny vědomosti své doby a nemusí se proto učit. Někdy to rodiče nevědí a vedou ho do školy, ale tam dokáže svou převahu nad všemi spolužáky.

Když dospěje, některý tirthamkarah se ožení⁶⁴²⁾ a některý je i pomazán na krále a vládne zemi. Dokonce se může stát i čakravartinem.⁶⁴³⁾ Není to však k jeho budoucímu úkolu nezbytně nutno, aby byl ženat a aby byl králem. To vše záleží na bhóga-phala-karmanech, která si nahromadil ve svých předchozích životech. Ve všem podnikání je vždy nejvýše spravedlivý a je milován celým svým okolím.

Díkšá kaljánakam

Když zbývá již asi jen rok do té doby, kdy se má tirthamkarah zřítí světa a má odejít z domova do bezdomoví, aby žil jako potulný mnich a dával příklad lidstvu, přistoupí k němu Lókántikové, bohové z pátého nebe (Brahma-dévalókah)⁶⁴⁴⁾ a se sepjatýma rukama ho prosí a zapřísahají, aby vybuodoval tirth a ukázal tak světu cestu k věčné spáse, po které lidstvo prahne.

Od toho okamžiku tirthamkarah stupňuje svou dobročinnost a začne dávat bohaté dary každému, kdo přijde a je ochoten jeho dary přijmout.⁶⁴⁵⁾ Tak každého dne od východu slunce až do večera vydá deset milionů osm set tisíc zlatáků (suvarṇah)⁶⁴⁶⁾ na dobročinné účele. Za celou dobu od návštěvy Lókántiků až do

své díky vydá prý celkem tři miliardy osm tisíc osm milionů zlatáků. Toto bohatství mu dodá na rozkaz Saudharméndra (nebo Ísanéndra) bůh pokladů Kubéra.

Když se přiblíží poslední den světského života tirthamkarova, počnou se opět třást nebeské trány Indrů a Indrové poznají svou nadpřirozenou mocí, že se přiblížil okamžik, kdy tirthamkara má nastoupit mnišskou cestu, čili díkša-kaljánakam.

Jakmile to Indrové zvědí, ihned se vydají na cestu a přijdou k tirthamkarovi, vykoupou ho v posvátné vodě, otřou jeho tělo nebeským šatem, namažou jeho tělo santalovou masťou a ozdobi ho věnci a šperky. Saudharméndrah svou nadpřirozenou mocí vytvoří nosítka, do nichž tirthamkara usedne. V nosítkách ho nesou lidé a bohevé do lesa.⁶⁴⁷⁾ V lese tirthamkara sestoupí z nosítek, sejme ze sebe věnce, šperky a oděv a dovolí Indrovi, aby mu položil na ramena nebeský šat. Potom si vytrhne pět hrstí vlasů z hlavy.⁶⁴⁸⁾ Jedinou výjimku tvořil první tirthamkara tohoto období avasarpiní, který i v jiných ohledech vykazuje odchylky od ostatních životů džinů, Ršabhah, který si prý vytrhl pouze čtyři hrsti vlasů,⁶⁴⁹⁾ protože ho Saudharméndrah zapřísahal, aby ustal a ponechal si ostatní vlasy. Saudharméndrah hodí vytrhané vlasy do oceánu Kširódadhíh. Když se Saudharméndrah vrátí, přijme od tirthamkara slib, že se vystříhá všeho hříšného jednání, čímž je obřad díky vykonán.

K tomu je třeba podotknout, že podle džinistické víry žádný tirthamkara není před tím, než vykonal díky, žákem nějakého učitele (guruh) nebo učitelů, jejichž nauka by ho potom nenepokojila, jako tomu bylo např. u Buddha. Džinisté pevně věří, že každý jejich tirthamkara je sám od sebe osvícený, svajambuddhah.⁶⁵⁰⁾

Téhož dne, kdy se zřekne světa, tirthamkara se začne postit a postí se nejméně dva dny. Zároveň počne cestovat od místa k místu pěšky jako mnich bez domova. Když skončí tirthamkara svůj první půst, patero božských znamení (divjam) provází tuto význačnou událost. Totiž v nebi se rozezvučí ohromné nebeské bubny (dunábhih), na zem padá déšť drahokamů (ratnavrštih), déšť květů všech pěti barev (pañčavarnapušpavrštih), déšť vonné vody (gandhédakavrštih) a do domů hospodářů padají nebeská roucha (vásótkšépah).⁶⁵¹⁾

Tirthamkara potom cestuje světem, po čase dosáhne stupeň vědění zvaného manahparjaja-džňánam⁶⁵²⁾ a konečně se přiblíží okamžik, kdy dosáhne vševědoucnosti, kévala-džňánam.

Jak tirthamkara dojde vševědoucnosti

Za delší nebo kratší čas po tom, když dosáhl manahparjaja-džňánam, tirthamkara se konečně blíží okamžiku, kdy má dosáhnout vševědoucnosti, kévala-džňánam.

nam. Až dosud tirthamkara-náma-karma trvalo ve stavu latentním, jako potenciál, který se má uvolnit a vyvinout velkou sílu, jakmile se podaří dospívajícímu tirthamkarovi zničit poslední zbytky gháti-karman. Bezprostředně před tímto šťastným okamžikem se počnou opět třást trůny Indrů a všech čtyřiašedesát Indrů se vydá na cestu, aby se zúčastnili této slavné události a aby ji oslavili a největší nádherou. První úkol bohů při kévála-džhána-kaljánaku⁶⁵³⁾ je postavit důstojné řečniště pro tirthamkara, kde by usedl na důstojném trůnu a kde by se mohli usadit i všichni bohové, lidé a zvířata, kteří mají vyslechnout první tirthamkarovo kázání. Tato božská stavba se nazývá samavasaraṇam a celá řada bohů se zúčastní prací na ní. Podle džinistické báje nejprve Váta-kumárové⁶⁵⁴⁾ očistí půdu v kruhu jednoho jódžana,⁶⁵⁵⁾ odstraní kamínky, trávy atd. Stanita-kumárové sešlou na místo stavby vlnný déšť a ti z Vjantarů, kteří jsou bohové šesti ročních počasí, sešlou déšť květů všech barev, jež zůstanou ležet na zemi obrácené spodní částí nahoru. Vana-mantarové⁶⁵⁶⁾ postaví základ stavby (pítha-bandhah) ze zlata (suvarṇam), perel (manih) a drahých kamenů (ratnam).⁶⁵⁷⁾ Tento základ pak nese tři soustředné bašty (vaprah), z nichž vnější je nejnižší a vnitřní nejvyšší.

Vnější nejnižší bašta je ze stříbra a je ozdobena kupolemi (kapi-śírṣa-kaḥ)⁶⁵⁸⁾ a branami (tótranam) ze zlata. Jejím staviteli jsou Bhavana-vásinové. Prostřední bašta, postavená Džjótišky je ze zlata a má kupole a brány z drahých kamenů. Vnitřní a zároveň nejvyšší bašta je vystavěna z drahých kamenů a její kupole a brány jsou z perel. Jejím staviteli jsou nebeští bohové, Vaimánikové. Tato bašta měří od středu ke kraji 1300 luků, tj. asi dva kilometry.⁶⁵⁹⁾

Uprostřed nejvyšší bašty a tím vlastně uprostřed celého samavasaraṇa postaví bohové trůn z perel (mani-pítham). Perlový trůn je dvě stě dhanušjů, tj. asi 300 m dlouhý a rovněž tak široký. Jeho výška se rovná výšce tirthamkarové a je proto u rozličných tirthamkarů různá. K trůnu vedou čtyři vchody, každý se třemi schody.

Základ trůnu je dva a půl króše (asi 7500 m) na okolní rovinou.⁶⁶⁰⁾ Uprostřed perlového trůnu stojí aśókový strom a nad ním posvátný pípál (čaitja-vrkšah).⁶⁶¹⁾ Pod aśókovým stromem stojí čtyři lví trůny (siṃhásanam) obrácené do čtyř hlavních světových stran. Před každým trůnem je stolička a nad každým trůnem tři slunečníky nad sebou. Na trůnech obrácených k jihu, západu a severu Indrové z řádu Vjantarů postaví sochy, představující tirthamkara, které jsou tak dovedně vytvořeny, že se na vlas podobají živému tirthamkarovi a nikdo z lidí je od něho nerozená. Po každé straně vchodu k lvím trůnům se vznáší po jednom čámaru, celkem osm čámarů. Ve skutečnosti je drží jakšové,⁶⁶²⁾ ale protože jakšové jsou neviditelní lidem a tirjañčům, zdají se čámary vznášet ve vzduchu. Před každým lvím trůnem je kolo zákona (dharma-čakram), položené na zlatém lotosovém květu, zavěšeném ve vzduchu.

Každá bašta má čtyři brány, obrácené ke čtyřem hlavním světovým stranám. Vana-mantarové vztyčí nad každou branou vlajku na žerdi tisíc jódžan vysoké a ozdobené menšími korouhvičkami a zvonky. U každé brány postaví nádherná nebesa a bránu opatří osmi znamenými štěstí, ⁶⁶³) soškami, věnci květů, oltáři (védih), ozdobnými nádobami (kalaśah) a trojicí oblouků z perel a kaditelníc (dhūpa-ghatih), zavěšených na šňůrách perel. U každé brány nejhořejší, vnitřní bašty jsou dva bohové jako vrátní (dvārapālah, dvārapālakāh), u východní dva Vaimānikové, u jižní brány dva Vjantarové, u západní dva Džjótíškové a u západní dva Bhavanavásinové. Každý má odznak svého řádu, třídy a skupiny - buď luk, žezlo, osídlo (smyčku) nebo kyj. Vrátnými na druhé baště jsou takové bohyně, jejichž jména se uvádějí v párech, jako Džajá a Viđžajá, Adžitá a Aparádžitá atd., držíce v rukou abhajam, ⁶⁶⁴) smyčku, ankuš ⁶⁶⁵) a kladivo. U každé brány nejnižší bašty je po jednom vrátném; jsou to bohové: Tambaruh, Khaṭváṅgí, Nráirahsragví, Džatámukutamanditah. ⁶⁶⁶)

Když je samavasaranam postaveno, vejde tirthamkara západní branou v průvodu bohů všech čtyř tříd, obejde obřadně posvátný pítal, vzdá čest církvi slovy "namó titthassa" ⁶⁶⁷) a usedne na prázdném, k východu obráceném trānu. ⁶⁶⁸) Bohové stvoří devět zlatých lotosů, každý o tisíci zlatých plátcích (sauvarnam sahasrapatrānjabdžam). Na dva z nich si položí tirthamkara nohy. V tom se rozezvučí nebeské bubny (dundu bhih) a na všech čtyřech stranách tirthamkarových plane světelná záře (bhāmandalam). ⁶⁶⁹)

Potom přijdou účastníci kévala-džžána-kaljānaka a posluchači prvního tirthamkarova kázání. Nebeské bohyně vejdou východní branou, třikrát obřadně obejdou tirthamkara a postaví se v jihovýchodním konci nejhořejší bašty, nechávajíce místo pro mnichy a mnišky, ⁶⁷⁰) kteří sem přijdou a postaví se před ně. Jižní branou vejdou bohyně Bhavanavásinā, Džjótíšká a Vjantarā, vykonají též obřad a postaví se v jihozápadním konci bašty, stojíce ve skupinách za sebou podle pořadí. Bohové těchto tří řádů vejdou západní branou a usednou v severozápadním konci bašty. Neběští bohové a lidé, muži i ženy, vejdou severní branou a usednou v severovýchodním konci hoření bašty. Na prostřední baště se usadí tirjaňčové a na nejnižší, vnější baště stojí jejich vozy a zavazadla.

Jakmile všichni zaujali svá místa v samavasaranu, Saudharméndrah se sepjatýma rukama velebí tirthamkara. Tirthamkara potom koná své první kázání, jehož výsledek je ten, že se veliká řada lidí zřekne světa a stanou se mnichy nebo mniškami. Tirthamkara vyloží oněm, kdo dosáhli ganadhara-nāma-karmana, že se každá látka (draṅjam) vyznačuje třemi přívlastky, že má totiž počátek, trvání a že podléhá zkáze. Tento výklad dostačí budoucím ganadharům, aby na základě něho sestavili náboženský kánon, dvádsáṅgí. ⁶⁷¹) Indrah přinese mísu plnou vonného nebeského prachu (vāsah) a stane s ní u tirthamkarových nohou. Tirthamkara povstane, vezme do ruky něco prachu a nasype jej na hlavy ganadharů a

dá jim svolení vyptávat se ho (anujogah) a založit školu (ganah). Bohové, bohyně i přítomní lidé si sypou vonný nebeský prach na hlavy. Po celou dobu zvučí nebeské bubny.

Potom se tirthamkarah opět posadí a koná kázání. Toto kázání trvá jednu pauruši.⁶⁷²⁾ Když je tirthamkarah skončí, nařídí král⁶⁷³⁾ země, v níž samvasaranam stojí, aby se přinesly obětní pokrmy (balih) a to východní branou. Každý z přítomných potom, když bali byly přineseny, vezme trochu těchto pokrmů do ruky a hodí je před tirthamkarem do vzduchu, když ho před tím obřadně obešel od levé strany k pravé. Když se tento obřad skončí, tirthamkarah povstane a jde severní branou do dévačchandu,⁶⁷⁴⁾ jenž je postaven v severovýchodním konci střední bašty.

Tím je vlastně položen základ k církvi, k tirthu. Nejstarší z ganadharů koná potom kázání, jež trvá jednu pauruši. Ke konci je ještě ustanoven jeden jakšah a jedna jakšini jako ochránci náboženství (sásanadévatáh).⁶⁷⁵⁾ Potom se lidé i bohové pokloní tirthamkarovi a vrátí se domů. Bohové se opět jako u příležitosti i ostatních kaljának zastaví v Nandíśvara-dvīpu, kde oslavují událost po osm dní.

Od založení tirthu po nirvānam

Vlastně teprve tím okamžikem, kdy založí tirth, stává se světec tirthamkarem. Nazývá-li se i před tím tímto jménem, je to vlastně předčasné, anachronismus a správně by se mělo říkat jen "budoucí tirthamkarah". Tirth založí tirthamkarah v tom okamžiku, kdy se stane vševědoucím. Proto se také nazývá kévalī, vševědoucí. Nutno však ho rozeznávat od ostatních kévalinů, kteří protože si nezískali tirthamkara-nāma-karmanā, nemohou založit církve, a za tělesného života se poněkud liší od tirthamkarů. Vševědoucí světci tohoto druhu se nazývají samanja-kévalī.⁶⁷⁶⁾

Tirthamkarah bývá také nazýván arhā, zasloužilý, důstojný, světec, nebo džināh, vítěz nad nepřáteli, jimiž jsou zlá karmanā, vášně, náklonnost, nenávisť atd. Ale i někdy samanja-kévalinové bývají nazýváni džiny,⁶⁷⁷⁾ a v tom případě tirthamkarah bývá nazýván džina-patih nebo džinésvarah, tj. pán džinů, neboť za svého tělesného života je jejich pánem, protože jeho moc vlivem záslužných karman je mnohem vyšší než jejich. Tyto rozdíly ovšem zmizí tím okamžikem, kdy oba dojdou nirvāna, neboť mezi spasenými (muktah, siddhah) není rozdíl.⁶⁷⁸⁾

Každý tirthamkarah, když dosáhl vševědoucnosti, má dvanáct přívlasků (gunah), z nichž osm je hmotných (pratihārjam: div, zázrak) a čtyři jsou zvláštní osobní vlastnosti (atiśajāh).

Osm pratihárjÍ:

1. aśókový strom,
2. dešť nebeských květů,
3. vějíře s jačími ocasy (čámará),
4. lví trůn (simhásanam),
5. svatozáře (bhámandalam),
6. nebeské bubnování (dundubhih),
7. nebeská hudba,
8. slunečník (nebesa, chatram).⁶⁷⁹

Osobní zvláštnosti tírthamkarovy (atiśajáh):

1. Apájápagama-atiśajáh, působící, že tírthamkaraĥ není nikdy vyrušován ani znepokojován.⁶⁸⁰
2. Džhána-atiśajáh, působící, že ví vše.
3. Púdža-atiśajáh, působící, že je věcmi uctíván a zbožňován.
4. Vačanátiśajáh, jevící se v tom, že tírthamkara každý slyší a každý rozumí jeho řeči.⁶⁸¹

Tírthamkaraĥ však zůstává za svého lidského života i dále člověkem, a jako člověk může zakoušet rozličné strasti (pariśahaĥ), ovšem ne všechny, nýbrž pouze polovinu, co ostatní lidé.⁶⁸² Ale jen málokdy je tírthamkaraĥ nucen snášet tyto strasti, neboť když zničil mohaníja-karmaĥa a antarája-karmaĥa, zpravidla podléhá jen satá-védanija-karmaĥa, ale nikoli asata-védanija-karmaĥam.

Tírthamkaraĥ není v té které době jediný na světě, třebaže se v Bharatě a Airavatě může vyskytnout jen v duhšama-sušamě, a v té době je v Bharatě počet tírthamkarů přesně stanoven počtem dvaceti čtyř. Jinde se však vyskytují v každé době. Tírthamkarové se však mohou vyskytovat i na jiných kontinentech a v Džambú-dvÍpu i v jiných krajinách, ovšem jen v zemích práce (karma-bhúmih). Počtem karmabhúmí na světě je určen nejmenší počet tírthamkarů současně žijících, jenž se udává na dvacet,⁶⁸³ i nejvyšší počet soudobých tírthamkarů, který se udává číslem sto sedmdesát.⁶⁸⁴ V současné době žije prý podle džinistické víry dvacet tírthamkarů, jejichž jména se dokonce podrobně uvádějí.⁶⁸⁵

Sádhuvé kteréhokoli tírthamkara jsou podrobení řadě pravidel, zvaných kalpáh.⁶⁸⁶ Těchto pravidel je celkem deset. Jenom však mniši prvního a posledního tírthamkara věku duhšama-sušamy jsou podrobeni všem deseti pravidlům, kdežto pro mnichy ostatních tírthamkarů jsou závazná jen čtyři pravidla (3., 5., 6. a 7.). Jako příčinu toho uvádějí džinisté, že mniši prvního tírthamkara tohoto světového období byli přímí (pdžuh), ale málo chápaví (džadaĥ), mniši posledního tírthamkara neupřímní (vakrah) a málo chápaví, kdežto mniši ostatních tírthamkarů byli přímí a chápaví (pradžňah).⁶⁸⁷

Některý tirthankarah, když se blíží doba, kdy má dojít nirvána, koná kázání, které trvá šestnáct praharů, ⁶⁸⁸⁾ není však pravidlem a nezbytností. Každý tirthankarah však dostoupí na žebříku duchovního vývoje až na čtrnáctý stupeň, k nejvyššímu bodu čistého rozjímání (śuklá-dhjánam), které trvá jen tak dlouho, co by člověk pronesl pět krátkých samohlásek. Potom dojde okamžitě nirvána jako každý, kdo je vtělen na světě naposledy (čarama-śarīri).

Jakmile se přiblíží tento okamžik, opět se Indrové v nebeských říších o tom dovědí tím, že se počnou třást jejich trůny. Hned se vypraví k tirthankarovi a usednou vedle něho s rukama složenými do klína. A tehdy, když se zbavil i posledních zbytků aghāti-karman, tirthankarah dosáhne konečné spásy, stane se vysvobozeným z koloběhu životů, paramuktah, siddha.

Indrové i lidé cítí v tom okamžiku hluboký zármutek, ale vzmuží se, aby vykonali obřady posledního kaljánaka. ⁶⁸⁹⁾ Saudharméndrah nařídí Ábhijóggjám, aby přinesly všechny potřebné látky k poslednímu obřadu. Ábhijóggjové přinesou nejvzácnější santalové dřevo (druhu gośírša) z pralesa Nandana na hoře Méru a vyrovnají je v kruhovitou pohřební hranici. Potom přinesou vozu z mléčného oceánu (Kśirasamudrah), v níž Indrah omyje svaté tělo tirthankarovo. Indrah je namaže také santalovou mastí, přikryje je dvěma kusy nebeského šatu a ozdobil vzácnými šperky. Potom se Indrah pokloní tirthankarovi, zvedne tělo, dá na máry a sám je nese k pohřební hranici. Někteří bohové jdou před průvodem, nesou kaditelice (dhúpa-pátram) a jiní rozhazují vonné květy před tělem tirthankarovým, někteří jdou za marami, pláčící a nařikající. Když dojdou k žárovišti, Indrah položí tirthankarovo tělo na hranici a dá rozkaz Agni-kumárám, aby rozdělali oheň. Bohové lijí na hranici sto hrců přepuštěného másla a medu a hází do ohně množství kafru vzácného druhu. ⁶⁹⁰⁾

Když všechny součástky tirthankarova těla - kromě kostí - shoří na popel, Mégha-kumárové uhasí oheň tím, že do něho lijí proud vody z mléčného oceánu. Saudharméndrah si potom vezme pravý hořící špičák (damštrah). Íśánéndrah levý. Ostatní Indrové si rozdělí ostatní zuby a ostatní bohové kosti. Někteří z lidí si ještě z hořící hranice vezmou trochu ohně, někteří si pak vezmou popel a pomaží si s ním svá těla. Potom bohové vystaví nad zbytky těla tirthankarova, na místě, kde bylo spáleno, náhrobek z perel a drahokamů. Tím končí poslední pocta hmotné schránce tirthankarově, z níž zatím již duše vyprochala, aby se již nikdy nevrátila do koloběhu životů a stoupá nezadržitelně k nejvyššímu místu světa.

Smysl báje o tirthankarech

Není sporu o tom, že báje o tirthankarech v této podobě je poměrně pozdního původu. Vznikla pravděpodobně ze snahy dokázat, že džinismus je velmi starobylé náboženství, že tirthankarové znova a znova přicházejí na svět a neučí

nic nového, nýbrž že jejich učení je jen stará nauka, přizpůsobená nové době a jejím okolnostem, buď zhoršeným nebo zlepšeným.

Aby to jaksi bylo očividně dokázáno i prostému člověku, který nemá smysl pro pojem světového vývoje, byla vytvořena báje jednak o světových periodách, jednak o tom, jak život každého tirthankara v posledním vtělení mezi lidmi probíhá v podstatných stránkách týmž způsobem, a liší se od ostatních jenom vnějšími stránkami, z nichž mnohé jsou prý výsledkem zákona vývoje Bharata-kšétra v rozličných světových věcích.

Materiálu pro tuto soustředěnou báji byli pravděpodobně v džinismu hned od počátku dost. Především se asi tradicí udržoval skutečný život Vardhamánův, jenž čím dále od jeho smrti tím více byl opřádán legendami a pověstmi a okrašlován rozličnými zázraky, při čemž nelze vyloučit ani vlivy jiných současných indických náboženství, s nimiž džinismus soupeřil o prvenství. Mimo to tu byl pravděpodobně legendární životopis předposledního tirthankara Párávy, snad již v té době proměněný ve skutečnou báji. Snad tu byly i zbytky mytické a ne dosti jasné historie o starších dobách džinismu a o jeho dřívějších hlasatelích, pověsti a báje, které se vázaly k místům, od nepaměti posvátným, báje kosmologické, báje o bezích a pekelných bytostech z dob, kdy džinismus jako hodně primitivní útvar byl náboženstvím nějakého poměrně malého indického kmene.

Z těchto prvků, k nimž bylo přidáno asi též mnoho ze současných indických náboženství, zejména z lidových náboženství rozličných indických kmenů, která se asi již tehdy působením árijských bráhmánů počala spojovat pod záštitou starého védského náboženství, vznikla ona sdružená báje, která byla prohlášena za společný životopis všech tirthankarů.

Snad již v ústní tradici, zvláště však tehdy, když se dostalo mytickému životopisu literárního zpracování, byla báje vyšperkována rozličnými podrobnými popisy míst a líčeními obřadů a úkonů. Tyto popisy a líčení jsou v báji ovšem anachronismem, neboť jsou vlastně obrazem stejných úkonů v lidském životě, jak byly v Indii obvyklé v době, kdy byly do báje zařazeny. Aby však byly zbaveny lidské prostoty, byly zveličeny, rozměry věcí byly udávány báječnými rozměry, hmota a látka, kterých bylo použito, byly vylíčeny jako nejvzácnější věci v tehdejší Indii. A tak v životopise vlastně původně lidském byly důležité výkony připisány bohům. Džinismus je však nejrealističtější a nejracionalističtější náboženství v Indii a snad na světě vůbec. A tak se často v této báji hlásí ke slovu velice střízlivá místa, skoro matematicky vypracovaná, z nichž vidíme, že vždy byly v džinismu prvky, které si byly vědomy rozdílu báje a pravdy a že si i dobře uvědomovaly i účel báje.

Jeví se nám tak džinistická báje ne jako něco přirozeného, jako výplod lidu, nýbrž jako umělý výplod, vybudovaný účelně rozumovou činností k vytknuté-

mu účelu. Je tedy džinistická báje - na prvním místě báje o životě tirthamkarů - báje umělá, jakási mytická věda. Proto také na ni musíme pohlížet docela jinak, než na jiné náboženské báje a nesmíme ji rozebírat stejnými metodami jako jiné náboženské báje. Důkladný rozbor těchto bájí, přesné roztrídění a seřazení rozličných prvků, to je úkol budoucnosti, který snad přispěje velkou měrou k tomu, abychom pronikli dále do minulosti džinismu, pokud možno až k oněm primitivním prvkům, z nichž pravděpodobně džinismus vyrostl, tak jako i ostatní indická lidová náboženství.

IV.

TÍRTHANKAROVĚ NYNĚJŠÍHO A PŘÍŠTÍHO SVĚTOVÉHO OBDOBÍ

První tirthankarah nynějšího světového období

První tirthankarah tohoto období avasarpiní byl, jak jsem se již zmínil, RŠABHAH, který právě proto, že byl prvním, je velmi uctíván džinistickými věřícími, zejména digambary, ačkoliv je jeho postav zahalena bájemi, vymykajícími se každému rozboru, který by v nich chtěl nalézt zrno historických zpráv. Jsou to zejména zase ona obrovská čísla, ve kterých si džinisté velmi libují, jež ubírají báji poslední stopy pravděpodobnosti.⁶⁹¹⁾

Báje vypravuje, že se Ršabha (zvaný také Vršabha, v prákrtě Usabhó) narodil v Kósale⁶⁹²⁾ koncem třetího věku tohoto světového období. První čtyři kaljánaka se prý udála když byl měsíc v souhvězdí Uttarásádhá, páté v souhvězdí Abhidžitu.⁶⁹³⁾ Ršabha prý sestoupil z nejvyšší nebeské říše zvané Sarvārthasiddham, kde žil třicet tři ságarópama, a vstoupil do lůna kšatrijské ženy Marudéví, manželky praotce (kulakarah) Nábhiho.⁶⁹⁴⁾ Nábhih pocházel z rodu Ikšvákuova a vládl v Ajodhje nad Kósalskem. Postavou prý byl 500 dhanušjů vysoký a celkem prý žil 8,400.000 púrv.⁶⁹⁵⁾ Podle bájí byl prvním králem (prathamaráčžá) prvním žebravým mnichem (prathama-bkikšákarah), prvním světce (prathama-džinah) v tomto světovém období - avasarpiní.

Džinistické báje, zejména digambarského původu, uvádějí ne jenom zevrubně jeho životopis, jenž je v podstatě vyroben dle uvedené šablony, nýbrž vypravují i o jeho předchozích zrozeních, kdy žil postupně jako Mahábala-čakravartí ve světě lidí, jako Latitánga-déva v druhé nebeské říši, jako Vadžradžanghah, syn Vadžrabáha, krále v Uptale-Ķatě na řece Sitódš,⁶⁹⁶⁾ jako učitel Ārjáčárjah, jako bůh Svajamprabhá-déva v druhém nebi, jako princ Suvédí, syn krále Sisini-máhánagara, jako bůh Ađjuténdrah v šestnácté nebeské říši, jako Vadžrenábhih, syn Vadžraséna, krále v Pjndaríkinagaře a konečně jako Sarváthasiddhi-déva v nejvyšším nebi.

Báje uvádějí také jeho karmanovou barvu, která je zlatožlutá (pítá lésjá), jeho znak je býk (vršah)⁶⁹⁷⁾ a jeho sásanadéví je Čakrésvarí.

Z životopisu Ršabhova je třeba uvést, že podle báje měl sto dětí z rozličných manželek, z nichž se zvláště uvádějí dvojčaty manželky Sumangaly, Bhara-

taž, první Čakravartí tohoto světového období,⁶⁹⁸⁾ a dcera Bráhmí; dále syn Báhubalih⁶⁹⁹⁾ a dcera Sundarí. Pro své děti prý vynalezl rozličná umění, dovednosti a vědy. Pověsti o dětech Ršabhových spojují džinistické bájesloví podivuhodně s bájeslovím jiných náboženských sekt v Indii, a jejich prostřednictvím s hinduismem, ve kterém ony různé praindické prvky splynuly v jeden celek.

Ršabhah prý konal jedno sto tisíc půrv rozličná pokání a na konci této doby došel nirvána na hoře Aštápadu, kterou někteří džinisté kladou do Himálaje, jiní na poloostrov Káthiávád, pokládajíce ji za totožnou s horou Šatruňžají.⁷⁰⁰⁾

Okamžik Ršabhova nirvána udávají džinistické báje velice přesně a to na tři roky osm a půl měsíce před koncem třetího světového věku tohoto období avasarpiní, tedy přesně jeden světový věk před nirvánem Mahávírovým.

Úcty se dostává Ršabhovi u džinistů značné. Hlavní příčina toho je, že je první tirthamkarah tohoto světového období a tím vlastně původní zakladatel náboženství v Bharata-kšétře v tomto období. Proto mu džinisté rádi dávají jména, která označují toto prvenství, jako např. Ádináthah (první ochránce), Jugádísah (první pán věku), Jugádídžinah (džinah počínající věk), Ádísvarah (první pán). Kromě těchto jmen ho nazývají též po otci Nábhiovcem, Nábhéjah.

Nejvíce ho uctívají na hoře Šatruňžaji, kde je socha Ršabhova, o které jde pověst, že ji postavil syn Ršabhův Bahubalih, který sám byl veliký světec, velmi uctíváný digambary v jižní Indii.

S úctou Ršabhovou souvisí, že jeho životopisy jsou s oblibou zpracovány ve všech džinistických sektách a často se jeho životopis stal látkou ke skutečným básnickým dílům. Ovšem tyto životopisy jsou většinou silně anachronické a nepodávají vůbec pomocnou ruku, aby byla rozřešena záhada vlastního původu džinismu.⁷⁰¹⁾

Ostatní mytičtí tirthamkarové tohoto období

Ještě dalších jedenadvacet tirthamkarů po Ršabhovi je úplně zahaleno závoji bájí a utápí se v ochromných džinistických číslech. Ale všechny tyto mytické obnovitele náboženství uctívají džinisté tak, jako by to byly historické osoby: mají své chrámy a jejich sochy jsou v ochozech chrámů ostatních tirthamkarů. Proto o nich musím uvést alespoň nejdůležitější data, pokud jsou totiž potřebná při četbě džinistické literatury, při studiu archeologie a aby bylo porozuměno džinistickému výtvarnému umění po obsahové stránce.

Druhý tirthankara je ADŽITAH, nebo uctivější formou obyčejně zvaný Adžitanáth.⁷⁰²⁾ Jeho otec byl Džitášatruh a matka Viđžajá ze stejného rodu jako Ršabhah. Jeho rodiště je rovněž Ajódhjá. Jeho kaljánaka připadají na dny, kdy měsíc je v souhvězdí Róhini.⁷⁰³⁾ Jeho barva je zlatožlutá, za znak má slona (gadžah), šásanadévi je Adžitabalá. Jeho tělesná výška se udává na 450 luků, jeho věk na 7,200.000 púrv. Měl prý devadesát učedníků, ganadharů. Nirvána prý došel padesát bilionů ságarópam po Ršabhovi na hoře Saméta-šikharu (Párašnáthu).

Třetí tirthankarah je ŠAMBHAVAH, který se podle báje narodil v městě Šrávastí. Jeho otec byl Džitárih, matka Sená, oba z rodu Ikšvákuova, jeho souhvězdí bylo Púrvášádhá.⁷⁰⁴⁾ Karmanovou barvu měl žlutou (pítá lésjá). Za znak se mu přidává kůň (ašvah) za ochrannou bohyni (šásanadévi) Duritáří. Jeho tělesná výška se udává na čtyři sta luků, věk na šest milionů púrv. Měl sto pět učedníků, ganadharů.⁷⁰⁵⁾ Nirvána došel dle báje na hoře Saméta-šikharu, třicet bilionů ságarópam po Adžitovi.

Čtvrtý tirthankarah je ABHINANDANAH, narozený v Ajódhji z otce Šamvara (nebo Sambara) a matky Sidhárthy.⁷⁰⁶⁾ Jeho barva je žlutá jako u předešlých tirthankarů, jeho souhvězdí je Punarvasuh,⁷⁰⁷⁾ ochranná bohyně Kálíká,⁷⁰⁸⁾ jeho znakem je opice (plavagah). Byl prý vysoký tři sta padesát luků, žil pět milionů púrv. Počet jeho ganadharů byl sto tři. Nirvána došel deset milionů ságarópam po předchozím tirthankarovi.

Pátý tirthankarah je SUMATI z Adjódhje.⁷⁰⁹⁾ Jeho otec se jmenuje Méghah (nebo Méghaprabhah), matka Maňgalá. Jeho kaljánaka připadají na konjunktci měsíce se souhvězdím Maghá.⁷¹⁰⁾ Jeho barva je rovněž zlatožlutá, tělesná výška tři sta luků a dožil se věku čtyř milionů púrv. Za znak má kulíka (kraučah).⁷¹¹⁾ Za ochrannou bohyni má Mahákáli.⁷¹⁰⁾ Učedníků měl sto šestnáct. Nirvána došel devět bilionů ságarópam po předešlém tirthankarovi, rovněž na hoře Samétašikharu.

Šestý tirthankarah je PADMAPRABHAH,⁷¹³⁾ syn Šrídharav a Susímin, narozený v Kaušámbí.⁷¹⁴⁾ Jeho souhvězdí je Čitrá,⁷¹⁵⁾ karmanová barva červená (pádma-lésjá), jeho znak je lotos (abdžam), šásanadévi Šjáma.⁷¹⁶⁾ Jeho tělesná výška se udává na dvě stě padesát luků a délka jeho života na tři miliony púrv. Jeho ganah měl sto jedenáct učedníků. Nirvána došel prý také na hoře Saméta-šikharu a to devět set miliard po nirváně pátého tirthankara.

Sedmý tirthankarah je SUPÁRŠVAH.⁷¹⁷⁾ Narodil se prý v Káší z otce Pratištha (nebo Supratištha) a matky Prthiví. Jeho souhvězdí je Višákhá,⁷¹⁸⁾ karmanová barva zlatožlutá (pítá), jeho znak svastikah, šásanadévi Šántá. Byl prý dvě stě luků vysoký a dožil se věku dvou milionů púrv. Učedníků měl devadesát pět. Nirvána došel rovněž na Saméta-šikharu a to devadesát miliard ságarópam po předešlém tirthankarovi.

Osmý tirthamkarah je ČANDRAPRABHAH.⁷¹⁹⁾ Narodil se prý v Čandrapurí a jeho rodiče byli Mahásénah a Lakšmaná. Jeho kaljánaka připadají na konjunkci měsíce se souhvězdím Anurádhá.⁷²⁰⁾ Jeho karmanová barva je bílá (śuklá), jeho znak je měsíční srpek (śáśí), śáśanadéví Bhrkutuí. Jeho tělesná výška byla prý sto padesát luků, dosáhl stáří jednoho milionu pŕv. Měl devadesát tři učedníků a nirvána došel na hoře Saméta-śikharu devět milionů śágarópam po předchozím tirthamkarovi.

Devátý tirthamkarah je PUŠPADANTAH, zvaný také Suvidhináthah.⁷²¹⁾ Narodil se v městě Kákandí, kde vládl jeho otec Sugrivah (Suprijah). Jeho matka se jmenovala Rámá. Jeho souhvězdí je Múlah,⁷²²⁾ karmanová barva bílá, jeho znak je mořský netvor s hlavou delfína, makarah, śáśanadéví Sutóráká. Byl sto luků vysoký a dožil se stáří dvou set tisíc pŕv, měl osmdeset osm učedníků. Nirvána došel devět set milionů śágarópam po předešlém tirthamkarovi, a to rovněž na hoře Saméta-śikharu.

Desátý tirthamkarah je ŚÍTALAH,⁷²³⁾ syn Dŕdharatháv a Nandin. Jeho rodiště se jmenuje Bhadríka-purí nebo Bhadrílá. Jeho souhvězdí je Pŕvášadhá, karmanová barva zlatožlutá, jeho znak Śrívatsah, śáśanadéví Aśóká. Jeho tělesnou výšku udávají na devadesát luků, jeho věk na sto tisíc pŕv. Měl jedenacosmdesát učedníků a došel nirvána na hoře Saméta-śikharu devadesát śágarópam po předešlém tirthamkarovi.

Jedenáctý tirthamkarah je ŚRĚJĀMSAH, zvaná také Śrēján, narozený v Simhapurí.⁷²⁴⁾ Jeho otec se jmenuje Višnuh, kšatrijah z rodu Ikšvákua a matka Višná nebo Višnudrí. Jeho souhvězdí je Śravaná,⁷²⁵⁾ karmanová barva zlatožlutá, jeho znak je nosorožec (khadgi), śáśanadéví je Mánaví. Jeho tělesná výška je osmdesát luků, a dožil prý se věku 8,400.000 let. Měl sedmdesát sedm učedníků. Nirvána došel na Saméta-śikharu 9,000,900 śágarópam po předešlém tirthamkarovi, tj. právě sto śágarópam před koncem čtvrtého věku tohoto světového období.

Dvanáctý tirthamkarah je VĀSUPŪDŽAJAH.⁷²⁶⁾ Narodil se prý v Čampá-purí,⁷²⁷⁾ jeho otec byl Vāsupūdžjah a matka Vidžajá (nebo Džajá). Jeho souhvězdí je Śátabhíśá,⁷²⁸⁾ jeho barva červená (pádma-lésjā), jeho znak je buvol (mahiśah), jeho śáśanadéví Čandá. Jeho výška prý byla sedmdesát luků, a jeho věk 7,200.000 let. Měl šedesát šest učedníků a došel nirvána v Čampá-purí padesát čtyři śágarópama po nirváně předešlého tirthamkara.

Třináctý tirthamkarah je VIMALAH,⁷²⁹⁾ syn Krtavarmanáv. Jeho matka byla Śjámá nebo Suramjá. Jako jeho rodiště se uvádí Kámpiljam.⁷³⁰⁾ Jeho souhvězdí je Uttarášádhá, jeho barva je zlatožlutá, jeho znak je kanec (śúkarah), jeho śáśanadéví Viditá. Jeho výška se udává na šedesát luků, jeho věk na šest milionů let. Měl prý padesát pěk učedníků a dosáhl nirvána na hoře Saméta-śikharu třicet śágarópam po nirváně předešlého tirthamkara.

Čtrnáctý tirthamkara je ANANTAH,⁷³¹⁾ zvaný též Anantadžit. Jeho rodiště se uvádí Ajódhjá. Jeho otec se prý jmenoval Simhaséna, jméno jeho matky se uvádí různě, totiž buď Sujasá nebo Džajasjáma nebo Sarvajasá. Jeho souhvězdí je Révatí,⁷³²⁾ jeho barva je zlatožlutá, jeho znak je sokol (šjéna), šásana-dévi Ankušá. Byl prý padesát luků vysoký a dožil se tří milionů let. Měl prý padesát učedníků a nirvána došel na Saméta-šikharu devět ságarópam po předešlém tirthamkarovi.

Patnáctý tirthamkara je DHARMAH,⁷³³⁾ rodilý z Ratna-purí. Jeho otec se jmenuje Bhánuh, matka Suvratá. Jeho souhvězdí je Pušjah,⁷³⁴⁾ jeho barva je zlatožlutá, jeho znak hromový klín (vadžrah),⁷³⁵⁾ šásana-dévi Kandarpá. Jeho výška se udává na čtyřicet pět luků, jeho věk na jeden milion let. Měl prý čtyřicet tři učedníků a nirvána došel na hoře Saméta-šikharu tři ságarópama po předešlém tirthamkarovi.

Šestnáctý tirthamkara je ŠÁNTIH,⁷³⁶⁾ syn Viévasénuv a manželky Ačiry, za jehož rodiště se uvádí Hastinápura.⁷³⁷⁾ Jeho souhvězdí je Bharaní,⁷³⁸⁾ jeho barva je zlatožlutá, jeho znak gazela (mrgha), jeho šásana-dévi je Nirváni. Jeho výška se udává na čtyřicet luků, však na stotisíc jeden let. Měl prý třicet šest učedníků a nirvána došel na hoře Saméta-šikharu, a to tři ságarópama bez tři čtvrtě palaja po nirváně Dharmově.

Sedmnáctý tirthamkara je KUNTHUH,⁷³⁹⁾ narozený prý stejně jako předchozí v Hastinápuře. Jeho otec se jmenuje Súrah (Šúrah, Súraj) a matka Šrí-dévi. Jeho souhvězdí je Krttiká,⁷⁴⁰⁾ jeho karmanová barva zlatohnědá, znak kozel (čhāgah), šásana-dévi Balá. Výška jeho těla činila prý třicet pět luků a žil devadesát pět tisíc let. Učedníků měl třicet pět. Nirvána došel na hoře Saméta-šikharu půl paljópama po nirváně Šantináthově.

Osmnáctý tirthamkara je ARAH,⁷⁴¹⁾ narozený rovněž v Hastinápuře. Jeho otec byl Sudaršana a matka Dévi (též Mitrá nebo Mitrá-dévi). Jeho souhvězdí je Róhiní, jeho barva zlatožlutá, jeho znak nandjāvartah, šásana-dévi Dháriní. Výška jeho těla byla třicet luků, délka jeho života osmdesát čtyři tisíce let. Nirvána došel na Saméta-šikharu, a to čtvrt paljópama bez šedesáti miliard let po nirváně Kunthově.

Devatenáctý tirthamkara je MALLIH.⁷⁴²⁾ Jeho otec byl Kumbah, jeho matka se jmenovala Prabhávatí. Jako jeho rodiště se uvádí Mithilá nebo Mathúrá.⁷⁴³⁾ Podle víry světámbarů byl prý žena. Jeho souhvězdí je Ašviní,⁷⁴⁴⁾ karmanová barva podle některých modrá (nílá-lésjá), podle jiných zlatožlutá; za znak má nádobu na vodu (ghatah), jeho šásana-dévi je Dharanaprijá. Jeho tělesná výška činila dvacet pět luků a dožil se věku padesáti tisíc let. Učedníků měl dvacet osm. Nirvána došel na Saméta-šikharu 9.993,416.000 let po nirváně Arově, to je 6,584.000 let před koncem čtvrtého věku před koncem tohoto světového období.

Dvacátý tirthankarah je MUNISUVRATAH, zvaný též Suvratah nebo Munih.⁷⁴⁵⁾ Jeho rodiště uvádějí někteří jako Rádžagrhu, jiní Kuśágara-nágaram.⁷⁴⁶⁾ Jeho rodiče byli Sumitrah a Padmá. Kdežto všichni předchozí tirthankarové pocházeli z rodu Ikšvákuova, tento vzešel z rodu Harivamśah.⁷⁴⁷⁾ Jeho souhvězdí je Śravaná, karmanová barva černá (krěna-léśjá), jeho znak želva (kúrmah), śasana-
nadéví Naradattá. Jeho výška činila dvacet luků, a délka jeho posledního života třicet tisíc let. Učedníků měl osmáct. Nirvána došel na Saméta-śikharu pět milionů čtyři sta tisíc let po smrti předešlého tirthankara.

Dvacátý první tirthankarah je NIMIĤ, řidčeji zvaný Namiĥ z rodu Ikšvákuova.⁷⁴⁸⁾ Jeho rodiště je město Mithilá. Jeho otec se nazývá Vidžajah a matka Vaprá (nebo Viprá). Jeho souhvězdí je Aśviní, barva zlatožlutá, znak modrý lotos (nilotpalam) a jeho śasana-
nadéví Gándhári-déví. Výška jeho těla se udává na patnáct luků a délka jeho života na deset tisíc let. Učedníků měl prý sedmáct. Nirvána došel na hoře Saméta-śikharu a to devět set tisíc let po smrti předešlého tirthankara.

Dvacátý druhý tirthankarah je NĚMIĤ, zvaný také Arišťtanémiĥ.⁷⁴⁹⁾ Jeho rodiště jmenují prákrtské prameny Sóriĵapurí, což by v sanskrtu znělo Saurikapurí.⁷⁵⁰⁾ Jeho rodiče byli Samudravidžajah a Śivá. Jeho kaljánaka připadla na dobu konjunkce měsíce se souhvězdím Čitrá. Jeho karma-
gová barva byla černá, ale digambarové tvrdí, že jenom jeho tělesná barva (dravja-léśjá) byla černá, kdežto karmanová barva jeho vnitřní podstaty (bháva-léśjá) byla prý červená. Jeho znak je ulita (śaṅkhah), jeho śasana-
nadéví Ambiká. Podle džinistické tradice pochází Nemiĥ z rodu Harivamśu⁷⁵¹⁾ a je příbuzný (bratranec) Krěṅṅv. Některé báje přikládají též Krěṅṅovi značný vliv na životní osudy Némiovy.⁷⁵²⁾ Tyto pověsti a báje jsou však vesměs původu hodně pozdního, neboť v Némiově životopise v Kalpasútre není o těchto vztazích obou mytických postav ani zmínky. Ovšem i podle Kalpasútra se Nemiĥ stal mnichem poblíže města Dváravati, které nyní džinisté pokládají za totéž místo jako Krěṅṅovo sídlo Dváraká. Tělesná výška Némiova se udává na deset luků a jeho věk na tisíc let. Počet jeho učedníků udává Kalpasútram na osmáct, některé jiné prameny na jedenáct. Nirvána prý došel na hoře zvané Udždžintá, kterou nynější džinisté pokládají za horu Girnár na poloostrově Káthiavádu. Doba jeho nirvána se udává na rok pět stý tisíc let po nirváne Némiově a osmdesát čtyři tisíce let před nirváne Pársvovym.⁷⁵²⁾

Pársvah, předposlední tirthankarah

Již v životopise Némiově některé rysy ukazují, že jde o osobu historickou, třebaže podrobnosti jeho života jsou úplně ztraceny v racionalisticky zpracované umělé báji, která vyloučila vše, co se nehodilo do bájeslovného rámce, zpracovaného především podle životopisu Vardhamánova a podle starých kosmo-

gických bájí. Tato snaha vpravit historický životopis do ztrnuté formy báje-slovného rámce se ještě více uplatňuje v životě následujícího tirthankara, Páršva.

Nepokládám již za věc spornou, že Páršvah byl historická osobnost. Svědectví je pro to mnoho, hlavně ve vývojových prvcích nynějšího džinismu a jeho sekt. Velká roztržka džinismu, která rozdvojila náboženství vybudované Vardhamánem-Mahávírem na dvě církve, není ve své podstatě nic jiného, než návrat jedné části mnišské obce (švétambarů) ke způsobu mnišského života, jak jej kázal Páršvah. Při tom ovšem mniši, kteří se nevrátili ke staršímu učení Páršovovu, podrželi ony z reformy Mahávírových, které se změněným dobám zdály přiměřenější. Přesto se mezi nimi časem objevily sekty a školy, které se přikláněly k učení Páršovovu bez výhrad. Tyto sektářské sklony se dosud drží mezi Osvály.

Také to, že hora Saméta-śikharah byla přezvána Páraśnāth, - což je zkomo-lenina jména Párśvanāth - ačkoli báje klade na tuto horu poslední okamžiky i jiných tirthankarů, svědčí myslím velmi pro historičnost postavy Páršovovy. Kromě těchto důvodů vnějších i řada vnitřních důvodů podporuje přesvědčení, že Páršvah skutečně žil před Mahávírem a to v době posunuté ne příliš daleko do minulosti před Mahávíra. Z celé džinistické nauky, která se přičítá Mahávíro-vi, vidíme, že staví na starších pramenech a že změny podniknuté nejsou zásad-ní, nýbrž že jejich úkolem je přizpůsobit nauku, která se zatím stala nečasovou době a prostředí. Mahávírova reforma pak směřuje hlavně k tomu, že byl za-veden přísnější mravní řád. To si asi vyžádalo uvolnění mravů, které se v je-ho době začalo již asi mocně projevovat, kdežto za Páršvy ještě asi indická společnost více lpěla na starých patriarchálních mravech veliké společné rodi-ny.

Nicméně Páršovův životopis se nevymyká z onoho pevně urobeného rámce, do kterého jsou vsazeny životopisy všech džinů.⁷⁵⁴⁾ A nepodařilo se až dosud ani v nedžinistické literatuře najít spolehlivých vztahů a poukazů k osobnosti Páršovově.

Jako PÁRŠVOVO rodiště se uvádí benáresské předměstí Bhélúpurá.⁷⁵⁵⁾ Pocházel z rodu Ikšvákuova a jeho rodiče prý byli král Aśvasēnah a královna Vāmā (nebo Bāmā). Všechna jeho kaljánaka připadla prý na dobu, kdy měsíc je v sou-hvězdí Viśakhā. Královna Vāmā porodila právě za devět měsíců a sedm a půl dne po početí zdravého hochy, kterému dali jméno Páršvah. Jméno se v pozdější do-bě uvádí v souvislost se snem jeho matky, která když ležela na lůžku, viděla prý kolem sebe ohromného černého hada. Ovšem toto pojetí je velmi nahodilé: jméno je prý odvozeno od toho, že had lezl stranou (párśvāt). Mně se spíše zdá, že jméno je odvozeno od slova paraśuh, parśuh (sekera), a že život Páršovův zapadá již i jménem do bojů mezi bráhmány a kšatrije, jejichž hlavním předsta-

vitelem v bráhmanské legendě je vtělení Višnuovo známé jménem Paraśuramaḥ, Rámaḥ se sekerou. Do doby těchto sporů by se totiž Párśvaḥ hodil i dobou svého života.

Mládí Párśvovo plynulo obvyklým během života indického královského prince. Když dospěl, oženil ho otec s Prábhavatí, dcerou krále Prasénadžita. Při svatbě zatoužil Párśvaḥ podívat se na město v slavnostní náladě a tu spatřil kajícího Kaṭṭa, sedícího mezi pěti ohni a konajícího pokání. V jednom z ohňů se svíjel velký černý had trýzněn palčivostí ohně a dušen kouřem. Párśvaḥ, jakmile ho spatřil, hada lítoval a pospíšil ke kajícímu a upozornil ho na jeho hrozný skutek. Zatím však had již dokonal a narodil se znovu jako král Nágū Dharanaḥ, který později s vděčností prokazoval svou lasku Párśvovi svou pomocí a ochranou. Kaṭṭaḥ, když zemřel, se znovu probudil k životu mezi Mēghakumáry, z řádu božstev Bhavanavásinū, jako Mēghamáli.

Od té doby si Párśvaḥ získával svými činy zásluhy a když dosáhl třiceti let, rozhodl se odejít z domova do bezdomoví. V temné polovině měsíce Pauṣje, když měsíc byl v konjunkci se souhvězdím Viśákhou, dal se odnést v nosítkách zvaných viśálá do háje zvaného Aśramapadaḥ a tam pod aśókovým stromem přijal díkšu. Zároveň s ním se ještě tři sta knížat stalo poustevníky.

Párśvaḥ potom konal řadu přísných pokání, aby jimi umrtvoval svoje tělo (kájótsargaḥ). V jeho životopisech se zvláště připomíná, jak jednou konal pokání po posvátnou smokvoní, když ho začal znepokojoval Mēghamáli, dávný jeho nepřítel, vichrem a lijavcem. A tu jeho přítel Dharanaḥ, král Nágū, přispěchal ihned Párśvovi na pomoc a rozestřel nad ním svůj štít⁷⁵⁶⁾ jako obrovský slunečník a chránil tak Párśva před útoky dešťových proudů, aby nemusel přerušit své pokání. Zároveň poslal své poddané hady na Mēghámáli, aby ho zahnali. Hadi se obořili na Mēghámáli s takovou silou, že se ve strachu o svůj život musel uchýlit o pomoc k původnímu svému nepříteli Párśvovi. Od té doby se stal i Mēghamáli služebníkem Párśvovým a zároveň s Dharanem mu věrně sloužili po dobu jeho pozemského života.

Párśvaḥ konal svá pokání celkem osmdesát tři dny, než dosáhl vševědoucnosti. Osmdesátého čtvrtého dne se vrátil do Benáresu a tam v parku před městem usnul pod stromem zvaným dhátakí.⁷⁵⁷⁾ V tom okamžiku byla jeho ghaṭi-karma vyhlazena tak, že dosáhl vševědoucnosti. Bohové postavili samavasaraṇam kde Párśvaḥ konal své první kázání, po něm se celá řada vznešených osobností stala mnichy a mniškami. Především se dal na mnišskou dráhu jeho otec Aśvasénaḥ, matka Vamá, manželka Prabhavatí a mnoho jiných. Z mnichů si vybral Párśvaḥ skupinu osmi mnichů (ganaḥ), kteří tvořili jeho učedníka a hlasatele náboženství. Kalpasútram uvádí jejich jména a nemáme důvod, abychom pochybovali o jejich historické skutečnosti. Jména jeho ganadharaḥ jsou: Śubhaḥ, Arjaghóṣaḥ, Vasiṣṭhaḥ (Viśiṣṭhaḥ) Brahmačári, Saumjaḥ, Śrídharah, Virabhadraḥ a Jaśaḥ.

Oddaných věřících mužů (upāsakah) měl prý Párśvah šestnáct tisíc mnichů, v jejichž čele stál mnich Ārijadinnó (sa.: Ārjadattá), a třicet osm tisíc mnišek, jimž v čele stála Pušpačúlá. Sobě oddaných věřících mužů měl Párśvah sto šedesát čtyři tisíc, jejichž náčelníkem byl Suvratah (pkt.: Suvrajó) a věřících žen, tři sta dvacet sedm tisíc, mezi nimiž byla první Sunandá. Tak celá náboženská obec Párśvova (tírthah) za jeho života měla pět set čtyřicet pět tisíc lidí. Mezi nimi bylo dvě stě padesát znalých čtrnácti púrv, čtrnáct set světců, kteří dosáhli avi-džňána, sedm set padesát, kteří došli vševedoucnosti jedenáct set se dovedlo proměňovat, šest set, kteří došli jednoduchého, přímého duševního poznání (rdžu-matiḥ), tisíc mnichů a dva tisíce mnišek, kteří došli konečné spásy (siddháh), tisíc, kteří došli souborného duševního poznání úhrných duševních jevů (vipulamatiḥ), šest set kazatelů (vādī) a dvanáct set světců, žijících poslední život v některé z nebeských nebo podsvětňích říší (anuttaraupapátikah, pkt.: anuttaróvavájó).

Svůj život skončil Párśvah když dosáhl věku sto let, na hoře Saméta-śikharu po celoměsíčním postu, při kterém nepil ani vodu. Zničil i všechna čtyři aghāti-karmana, došel v okamžiku smrti nirvána, stal se siddhem. Zároveň s ním došlo na hoře Saméta-śikharu nirvána i třicet jiných světců. Po párśvovi byla nazvána hora Saméta-śikharah na Párśvanátha, a toto jméno se udrželo v nynějším bengálském jméně této hory jako Páraśnáth.

Dobu smrti Párśvovy klade džinistická tradice do roku dvou set padesátého před smrtí Mahávírovou, tedy podle běžné śvétámbarské tradice asi do r. 777 př.n.l. I když přijmeme za správný rok Mahávírova nirvána podle Jacobiho rok 567 př.n.l. a tím dobu nirvána Párśvova položíme do roku 717 př.n.l., vidíme, že život Párśvav připadá do doby největšího rozkvětu bráhmánismu v Indii a nemůžeme se divit, že jeho náboženská obec byla poměrně malá. Šlo tu jistě o reformu nepatrné místní kšatrijské sekty, vyvolanou spory s bráhmanským živlem, který se chtěl asi v oné době zmocnit i světské moci. Tomu nasvědčuje jak to, že Párśvah byl rodem z Benáresu, od nepaměti bráhmanského náboženského střediska, tak zejména jeho spor s kajícíkem Kathem.

Podle oné stále báje o tírthamkarech přidává džinistická tradice předposlednímu džinovi barvu modrou a za znak mu dává hada s roztaženým štítem (śe-śaphaniḥ).⁷⁵⁸ Jako jeho śáśanađeví se jmenuje bohyně Pađmavati. Jako zajímavý a dějiny džinismu důležitý rys legend o Párśvovi je třeba připomenout, že shodně podle legend jak śvétámbarských, tak i digambarových Párśvah i v době poustevnického života nosil roucho, a to prý jediné roucho za celou dobu od svého odchodu z domova až do své smrti.

Poslední tirthamkarah tohoto světového období

Poslední tirthamkarah tohoto světového období avasarpiní byl VARDHAMÁNAH, zvaný obyčejně MAHÁVÍRAH, Veliký rek, nebo krátce také jen VÍRAH, Rek. Někdy o něm také mluví náboženské spisy jako o "posledním staviteli náboženské obce", a nazývají ho ČARAMA-TÍRTHAKRT. Jindy ho nazývají jen DŽINEM a nejčastěji prostě mnichem, ŠRAMANAH.

Jeho životopisy až na jejich legendární výzdobu rozličnými divy a zázraky musíme pokládat za historickou pravdu.⁷⁵⁹⁾ A v jeho životopisu vidíme také základ onoho rámce mytických životopisů prvních dvaceti dvou tirthamkarů.

Tyto životopisy vypravují, že nejdůležitější okamžiky jeho života (kaljānakāni) se udály, když měsíc byl v konjunkci se souhvězdím Uttaraphalguní.⁷⁶⁰⁾ Jen nirvána prý došel, když měsíc byl v konjunkci s hvězdou Svátih.⁷⁶¹⁾

Rázu naprosto legendárního jsou vypravování o předchozích životech Vardhamánových a o skutcích, které v nich vykonal.⁷⁶²⁾ Poslední svůj život před tím, než sestoupil na zem, aby se stal tirthamkarem, žil prý v nebi Sudharmově (Saudharma-vimānam) po dvacet ságarópam.⁷⁶³⁾ Když se skončila tato doba jeho nebeského života, sestoupil do lůna bráhmanky Dévánandy, z klanu (gótram) Džálandharájana, manželky bráhmána Ršabhadatta z klanu Kodála. V tom okamžiku, když tirthamkarah sestoupil do lůna Dévánandina, snila Dévánanda čtrnáct šťastných snů, které sní matka každého tirthamkara. Když se probudila, šla k manželovi a vyprávěla mu je. Ršabhadattah, který rozuměl významu snů, velice se nad tím radoval a věštil skvělou budoucnost svého syna.

Saudharméndrah svým poznáním, které proniká celý svět, poznal, co se stalo, povolal velitele nebeských vojsk Harinaigamašina a dal mu rozkaz, aby odstranil zárodek z lůna Dévánandina a přenesl jej do lůna kšatrijské ženy Trišaly, neboť tirthamkarové, čakravartinové, baladékové a vasudékové se mohou narodit jen v rodinách čistě kšatrijských.⁷⁶⁴⁾ A tak se stalo; rozkaz Saudharméndrahův byl vykonán a Dévánanda se cítila velice zarmoucena, když poznala, že její krásné sny zmizely a s nimi i jejich příčina.

Za to Trišalá, z klanu Vásištova, když byl zárodek Vardhamánův vložen do jejího klína, viděla postupně oněch čtrnáct krásných a štěstí věštících snů.⁷⁶⁵⁾ Když se probudila, pospíšila ke svému manželovi kšatriji Siddhárthovi a vypravovala mu své sny. Siddhárthah, rozradován, vykládal jí význam jejích snů a věštil synovi skvělou budoucnost. Potom již zůstala Trišalá bdít, aby snad zlé sny nezaplašily její štěstí. Životopisy při té příležitosti líčí legendární návštěvu bohů.

Když uplynulo devět měsíců a sedm a půl dne, Trišalá porodila při plném zdraví úplně zdravého hochy, a to v prvním letním měsíci čtrnáctého dne temné polovice měsíce čaitra, když měsíc byl v souhvězdí Uttaráphalguní. Životopisy popisují tuto událost s největší legendární pompou a líčí obřady, konané bohy, ve všech podrobnostech. Stejně velkolepě líčí i slavnosti, jimiž byla událost oslavována v paláci rodičů Vardhamánových.

Dvanáctého dne dali rodiče synovi jméno. Protože od okamžiku, kdy ho Trišalá počala, jmění a statky jeho rodičů se počaly rozmnožovat neobvyklou měrou, nazvali ho Vardhamánah, tj. působící vzrůst. Vardhamánah po svém otci náležel do klanu Kášjapova, plemene Ikšvákuova a byl členem kšatrijského rodu Džňátriků.⁷⁶⁶⁾

Jako místo Vardhamánova narození a místo jeho mládí se uvádí Kundagrámah, což je jen jiné jméno pro slavné město Vaišálí.⁷⁶⁷⁾ Tam trávil Vardhamánah svůj mladý věk po způsobu kšatrijských princů. Rodiče ho oženili s Jaśódou, která mu porodila dceru Prijadaršanu.

Když bylo Vardhamánovi dvacet osm let, zemřeli mu rodiče. Potom vládl svému kmeni po dva roky společně se svým bratrem Nandivardhanem. Po dvou letech, když dostal povolení od svého bratra, oddal se poustevnickému životu. Jeho díkšou líčí životopisy se všemi legendárními podrobnostmi, uvedenými v rámcové báji.

Potom chodil Vardhamánah světem jako potulný mnich a snažil se dosáhnout vševědoucnosti. Po dvou letech se sešel s Gósálem, synem Maňkhalinovým, který sledoval stejný cíl. Šest let chodili oba společně, načež se rozešli následkem metafysických rozporů.⁷⁶⁸⁾ Vardhamánah putoval dále se svými žáky, kteří se k němu ponenáhlu přidružovali. Po dvanáct let putování odvrhl Vardhamánah oděv a došel mnišské dokonalosti a stal se kévalinem.

Životopisy při této příležitosti zase opakují všechny podrobnosti oné rámcové báje. Je však jisté, že si Vardhamánah potom vytvořil skupinu učedníků (od té doby se nazývá Mahávírah), kteří měli zachovat jeho učení. Těchto učedníků bylo jedenáct.⁷⁶⁹⁾

Potom Mahávírah jako dokonalý džinah putoval ještě dalších třicet let po rozličných krajích Indie. Kalpasútram vypočítává podrobně, v kterých místech trávil doby dešťů.⁷⁷⁰⁾ Poslední dobu dešťů trávil v Pápě. Tam patnáctého dne temné poloviny měsíce kárttika došel nirvána. V okamžiku jeho smrti hvězda Kšudrátma⁷⁷¹⁾ vstoupila do rodného souhvězdí Mahávírova a věštila tak mnichům a mniškám strasti a nenávist mezi lidmi. Kalpasútram potom ještě vypočítává počet mnichů a mnišek v družině Mahávírově a počet věřících mužů a žen. Celkový

stav džinistické obce v okamžiku Mahávírovy smrti činil podle toho místa pět set dvacet sedm tisíc lidí.⁷⁷²⁾

Časově připadá Mahávírova smrt na samý konec čtvrtého světového věku, (duhšama-sušamá), totiž právě tři roky a osm a půl měsíce před jeho koncem. Tím je Mahávírah poslední tírthamkarah v tomto světovém období avasarpiní a z jeho učedníků došli nirvána jenom ti, kteří svoji životní dráhu skončili během tří let a osmi a půl měsíce po smrti Mistra. Po té době není již možné nikomu z lidí v Bharata-kšétře ani v Airavata-kšétře dojít nirvána, stát se džinem.

Báje mu přikládá zlatěžlutou karmanovou barvu a za znak mu dává lva (simhanah). Jeho šásana-déví prý byla Siddhajiká-déví.

Tírthamkarové vzestupných světových období, utsarpiní

Přirozený sklon Indů k pesimismu asi způsobil, že džinisté přítomnou dobu pokládali za dobu úpadku, sestupu, což jim jak se zdálo, potvrzovala i jejich mytická historie. Tím si jen otevřeli výhled do dob ještě horších, které jim slibuje však naprostého úpadku všeho tvorstva v Bharata-kšétře, duhšamá-duhšamá. Zároveň jedinou útěchu hledali v pomyslném světě, v lepším záhrobním životě, ať v nebeských říších nebo v zemích splňovaných přání (bhóga-bhúmiḥ). Proto také sestupné světové období bylo v džinistických náboženských knihách zpracováno se všemi podrobnostmi. A podrobnosti, které v dějinách světa chyběly, třeba mytickými, byly doplněny podle logických pravidel, bez ohledu na pravděpodobnost, často hodně suchopárným způsobem.

Stejně podrobně však nebyla zpracována ostatní období, totiž především vzestupné období utsarpiní, které předcházelo tomuto období avasarpiní, a utsarpiní, které bude následovat, až se skončí nynější světové období. Náboženské džinistické spisy se spokojují s výkladem, že v utsarpiní světové věky po sobě následují v obráceném pořadí a že věk a velikost člověka ve shodě s tím také stoupá. A samo sebou se také rozumí, že toto pravidlo platí též pro tírthamkary.

První tírthamkarah v utsarpiní se narodí tři roky a osm a půl měsíce po začátku třetího světového věku (arah), které se jmenuje stejně jako čtvrtý světový věk avasarpiní, totiž duhšamá-sušamá. První tírthamkarah v utsarpiní se shoduje svými vlastnostmi, svými životními událostmi a okolnostmi, které je doprovázejí, úplně s posledním tírthamkarem avasarpiní, tedy s Mahávírem.

V třetím světovém věku každé utsarpiní přijdou na svět dvacet tři tírthamkarové, dvacátý čtvrtý přijde na svět na začátku čtvrtého věku utsarpiní, který

se shoduje s třetím věkem svasarpiní. Poosléze nastávají v Bharata-kšétře a Airávata-kšétře dlouhé věky blaženosti, kdy astromy přání (kalpadrumáh) dávají lidem vše, nač si jen pomyslí, kdy celý svět mimo části Mahávidéhu je proměněn v zemi splňovaných přání, bhōgabdhūmih. Proto si nikdo nemůže získat zásluhy jinde než v Mahávidéhu, kde je vždy jen země práce, karmabhūmih, a proto jen v Mahávidéhu i v těchto blažených dobách se rodí tirthamkarové.

Podrobnosti o tirthamkarech utsarpiní vůbec nemáme v džinistických náboženských spisech. I jejich jména, která jsou uvedena v některých nekanonických spisech, jsou pravděpodobně výtvořky velmi pozdní spekulace, chtějí doplnit báje co nejdále do minulosti i do budoucnosti. Vlastně známe jména těchto tirthamkarů pouze od Hémačandra a nevíme, odkud je sám Hémačandrah znal.⁷⁹³⁾ Jako tirthamkarové minulé utsarpiní jsou uváděni:

1. Kévaladžňání,	9. Dámódarah,	17. Anilah,
2. Nirváni,	10. Sutédžáh,	18. Jaśódharah,
3. Ságarah,	11. Svámí,	19. Krtártbah,
4. Mahájaśáh,	12. Munisuvratah,	20. Džinésvarah,
5. Vimalah,	13. Sumatih,	21. Šuddhamatih,
6. Sarvánubhúti,	14. Šivagatih,	22. Šivakarah,
7. Šrídharah,	15. Ástágah,	23. Sjandanah a
8. Dattatirthakrt,	16. Nimiśvarah,	24. Sampratih.

Z těchto jmen je nejlépe vidět, že jsou uměle vytvořena a na jejich výběru je ještě patrné, jak nesnadné bylo jejich původci sestavit dvacet čtyři jmen, která by znamenala něco, co přináší štěstí. Dokonce jedno jméno (Munisuvratah) opakoval z řady tirthamkarů tohoto období avasarpiní. Stejněho rázu jsou i jména tirthamkarů příštího světového období utsarpiní, která rovněž uvádí Hémačandrah. Jsou to:

1. Padmanábha,	9. Poṭṭalah,	17. Samádhi,
2. Šúradéva,	10. Šatakírtti,	18. Samvarah,
3. Suparśvakah,	11. Suvratah,	19. Jaśodharah,
4. Svajamprabhah,	12. Amamah,	20. Vidžajah,
5. Sarvánubhúti,	13. Niškaśajah,	21. Mallah,
6. Dévaśrutah,	14. Nišpuláka,	22. Dévah,
7. Udajah,	15. Nirmamah,	23. Anantavírjah a
8. Pédhálah,	16. Čitraguptah,	24. Bhadrakrt.

Tato jména působila, jak se zdá, svému původci ještě větší potíže, neboť několikrát opakuje jména z uplynulé utsarpiní. Kanonické spisy, jako např. "Džambúdvípa-pradžňáptih" uvádějí jen jméno prvního z nich (Padmanábha) a posledního (Bhadrakrt),⁷⁷²⁾ buď že jména byla obecně známá, nebo že jich v oněch

starých dobách vůbec nebylo a že byla doplněna teprve velmi pozdě, snad dokonce teprve někdy v desátém nebo jedenáctém stol. n.l. Druhý z těchto dvou náhledů se mi zdá být pravděpodobnější.

Těchto tirthamkarů minulé a budoucí utsarpiní džinisté vůbec nikdy neuctívají, nikde jim nejsou zasvěcené chrámy. Ale džinisté stejně neuctívají všechny tirthamkary tohoto světového období avasarpiní. Z těchto jsou nejvíce uctívání jen první tirthamkara Ršabha, šestnáctý Šántih a poslední tři, Némi, Párevah a Mahávírah. Zdá se, že tento rozdíl v úctě rozličných tirthamkarů má nějaký hlubší důvod. A tu se mi zdá, že postavy nejvíce uctívaných tirthamkarů představují ony, již byly buď osoby historické nebo postavy prastarých všeindických bájí. Naopak ony, jejichž úcta se omezuje na ojedinělé případy, nebo kteří jsou jen čistě knižní jména (jako např. tirthamkarové dvou období utsarpiní), jsou asi teprve pozdní doplněk, který si vyžádala snaha zpracovat celou soustavu naprosto důsledně logicky, třeba za cenu věcných ústupků.

V.

OSTATNÍ ZNAMENITÍ MUŽOVÉ DŽINISTICKÉHO BÁJESLOVÍ

Džinistické bájesloví uznává šedesát tři znamenitých mužů (šaláka-purušáh)⁷⁷⁵) v každém světovém období. Dvacet čtyři z nich jsou tirthamkarové, ostatní obyčejně nejsou, ač podle pověsti mnozí z nich došli nirvána, stali se siddhy. Mezi těmito zbývajícími znamenitými lidmi první místo zaujímají čakravartinové nebo světovládci.

Čakravartí je podle víry džinistů král, který vládne nejméně nad šestí díly (khandáh) světa.⁷⁷⁶) Ovšem nemůže se každý král stát čakravartinem, nýbrž to vyžaduje dlouhou přípravu v předchozích životech, v nichž se mezi jinými musí také projevit touha stát se čakravartinem. Podání o čakravartinech není omezeno pouze na džinismus, nýbrž je to všeindická tradice. Ovšem džinismus ji zase zpracoval v racionalistickou báji. Podle džinistické víry čakravartí je v praktickém ohledu jakýsi nižší stupeň ve vývojové řadě než tirthamkarah.⁷⁷⁷) Ovšem není vyloučeno, aby někdy čakravartí a tirthamkarah splynuli v jedné osobě.

Pro čakravartiny sestavili džinisté podobnou rámcovou báji jako pro tirthamkary, ovšem mnohem jednodušší, v hlavních rysech však nápadně podobnou báji o tirthamkarech.⁷⁷⁸) Mnohé rysy v ní, např. uctívání kruhu (čakra-púžžá)⁷⁷⁹) v předchozím životě, jsou původu velmi pozdního a zcela jistě založeny na lidových, nesprávných etymologiích, někdy hodně nejasných.

Čakravartinů je v každém světovém období dvanáct. V tomto světovém období to byli:

1. Bharatah, syn Ršabháv, 780)
2. Sagarah, 781)
3. Maghavá, 782)
4. Sanatkumárah, 783)
5. Šántináthah, který byl současně 16. tirthamkarah,
6. Kunthunáthah, současně 17. tirthamkarah,
7. Aranáthah, současně 18. tirthamkarah,
8. Subhaumah, 784)
9. Padmanábhah, 785)
10. Harišénah, 786)

11. Vidžajanandanah, zvaný někdy také Džajah, u digambarů též Džajasé-
nah, 787)
12. Brahmattah. 788)

Báje o čakravartinech v mnohých podrobnostech navazují na starší indické báje, které známe často podrobněji z jiných recenzi, zejména z oblasti hinduismu. Džinistické báje nám však velmi často zachovaly podrobnosti, které se v hinduistickém nebo buddhistickém podání z toho či onoho důvodu ztratily. Nejvýznačnější příklady toho jsou především báje o Bharatovi, po kterém se Indie nazývá Bharata-varšah nebo Bharata-kšétram a báje o Sagarovi, která v hinduistickém zpracování tvoří důležitou část prvního zpěvu eposu Rámájanam.

Pro srovnávací bájesloví stejnou cenu jako báje o čakravartinech mají i báje o ostatních znamenitých mužích, totiž o vásudévech čili nárájanech, prati-
vásudévech čili pratinárájanech a baladévech čili balabhadrech.

Vásudévové jsou panovníci poněkud nižšího řádu než čakravartinové. Jejich nejvýznačnější vnější znak je, že vládnou jen nad třemi díly (khandáh) světa. 789) Skoro vesměs to jsou také význačné osoby hinduistického bájesloví, do něhož pravděpodobně přešly ze stejného základu. Džinistické bájesloví uvádí v každém světovém období devět vásudévů. 790) Jejich jména v nynějším období jsou:

1. Tripršthah,
2. Dvipršthah,
3. Svajambhuh,
4. Purušottamah,
5. Purušasimhah (čili Narasimhah),
6. Puṇḍaríkah,
7. Dattah čili Dattadévah,
8. Nárájanah nebo Lakšmanah,
9. Kršnah.

Každý z vásudévů má odpůrce, protivníka. Tito odpůrci vásudévů se nazývají prativásudévové nebo také pratinárájanové. Ve stejném pořadí to jsou:

1. Ašvagrívah,
2. Tárah,
3. Narakah (nebo Mérakah),
4. Nišumbhah,
5. Madhuh (nebo Madhukaitabhah),
6. Prahládah,
7. Balih,
8. Rávanah,
9. Džarásandhah.

Již povrchní znalec indického bájesloví na první pohled pozná v uvedených jménech známé dvojice, kolem nichž se soustřeďují mytické dějiny nejstarší Indie. Doplněkem těchto dvojic jsou baladérové čili balabhadrové. Baladérové jsou starší bratři vásudévů. Z toho je jasné, že jich musí být stejný počet jako vásudévů, tedy devět:

1. Vidžajah,
2. Ačalah, 791)
3. Dharmaprabhah čili Bhadrarah,
4. Suprabhah,
5. Sudarsanah,
6. Nandih,
7. Nandimitrah nebo Nandanah,
8. Rámačandrah,
9. Padmah.

Na způsobu, jak schematicky jsou zpracovány tyto báje džinistů o vásudévech a baladévech opět vidíme, jak se tu prozrazuje onen příznačný racionalismus džinismu. Nejtypičtější příklad je osmá dvojice. Protože byla předem stanovena zásada, že baladévah je starší bratr vásudévů, je za vládce vásudéva povýšen Lakšmanah a Rámačandrah se musí spokojit s místem jeho průvodce, ačkoli ve skutečnosti rekem báje je Rámah, jehož manželku unesl Rávanah na ostrov Laňku. Ovšem tímto přesunem významu osob báje nutně musela být pozměněna i celá báje a tak je v džinistickém zpracování báje o Rámovi skutečně Lakšmanovi přidělena úloha mnohem význačnější, než samému rekovi Rámovi.

Báje o znamenitých mužích se staly v džinismu předmětem světového básnictví, ovšem s mocnou tendencí nábožensko-výchovnou. Řady vynikajících džinistů od nejstarších dob až do nynější doby se snažili jak v epických básních, tak i v umělé próze na životech tirthamkarů, vásudévů, protivásudévů a baladévů ukázat ctnost pravého džinisty a chyby, kterých se musí zbožný člověk varovat. Je samozřejmé, že touto tendencí trpí původní bajky velmi mnoho na své čistotě, zejména v pozdějších zpracováních. Přesto však mají i tato pozdní zpracování starých mýtů velkou cenu, neboť nám dosti často zachovala některé rysy, které se v hinduistickém zpracování ztratily. Současně však džinismus tímto způsobem vytvořil sám pro sebe literaturu se stejnými látkami, jako byla hinduistická literatura, a tím odvrátil své vyznavače od vlivu cizích náboženství a literatur v nich vzniklých, v nichž bylo skryto mnoho filosofických názorů, které byly džinismu nebezpečné. Tím se myslím džinismus udržel, přesto že jeho obec nebyla nikdy veliká i v dobách největšího útlaku jednak proti buddhismu, jednak proti reformnímu bráhmanismu a hinduismu.

D O S L O V

Původní můj úmysl byl zpracovat džinistické bájesloví mnohem podrobněji a přidat ještě část pátou, která by pojednávala o džinistickém umění, o projevech džinistického náboženského ducha v básnictví i próze, v sochařství, architektuře, malířství i hudbě. Než práce se příliš rozrostla a nakonec jsem se rozhodl vynechat část o džinistickém umění, jelikož s náboženstvím nutně nesouvisí a část o kosmologii a bájesloví jsem zkrátil a omezil jsem se jen na nezbytně nutné výklady. Tím se stala čtvrtá část neúměrně menší než části předcházející.

Poznámka

Podle údajů ročenky India 1965, vydávané indickou vládou, je počet vyznavačů džinismu uváděn takto:

Na území celé Indie bylo dle censu z roku 1961 2 027 281 džinistů z celkového počtu 439 234 771 obyvatel. (V roce 1951 to bylo 1 618 406 vyznavačů džinistického náboženství). Tento počet činí 0,46 % celkového počtu obyvatelstva.

Údaje z jednotlivých států:

Ándhrapradéš	9 012
Ásám	9 482
Bihár	17 598
Guđžarát	409 754
Džammú a Kašmír	1 427
Kérala	2 967
Madhjadpradéš	247 927
Madrás	28 350
Maháráštra	485 672
Majsúr	174 366
Nágsko	263
Urísa	2 295
Paňdžáb	48 754
Rádžasthán	409 417
Uttarpradéš	122 108
Západní Bengáleko	26 940

Údaje ze svazových teritorií:

Andamany a Nikobary	3
Dadra a Nagar Haveli (r. 1962)	120
Delhi	29 595
Goa, Daman a Diu (r. 1960)	68
Himáčálpradéš	95
Ostrovny Lakadivy, Minikoy a Amindivy	-
Manipur	778
Pondicherry	76
Tripura	195

POZNÁMKY A VYSVĚTLIVKY

- 1) Pokud jsem mohl zjistit, o džinismu u nás psal prof. Otakar Feistmantel v článku "Nástin všeobecných zeměpisných poměrů Východní Indie Britské" v Zeměpisném sborníku (red. J. Řeřábek), roč. I, Praha, 1886, seš. 10.-11., str. 467-472, a prof. J. Zubatý, čl. Džáinové v Ottově slovníku naučném, sv. VIII., str. 825 n., Praha, 1894.
- 2) Ačkoliv se džinismus v nynější podobu ustálil mnohem dříve než vznikl buddhismus, dospěl k svému největšímu rozkvětu teprve v dobách, kdy buddhismus v Indii začal již upadat. Doba nejmocnějšího rozmachu džinismu je od koncilu ve Vallabhí, tj. 454 n.l. až do počátku 13. století, kdy počal upadat hlavně pod nátlakem muslimských vládců v Indii, kteří ničili džinistické chrámy, aby z nich získali nádherně zdobený materiál pro stavbu mešit.
- 3) Kural vzbudil pozornost Evropanů dost brzo a byl vzorně překládán i vydán. První vydání je Tiruvalluver Kural. High Tamil Text with Translation into Common Tamil and Latin, Notes and Glossary, by Ch. Graul, Leipzig 1865. Před tím již vydal Ch. Graul pojednání o Kuralu pod názvem Der Kural des Tiruvalluvar, Leipzig, 1856. Francouzský překlad druhé knihy Kuralu vyšel v Journal Asiatique, IV., vol. XIX., 1852, str. 881a.
Nejlepší vydání, doprovázené anglickým překladem, je Tiruvalluvar Nájanár, The Sacred Kural, with Introduction, Grammar, Translation, Notes, Lexicon and Concordance. By G. U. Pope, London, 1886. Nejnovější anglický překlad je od V. V. S. Aiyara, The Kural or the Maxims of Tiruvalluvar, Kallidaik-kurichi, 1923.
- 4) The Naladiyar. By Rev. J. Leeper. Indian Antiquary, vol. II., 1873, str. 218n., 267n., 324., 344n.
The Naladiyár, or Four Hundred Quatrains in Tamil and English, with introduction, notes and concordance and lexicon, by G. U. Pope, Oxford, 1893.
- 5) Tato kniha byla vydána tiskem poprvé v r. 1922 v Madráse. K tisku ji upravil T. Chelvakesavaroya Mudaliar.
- 6) Samilský text této básně byl vydán velmi pěkně a kriticky (asi podle deseti rukopisů) v Madráse r. 1892. Částečně byla báseň přeložena do francouz-

štiny výborným znalcem tamilštiny J. Vinsoném: *Légendes Bouddhistes et Djains*, traduit du Tamoul . Tome Ier. Le Silappadi garam. Vonteurs et poets de tous pays; Tome V^{em}. Paris 1900. Překlad předchází podrobný úvod, ve kterém je podán i obšírný překlad celé básně.

Rozbor básně podává také V. Kanakasabhai, *Tamile eighteen hundred years ago*, Madras 1904, str. 141-161. Z džinistického stanoviska se také o ní zmiňuje M. S. Ramaswami Ayyangar ve své knize *Studies in South Indian Jainism*, Madras 1922, str. 93n. Srovnej též můj článek *Ceylonská božstva Gará a Girí* ve *Věstníku České akademie*, roč. XXI., str. 46.

7) *Vaňajápadi* nebylo dosud vydáno tiskem a je přístupno jen v rukopisech. Je to epická báseň, která líčí životy džinistických světů.

8) *Čintámáni* (v tamilské výslovnosti *Sindámáni*) je epická báseň, která líčí život krále *Dživakana* až do okamžiku, kdy dosáhl konečné spásy (*mókšah*). Na jeho životopise pak vykládá nejdůležitější zásady džinismu. Jako básník se jmenuje *Tiruttakkadévar*. Srovnej A. Guérinot, *Essai de Bibliographie Jaina* No. 45., 133., 314., 315., 316., 318., 378., 388., 683., 686., 774.

Pro podrobnost srovnej M. S. Ramaswami Ayyangar, *Studies in South Indian Jainism*, Madras 1922, str. 94n., a V. Kanakasabhai, *Tamile eighteen hundred years ago*, Madras 1904.

Čintámáni bylo několikrát vydáno v Indii. Evropské vydání ani překlad neexistuje.

9) Srovnej E. B. Havell, *The Ideals of Indian Art*, London 1920, str. 127-129.

10) Srovnej Dr. O. Pertold, *Mezní tvary náboženství*, Nové Atheneum, roč. II., Praha 1921, seš. 9/10, str. 455n.

11) G. Bühler, *On the Indian Sect of the Jains*. Translated and edited by J. Burgess, London 1903.

12) *Heart of Jainism* by Mrs. S. Stevenson. Oxford, University Press, 1915. A Review by J. L. Jaini. *The Jaina Gazette*, vol. XVI., No. 1. str. 7-19; No. 2. str. 31-38; No. 3. str. 61-64; No. 4. str. 78-84, Madras 1920.

13) Svazek II., str. 419-438.

14) Svazek I., str. 219-231.

15) Tento spis vzbudil v Indii i u stoupenců jiných náboženství veliký zájem a byl přeložen do řady novindických jazyků, jako do hindštiny, marátštiny, tamilštiny atd.

- 16) Arrah je město v Biháru, západně od Patny. Do nedávna tam bylo velké džinistické nakladatelství a tiskárna. Nyní bylo toto nakladatelství přeneseno do Madrásu.
- 17) V Evropě vydal kritické vydání v přepisu latinkou, s překladem a poznámkami již v r. 1906 H. Jacobi: Eine Jaina Dogmatik. Umasvati's Tattvart-hadhigama Sutra. Uebersetzt und erläutert von H. Jacobi. ZDMG. LX., 1906, str. 287n., 512n.
- 18) Tohoto náhledu byl zejména ideový zakladatel vědy o náboženství F. Max Müller. U nás tento názor velmi silně zastával prof. dr. R. Dvořák.
- 19) V Anglii celou vědu o člověku společným názvem Anthropology. Tímto pojmem zahrnují dohromady všechny vědy, které u nás označujeme rozličnými jmény, totiž antropologii, etnografií a etnologií. Mají-li mluvit o antropologii v našem slova smyslu, užívají označení physical anthropology, kdežto druhé dvě vědy zahrnují označením social anthropology.
- 20) Džinah, odvozeno od kořene dži- (džajati), vítězit, znamená "vítězný", "vítěz". Od toho je odvozen pojem "vítěz nad přílivem karman", tj. "ten, kdo došel konečné spásy", (muktih). O tomto pojmu bude vyloženo dále v části II., kapitole III. ve stati o Devíti základních džinistických pojmech.
- 21) Užívám tvaru tirthamkaraḥ ve shodě s obecnou vyslovností nynějších džinistů v Indii, ačkoli by byl tvar tirthakaraḥ, který užívá např. Bühler a Jacobi, snad filologicky správnější. Ve starých indických rukopisech pravopis kolísá.

Pokud se týče významu slova tirthamkaraḥ, znamená etymologicky "ten, kdo dělá (karóti) tirth". Tirtham pak má rozličné významy, vesměs však odvozené ze základního významu, který souvisí se slovesným kořenem tar- (tarati nebo tirati), který znamená přepravit, přenést, zprostředkovat. Odtud má tirtham významy přechod, přívoz, most, skupina osob kolem krále zprostředkující jeho styk s vnějškem, koupaliště v posvátných vodách, poutní místo, náboženství, náboženská obec, církev; ale i svatá písma. Obvykle se v džinismu tímto slovem myslí poslední dva pojmy. Znamená tedy tirthamkaraḥ buď "zakladatel církve" nebo "průvodce svatých písem", ale též "ten, který zprostředkoval přechod ke spáse".
- 22) O světových periodách časových podle džinistické nauky srovnej níže část IV., kapitola III.
- 23) Životopis Párśvāva podle světámbarských legend je zpracován v deváté knize Hémačandrové epeje Trišaṣṭi-śalāka-paruṣa-čaritam (IX., 2-4). Vydala Śrī Džainadharmā-prasāraḥ, Bhāvnagar 1908.

Rovněž na světámbarské tradici je založeno Hémavidžajovo Páršvanátha-čaritam.

Digambarovské legendy jsou zpracovány v Páršva-puránam básníkem Bhúdhardásem.

Životopis Páršváv v Kalpasútře je velice stručný a zdá se, že spisovatelé uvedených básnických životopisů měli před sebou ještě jiné zprávy, z nichž čerpali podrobnosti svých legend o něm.

- 24) Osválové byl vlastně rádžputský kmen, který pocházel ze starobylého města Osianagarí, které leželo asi 30 km na sever od Džodhpuru. Svým původem náležejí Osválové zcela jistě mezi Rádžputy, ale tím, že přijali džinismus, dostali se do třídy banijů (obchodníků, v sa.: vaiśjah) a se Srimály tvoří nyní jedinou kastu. Povoláním jsou bankéři a obchodníci drahokamy a šperky. Podle rozličných zpráv se velmi záhy přidali k džinismu a do dnes jsou většinou džinisté. Jenom jejich nepatrná menšina jsou višnuisté. Je však pravděpodobné, že tato menšina jsou odpadlíci, a že Osválové jsou představiteli snad nejdávnějších džinistů, možná ještě z dob Páršvových nebo i starších.

S tím se ovšem meshoduje zpráva nápisu na portále velkého chrámu Ádíšvarova na hoře Šatruñdžaji, podle něhož kmen (?) Osválů bylo založen (?) kanaudžským králem Ámarádžem, který žil v VIII. stol. n.l. Ale toto svědectví není rozhodující, protože nápis je pozdního data (je z r. 1530 n.l.) a starý původ Osválů je dosvědčen kromě literárních zpráv i velkým rozšířením tohoto kmene po celé Indii. Pokud se týče nápisu, srovnej A. Guérinot, Répertoire d'épigraphie Jaina, str. 237, č. 665. Co se týče stejnojmenné kasty, srovnej Jogendra Nath Bhattacharya, Hindu Castes and Sects, Calcutta 1896, str. 207 n. Dále N. A. Rose, A Glossary of the Tribes and Castes of the Punjab and North West Frontier Province, vol. II Lahore 1911, str. 81n. s.v. Bhábrá a str. 61. s. v. Bánia. Srovnej též Gazetteer of the Bombay Presidency, vol. IX., Part I., Bombay 1901, str. 496 a též str. 453 (rádžputský původ).

- 25) Zmínku o čtyřech slibech Páršvanáthových má Samañña-phala-suttam v buddhistické Dígha-nikáji. Toto místo je jedním z nejvýznamnějších důvodů pro přesvědčení, že Páršvah byl historická osobnost.
- 26) Nejstarší životopis Mahávírův je v Kalpasútře 1-5. Podle něho jsou zpracována všechna pozdější životopisy, ovšem digambarové mají své změny, které jsou v některých legendách dosti podstatné.

Legendární životopis Mahávírův nejzevrubněji podává desátá kniha Hémačandrovky epepeje Trišašti-šaláka-puruša-čaritam. (Podle světámbarské tradice.)

Legendární životopis Mahávírův podle tradice digambarů podává Mahávira-puránam, jež sepsal Bhattaraka Sakalakírti.

- 27) Jsou to zejména uvedené již místo v Samañña-phala-Suttě, dále Maháparimbhána suttam, Maññhimanikájó 56, Mahávaggo VI. a j.
- 28) Byl to zejména A. Weber, který tvrdil, že buddhismus je starší než džinismus a byl původcem domněnky, že džinismus je jenom buddhistická sekta. Podobně i prof. Lassen pokládal džinismus za buddhistickou sektu.
- 29) Páva-purí leží v okrese Patna (Patna district) v Biháru, asi 12 km na jihovýchod od města Biháru a 3 km na sever od Girjaku. Místo bývá také zvané Pává, ve starověku Pápá. Tato jména vznikla zkomolením původního jména Apápapurí. Generál Cunningham je mylně spojil s Padraonem v okrese Gharakhpurském, což je stará Pává, ve které byl Buddha hostem Čundovým. Tento smysl přejal i Edmund Hardy, Der Buddhismus nach den älteren Páli Werken, Münster in W. 1919, str. 156.
- Pávapurí v Biháru je dodnes džinistickým poutnickým místem. Místo, kde Mahávírah zemřel, je ohrazeno a tvoří posvátný okrsek, ve kterém stojí čtyři chrámy. Hlavní chrám, v němž jsou schovány svaté stopy Mahávírovy, stojí uprostřed vodní nádrže a je spojen se zemí kamenným mostem. Mimo Mahávírovy stopy jsou tam chovány i stopy Indrabhútiovy a Sudharmovy. Největší poutní slavnost tam je o slavnosti díválí (dípávalí), kdy tam džinisté ze všech konců Indie přicházejí vykonat pobožnost. Svěcení této staré indické slavnosti se zakládá na Kalpasútře, § 128.
- Srovnej též Mundolal Dey, Geographical Dictionary of Ancient and Medieval India, s. v. Pápá.
- 30) Srovnej A. Guérinot, Répertoire d'épigraphie Jaina, kapitola III.: Les Écoles Jainas, str. 35n.
- 31) Podrobný výklad o náboženské džinistické literatuře podávám níže v kapitole IV.
- 32) Hlavním a nejstarším pramenem o prvních dobách džinistické církve je Sthavirávalí, obsažené v Kalpasútře. Uvádí jména třiceti třech nástupců Mahávírových a částečně i jména jejich vynikajících žáků a učedníků. Zároveň je vyjmenovávají rody těchto církevních otců, školy, které založili a jejich odnože. Ovšem tato Sthavirávalí je světámbarského původu. Digambarové seznamy církevních otců, jak je zejména známe z jihoindických napsí, se s ním neshodují, vyjma ovšem zvláště vynikající osobnosti - jako byl např. Bhadrabáhu - uznávané oběma sektami. Se Sthavirávalím v Kalpasútře se shodují rozličná světámbarská pattávalí a gurvávalí, jež nad to uvádějí mnoho podrobností, legend a pověstí, z nichž některé jsou již jistě staré, ale většinou mají ráz pozdějších výmyslů.
- Pokud se týče digambarových seznamů církevních otců, srovnej A. Guérinot, Répertoire d'épigraphie Jaina, str. 36n.

33) Srovnej poznámku 24.

34) Upakéša-Páttana je pravděpodobně nynější Patan v Rádžputáně (Bundl), zvané také Kešorai Patan.

Tato zpráva se zdá nasvědčovat tomu, že již tehdy počala úcta soch a obrazů v džinistickém náboženství. Není nemožné, že se to stalo v důsledku cizích prvků, jakými zcela jistě byli Osválové a Srimálové. Nešlo tu tedy o nějaký skutečný rozkol, nýbrž o změny, provázené spory a nesnáze-mi, o jaké v džinismu nebylo nouze hned po smrti Mahávírovy.

Je jisté, že nyní Osválové i Srimálové, pokud jsou džinisté, podporují skupinu mnichů, zvaných Upakéša-gaččhá. Tato gaččhá má svou vlastní pattavali, sahající až po Pársvanátha. Pro podrobnosti srovnej R. Hoernle, The Pattavali or List of Pontiffs of the Upakesa-Gachchha. Indian Anti-quary, vol. XIX., p. 233-244, Bombay 1890.

35) Tato tvrzení švétámbarů se stěží shodují se skutečností. Tyto spisy totiž vesměs jeví ráz výtvorů mnohem mladších. H. Jacobi připouští, že snad část Kalpa-sútra, která obsahuje předpisy pro mnichy, by mohla pocházet od Bhadrabáhu, kdežto o životopisech džinů se vyslovuje vyhýbavě. Stha-virávalí pak přiřítá Dévarddhimu, redaktoru siddhántu na koncilu ve Valla-bhí. Srovnej Gaina Sutras, translated from prákrit by Hermann Jacobi, Part I., S. B. E. XXII., Oxford 1884. Introduction, hlavně strany LIII. Srovnej rovněž předmluvu téhož badatele k jeho vydání Kalpasútra, The Kalpa Sutra of Bhadrabáhu, Leipzig 1879, Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, VII, 1.

36) Touto legendou se podrobně zabývá M. S. Ramaswami Ayyangar ve své knize Studies in South Indian Jainism, Madras 1922, str. 21n., a silně se kloní k tomu, že tato tradice je skutečná historická pravda.

37) Např. místo Akampitah mají některé digambarské seznamy Akampanah, místo Metarjah mají Maitréjah, Mandjah místo Mandikaputrah, Prabhátakah místo Prabhásah a p. V jednom nápisném seznamu se vyskytuje zcela samostatně jméno Putrah, jež jistě zbylo, když před tím vypadlo buď Mandika nebo Maurja.

38) Podrobně o tomto rozkolu na základě pramenů obou sekt vykládá H. Jacobi v článku Ueber die Entstehung der Cvetambara und Digambara Sekten. ZDMG XXXVIII, 1884, str. 1-42. K tomu tvoří doplněk Zusatzliches zu meiner Abhandlung: Ueber die Entstehung der Cvetambara und Digambara Sekten, ZDMG XL, 1886, str. 92-98.

V článku podává Jacobi také původní text obou legend, totiž švétámbarské legendy o Šivabhútim a příslušnou část digambarského spisu Ratnanandinova Bhadrabáhu-šarita.

- 39) Dr. Hoernle se domnívá, že tento hladomor řádil r. 310 př. n.l.
- 40) Ardha-phálakah znamená "mající poloviční (ardhah) bavlněné roucho" (phálah). Nynější džinisté vykládají, že to bylo roucho, které zakrývalo jen spodní část těla, zvané v obyčejné mluvě langot. Je to kus bavlněné látky, veliký jako obyčejný ručník, protažený mezi nohama, aby zakrýval pohlavní úd, a napřed i vzadu zaklesnutý za provázek, uvázaný kolem pasu tak, že konce visí přes provázek jako malé zástěrky.
- Podle toho to byly asi změněné názory o cudnosti a ne potřeba mnichů samotných, které vyvolaly tuto změnu.
- 41) Tato doba bývá udávána velmi různě. Viz o tom dále.
- 42) Pokud se týče tohoto rozdílu s rovnej H. Jacobi, Jaina Sutra (S.B.E. XXII.) str. 288, pozn. 2.
- 43) Tapá-gaččhá je nyní nejvýznamnější z džinistických škol. Pokud se týče náboženství je naprosto pravověrná a v řádovém životě velmi přísná. Přitom se však mniši této školy neuzavírají modernímu pokroku, např. vědě, zejména pokud má význam pro jejich náboženství. Proto jsou ve stálém styku s evropskými indology, jimž rádi pomáhají, aby tak šířili znalost svého náboženství. Vidžaja-Dharma-Súri, představený této školy, který zemřel r. 1922, byl znamenitý znalec sanskrtu a prákrtu a za své vědecké zásluhy byl jmenován členem celé řady učených společností, jako Bengal Asiatic Society v Kalkuttě, Societa Asiatica Italina a mnoha jiných.
- Vydal řadu starých džinistických textů, zejména z oboru logiky (např. Yogaśāstra. A treatise on Jain philosophy. With the commentary called Svopajnavivarana, by Hemachandra Acarya. Bibliotheca Indica 125.) a napsal celou řadu původních spisů, hlavně teologických a mravoučných, sanskrtem, prákrtem, hindsky a gudžarátsky.
- Nynější (1924) představitel tapá-gaččhy je její bývalý upadhjájah Vidžaja-Indra-Súri, který se zabývá hlavně dějinami džinismu a k tomu nezbytnými pomocnými vědami - epigrafií, archeologií, numismatikou.
- Oba jmenovaní předáci tapá-gaččhy spolu ještě s jinými mnichy téže školy (Mangalavidžaja, Njájavidžaja) byli mými informátory o všem, co se džinismu týče.
- Jména nejdůležitějších ostatních škol jsou: Punamíjá-gaččhá, Sárdhapunamíjá-gaččhá, Aňčala-gaččhá, Ágamika-gaččhá. Pro podrobnosti o těchto školách srovnej A. Guérinot, Répertoire d'épigraphie Jaina, str. 59-68.
- O školách digambarů bude vyloženo dále.

- 44) Toto dílo náleží mezi tzv. upāṅga. Rozhodně však není jisté, můžeme-li mu přiznat toto stáří.
- Někteří světambarové chtějí až do té doby položit Umásvátiho, původce teologického spisu Tattvārtha-sūtra, jež uznávají za pravověrné světambarové i digambarové. To je jistě nesprávné, protože je dokázáno, že Umásváti byl žákem Kundakundovým, jež žil teprve v době, kdy se již obě sekty od sebe odloučily i zevně.
- 45) O tom podrobně vykládá H. Jacobi v uvedeném článku Ueber die Entstehung der Cvetambara und Digambara Sekten (viz pozn. 38). Srovnej též R. Hoernle, Jainism and Buddhism. Proceedings of the Asiatic Society of Bengal, 1898.
- 46) Tehdejší Suráštram bylo v hlavních rysech nynější poloostrov Káthiávád a k němu přilehlá krajina, která se v celku shoduje s pozdějším Gudžarátem. Ovšem území Gudžarátu bylo mnohem větší než území starého Suráštra.
- 47) Haribhadrah proslul jako komentátor. Nejslavnější jeho komentáře jsou k Ávaśjaka-sūtra a k Daśávaikālika-sūtru. Jeho nejvýznačnější spis však je Saddarśana-samučchajah, rukověť filosofie z džinistického stanoviska. Pro bibliografická data o tomto spisu srovnej A. Guérinot, Essai de Bibliographie Jaina, čís. 257-261 a 818. Pokud se týče uvedených komentářů, viz tamtéž čís. 247, 248. 655 a 656.
- Z ostatních spisů je nutno uvést ještě tyto: filosofický spis Lokatattva-nirṇajah, viz Guérinot v uvedeném spise čís. 816, kde je i stručný obsah díla, a zeměpisný spis Džambúdvīpa-saṁgrahanī, viz tamtéž čís. 755.
- Stručnou zprávu o Haribhadrovi má G. Bühler, Report on samskrit mss., 1872-73, Bombay 1874.
- 48) Nejslavnější básnický spis Hémačandrov je Trišaṣṭi-śalāka-puruṣa-čaritam, který džinisté srovnávají s eposy Mahābhāratam a Rāmājanam. Tato báseň líčí v deseti zpěvech, které mají dohromady 31.082 slóků, životy dvaceti čtyř tīrthamkarů a třiceti devíti duchovně vznešených lidských bytostí.
- Pro podrobnosti o Hémačandrovi srovnej Encyclopaedia of Religion and Ethics, VI., str. 591, s. v. Hemachandra, od H. Jacobiho.
- 49) Džinisté tvrdí, že ještě před muslimským vpádem je začali pronásledovat bráhmani, kteří prý přiměli krále Adžajapála (1174-1176), aby dal bořit džinistické chrámy.
- Skutečným a nejkřutějším pronásledovatelem džinistů byl teprve Alá-ud-dín, který dobyl Gudžarátu r. 1297-8.
- 50) Této přezdívky se jim prý dostalo proto, že když přijdou do některého místa, musí teprve hledat, kde by se mohli ubytovat. Slovo je odvozeno od

novohindického slovesa dhundhná "hledat, slídit", kterého se užívá zejména o hladových zvířatech, např. psoch, kteří pátrají po potravě.

Srovnej. též "Seeker", Notes on the Sthanakawasi or the non-Idolatrours Shwetambar Jains, 1911.

- 51) Šrávana Belgola, tj. Belgola šrávanů (kacířů, tj. džinistů, jak je asi nazývali okolní nedžinističtí obyvatelé), je vesnice, která leží v Čannarajapatnském talugu Hassanského okresu, v Majsúru. Slovem Šrávana rozlišuje se tato Belgola od jiných Belgol, totiž od Hale-Belgola a Kodí-Belgola. Belgola znamená v karnátštině "bílé jezero". V sanskrtských nápisech se také jmenovává Dhavala-saróvarah nebo Dhavala-sarasam, nebo Švétasaróvarah, což vesměs znamená "bílé jezero". Pravděpodobně dostala vesnice jméno po velké, krásné nádrži, ležící mezi dvěma kopci. Kopec na sever od vesnice se nazývá Čandra-giri, druhý na jihu vesnice se jmenuje Vindhja-giri. Na obou kopcích jsou chrámy a sochy, které tam postavili zbožní džinisté. Mimo to je tam též velké množství nápisů, ovšem poměrně pozdního data, které však jsou důležitým pramenem dějin církve digambarů. Na Čandra-giri je chrám se sochou dvaadvacátého tirthamkara Némi-nátha, který dal postavit král Čamunda-Rádža. Chrám dostavěl jeho syn. Chrám byl dostavěn v desátém století a je vzácným příkladem architektury oné doby. Na vrcholu Vindhja-giri stojí ohromná socha nahého askety, vysoká asi 22 m, nazývaná Váhuvali nebo Bhudžabali, ale nejčastěji Gommat-Svámi nebo Gommatéšvarah. Sochu, která je vytesaná z jediného kusu škváry, dal udělat rovněž Čamunda-Rádža koncem desátého století n.l.
- Podle nápisů byl Váhuvali syn prvního tirthamkara Ršabha. V boji se svým bratrem zvítězil, ale přenechal mu svou říši a odešel na horu Kailás. Na hoře zůstal stát jako socha, a když tak rok stál, "lijany, vinoucí se kolem větví stromů, zachytily se jeho šije a zahalily jeho hlavu zeleným baldachýnem, pod nohama mu vyrostla tráva a nakonec se podobal velikému mraveništi". Tehdy dosáhl Váhuvali vševědoucnosti a stal se kévalinem.
- K této soše a k Šrávana-Belgolu vůbec se pojí veliké množství pověstí a legend. Některé z nich jsou zmíněny k předmluvě k Davva-sangahu, vydanému S. Ch. Ghoshalem ve sbírce The Sacred Books of the Jains, sv. I., Arrah 1917. O Šrávaně Belgole jedná také Cpt. J. S. F. Mackenzie v článku Šrávana Belligola, v Indian Antiquary, vol. II., 1873, str. 129-133. V článku podává zejména přesné rozměry sochy Gommatéšvarovy a jejích částí, a kromě toho některé pověsti odchylné od pověstí uvedených Ghoshalem na uvedeném místě.
- 52) Nyní se skoro obecně uznává, že hned při rozkolu někdy v prvním století n.l. z původní církve vznikly čtyři digambarské školy, totiž Nandi-gaṇah, Séna-gaṇah, Simha-gaṇah a Déva-gaṇah. Z nich prý potom povstaly všechny pozdější digam-

barské školy. Podle toho i Kundakunda-anvajah by nebyl původní školou, nýbrž jen pokračováním Nandi-ganu.

- 53) Pro podrobnosti o těchto digambarských školách srovnej A. Guérinot, Répertoire d'épigraphie Jaina, str. 42-59, kde jsou zejména také podrobné genealogie představených těch kterých škol, pokud jsou nám jejich jména nápisně zachována. Tradice se vždy neshoduje s těmito nápisnými doklady, a vždy třeba zkoumat věrohodnost toho kterého pramene.

Nyní, kdy digambarští mniši v Indii skoro vymizeli, dělí se digambarové obvykle na pět podřadných sekt. Jsou to: 1. Bispanthí, kteří dovolují alespoň částečnou úctu soch a obrazů. 2. Terapanthí, kteří dovolují obrazy a sochy, ale zakazují jejich obřadné uctívání. 3. Samaijapanthí, kteří zavrhnou naprosto sochy a obrazy. Za to uznávají své náboženské knihy za svaté a obřadně je uctívají. 4. Gumanpanthí, nazvaní po svém zakladateli Gumanpamovi (žil v XVIII. stol.) a 5. Totapanthí. Pro podrobnosti srovnej Nahar-Ghosh, An Epitome of Jainism, kap. XXVI.

- 54) Podrobnosti o tomto spisu viz dále.
- 55) O rozličných druzích bohů vykládá podrobně Umásvátiho Tattvārtha-sútram, v kap. IV. Vyloženo o nich bude zevrubně v části IV., kap. II.
- 56) Pozdní umělé zpracování tohoto předmětu je Hémačandrova epopěj Trišašti-šaláka-puruša-čaritra.
- 57) Tyto pojmy budou dále zevrubně vyloženy v části II., kap. III.
- 58) O saptabhaṅgí bude vyloženo v části II., kap. IV.
- 59) Samavasaranam je místo, na kterém tirthamkaraḥ koná své první kázání; je to umělá stavba obrovských rozměrů. Podrobně bude o ní vyloženo v části IV., kap. III.
- 60) tj. poloviční (ardhaḥ) mágadhi, protože má jen polovinu znaků, které vyznačují vlastní mágadhi, podle některých prý pro to, že se s ním mluvilo jen v polovině Magadhsku. První výklad se rozhodně shoduje s filologickými výzkumy tohoto jazyka.

Vědeckým zpracováním tohoto jazyka po filologické stránce se v Evropě zabývali mnozí učenci, zejména němečtí, mezi nimi svými výsledky na prvním místě stojí R. Pischel a H. Jacobi. Pro názvy jejich gramatických spisů srovnej A. Guérinot, Essai de Bibliographie Jaina.

- 61) Pro podrobnosti o kanonické ávétámbarové literatuře srovnej Dr. M. Winternitz, Geschichte der Indischen Literatur Bd. II., Leipzig 1920, str. 291-

316. Zejména tam jsou podrobné obsahy důležitějších částí kánonu, a dále literatura, která se týká textových vydání a překladů.

- 62) Bhagavati je základní spis nynější džinistické nauky, zejména teologie. Dobré vydání vyšlo ve sbírce kanonických textů, vydávané společností Ágamódaja-samítih v Bombaji. Vydání s komentářem Bhajadéva-súriho (sútrita-vivarabam) vyšlo v Benáresu. Výborné vydání, kterého vyšla ale jen první kniha, s komentářem Bhajadévoým se sanskrtským překladem a s vydavatelskými poznámkami vydal Pundžábháí Hiráčand, Bombay, Nirnajaságar Press 1918.
- 63) Pro textové vydání a překlady světámbarského sídhdántu srovnej jednak Dr. M. Winternitz, Geschichte der Indischen Literatur, Bd. II., str. 291-316., jednak A. Guérinot, Essai de Bibliographie Jaina, pod těmi kterými hesly indexu džinistických spisů (str. 519n.). Nejlepší a nejúplnější vydání kanonických světámbarských spisů v Indii jsou vydání džinistické společnosti Ágamódaja-samítih, dosud vydáno 25 svazků. A dále vydání z fondu založeného zesnulým Šéthem Dévčandem Lálabháím (Šréshti-Dévačanda-Lálabháí-džaina-pustakóddharah), dosud vyšlo 60 svazků.
- 64) Kromě toho se v džinistické obci dost brzo stal náboženským jazykem sanskrt, kterým se psaly nekanonické spisy a světaká literatura, pokud se nepsal lidovým jazykem. Tím se stalo, že prákrtu, který byl již tehdy mrtvým jazykem, bylo věnováno čím dál tím méně pozornosti, a konečně bylo jen málo mnichů, kteří rozuměli knihám, psaným prákrtem. V době asi posledních sto let jeví se mezi mnichy snaha vrátit se k prákrtu a jeho studium je v řádě povinné. Přes to však je i dnes jen málo mnichů, kteří čtou knihy psané prákrtem a ještě méně těch, kteří jím dovedou mluvit. Mezi džinistickými věřícími je znalost prákrtu vzácností.
- 65) Tyto změny se neuskutečnily ovšem náhle, a nemáme snad jen čtyři typy jazyka v džinistické světámbarské literatuře. Naopak vidíme, že se jazyk ponenáhlu přizpůsoboval potřebě a poměrům. Tak např. džinistické máháráštri je vždy smíšeninou ardha-mághdí a máháráštri, v němž ten či onen jazyk převládá. Podobně je tomu i v gudžarátí. Jsou rozličné vývojové vrstvy tohoto jazyka, které znamenají přirozený vývoj, ale jsou také v téže době rozličné smíšeniny podle sklonu toho kterého spisovatele. Tak se i v nejnovější době vyskytují gudžarátské knihy, ve kterých vše mimo nejobyčejnější slova je sanskrt, ovšem skloňovaný a časovaný po gudžarátsku. Tento jazyk je obyčejnému Gudžarátci nesrozumitelný stejně jako čistý sanskrt. Naproti tomu se jeví zejména mezi mnichy tapá-gačchy snaha psát lidovou gudžarátštinou, aby knihám rozuměl co možná každý, kdo zná alespoň základy džinistického náboženství. Není to purismus, ale ušlechtilá snaha zdokonalit jazyk na spisovný jazyk všedžinistický, což již nese ovoce.

- 66) Legendu o Haribhardovi a o tom, jak byl přiveden k tomu, aby napsal právě tento počet knih, vypravuje R. G. Bhandarkar, Report on the Search for Sanskrit Manuscripts in the Bombay Presidency during the year 1883/4, Bombay 1887, str. 141.
- 67) C. M. Duff, The chronology of India, Westminster 1899, uvádí toto datum mezi daty šerpanými z džinistické literatury.
- 68) Jeho komentář k Ācāraṅgu je obsažen ve vydání z r. 1880, Calcutta. Komentář k Sūtrakṛtāṅgu ve vydání Sūjagadāṅga Sūtra, Bombay 1881. Srovnej A. Guérinot, Essai de Bibliographie Jaina, č. 213 a 215.
- 69) Srovnej E. Leumann, Die Avásjaka Erzählungen, Leipzig 1897.
- 70) O vývoji džinistické komentářové literatury srovnej E. Leumann, ZDMG, Bd. 46., 1892, str. 585n.
- 71) Srovnej E. Leumann, Ueber die Avacyaka Literatur. Actes du Xe Congres international des Orientalistes, Ile Partie, Section I., Leiden 1895, str. 125.
- 72) V desáté knize např. líčí sňatek Mahāvírův a podává podrobný a přesný popis džinistické svatby. Význam této zprávy je v tom, že obřad je velmi málo znám, protože nyní džinisté většinou uzavírají sňatky podle hinduistických obřadů (zejména ve smíšených kastách, jejichž někteří příslušníci jsou džinisté a jiní višnuisté nebo šivaisté). Podobně popisuje Hamačandra i jiné řádové a rodinné obřady.
Pro podrobnosti o samotném díle srovnej pozn. 48.
- 73) Všechny tři vyšly tiskem v Jaśóvidžaja-Džaina-Granthamálá, a to jako č. 29 (Benáres 1912), č. 20 (Benáres 1911) a č. 38 (Bhāvagar 1914).
- 74) Tiskem vydal Hiralál Hamearádž Pandit v Džaina-Bháskaródaja Office, Džánagar, Káthiávád 1918.
- 75) Legendy a Mánatungovi si věšmali již dosti záhy evropští učenci a zaznamenávají ji ve svých spisech. Např. F. Max Müller, India, what can it teach us?, London 1883, str. 330n., M. L. Ettinghausen, Harša Vardhana empereur et poet de l'Inde septentrionale (606-648 A.D.), Paris 1906, str. 127n.
Nejnověji George Payn Quackenbos, A. M., Ph. D., The Sanskrit poems of Mayūra and Bana's Candísataka, New York 1917.
Samotná vydání: Manatungacarya. Bhaktamarastotra, Poona 1883 s překladem v maráthí.

Manatungacarya, Bhaktamarastotra. Vydal Bhímasimha Mánaka, Bombay 1894. Kromě textu obsahuje ještě komentář Siddhičandrův, veršovaný překlad v hindštině a doslovný překlad v gudžarátštině.

Text s německým překladem, zároveň s jiným stótre (Kaljána-mandirastótram) vydal H. Jacobi, Zwei Jaina Stotra, Indische Studien, svazek XIV., str. 359-391.

Ve sbírce rukopisů filosofické fakulty KU je rukopis psaný mnichem Kírtim (18. stol.) na sedmi papírových listech s mezifádkovými glosami, který jsem přinesl z Indie.

76) Starší vydání viz A. Guérinot, Essai de Bibliographie de Jaina, č. 421, 422 a dále až po č. 490. Novější vydání švétámbarových stóter je sbírka Džainastótrasamgraha, v Jaśóvidžaja-Džaina-Granthamálá, č. 7 a 9., Benáres 1913.

77) Jacobi pokládá Tattvārtha-sútram za švétámbarové, což se však dá nesnadno srovnat s tím, že Umásváti byl žákem Kundakundovým, který ideově beze sporu náležel k digambarům. Srovnej Jacobiho článek Jainism v Encyclopaedia of Religion and Ethics, str. 467.

Digamberský text Tattvārtha-sútra je vydán v The Sacred Books of the Jains, vol. II. Tam na str. 204-210 jsou uvedeny rozdíly mezi oběma úpravami.

Švétámbarové vydání vyšlo v Bibliotheca Indica, Calcutta 1903-1905, zároveň s Umásvátiovým komentářem, ovšem v švétámbarové úpravě. Vydal K. Premchand Mody.

Text (švétámbarový) s německým překladem vydal H. Jacobi v ZDMG XL, 1906, str. 287-325, 512-551 pod názvem Eine Jaina-Dogmatik. Umasvati's Tattvarthadhigama Sutra, übersetzt und erläutert von ...

78) Podrobnější obsah a rozbor díla je v uvedeném digamberském vydání v The Sacred Books of the Jains, vol. II., str. XII.-XVII.

79) Seznam rozličných zpracování a komentářů Tattvārthasútra jsou uvedeny ve vydání v The Sacred Books of the Jains, vol., II., str. XVIII.-XIX.

Vydání textů a komentářů viz pozn. 77. Kromě toho srovnej ještě A. Guérinot, Essai de Bibliographie Jaina, č. 820, pro rukopisy pak č. 117, 121, 126, 133, 138.

80) Obsah Mahápurána jsou životopisy šedesáti tří znamenitých mužů, tj. dvaceti čtyř tirthamkarů, dvanácti čakravartinů, devíti nárájanů čili vásudévů, devíti prati-nárájanů čili prati-vásudévů a devíti balabhadrů. Shoduje se tedy s tím, co obsahoval Prathamánujógah původního siddhantu,

a s obsahem epopoje Hámačandrový, Trišašti-šáláka-puruša-čaritam. Ale v puránech jsou tyto životopisy jenom rámeč, na jehož postavách se vykládají rozličné náboženské poučky i věci nenáboženské. Všechna purána se vyskytují v takovém množství odchýlných úprav, že je nenanádné určit přesně základní text a vymýtiti pozdější změny a přídavky.

- 81) Rozdíl ve skladbě obou purán nejlépe vynikne, srovnáme-li oba díly tištěného vydání Mahápurána co do počtu stran. Ádipuránam, které podává vlastně jediný životopis, má 1200 str. Uttarapuránam, na které zbývá celá ostatní látka, má jenom 930 stran.

Učenost uloženou v puránech nazývají džinisté čaturvéda, čtvrtý véd, ovšem džinistický, který má nahradit džinistům to, co bráhmanům je jejich véd. Čtyři jeho části, které se vyskytují v každém džinistickém puráně, jsou: prathamánujógah (dějiny, ovšem legendární), karanánujógah (kosmologie), čaranánujógah (mravouka) a dravjánujógah (metafysika).

- 82) Toto puránam s obšírným původem vydal pro. A. Chakravarti, M.A., pod názvem Mérumandara Puránam of Sri Vamana Munivara, Madras 1923.

Prof. Chakravarti dokazuje v úvodu ke svému vydání, že Sri Vamana Munivar je též osoba jako Mallišeňa Áčárja, jenž napsal komentář k Hámačandrovu Vítarága-stuti, zvaný Sjadvádamaňdžarí a proslulý svým dogmatickým, apologetickým a polemickým rázem. Tento spis byl napsán kolem r. 1292 (šaka 1214). Na základě toho bychom měli klást i Mérumandara-puránam do konce 13. stol.

- 83) O tomto puráně se zmiňuje a z něho cituje Cpt. J. S. F. Mackenzie v článku Šravana Belligola, Indian Antiquary II., 1873, str. 130.

- 84) Pro určení Némičandrový doby je rozhodující nápis č. 46. v Epigraphia Carnatica, vol. VIII, Nagara Taluq, kde se praví:

Trilókasárapramukha
..... bhuví némičandrah,
vibháti saiddhántika-sárvabhaumah
čámundarádžárččita-páda-padmah.

Tj. (Původce) Trilókasára a jiných (spisů) Némičandrah, světovládce kánonu, září na zemi. Lotosy jeho nohou uctívá Čámundarádžá. (Viz úvod k níže uvedenému vydání Dravje-saňgrahu v S. B. J., vol. I., str. XXXVIII.)

V kterémsi velmi starém rukopise Trilókasáru je obraz, reprodukováný v dole uvedeném vydání Dravja-saňgraha, představující, jak se Čámundarádžá klaní Némičandrovi, který mu vykládá posvátná písma. Mimo to v Gómata-sáru, Karmakándah verš 966, 968-971 Némičandrah sám velebí Čámunda-

rádže a vykládá, že dal postavit Gommatéšvarovu sochu a že jeho duchovním rádčem byl Adžitaséna. Ze všeho toho je vidět, že byli oba současníci.

85) Se sanskrtským a anglickým překladem a s anglickým překladem komentáře Brahmašéva vydal Sarat Chandra Ghoshal, The Sacred Books of the Jainas, vol. I., Arrah 1917.

86) Gommatasárah byl vydán tiskem v Bombaji a to Karmakánda 1912 v Rája Chandra Series, a Dživakánda samostatně r. 1914 Panditem Manoharlálem.

87) O tom mluví sám Némičandra v posledním verši Karmakánda v Gommatasáru verš 972.:

Gommatasuttallihané gommatarájéna já kajá dési,
só ráó čiram kálam náména je víramattandí.

"Gommatarájá (tj. Čamundarádža, jemuž bylo dáváno toto příjmení od té doby, co dal postavit sochu Gommatéšvarovu v Belgole), napsal Gommatasútram v lidovém jazyku, odedávna po něm zvané Víramártandí".

88) Késávavarní v prvním šlóku svého komentáře praví:

Némičandram džinam natvá siddham śrí-džňána-bhúšanam,
vrttim gommatasárasja kurvé karnátavrttitah.

"Pokloniv se vítězi Némičandrovi, dokonalému, ozdobenému bohatým věděním, píš si výklad Gommatasáru podle karnátského výkladu". (Uvedené vydání Dravja-saṅgrahah, str. XII.)

89) Jeden rukopis je schován v Arrahu v Central Jaina Oriental Library. Jiný uvádí Rejendrala Mitra v Notices of Sanskrit Manuscripts, vol. IX., Calcutta 1888, str. 86.

90) Srovnej též Aufrecht, Catalogus Catalogorum III., str. 52; E. Leumann, A List of the Strassburg Collection of Digambara Manuscripts, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, vol. XI., Wien 1897, uvádí rukopis nějakého Trilókasáru, ale jeho původcem jmenuje Abhajanandina. Abhajanandí byl učitel (guru) Némičandra a je tudíž záměna snadno možná, protože džinističtí spisovatelé rádi uvádějí vedle svého jména i jméno svého gurua.

91) Tento pluralismus je také jedním z neárijských prvků naproti árijskému úsilí o monismus, o jednotu, ve které není dvojnosti (advaitah), což konečně vyvrcholilo ve védántu.

- 92) Podobně je též zásada vyjádřena v Nemičandrově Dravja-samgrahu ślóku 2.: Dživah má schopnost vnímat a uvědomovat si (upajógamajah), je beztvary (amúrtah), je popudem činnosti (kartá), má stejný rozměr jako tělo (vadé-haparimánah), okouší ovoce své činnosti (bhóktah), trvá v koloběhu životů (samsárasťah), je dokonalý (siddhah) a má význačnou snahu stoupat do výše (visrasá úrdhvagatih).

Brahmadévaň ve svém komentáři k tomuto místu dobře ukazuje na rozdíly džinistické nauky v těchto bodech od rozličných jiných filosofických soustav v Indii. Již to, že džinismus uznává, že dživah skutečně je, stojí proti soustavě Čarvákové. Proti njáju se staví tím, že uznává, že dživah má schopnost uvědomovat si. Proti mímámsově soustavě Kumánila Bhaťta se staví tvrzením, že duše je beztvará, proti sámkhju náhledem, že dživah je základem činnosti. Náhled, že dživah má též rozměr jako tělo, v němž sídlí, odporuje třem soustavám, totiž njáju, mímámse a sámkhju. Náhled, že okouší ovoce svých činů, odporuje prý nauce Buddhově (?), a náhled, že dživah je dokonalý, mímámse.

Náhled, že dživah má význačnou snahu stoupat do výše, se prý příčí všem indickým soustavám. Skutečně je to také jeden z oněch prvků, jež pokládám rozhodně za neárijský, a toto přiznání Brahmadévovo je jeden z důvodů pro moje tvrzení.

- 93) Tento džinistický názor je úplně protichůdný obvyklým názorům ve filosofických dualistických soustavách a tím i protichůdný obvyklému obecnému názoru, který pokládá obyčejně duši za naprosto nehmotnou a tím bez rozměrů, mající však svou trvalou podobu. To je např. i v zásadě názor křesťanský.

- 94) Samantabhadrah definuje pojem tirthamkara takto: jéna pranítam prthu dhar-matirtham džjéšťham džanáň prápja džájanti dukkham. "Tirthamkaraň je ten, jenž ukázal široký brod ctnosti, nejlepší, jehož lidé dosáhnouše, překonávají strast". Brhatsvajambhú-śtóttram, 9.

- 95) Čtyřiaadvacet tirthamkarů se připomíná v džinistických teologických spisech velmi často. Podrobně o nich bude vyloženo v části III., kapitole pojednávající o džinistické mytologii.

O vzestupných a sestupných světových periodách podle džinistické nauky bude vyloženo v kapitole o kosmologii.

- 96) Jógendra v Paramátma-prakáši 325 vymezuje pojem arhanta takto:

Arhantem se stane (člověk), když odstraní všechny stopy překážejících myšlenek (vikalpah), vstoupí na cestu spásy a zničí nadobro čtyři karmana, tj. ghátija karmana.

Srovnej též Dravja-samgrahah 50 a zejména Brahmadévuňv komentář k tomuto místu.

- 97) Kundakunda-Ācārjah v Nijama-sāru (73.-75.) charakterisuje tři druhy džinistických světců takto:

"Mistři (ācārjah) jsou ti, kdo dokonale zachovávají pět pravidel chování, kdo v sobě zničili pýchu pěti smyslů, jež se podobá rozzuřenému slonu, kdo jsou učení a nadaní hlubokými ctnostmi. - Učitelé (upādhjajah) jsou vykladači nauky džinovy, obdařeni třemi skvosty (víra, poznání, chování), hrdinové plní nezištnosti. - Sādhuové nemají světské zaměstnání, jsou stále pohříženi ve čtverém druhu zbožnosti (víra, vědění, chování a pokání), jsou proti světských pout a klamu".

Srovnej též Dravja-saṃgrahaḥ, 52-54, pro podrobnosti pak Brahmadvāy ko-
mentář k těmto místům.

- 98) První, kdo se z Evropanů zabýval touto otázkou, vyvolanou vlastně džinistickými apologetickými a polemickými spisy, je H. Warren, jenž pojem boha v džinismu i pro nedžinisty dosti jasně vyložil ve svém spisku Jainism not Atheism, Arrah 1915, 2. vyd. 1920 a ve větším spise Jainism in the Western Garb as a Solution to Life's Great Problems, Arrah 1916, str. 59n. Ovšem jeho výklady jsou teologické a nevědecké a nelze souhlasit ze stanoviska vědy se všemi důvody, jež uvádí. Mnohem nesnadnější je sestavit si džinistické názory o bohu z anglicky psaného díla digambara Cham-pata Rai Jaina, Key of Knowledge, protože jsou tam džinistické pojmy o bohu srovnány se západními pojmy takovým způsobem, že není snadné rozhodnout, co je názor spisovatelů a co je názor cizí.

Teologický výklad džinistického pojmu boha je nutné opřít o Umāsvātiho Tattvārthādhigama-sūtram, kde zejména v kapitole K. je mnoho dokladů. Mimo to důležitý spis pro džinistický pojem boha je Kundakundův Pañcāstikāja-sārah.

Teologický pojem boha ze stanoviska džinistického je soustavně a úplně vyložen jedině v Njājavidžajově Njājakusumāndžaliḥ with the English and Gujarati commentary by Prof. Hiralāl R. Kapadiya, a to hlavně v kap. IV., verše 32-36 a v komentářích k tomu místu. Njājavidžajah v oněch verších jasnými výrazy vykládá nejobtížnější formy džinistické ontologie a prof. Kapadiya se snaží ve svém komentáři je přiblížit západnímu myšlení.

Naprosto odchylné mínění o téže věci má Jagmānderlāl Jaini ve svém spise Outlines of Jainism. Na str. 38 výslovně praví: "A personal God has no place in Jainism: He is not needed". A skutečně ze svého stanoviska pravdu.

Srovnej Njājavidžaja, Adhyatmatattvaloka II., 15.: Nejvyšší duši (paramēśvaraḥ), která je prostá i nejmenší poskvrny nedokonalosti, jako je náklonnost, hněv atd., jejíž vědění ozařuje vše a jež je čistá, nazývají moudří bohem (dēvaḥ).

Obyčejná džinistická definice boha je: Parikšīna-sakala-karmā īśvarah. "Īśvarah je, kdo úplně zničil všechna karmanā".

Tím se vztahují na džinistického boha ona všechna místa, která se týkají siddhā, např. Paramātma-prakāśah 330., Pañčastikāja-sārah 28., 36., 37. atd. Ale tato místa boha výslovně nikde nejmenují. Jméno boha se vyskytuje vesměs jen v literatuře pozdní. Nejpodrobnější je v tom ohledu místo v Njājavidžajově Njājakusumāñdžalih IV., 33.:

"Vševědoucí, který přemohl všechny vnitřní nepřátele, jež je uctíván v trojsvětí, hlasatel pravdy, oprávněně je nazýván bohem (bhagavān), třeba by měl rozličná jména, jako: Viśnuh, Brahma, Mahēśah, Śaṅkaraḥ, Džinaḥ, Arhant, Tīrthanāṭhaḥ, atd. Lidé, ctěte ho jménem, obrazem, látkou i podstatou".

- 100) Celá věc se vlastně točí o pojem boha, zejména o to, dostačí-li pojem naprosto dokonalosti, aby sám sebou určoval nějakou bytost jako boha. Ale i když uznáme tento znak za dostatečný, narazíme na obtíž rozhodnout, co je naprosto dokonalé. To je ovšem věc toho kterého náboženství. Rozhodně jsou náboženství, s jejichž pojmem dokonalé bytosti bychom nemohli souhlasit, a přece uznáváme jejich bohy za bohy.
- 101) To, že džinismus připouští nesčíslné množství bohů, je nutný důsledek džinistického pluralismu, který pokládá za možné, aby bylo mnoho naprosto dokonalých bytostí a aby se nerozlišily dále na rozličné stupně. Podle obecného náhledu naprosta dokonalost předpokládá jedinnost, neboť kde je mnohost, nutně se objeví rozdíly, které nutí srovnávat, a právě to svědčí o nedostatku dokonalosti. Ovšem džinismus připouští, že duše, když dosáhnou konečné spásy, trvají jako samostatní jedinci, ale spojení v dokonalosti tak, že z jednoho stanoviska (místo) je možno je považovat za mnohé, ale z druhého stanoviska (podstata) za jedno. K tomu srovnej komentář prof. A. Chakravartinajanara k jeho vydání Kundakundova Pañčastikāja-sāru v The Sacred Books of the Jainas III., str. 29.
- 102) O těchto božstvech čili dévech se vykládá souborně v IV. kap. Tattvārthādhigama-sūtra. Blíže bude o nich vyloženo v části IV., v kapitole o džinistickém bájesloví.
- 103) Důkaz uváděný džinistickými teology, že bůh nemůže být stvořitelem je, že měl-li by někdo něco stvořit, musí chtít stvořit. Ale kdo něco chce, má touhu a tím není dokonalý, neboť není vitarāgah, tj. prost náklonnosti. Srovnej též Njājavidžaja, Njājakusumāñdžalih IV., 32.
- 104) O karmaně jedná VIII.kapitola Umāsvātiho Tattvārthādhigama-sūtra a Dévendrovy Karmagranthāh. Srovnej též Némičandrův Dravja-saṅgrahaḥ 29 a 30. a Pañčastikāja-sārah 72. a 73.

- 105) Srovnej Dravja-samgrahah 8 a zvláště komentář k tomuto místu. Dále též 31. Srovnej Pañčastikája-samaja-sárah 89.
- 106) Pañčastikája-sárah 79.
- 107) Srovnej Tattvārthādhigama-sūtram X., 2. Dále Dravja-samgrahah 51.
- 108) Srovnej Pañčastikája-sárah 36.
- 109) Srovnej Pañčastikája-sárah 28 a Tattvārthādhigama-sūtram X, 5, 8.

110) Již Umásvátiovo Tattvārthādhigama-sūtram a Nemičandrāv Dravja-samgrahah skrytě polemizují s metafysickými heterodoxními názory, až nikdy svého protivníka nejmenují. Za to již Brahmadvah ve svém komentáři k Dravja-samgrahu podrobně vykládá, proč Nemičandra to či ono pokládal za nutné říci, ač to pro džinisty bylo samozřejmé a odkrývá také ony skryté protivníky.

Ale již známý komentátor světámbarského kánonu Haribhadra-súri (žil v druhé polovině 9. stol.) napsal spis Šaddarśanasamuččajah, ve kterém pojednává o rozličných indických filosofických soustavách ze stanoviska džinismu. Podobného rázu je Mērutungūv Šaddarśanavičārah ze 14. stol. Podobných spisů z pozdějších dob je v džinismu velmi mnoho. Např. Anujō-gadvāra-sūtram, Šaddarśanasamkšēpah, Čāritrasimhaganināv komentář ke spisu Haribhadrovu Šaddarśanavṛttiḥ atd.

- 111) O sámkhjóvé filosofii stručně a dobře poučuje Surendranath Dasgupta v *A History of Indian Philosophy*, vol. I., Cambridge 1922, str. 208-226. V Německu se sámkhjóvou filosofii obírali velmi mnoho, zejména R. Garbe, *Die Sámkhja Philosophie*, 2. vyd. Leipzig 1917 a H. Oldenberg. Také H. Jacobi, když se zabýval džinismem, přirozeně musel této filosofii věnovat pozornost a jak se zdá, došel k názorům odchylným od názorů ostatních badatelů v tomto směru. Srovnej jeho kritiku knihy R. Garbeho v *Göttinger Gelehrte Anzeigen*, R. 1919, str. 1-30.
- 112) Jsou to především Bhílové, u nichž se velmi živě udržela tradice, že jsou kšatrijové. Jsou to zejména starobylé zpěvy, kouzelné průpovědky a rozličné pověsti, kde Bhílové o sobě mluví jako o kšatrijích. Ostatně je z historických dob zcela jisté, že to bylo válkychtivé plémě a z nedostatku jiného válečného zaměstnání loupeživé. Jim naprosto nevyhovuje jejich nynější zaměstnání hospodařit na horské, málo úrodné zemi. Bhílové byli vyteční vojáci v anglických službách. Srovnej A. H. A. Simcox, I.C.S., *A Memoir of the Khandesh Bhil Corps 1825-1891*, Bombay 1912.
- 113) Dravjam (pkt.: đavijam) věc, látka je odvozeno od kořene dru-đravati, -běžet, být v pohybu". Srovnej Pañčastikája-samaja-sárah 9.:

"Co běží, kráčí rozličnými cestami, to nazývají dravjam, jež se neliší od sattá, jsoucna".

- 114) Definiční astikájá podává a astikáje vypočítává Dravja-samgrahaḥ, 23 a 24. Podrobněji se astikáji obírá Pañčastikája-samaja-sáraḥ 4/6 a po podání výkladu dravjů, které jsou současně i astikáje, shrnuje svůj výklad ve sloku 22.
- 115) Dravja-samgrahaḥ 25 a Njájavidžaja v Džainadarśanu str. 15 praví: "Čas nemá pradéśá a proto se nemůže zvat astikájah". Minulost již není, je odbyta, budoucnost ještě není. Proto jedině právě přítomný okamžik je skutečný čas. Rozdělení času na hodiny, dny a noci, měsíce a roky bere ohled na neskutečné složky minulosti a budoucnosti, které jsou součástí neskutečného času. Z toho je jasně vidět, proč čas, jež je jenom pouhý okamžik, nemůže mít pradéśá".
- 116) Dravja-samgrahaḥ 25 a Tattvārthádhigama-sútram V, 8, 10.
- 117) Pañčastikája-samaja-sáraḥ 5.
- 118) Pañčastikája-samaja-sáraḥ 4.
- 119) Tattvārthádhigama-sútram, I., 12.: Saṃsárinastrasasthávaráḥ. "Vtělené duše jsou pohyblivé a nehybné".
- 120) Tattvārthádhigama-sútram, II., 11. Do větších podrobností jde Némičandrův Gommaṭa-sáraḥ, Dživakándaḥ, 659-661. Podrobně bude o věci vyloženo později.
- 121) Tattvārthádhigama-sútram, II., 13. Podle Gommaṭa-sáru, Dživakándaḥ, 22, jsou těla těchto duší nesčíslně (asaṃkha) malá, část krychlového palce; rovněž se tam uvádějí podoby těchto těl. Srovnej též Pañčastikája-samaja-sáraḥ, 118 a 119:
118. Země, voda, vzduch a rostliny jsou těla, oživené dživy. Je jich mnoho a skýtají jen pouhý dotek, vyznačující se značnou necitlivostí (nedostatkem uvědomování).
119. Toto množství dživů je paterého druhu, jako s tělem zevním atd. Praví se o nich, že nemají duševních změn, že jsou jednosmyslové.
- Dživah, jehož tělo tvoří země, se nazývá pṛthiví-kájah, voda - džala-kájah, oheň - tédžas-kájah, vzduch - váju-kájah, rostliny - vanaspati-kájah.
- 122) Pañčastikája-samaja-sáraḥ, 120.

Podle džinistické víry i sthávarové mají čtyři životní projevy (pránáh), a to: 1. pocit doteku, sparśáh. 2. Kája-bala-pránáh, tělesnou pevnost. 3. učchvása-nihśvása-pránáh, dýchání. 4. ájupránáh, trvání života.

Ovšem to se týká dle džinistické víry oněch hmot jen v jakémsi molekulárním stavu, v němž je nazývají sákśmá-ékándrija-dživah, jemné jemno-smyslové živé bytosti.

- 123) Tattvārthádhigama-sútram II., 23, uvádí jako typ této skupiny červy (krmiḥ). Podrobněji vypočítává tvory s dvěma smysly Pañčastikája-samaja-sáraḥ, 121, jež jmenuje mořské plže (samvukko, sa.: sambúkáh), zvířata v malých a velkých mušlích a perlorodky (máduváhá, samkhá, śappi, sa.: mátrváhá, śankhá, sarpí) a zemní beznohé červy (apádagá kimi, sa.: apádakáh krmaḥ). Njávidžaja V Džainadarśanu, str. 10 přidává ještě pijavky (gudḥ: džalo, sa.: džalauká).
- 124) Tattvārthádhigama-sútram II., 23, jako typ trojsmyslových bytostí jmenuje mravence (pipíliká). Podrobněji je vypočítává Pañčastikája-samaja-sáraḥ, 122, jež uvádí vši (júgá, sa.: júká), brouky pod hrnci (gumbhíma-kan, sa.: kumbhí-matkunáh), černé mravence (pipílajá, sa.: pipílakáh), štíry (vičchijá, sa.: vrščíká) a vůbec hmyz (kídá, kíťáh).
- 125) Tattvārthádhigama-sútram II., 23, jako typ uvádí včely (bhramarah). Pañčastikája-samaja-sáraḥ, 123, jako příklady uvádí ováda (damsó, sa.: damśakah), komáry (makkhijó, sa.: makšiká), včely (madhukarabhamará, sa.: madhukarabhramaráh), motýly (padamgá, sa.: pataḥgá).
- 126) Tattvārthádhigama-sútram II., 23, jako typ v této skupině uvádí člověka (manušjah). Všechny čtyři druhy této skupiny jmenuje Pañčastikája-samaja-sáraḥ 124.
- 127) Tattvārthádhigama-sútram II., 24.
- 128) Pañčastikája-samaja-sáraḥ, 129.:
"Dživah vše poznává a vnímá, přeje si štěstí a hrozí se neštěstí, jedná prospěšně nebo škodlivě a požívá ovoce toho".
- 129) Džaine-darśana, str. 13.
- 130) Tattvārthádhigama-sútram V., 23.
- 131) Srovnej Dravja-samgrahaḥ 26. S tím souvisí džinistický názor, že počet praděšů ve hmotě není stejný, nýbrž že může být buď spočítatelný (samkhjah) nebo nesčíslný (asamkhjah) nebo nekonečný (anantah). Srovnej

Dravja-samgrahah 25. Srovnej též Pañčastikája-samaja-sárah 80-87. Pro definici pojmu paramánu srovnej tamtéž 88.

- 132) Zevrubně o těchto stavech hmoty vykládá Nijama-sárah 21-22.
- 133) Podrobně o nich vykládá Pañčastikája-samaja-sárah 90-96.
- 134) Odvozeno od kořene dhr- dharati, držet.
- 135) Tento pojem nebyl až do nedávna evropským badatelům jasný. Snažili se jej vykládat z obvyklého významu slova dharmah, totiž "zákon", "zásluha", "předpis, jak se chovat". Takovýmto přílišným filologismem byla džinistická nauka v této části naprosto zkreslena. Ještě A. Guérinot v Essai de Bibliographie Jaina, str. XVIIIn. se drží onoho nesprávného výkladu a praví:

D'autre part l'ajiva, qui se subdivise en cinque espèces:

1° Le dharma, la loi religieuse, le mérite, le droit conduite;

2° L'adharmah, ou principe contraire au précédent, soit le démérite, le péché.

Jacobi vykládá již oba pojmy správně ve shodě s džinistickou naukou a ve svém článku Jainism v Encyclopaedica of Religion and Ethics, VII, str. 468 dobře ukazuje, že oba pojmy pocházejí asi z mnohem staršího primitivnějšího názoru. Ale ovšem ani Jacobi, ač zná džinistický názor o věci, nemůže se vzdát onoho obvyklého výkladu obou slov a snaží se věc vykládat tak, že prý to asi byly původně tekutiny, jež působily zásluhu a hřích. Toto tvrzení je naprosto nesprávné a svědčí jenom o značné tvrdohlavosti, když v samotné nauce je pojem vyložen naprosto jasně a bez kompromisu.

Srovnej též Dravja-samgrahah 17 a 18, Vardhamáha Puránam XVI, 29., Pañčastikája-samaja-sárah 92.

- 136) Pañčastikája-samaja-sárah 99-102.
- 137) Pañčastikája-samaja-sárah 90. Podle toho místa splývá dharmah (podobně jako i adharmah) s prostorem, protože obě látky mají s prostorem stejný rozměr a úplně prostor vyplňují. Srovnej též Tattvārthádhigama-sútram V., 13.
- 138) Dravja-samgrahah, 25. Tattvārthádhigama-sútram V., 8.
- 139) Pañčastikája-samaja-sárah, 93.
- 140) Dravja-samgrahah, 18.

- 141) Ákáśah v džinistické nauce vždy znamená jen prostor a nikdy neznámá éter (jemnou část atmosféry), jako v některých jiných indických filosofických soustavách.
- 142) Pañčastikája-samaja-sárah, 97.
- 143) Dravja-saṅgrahaḥ, 20.
- 144) Nájavidžaja-Džainadarśana, str. 12n.
- 145) Tattvārthádhigama-sútram V., 9.
- 146) Tattvārthádhigama-sútram V., 18.
- 147) Tattvārthádhigama-sútram V., 14.
- 148) Pañčastikája-samaja-sárah, 101 a 102.
- 149) Nijama-sárah, 33. Též Pañčastikája-samaja-sárah, 23.
- 150) Pañčastikája-samaja-sárah, 24.
- 151) Pañčastikája-samaja-sárah, 25.
- 152) Džinisté kdykoli jednají ve svých filosofických úvahách o látkách, dravjích, vždy přísně rozlišují stanovisko (najaḥ), ze kterého se na to které dravjam dívají. Nejdůležitější jsou dvě stanoviska. Vjavahára-najaḥ, stanovisko prosté zkušenosti, nebo zvyku a niščaja-najaḥ, pozitivní stanovisko, založené na filosofických úvahách. Podrobněji bude o věci vyloženo v kapitole o džinistické logice.
- 153) Pañčastikája-samaja-sárah, 26.
- 154) Pañčastikája-samaja-sárah, 104.
- 155) Pañčastikája-samaja-sárah, 107. Dravja-saṅgrahaḥ, 22.
- 156) Nájavidžaja, Džainadarśana str. 14.
- 157) Pañčastikája-samaja-sárah, 108. Dravja-saṅgrahaḥ, 21.
- 158) Srovnej Tattvārthádhigama-sútram II., 36. Podrobněji bude o něm vyloženo při výkladu o rozličných tělesech, předpokládaných džinistickou naukou.

- 159) Srovnej Njájavidžaja, Džainadaršana, str. 17.
- 160) Srovnej Dravja-samgrahah, 9. Touto zásadou se staví džinisté proti budhistické nauce, jak zdůrazňuje zejména Brahma-devah ve svém komentáři k uvedenému spisu.
- 161) Dravja-samgrahah, 8.
- 162) Dravja-samgrahah výslovně rozeznává puggalakammá (sa.: pudgala-karmáni, "tělesná karma") a čádanakammāna (sa.: čétamakarmáni, "duševní karma"). Srovnej též Tattvārthádhigama-sútram, VIII., 2.
- 163) Džinisté rádi o tom uvádějí pěkné přirovnání duše k lehké indické tykvi. Hodíme-li takovou indickou tykev obalenou blátem do vody, klesne ihned na dno. Za čas se však bláto odmočí a tykev ihned vypluje kolmo do výše a zastaví se na hladině. (Njájavidžaja, Džainadaršana, str. 13.) Srovnej též Pañčástikája-samaja-sárah, 28. Tento kolmý pohyb osvobozené duše se nazývá avigrahá. (Srovnej Tattvārthádhigama-sútram II., 27.)
- 164) Srovnej Dravja-samgrahah, 50.
- 165) Srovnej Pañčástikája-samaja-sárah, 160. Rozdíl mezi gháti a agháti karmāny vykládá prof. Hiralál R. Kapadija ve svém gudžarátském komentáři k Njájavidžajově Njájakusumāñďžalih, str. 34. Totéž vlastně vykládá i v anglickém komentáři na str. 33., ale anglický výklad není tak jasný jako gudžarátský. Kromě tvaru gháti-karma vyskytuje se i tvar ghatijá-karma a podobně i aghatijá-karma.
- 166) Tattvārthádhigama-sútram VIII., 4. Pañčástikája-samaja-sárah, 156.
- 167) Tattvārthádhigama-sútram VIII., 4. Uttarádhjajana-sútram XXXIII., 1-25.
- 168) Tattvārthádhigama-sútram VIII., 3.
- 169) V přehlednou tabulku sestavil těchto 148 karman Jagmānderlal Jaini ve svém spisku Outlines of Jainism, příloha ke str. 36.
- 170) Tattva vypočítává Tattvārthádhigama-sútram I., 4. Devět padārthā uvádí Pañčástikája-samaja-sárah, 116.
- 171) Pojem láska je tu míněn hodně obecně, aby byl jedním slovem přeložen džinistický pojem rágaḥ. Je to ona přitažlivost, kterou jeví duše k rozličným předmětům a osobám. Oprávněnost užívat slova láska pro tento pojem vidíme ve výrazech jako: "miluje víno", "miluje ptáky", "miluje hlučné zábavy" a p.

- 172) Dravja-saṃgrahaḥ, 29.: "Bhāvāśravem je rozumět podle výroku džinova tu změnu (parināmah) duše, již karma vniká do ní. Jiný je karmāśravah. Definici bhāvāśravu podává Abhajaśrāvah v komentáři k Sthānāṅgu: "Čím se k duši hrnou, vnikají karmana, to je āśravah; pramen karmanového spojení je bhāvah".
- 173) Dravja-saṃgrahaḥ, 31 praví:
"Dravjāśravem je rozumět podle výroku džinova onu rozmanitou hmotu, je-
jíž příliv působí Džhānāvāraṇijam atd."
Dravjāśravah je totéž, co se jindy nazývá karmāśravah. Rozmanitost hmoty, o níž zde Dravja-saṃgrahaḥ mluví, je výsledkem rozličných případů bhāvāśrava. Dravja-saṃgrahaḥ, 30, vypočítává pět takových případů bhāvāśra-
va, a to: mithjātvam - klamnost, aviratiḥ - neovládání se, pramādaḥ -
neobalost, jōgaḥ - snahu, úsilí, kaśājah - vášeň. Tyto případy se zase
dále dělí na rozličné projevy (pět, pět, patnáct, tři a čtyři). To jsou
však již etické hodnoty. Uvádí je též jako příčinu bandhu Tattvārthādhigama-
gama-sūtram VIII., I.
- 174) Definici bandhu podává Tattvārthādhigama-sūtram VIII., 2.: "Džīvah, proto-
že je sdružen s vášní, přijímá hmoty schopné spojení s karmanem; to je
bandhah".
- 175) Njājavidžaja, Džainadarśana, str. 17.
- 176) Dravja-saṃgrahaḥ, 32.
Srovnej též Vardhamāna-purānam, XVI, 43 a 44., kde se praví: "Ona změna
vědomí (čētānaparināmah), záležející v lásce a nenávisti, již se potají
karmana, je bhāvabandhah. Spojení (saṃślēśah) džīva a karmana způsobené
bhāvabandhem, jež je čtverého druhu, je dravjabandhah podle tradice
mudrců".
- 177) Podrobně rozvádí tyto důvody Njājavidžaja v Džainadarśaně, str. 18.
- 178) Tattvārthādhigama-sūtram VIII., 3. Srovnej též Dravja-saṃgrahaḥ, 33.
- 179) Tattvārthādhigama-sūtram IX., I., definuje tento stav takto: asravani-
rōdhaḥ saṃvaraḥ, "překážka asrava je saṃvaraḥ".
Pañčastikāja-samaja-sārah vykládá o saṃvaru v gāthách 148-150.
Podrobný výklad ze stanoviska digambarů podává Bhattakalakadévuv komentář
Tattvārtha-rādžavārtikam k uvedenému místu Tattvārthādhigama-sūtra.
- 180) Njājavidžaja, Džainadarśana, str. 17.

- 181) Pañčastikája-samaja-sárah, 148.
- 182) Dravja-samgrahah, 34.
- 183) Podrobně o tom vykládá také Tattvārthádhigama-sútram IX., 2. a 10. a zejména Bhattákalankadévuv komentář k těmto místu.
- 184) Sthánáṅgam, 13, komentář Abhajadévuv vykládá význam slova; dále Vidjánandinuv komentář Tattvārthaslókovártikam a Bhattákalankadévuv komentář Tattvārtha-rádžavartikam k Tattvārthádhigama-sútru VIII., 23.
- 185) Dravja-samgrahah, 36.
- 186) Njájavidžaja, Džainadaršana, str. 21.
- 187) Pañčastikája-samaja-sárah, 151. Též Tattvārthádhigama-sútram IX., 3. Podrobnosti v obou komentářích k tomuto místu.
- 188) Obraz je vzat z života rostlin. Některé plody odpadávají nezralé, jiné odpadnou teprve, když dozrály. Viz Tattvārtha-rádžavártikam VIII., 21. Srovnej též Tattvārtha-sárah, VII, 2, 6.
- 189) Definici mókše podává Tattvārthádhigama-sútram X., 2.: bandhahétvabhávanirdžarabhjáṃ kṛtsnakarmávipramókšó mókšah. Mókšah je naprosté odpoutání se od veškerých karman, když odpadala karmana a není příčiny, aby se karmana spojovala. - Pro podrobnosti srovnej Tattvārtha-rádžavártikam, X, 2. Srovnej též Pañčastikája-samaja-sárah, 160.
- 190) Njájavidžaja, Džainadaršana str. 24.
- 191) Dravja-samgrahah, 37. Vardhamána-puránam, XVI, 72; 73.
- 192) Definici arhanta podává Dravja-samgrahah, 50. Když ji srovnáme s definicí siddha (tamtéž, 51), vidíme rozdíly, uvedené v dalším.
- 193) Padārthy vypočítává Pañčastikája-samaja-sárah, 116.
- 194) Srovnej Njájavidžaja, Džainadaršana, str, 15n.
Rozličné třídy puñja podrobně vypočítává Tattvārthádhigama-sútram VIII., 25. Podle toho výčtu z celkového počtu 148 karman jsou jenom 42 puñja. Pro další podrobnosti srovnej též uvedené komentáře k tomu místu.
- 195) Tattvārthádhigama-sútram II., 36.
- 196) Tattvārthádhigama-sútram II., 37.

- 197) Tattvārthādhigama-sūtram II., 43. Pojem viśraha-gatiḥ se vykládá v témže spise v sūtre 25 a dále téže knihy.
- 198) Tattvārthādhigama-sūtram II., 49. Vyvinout je může jen světec šestého stupně. Je dobré - śubham, čisté, které je plodem dobrých karman - viśuddham, avjāghati - nezadržitelné. Toto tělo vystoupí ze světčovy hlavy v podobě plamenného dvojníka, pronikne v podobě blesků prostorem až dostihne nohou nějakého vševědoucího světce (kévalí) nebo světce dokonale znalého písem (śruta-kévalí). Když se mu dostalo poučení o předmětu pochyb, vetoupi āhāraka-śarīram zase hlavou zpět do světčova těla.
Pro podrobnosti srovnej rozličné komentáře k uvedenému místu.
- 199) Tattvārthādhigama-sūtram II., 31. Následující sūtram, podrobněji pak komentáře k němu, uvádějí podrobnosti, jak se těly vytvářejí, zejména také počet zárodků v samsāru.
- 200) Podle Tattvārthādhigama-sūtra II., 48, je možné vytvořit ohňové tělo zvláštním pokáním, tapas. Takto vytvořené ohňové tělo může být buď dobré, śubha-taidžasam, nebo zlovolné, aśubha-taidžasam. Dobré ohňové tělo může vytvořit světec ze soucitu, aby pomohl celku, např. v čas moru. Pokáním se jeho přirozené ohňové tělo vzmůže, vystoupí z pravého ramene, vykoná svůj úkol a zase se vrátí stejnou cestou do světčova těla. Zlovolné ohňové tělo může vyvolat světec v hněvu, aby jím spálil předmět svého hněvu. Ohňové tělo v tom případě vystoupí z levého ramene, vykoná svůj úkol, vrátí se a spálí i světce, jenž je vyslal.
- 201) Tattvārthādhigama-sūtram II., 33, uvádí tři druhy tohoto vznikání těl, totiž: džarā-judžam, rodí se plodovými blanami; andadžam, rodí se z vejce; pōtaḥ, bez plodových blan a bez vejce. Džinisté se domnívají, že posledním způsobem se rodí kočata, lvíčata a pod.
- 202) Tattvārthādhigama-sūtram II., 34. Tímto způsobem povstávají všechny božské a pekelné bytosti.
- 203) Tattvārthādhigama-sūtram II., 47 a 48.
- 204) Tattvārthādhigama-sūtram II., 50 a 52. Překlad slova napumsakam se neshoduje dobře s džinistickou naukou; podržel jsem jej jedině, že se ho v Indii vůbec užívá ve smyslu hermafrodit a že je džinisté sami překládají do angličtiny slovem "neuter". Ve skutečnosti si džinistický názor myslí tyto bytosti jako bytosti vůbec bez pohlaví, což se ovšem může vyjádřit slovem, které značí, že nejsou pohlaví ani mužského, ani ženského.

- 205) Tattvārthādhigama-sūtram II., 6, uvádí pouze toto slovo, kdežto podrobnosti uvádějí komentáře k tomuto místu, zejména Tattvārtha-rādḥavartikam.
- 206) Srovnaj Brahmadévāḥ komentář k Dravja-saṅgrahu 13.
- 207) Džinistickou nauku o vtělování duší vykládá stručně a přehledně Pañčastikāja-saṃaja-sāraḥ, 135-137.
- 208) Tattvārthādhigama-sūtram II., 6.
- 209) Podrobně o lésjích vykládá Uttarádhjajana-sūtram, XXXIV, 1-61. Zdá se, že tento výklad představuje starší názor o této věci. Zejména v něm není ještě přirovnání lésji k člověku, který chce jíst mango, jak je běžné ve všech pozdějších výkladech a komentářích.
- Poněkud schematický výklad, v němž je ono přirovnání uvedeno pouhými hesly, je v Dživakāṇḍu Gommatasāru 488-527. Schéma přirovnání je v sloku 507.
- 210) Takto vykládá lésje např. Brahmadévāḥ ve svém komentáři k Dravja-saṅgrahu, 13.
- 211) Kápótá je odvozeno od kapótah, malý divoký holub, hrdlička. Značí tedy kápótá barvu špinavě šedou, tmavě hnědošedou.
- 212) Padman je indický rážový lotos (nelumbium speciosum). Starší prameny přirovnávají tuto lésji k rumělce, vycházejícímu slunci nebo k papouščímu zobáku (Uttarádhjajana-sūtram, XXXIV, 7.). Byla by to tedy vlastně barva sytě červená.
- 213) Uttarádhjajana-sūtram, XXXIV, 58-60.
- 214) Tamtéž, 10-12.
- 215) Tamtéž, 13-15.
- 216) Tamtéž, 37.
- 217) Tamtéž, 16.
- 218) Tamtéž 21-32.
- 219) Pojem nigóḍā v džinistické nauce není propracován s tou důkladností, jak je tomu u ostatních pojmů. Zejména pozdější metafysická literatura se nikdy neobírá nigóḍy. Nigóḍové, pokud jsem mohl zjistit, jsou myšleny, jako

nesmírně malé molekulární rostliny, které se vyznačují tím, že vždy v jednom molekulárním rostlinném těle je několik duší zároveň. Proto se nigóda někdy také nazývá sádháranasáviram nebo sádháranavanaspatih, na rozdíl od rostlin, kdy v jednom těle je jen jedna duše a které se nazývají sapratishhita-pratjákáni nebo pratjeka-vanaspatajah. Srovnej J. L. Jaini, Jaina Gem Dictionary, Arrah 1918. s. v. nigóda, sádhárana a sapratishhita. Nigódové tím, že v jednom těle jsou současně upoutány mnohé duše, trpí - podle džinistické víry - hrozná muka a proto v nich vzniká touha dostat se do koloběhu životů.

- 220) O gunasthánech podrobně vykládá Njájavidžaja v Džaina-daršanu, str. 42-47. Srovnej též Dravja-samgrahah, 13, a Tattvārthādhigama-sūtram X., 2.
- 221) Dživakāṇḍah 9 a 10.
- 222) Gommaṭa-sārah, Dživakāṇḍah 15, 17 a 18.
- 223) Tamtéž, 20.
- 224) Tamtéž, 22. Dadhi je vlastně sražené mléko, ve kterém tvaroh není oddělen od syrovátky, nýbrž tvoří dohromady jakýsi bílý rosol. Dadhi mísí Indové s třtinovým nebo palmovým cukrem, a tato směsina dává velmi oblíbené indické cukroví.
- 225) Džainadaršana, str. 41.
- 226) Tímto stupněm se obírá Gommaṭa-sārah podrobněji, protože je to vlastně počátek a vývoj duše. Vykládá o něm v Dživakāṇḍu, 25-29, při čemž zejména vykládá o rozličných stupních dokonalého poznání.
- 227) Viratih je odvozeno od slovesného kořene ram-, ramati, zastavit. Znamená tedy "ustání od nějakých činností", a potom "slib ustát od některých činností". Aviratih je "ten, kdo nevezal na sebe sliby, džinismem předepsané pro věřícího".
- 228) Gommaṭasārah, Dživakāṇḍah, 30.
- 229) Tamtéž, 32. V následujících gáthách objasňuje pojem pramada.
- 230) Tamtéž, 45-49.
- 231) Tamtéž, 50-55.
- 232) Tamtéž 56-58.

- 233) Tamtéž, 59.
- 234) Tamtéž, 60. Žádost, lóbhah, je jedna z vášní, kterých uznává čtyři: hněv kródhah, pýcha - mánah, klam - májá a žádost - lóbhah. U každé z těchto čtyř vášní rozeznávají čtyři stupně. První stupeň, který představuje váše v nejmocnějším tvaru, je anantánubandhí. Džinisté jej přirovnávají k čáře vytesané do kamene. Druhý stupeň je pratjákhjánam, přirovnávají jej k čáře nakreslené v hlíně. Třetí stupeň, apratjákhjánam, přirovnávají k čáře, nakreslené v prachu. Čtvrtý stupeň je samdžvalánam. Na tomto stupni mizí vášně jako čáry na vodě.
- 235) Gommatā-sārah, Dživakāṇḍah, 61.
- 236) Pokud se týče karman, které působí zaslepenost a jejich druhá, srovnej Tattvārthādhigama-sūtram VIII., 9.
- 237) Gommatā-sārah, Dživakāṇḍah, 62.
- 238) Tamtéž, 63 a 64.
- 239) Tamtéž, 65 a 68.
- 240) Především Dravja-saṅgrahaḥ, 13. Podrobně zejména Brahma dévūv komentář k tomuto místu. Též Gommatā-sārah, Dživakāṇḍah, 141 a 142.
- 241) Srovnej též Tattvārthādhigama-sūtram II., 6, a Gommatā-sārah, Dživakāṇḍah, 145.
- 242) Tattvārthādhigama-sūtram II., 15., zejména pak komentář Tattvārtha-rādžavārtikam k témuž místu. Smysly také vypočítává Gommatā-sārah, Dživakāṇḍah, 166.
- 243) Tattvārthādhigama-sūtram II., 15. Dále komentář k tomuto místu. Srovnej též Dravja-saṅgrahaḥ, 11, a Bráhmadévūv komentář k tomuto místu.
- 244) Definici podává Tattvārthādhigama-sūtram VI., 1.: kájevānmanahkarma jó-gah, tj. "jógaḥ je činnost těla, řeči a mysli". Podrobnosti v komentáři Tattvārtha-rādžavārtikam k tomuto místu. Srovnej též Gommatā-sārah, Dživakāṇḍah, 216. Zejména pak Brahmadévūv komentář k Dravja-saṅgrahu, 13.
- 245) Védah znamená duševní pohlavní sklon (bhāvah), kdežto liṅgam je tělesné pohlaví (dravjāṃ). Srovnej též Tattvārtha-rādžavārtikam, II, 6, (3).
- 246) O nich bylo vyloženo v poznámce 234, Srovnej též Tattvārtha-rādžavārtikam, II, 6, 8.

247) Tattvārthādhigama-sūtram, I., 9. Podrobně pak v komentáři Tattvārtharādžavārtikam k tomuto místu. Též Dravja-saṅgraha, 5. Dále příslušná část Brahmađévova komentáře k tomuto místu. Srovnej též Pañčastikāja-samaja-sārah, 41., kde je výčet všech druhů poznání, o nichž se dále zevrubně vykládá v gāthách 42-47.

Velmi podrobně jedná o džhānech Gommata-sārah, Dživakāndaḥ, 298-463.

248) Hlavním pramenem ke studiu džinistické logiky je první kapitola Tattvārthādhigama-sūtra a ovšem i komentáře k ní, zejména Bhattakalankadévovo Tattvārtharādžavārtikam. Nejstarší samostatný spis o džinistické logice je Njájāvatarāḥ, který napsal Siddha-Sēna Divākaraḥ, známý kšapanakaḥ na dvoře Vikramādityjově. Toto dílo je zároveň nejdůležitější logický spis světāmarā. Z pozdních spisů světāmarā je zvláště důležitý spis Vinajavidžajūv Naja-karnikā ze 17. stol.

Z digambarského stanoviska psaný logický spis je Parikṣā-mukha-sūtram od Manikja Nandiho a komentáře k němu, zejména Anantavīrjovā Parikṣāmukha-laghu-vrttiḥ (pravděpodobně z 11. stol.) a Prabhāčandrūv Pramējakamalamārtandaḥ (asi z I. pol. 9. stol.).

Důležitý logický spis je také Vādidévasūriho Pramānanaja-tattvālókālamkārah, s Ratnaprabhāčarjovým komentářem Ratnakāravatārikā (vydaného jako č. 5. v Jaina Yasovijaya Granthamālā, Benares 1905. Dále Malliśēnūv spis Sjadvāda-Maṇḍari. (Vydáný v Chowkhambā Sanskrit Series, č. 9., Benares 1900, a v Jain Bhaskaroday Office, Jamnagar 1919).

Vedle těchto základních logických spisů je v džinistické literatuře celá řada větších nebo menších pojednání o logice. Názvy těchto pojednání můžeme najít jednak v Guérinotově Essai de Bibliographie Jaina, jednak v Notes de Bibliographie Jaina od téhož spisovatele. Journal Asiatique, 10. ser. tome XIV., str. 47-148.

Ze současných džinistických spisů nejlepší výklad džinistické logiky podává Njajavidžaja ve svém Džainadarśanaḥ, str. 72-99.

Z anglických spisů je třeba uvést Jagmānderlala Jainiho, Outlines of Jainism, Appendix I., str. 112-118, a Surendranath Dasgupta, A History of Indian Philosophy, vol. I., str. 173-188.

249) Njajavidžaja, Džainadarśana, str. 94n.

250) Tamtéž, str. 95.

251) Naja-karnikā, 21.

252) Naja-karnikā, 5. Njajavidžaja, Džainadarśana, str. 97n. Džinisté vykládají etymologický původ toho slova ze tří prvků: na-éka-gama, "ne jedno hle-

disko". Tato etymologie je rozhodně nesprávná a to slovo je nutně odvozovat od kořene ni-gam-nigaččhati "někam se dostat", "na něčem se ustanovit".

- 253) Naja-karniká, 6 a 7., Džainadaršana, str. 98.
- 254) Slovo vjavaháraḥ se vyskytuje v tomto třídění dvakrát, pokaždé s poněkud odchylným významem. Jako protiklad pojmu ničajah znamená stanovisko prostého rozumu, naivního realismu, kdežto jako jeden ze tří typů draṅjástika znamená stanovisko přihlížející k vlastnostem zvláštním a ne obecným. Oba tyto pojmy, označované v sanskrtu týmž slovem, se nesmí směřovat, aby ne nastalo zmetění těchto zásadních pojmů.
- 255) Naja-karniká, 8 a 10, Džainadaršana, str. 98.
- 256) Podle džinistů poznáváme věci 1. jejich jménem - náma-nikšépaḥ, 2. jejich podobou - sthápana-nikšépaḥ, 3. průvodními okolnostmi - draṅja-nikšépaḥ, 4. podstatou čili přirozeným stavem - bháva-nikšépaḥ. První tři tvoří vnější vlastnosti, kdežto bháva-nikšépaḥ je jediná stálá vlastnost, nižám. Srovnej Naja-karniká, 13.
- 257) Naja-karniká, 11. a 12., Džainadaršana str. 98.
- 258) Naja-karniká, 14., Džainadaršana, str. 98n.
- 259) Naja-karniká, 15. a 16., Džainadaršana, str. 99.
- 260) Naja-karniká, 17. a 18., Džainadaršana, str. 99.
- 261) To je vlastně stanovisko realismu (oproti nominalismu), jak o ně byly spory ve středověku.
- 262) Toto stanovisko přikládají džinisté stoupencům Čarvákovým.
- 264) Např. Indraḥ - kníže bohů, Šakraḥ - mocný, Purandaraḥ - ničitel města.
- 265) Anékántavádaḥ překládají evropští učenci často nesprávným slovem "scepticismus" (např. O. Böhtling, Sanskrit Wörterbuch in kürzerer Fassung, I, 60 s. v. anékántaváda). Lépe překládá tento pojem H. Jacobi v čl. Jainism, Encyclopaedia of Religion and Ethics, VII, 468., když pro něj volí anglický výraz "Indefiniteness of Being", ač ani tento výraz nevystihuje plně pojem, o který jde. Snad nejlépe by se dala věc vystihnout slovem "nejednostrannost", ač ovšem s výhradou, že se toho slova používá v tomto smyslu jen na pojmy a úsudky z logiky. Výraz "relativní pluralismus"

vystihuje jen metafysickou základnu této nauky a nelze ho snadno použít i na logickou nauku.

- 266) Srovnaj Njájavidžaja, Džainadaršana, str. 78-87.
- 267) Džainadaršana, str. 89-91. Srovnaj též Mangalavidžaja, Saptabhangípradípá, II, str. 13. Jejich výčet podává také Pañčástikája-samaja-sárah, 14.
- 268) Džainadaršana, str. 83.
- 269) Džainadaršana, str. 89.
- 270) Tamtéž, str. 91.
- 271) Tamtéž, str. 92n.
- 272) Zevrubně o těchto sporných bodech džinismu a jiných indických filosofických soustav jedná prof. A. Chakravartikayanar ve své předmluvě k vydání Pañčástikája-sára v The Sacred Books of the Jainas, vol. III., Arrah 1920, str. LXXV-LXXXV.
- 273) Pro podrobné studium džinistické logiky se především hodí novodobé gudžarátské spisy tohoto oboru, protože svou metodou jsou bližší našemu chápání než staré spisy sanskrtské a prákrtské, které bývají psány v podobě aforismů, které vyžadují teprve podrobnějšího výkladu. Z gudžarátských spisů vedle citovaného Njájavidžajova Džainadaršanu je pro studium logiky nejdůležitější spis Mangalavidžaja Saptabhangípradípá, Bhavnagar 1921 ve sbírce Jaśóvidžaja-DžainaṅGrantha-Málá.
- Základní spis džinistické logiky, který podrobně pojednává o podmíněných úsudcích, je Saptabhangítaraṅginí, přičítaná Vimaladásovi. Důležitý logický spis je také Malliśēṇāṅv komentář k Hémačandrovu Vítarágastuti, zvaný Sjadvádamadžarí. Dále velmi cenný spis je Sjadvádaratnákaram od Vádívéva-súriho, 12. stol.
- Tyto spisy byly v Indii opětovně vydány tiskem a jsou tím snadno zpřístupněny.
- Znameníť logický spis je také Pramána-naja-tattvalóka-lanškáráḥ od Vádívéva súriho, jeho velmi dobrý anglický překlad od Harisatja Bhattáčárja s komentářem vychází nyní v The Jaina Gazette (vol. XIX, 1923).
- 274) Tattvárthádhigama-sútram, I, 1.: "samjagdaršana džñána-čaritráni mókšamárgaḥ". "Dokonalé vnímání, poznávání a život to je cesta ke spáse";

V triratnu se projevuje silný sklon džinismu k náboženskému individualismu, což např. vynikne, srovnáme-li džinistické triratnam s buddhistickým triratnem, které tvoří dohromady Buddha, dhammó (zákon) a saňghó (církve). Tedy prvky, které naprosto neleží tak bezprostředně v osobnosti člověka, jako prvky džinistického triratna.

275) Jde-li o dokonalou formu daršana, tedy o samjag-daršanam vystačíme úplně s překladem dokonalá víra, jakmile však přejdeme k tvarům méně dokonalým, vystupuje prvek vnímání více do popředí, a proto si musíme být od počátku vědomi tohoto původu slova, třebaže v dalším budu mluvit jen o dokonalé, správné víře nebo přesvědčení. To pokládám za nutné připomenout hned zde, aby mým výkladům nebylo špatně rozuměno.

Brahmadévaň ve svém komentáři k Dravja-saṅgrahu, 43, pokládá tyto dvě stránky samjag-daršana za dva rozličné pojmy, myslím zcela neprávem. Jedno z nich definuje jako nerozlišené poznání, které nejde do podrobností, kdežto druhé přijímá jako pravou víru.

276) I, 2.

277) Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 32.

278) Puruṣārtha-siddhijupāja, 5-8. Srovnej též Tattvārthaślókavārtikam, I, 2, 12., a Tattvārtharādžavārtikam, I, 2, 29.

279) Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 4.

280) Těchto pět okruhů světského vtělování, saṃsāru, jsou: látka-dravjam, místo - kṣétram, čas - kálah, život - bhavaḥ, duševní činnost - bhāvaḥ. Srovnej Tattvārthaślókavārtikam, I, 2, 12.

281) Tattvārtharādžavārtikam, I, 2, 30.

282) Tamtéž, I, 2, 31.

283) Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 4. a 22.

284) Charakteristiku prvního bodu podává Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 5-6. O uctívání nepravého boha tamtéž, 23.

285) Např. nemá cenu se koupat v řece Ganze v domnění, že se tím člověk zbaví hříchu. Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 22.

- 286) Dokonalého učitele charakterisuje Ratna-karanda-śrávakācārah, 7, 8, 10: nauku, śāstram, tamtéž, 9. Nepravého učitele charakterisuje gātha 24.
- 287) Osm druhů pýchy uvádí Ratna-karanda-śrávakācārah, 25. 1. Být pyšným na svou učenost, džñānam. 2. na oběti, pūdžā. 3. na svou rodinu, kulam. 4. na svůj rod, džātih. 5. na svou moc, balam. 6. na své bohatství, rddhah. 7. na své pokání, tapas. 8. na osobní vzezření, vapuh.
- 288) Tyto vlastnosti, zvané obyčejně aṅga, uvádí také Ratna-karanda-śrávakācārah, 11-18. Jsou to: 1. asaṁhājam samjaktvam, víra bez pochybností. 2. akāśkṣanam, bez žádostivosti. 3. nirvičikitsam, bez pozostavování se. 4. amūdhārṣṭih, víra prostá chyb, klamů. 5. apagūhanām, skrytá. 6. sthī-tikaranam, upevňující. 7. vātsaljam, láskyplná. 8. prabhāvanam, ke slávě povznášející.
- 289) Tattvārthāddhigama-sūtram, I, 3.
- 290) Všech deset cest uvádí Ātmānuśāsanam, 11-14. Tento důležitý spis Gunabhadrav byl vydán společně s některými jinými náboženskými džinistickými spisy jako první svazek sbírky Sanātana-džaina-grantha-mālā v Bombaji r. 1905. Anglický překlad vyšel v The Jaina Gazette, roč. IV., 1907.
- Tattvārthāślōkavārtikam, I, 3, 11, uvádí čtyři vnější popudy pravé víry: 1. látku, dravjam, tj. obrazy arhantů, vzpomínka na jejich minulé životy, rozjímání o jejich výrociích atd. Proto džinisté doporučují číst především životopisy světců a jiných významných osob džinismu. 2. místo, kṣēt-ram, tj. samavasaranam, tj. místo, kde tīrthamkaraḥ káže svoji nauku. 3. kālāh, čas. Totiž praví víry lze dojít teprve tehdy, když doba zbývající do okamžiku, kdy duše dojde konečné spásy (mókṣah), činí méně než polovinu oné doby, kterou duše celkem ztráví v koloběhu životů, když je tam vázána na hmotu (ardha-pudgala-parivartanam). 4. bhāvakaranam, myslivá činnost, která je poslední z pěti labdhi čili schopností.
- 291) Tattvārthāślōkavārtikam, I, 3, 4.
- 292) Příklad v této podobě se mnou sdílel prof. Hiralāl R. Kapadija. Je mnohem srozumitelnější, než jak je podává Jagmānderlal Jaini v Outlines of Jainism, str. 58.
- 293) Dravja-saṁgrahaḥ, 42.
- 294) Njājavidžaja, Džainadarsana, str. 33.
- 295) Tattvārthāddhigama-sūtram, I, 9. Podrobnosti podávají rozličné komentáře k tomuto místu, zejména Tattvārthāślōkavārtikam.

- 296) Pro první knihu Tattvārtha-sūtra je podrobnější komentář Tattvārthaślōkavārtikam. Ale i Tattvārtharādžavārtikam je si někdy nutné povšimnout pro odchýlná mínění.
- 297) Tattvārthādhigama-sūtram, I, 13.
- 298) Tamtéž, I, 15, a v uvedených komentářích k tomuto místu.
- 299) Tamtéž, I, 16 a komentáře.
- 300) Komentář k Tattvārthādhigama-sūtram.
- 301) Tamtéž, I, 18.
- 302) Tattvārthādhigama-sūtram, I, 19.
- 303) Srovnej Gommatā-sārah, Džīvakāṇḍah, 314.
- 304) Tattvārthādhigama-sūtram, I, 20, a na komentáře k tomu místu. Srovnej též Gommatā-sārah, Džīvakāṇḍah, 314, 368.
- 305) Tamtéž, I, 21, Tattvārthādhigama-sūtram, I, 21, a komentáře k tomu místu.
- 306) Tamtéž, I, 22. Srovnej též Gommatā-sārah, Džīvakāṇḍah, 369-436.
- 307) Tattvārthādhigama-sūtram, I, 23 a 24 a komentáře k těmto sūtrám. Srovnej též Gommatā-sārah, Džīvakāṇḍah, 437, 458.
- 308) Definici podává Gommatā-sārah, Džīvakāṇḍah, 459.
- 309) Tattvārthādhigama-sūtram, I, 29.
- 310) Tamtéž, X, 1.
- 311) Antarmuhūrtah je doba jednoho muhūrtu (48 minut) bez jednoho samaja (okamžiku).
- 312) Tattvārthādhigama-sūtram, I, 30 a komentář k tomu místu.
- 313) Tamtéž I, 31 a komentář k tomu místu.
- 314) Tamtéž, I, 32 a komentář k tomu místu.
- 315) Dravja-saṃgrahah, 45 a zvláště Brahmađévav komentář k tomuto dílu.

316) Tamtéž, 46.

317) Srovnej též Ratna-karaṇḍa-śrāvakačāraḥ, 47.:

móhatimirápaharaṇé darśanalábhádaváptasam džñānaḥ,
rágadvēšanivṛttjaḥ čaraṇam pradpadjate sádhuh.

"Ona dobrá bytost (mnich), která zničila tmou zaslepenosti, dosáhla (správného) poznání tím, že získala (správného) přesvědčení, vstupuje na cestu (správného) života, aby se zbavila náklonnosti a nenávisti".

Srovnej rovněž Pañčastikája-samaja-sāraḥ, 108.

318) Život mnichů je dokonalý, sakalam čāritram, kdežto život věřících je zván nedokonalý, vikalam. Ratna-karaṇḍa-śrāvakačāraḥ, 50

319) Těchto třicet pět zásad je sestaveno v deset sanskrtských ślóků, které se v džinistických klášterních školách děti učí na zpaměť. V anglickém překladu je uvádí Mrs. Sinclair Stevenson, v The Heart of Jainism, str. 244.

320) Digambarové neuznávají mnišek za samostatnou skupinu, a pokud se v jiných sektách vyskytují, pokládají je jen za přísně žijící věřící ženy. Ve své sektě zakazují ženám stát se mniškami. Důvodem je jim jednak úplná nahota, kterou jejich sekta od mnichů vyžaduje, jednak že věří, že jenom muž může dojít konečné spásy, kdežto žena se musí narodit dříve jako muž.

321) Njajavidžaja, Džainadarśana, str. 34.

322) Uvádí je Āčāraṅgam, II, 15., ale i jinde je o nich zmínka. Z nejnovějších spisů srovnej Njajavidžaja, Džainadarśana, str. 34. Srovnej též Tattvārthādhigama-sútram, VII., 1, a komentáře k tomu místu.

323) Tattvārthādhigama-sútram, IX, 2 a 4, a komentáře k těm místům.

324) Srovnej Tattvārthādhigama-sútram, IX, 2 a 5, a komentáře k těm místům.

325) Āčāraṅgam, II, 15, I. slib, 1-5. Poněkud jinak je uvádějí digambarové v některých sútrech sedmé knihy Tattvārthādhigama-sútra, jež śvétambarové ve svých vydáních vynechávají. Pro první slib je to sútram 4., které uvádí tyto zásady opatrnosti v oboru prvního slibu: 1. vāgguptih, opatrnost v řeči (bhāsa-samitiḥ śvétāmbarū). 2. manóguptih, opatrnost v myšlenkách (śvétāmbarové ji neuvádějí mezi zásadami opatrnosti prvního slibu). 3. írjá, opatrnost při chůzi (stejná se śvétāmbary). 4. ádána-nikéšepaná, opatrnost při ukládání (stejná se śvétāmbary). 5. alókitapána-bhodžanam, prohlédnout důkladně potravu před jídlem (éšaná-samitiḥ śvétāmbarū). Nemají tedy digambarové vlastně jen páté samíti śvétāmbarū, místo které mají předpis opatrnosti při myšlenkách.

Komentáře k tomu místu mají jen zcela stručný výklad, který není nic jiného než parafráze textu sůtra. To se zdá skoro nasvědčovat tomu, že švé-támbarický text je původnější (v této knize), a že sůtra 4-8 byla přidána z nějakého staršího komentáře. Definitivně není ještě možné teď otázku rozhodnout, protože řada důležitých digambarických komentářů je dosud v neshadno přístupných rukopisech.

- 326) Ācāraṅgam, II, 15, II. slib, 1-5. Srovnej též Tattvārthādhigama-sūtram, VII, 5.
- 327) Ācāraṅgam, II, 15, III. slib, 1-5.
- 328) Tattvārthādhigama-sūtram, VII, 6.
- 329) Ācāraṅgam, II, 15, IV. slib, 1-5, a Tattvārthādhigama-sūtram, VII, 7.
- 330) Ācāraṅgam, II, 15, V. slib, 1-5, Tattvārthādhigama-sūtram, VII, 8.
- 331) Tattvārthādhigama-sūtram, IX, 2 a 4.
- 332) Njajavidžaja, Džainadaršana, str. 35.
- 333) Mimo Ācāraṅgam; nejdůležitější z džinistických spisů, které obsahují předpisy pro mnichy jsou: Dodatek ke Kalpasūtru zvaný Sámācārī (Jacobi překládá Rules for Yatis), který obsahuje pravidla pro mnichy v části době dešťů, zvaný padždžusan. Dále Uttarādhjajana-sūtram. Z pozdějších Ācāraḍi-nakaraḥ od Vardhamāna-Sūriho. Z digambarických spisů je v tomto ohledu nejdůležitějších Karmakāndō Nemičandrova Gommaṭa-sāru a rozličná purāna.
- 334) Tento slib obsahuje pro věřící zákaz zabíjet tvory mající vědomí (sačé-tanāḥ); obyčejně je označován slovem ahimsā. To se pokládá v džinismu za minimum v zachovávání tohoto slibu. Mimo to se má každý snažit, aby nerušil ani nehybné bytosti, sthāvary, především rostliny. Pravidla o tom budou vyložena později při výkladu o životě věřících. Tento slib v sobě zahrnuje také závazek neubližovat živým bytostem. Srovnej Ratna-karanda-śrāvakācāraḥ, 53-54.
- 335) Omezení tohoto slibu proti přísnosti mnišského slibu není v tom, že by snad bylo věřícím dovoleno lhát a podvádět, nýbrž v tom, že jsou jim dovoleny jen neškodné tvary klamu. Mnich musí za každé okolnosti mluvit pravdu. Věřící může např. napsat povídku, jejíž děj je vymyšlen, smí užít rozličných úskoků a lstí, např. v diplomacii, v žertu, při kejklech a p. Ovšem, kdo chce dojít skutečné dokonalosti, má se vystříhat i těchto mírnějších tvarů klamů. Za to hrubým porušením tohoto slibu je hlásat neprá-

vou víru, prozrazovat cizí tajemství, pomlouvát, falšovat listiny a zapřít svěřené peníze. Srovnej Ratna-karanda-śrávakācārah, 55-56.

- 336) Tento slib ukládá věřícímu, aby si nepřivlastnil nebo ani aby nedal někomu jinému cizího majetku někde položeného, ztraceného, zapomenutého nebo u někoho uloženého. Hříchy proti tomu slibu také jsou radit druhému, jak provést nějaký zlodějský kousek, přijímat ukradené věci, uniknout zákonu v majetkových věcech, padělat např. zboží, užívat nepřesných závaží a měr. Srovnej Ratna-karanda-śrávakācārah, 57-58.
- 337) Slib varovat se pohlavních výstředností vyžaduje od věřícího, aby se spokojil svou manželkou, aby nesváděl jiných žen, ani nepůsobil na někoho jiného, aby sváděl cizí ženy. Hříchy proti tomu slibu jsou: dohazovat sňatky, nepřirozené ukájení pohlavního pudu, zalíbení v oplzlých a chlípových řečech, přílišná vášnivost i ve styku s vlastní manželkou a styk s nevěstkami. Ratna-karanda-śrávakācārah, 59-60.
- 338) Každý džinista má podle toho slibu omezovat svůj majetek na nezbytnou míru, nemá v něm nalézat zálibu a hlavně nemá hromadit majetek na úkor druhého. Hlavní hříchy proti tomu slibu jsou: držet si více povozů, než je nezbytně potřeba, hromadit i potřebné věci v ohromném množství, obdivovat bohatství druhého, lakomství, nakládat na zvířata více než unesou. Tento slib se také někdy nazývá ičchā-parimāna-vratam, slib omezovat své touhy. Ratna-karanda-śrávakācārah, 61-62.
- 339) Džinista, který chce dosáhnout větší dokonalosti, se především zavazuje, že nebude cestovat přes meze, které si přesně vytkne. Tento slib má za účel odvrátit člověka od ziskuchtivosti, která vzniká tím, že by stále a stále rozšiřoval své působíště. Např. jeden z mých známých nemohl přijmout místo ve vládní službě, ač by se tím jeho plat zdvojnásobil, protože místo, ve kterém měl působit, leželo mimo území, které si ve shodě s tímto slibem vymezil za své působíště.
- 340) Bhógah se nazývá věc, kterou je možné užít jen jednou, např. jídlo, nápoj, voňavka atd. Upabhógah je pak věc, kterou je možné užívat vícekrát nebo déle, např. oděv, nábytek, vůz atd. Slib omezit toho kterého dne počet těchto předmětů, jindy užívaných, a dovolených v mezích určených pátým slibem, nazývá se bhógópabhóga-parimāna-vratam. Tento slib má být učiněn s úmyslem potlačit v sobě zálibu k těmto věcem. Slib nezabíjet, ahimsá, se nemůže zahrnout do tohoto slibu, neboť to je povinnost každého džinisty, který jde cestou ctnosti. Např. řezník nemůže vykonat tento slib, a slibovat, že toho dne nebude užívat svých nástrojů a nebude zabíjet. To se samo sebou rozumí a nenáleží to do slibu sedmého, ale do prvního. Také nenáleží do toho slibu zřeknout se takových věcí, které jsou zakázány

prvním slibem, protože jejich dobývání je spojeno s hrubým rozvratem bytostí, obdařených duší, to jsou zejména kořenové zeleniny.

Sedmá slib lze učinit buď jenom na omezený čas (nijama-vratam), nebo na celý další život (jama-vratam).

Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 82-90. Tam ve verších 88 a 89 jsou uvedeny příklady, čeho se máže zříci, když učiní tento slib.

341) Tento slib nabádá věřící vyvarovat se marných, neúčelných a tím zbytečných výkonů těla, řeči a mysli (anartha-dandāni), jimiž by mohli uškodit, třeba bezděčně, někomu jinému. Džinisté uvádějí pět způsobů takových úkonů. Především pápópadeśah, jehož se dopouští ten, kdo vypravuje o skutecích proti pěti menším slibům. Tedy kdo vypravuje o ukrutnosti k nižším tvorům, o zaměstnáních, při nichž se škodí nižším tvorům, o podvodech, krádežích atd. Druhý takový úkon je himśādānam, jehož se dopouští, kdo druhému dává prostředky, jimiž lze ublížit živým tvorům. Např. dá-li někdo někomu meč nebo jinou zbraň, motyku nebo pluh, řetěz na uvázání zvířete atd. Za třetí se dopouští podobného skutku ten, kdo z náklonnosti nebo nenávisti přeje někomu zkázu, uvěznění, úraz atd. Takové smýšlení se nazývá apadhjānam, přáti zlo. Jiná podoba takovéhoto zbytečných výkonů je duhśrutih, naslouchat zlým řečem, tj. výkladům o světských povoláních, o světském bohatství, o zlozinech, o nepravověrných naukách, o nenávisti, lásce, pýše a pohlavním životě. Pátý způsob je pramaḍačarjā, nedbalost, zejména zachází-li člověk zbytečně a bezúčelně se zemí, vodou, ohněm, vzduchem, bezúčelně ničí rostliny, hýbá-li se zbytečně a působí-li, aby se jiní bez účelu pohybovali. (Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 74-81).

342) Definici tohoto slibu podává Ratna-karaṇḍa-śrāvakačārah, 97. Podstatou toho slibu je vystříhat se denně po nějakou omezenou dobu hříchů proti menším slibům a oddat se po tuto dobu rozjímání. Prakticky se provádí tento slib takto: Věřící zaujme jeden ze tří dovolených postojů (padmāśanam, lotosové sezení, tj. se skříženými nohama, tak aby levá noha spočinula chodidlem do výše na pravém stehně a pravá na levém, při čemž ruce jsou složeny do klína dlaněmi nahoru a oči upřeny na špičku nosu; ardha-padmāśanam, pololotosové sezení, které se liší od lotosového jen tím, že levá noha je vsunuta pod pravé stehno; khaḍgāśanam, mečový postoj, při němž člověk stojí, má nohy asi dva palce od sebe, ruce svislé podle těla, kterého se však nesmějí dotýkat, oči upřeny na špičku nosu). Při tom může hledět buď k severu nebo k východu. Nejprve uctívá tzv. pañčaparamēśṭi mantrem. Na to se ponoří plně v rozjímání. Rozjímání se sestává ze šesti částí. Nejprve zpytuje svědomí a lituje svých hříchů (prati-karmanam). Za druhé slibuje, že se těchto hříchů v budoucnosti již nedopustí (prat-jākhjānam). Ta třetí se zřiká osobní náklonnosti a rozhoduje se považovat každého člověka a každou věc za rovnocenné (sāmaika-karma). Za čtvrté ve-

lebí čtyřadvacet tirthamkarů (statih). Za páté se klaní jednomu z tirthamkarů (vandana). Za šesté odvrátí veškerou svou pozornost od svého hmotného těla a rozjímá o duševním prvku, plně se ponoří do své duševní podstaty (kajóthsargah).

Džinistický věřící obvykle takto rozjímá třikrát denně po dobu kratší o jeden okamžik než čtyřicet osm minut (antarmuhúrta).

Při tom je zvykem udělat na roucho (čóti), uzel. Mimo to je řada zvyků méně významných. Rozjímání se má na osamělém místě, kde není člověk rušen, v lese, chrámu, soukromém obydlí. Účelem samaika je zdokonalovat sebe sama a to tím, že člověk učí ovládat prostředky činnosti čili tzv. spojení (jóga).

Pro podrobnosti srovnej Ratna-karanda-šrávakáčára, 97-105.

- 343) Záleží v tom, že si věřící rozšíří dig-vratam tak, že si v pevně stanovených dobách ukládá ještě větší omezení svobody pohybu a činnosti. Slib se uzavírá na rok, nebo půl roku, čtyři měsíce, dva měsíce, měsíc, čtrnáct dní nebo na dobu, kdy slunce nebo měsíc přejdou z jednoho zvířetníkového znamení do druhého. Pobyt se dobrovolně omezuje na jediný dům, na jedinou ulici, vesnici, pole, až po ten který mezník na silnici, nebo až po tu a tu řeku. Hříchy (atičárah) proti tomu slibu jsou:

vysílat osoby, která by jednaly za člověka, zachovávacího právě tento slib, volat na lidi, dávat si přinést rozličné věci, kývat na lidi a házet po lidech, aby na sebe upozornil. Ratna-karanda-šrávakáčára, 92-96.

- 344) Ratna-karanda-šrávakáčára, 106, definuje tento slib, jenž nazývá próšadhópavasa, jako zdrženlivost od potravy čtverého druhu (tj. pevné, tekuté, polotekuté a pochutin) každého osmého a čtrnáctého dne každé polovice lunárního měsíce.

V dvojverších 109 však doplňuje definici v tom smyslu, že zdržovat se celý den potravy je upavasa, kdežto próšadhah znamená jíst jen jednou ve čtyřadvaceti hodinách. Próšadhópavasa je pak takový půst, že jeden den jí věřící jen jednou a druhý den se postí úplně. Když plní ten slib, má věřící přísně zachovávat pět menších slibů (anuvratáni), nemá podnikat světské zaměstnání, nemá se koupat, zdobit se šperky nebo květinami, nemá užívat voňavky ani mastičky na oči (collyrium). Za to má však pilně naslouchat výkladům svaté nauky, aby tak v sobě potlačil lenost. Ratna-karanda-šrávakáčára, 106-110. Srovnej též tamilské Aruṅgalaččepu 114-127. (Je to tamilské zpracování Ratna-karanda.)

- 345) Předmětem toho slibu je tzv. vaijávrttam, tj. dávat světcům dary, které mohou přijmout, odstraňovat jejich nešné, hníst jim nohy, a jinak jim sloužit, vítat je, vzdávat jim předepsaným způsobem úctu. Ratna-karanda-šrávakáčára 111-112., Aruṅgalaččepu, 133-143.

- 346) Toto rozdělení slibů podává Ratna-karanda-śrávakācārah 51. Menší sliby (anuvratāni) pak vypočítává následující dvojverší (52). Guna-vrata definuje a vypočítává tamtéž dvojverší 67, a uřednické sliby (śikṣā-vratāni). Pro celou nauku o džinistických slibech věřících srovnej též Njajavidžaja, Džainadarśana, str. 35-39.
- 347) Vásaḥ, voňavka k obřadním džinistickým účelům se připravuje tím způsobem, že se na zvláštním kameni s trochou vody rozetře pět vonných látek, totiž šafrán, žluté santalové dřevo, druh kafru zvaný barás, pižmo a ambra, na hustou kašičku. Touto kašičkou si natírají věřící čela, když konají obřady v chrámě. Vysušením kašičky se získá žlutý, silně páchnoucí prášek, nazývaný také vásaḥ. Původně asi guruh házel tento prášek na hlavu novicovu, a odtud výraz vásān kṣipati, hází voňavky. Skutečně v některých sektách a školách se dosud tento zvyk udržuje; ve většině se však jenom nepatrné množství prášku přidává do vody, kterou guruh polévá novicovu hlavu. Tento úkon se přesto dále jmenuje v sanskrtu vásakṣépaḥ, v prákrtu vásakhévó.
- 348) Ācārādinakarah, 17. (Ācārādinakarah, sepsaný džinistickým mnichem, představeným (ācārjāḥ) Kharatara-gaččhy Śrī Vardhamāna-Súrim, je jakýsi džinistický rituál, pokud toho slova o džinismu můžeme vůbec použít. Obsahuje totiž výčet a popis všech náboženských úkonů a praktické provádění všech náboženských džinistických zásad. Tím způsobem líčí ve čtyřiceti kapitolách (údajāḥ) vlastně celý náboženský život džinisty a to jak věřícího (śrávakāḥ), tak mnicha (śādhuḥ), a co je ještě důležitější, všude uvádí plně původní texty, které se při té které příležitosti čtou nebo přednášejí. Proto jsem nahoře tuto knihu nazval džinistický rituál. Tiskem vyšla v Bombaji r. 1922. Spisovatel této knihy je druhý představený Kharatara-gaččhy, učitel Džinésvarāḥ. Podle džinistické tradice se Džinésvarah dožil r. 1024 n.l. Podle toho žil Vardhamāna-Súri asi koncem 10. stol. n.l. To celkem může souhlasit s datem 18. představeného této gaččhy, Džainavardhana, který se na nápisech udává rokem 1416 n.l., neboť na představenství jednoho připadne tím něco mezi dvaceti šesti a dvaceti sedmi roky, což vyhovuje skutečnosti.
- 349) Ācārādinakārah, 18.
- 350) Pravradžjá znamená původně toulání se, potulný život. Potom toho výrazu bylo užíváno o životě potulných mnichů, a též o onom aktu, kterým se člověk stával potulným mnichem. V prákrtu zní toto slovo pavvajaná. V buddhismu pabbadžá nebo pabbadžanam znamená přijetí věřícího do řádu za novice, tedy asi totéž, co v džinismu kṣullakatvam. Díkṣá znamená zasvěcení.
- 351) Podrobně vypočítává tyto překážky Ācārādinakarah, 19, v bombajském vydání na str. 74/2-75/1.

- 352) Toto puruša-mantram, které se doslovně uvádí v Āčáradinakaru, 19 (v bombajském vydání str. 76/1-2), nemá nic společného s puruša-súktem z Rgvédu X, 90, jak bylo ovšem někdy mylně tvrzeno.
- 353) Ten obřad se nazývá luňčanam nebo šikhá-luňčanam a často také kéša-luňčanam.
- 354) Toto obřadné obcházení, pradakšīnah nebo pradakšīnam, záleží v tom, že člověk obejde předmět své úcty třikrát tak, aby k uctívanému během obřadu obracel pravý bok. Je to obvyklý indický obřad nejenom náboženský, nýbrž i společenský (např. u královského dvora).
- 355) Podrobný popis obřadu je v devatenácté kapitole Āčáradinakaru (v bombajském vydání str. 73/2-79/1) kde jsou uvedeny také texty, které jsou při obřadu přednášeny v plném znění, tzn. v prákrtu bez sanskrtského překladu).
- 356) Pañča-paraméṣṭī-mantram bylo již uvedeno výše.
- 357) Podrobně o tom vykládá Āčáradinakarāḥ, 20. Ovšem to platí jen světámbarech, neboť digambarové neuznávají tato sūtra za kanonická. Jejich praxe po této stránce mi není známá.
- 358) Āčáráṅgam, I, 6, § 2.
- 359) Věci, které náležejí k misce jsou zejména obal, tkanice, na které se nosí atd. Podrobně je vypočítává H. Jacobi v překladu Āčáráṅga v S.B.E., XXII, str. 67, pozn. 3. Předpisy, jak si má mnich vyprosit misku uvádí Āčáráṅgam, II, 6.
- 360) Spodní roucho bývá úplně bílé, vrchní nažloutlé, u některých škol světámbarů dokonce význačně žluté. Sthánakávásinové však nosí vrchní roucho, které je jen bílé. Předpisy jak si má mnich vyprosit roucho uvádí Āčáráṅgam, II, 5.: tam se v II. části, 5. § výslovně nařizuje, že mnich nemá barevné roucho odbarvovat ani bezbarvě barvit, nýbrž nosit je tak, jak je dostane.
- 361) O jednosmyslových bytostech zemních, vodních, ohňových, a vzduchových bylo vyloženo výše.
- 362) Celá druhá kniha Āčáráṅga je věnována podrobným předpisům, jak se vystříhat zkázy životního prvku jednosmyslových a malých vícesmyslových tvorů.
- 363) To je tzv. saṃlékhaná, dobrovolná smrt hladem, o níž bude podrobně vyloženo níže.

- 364) Zpráva o posledním postu Sundarláldžího je v časopise The Jaina Gazette, vol. XX, No. 1., Madrás 1924, str. 24-25.
- 365) Podrobná pravidla uvádí Áčáraṅgam, II, 2, a také II, 7, 2, § 8, 14.
- 366) Většina podrobností o životě sthánakávásinů je založena na osobních informacích, které mně dal představený této sekty áčárja Šrí Džáveriláldží, když jsem jej navštívil v Chaṭṭkoparu.
- 367) Předpisy pro mnichy, jak žít v době deště jsou obsaženy se všemi podrobnostmi v traktátu nadepsaném Sámáčarí, který bývá připojován jako třetí část ke Kalpasútru. Také H. Jacobi ve svém vydání Kalpasútra podává i text Sámáčarí. (Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, VII, Leipzig 1881, str. 86-95. Anglický překlad je v S.B.E., XXII, str. 296-311 - Rules for Yatis.)
- 368) Předpisy o putování (irijá) jsou obsaženy v Áčaráṅgam, II, 3.
- 369) Soustředit mysl mnicha na konečný cíl života, totiž na věčnou spásu (mókšah), a řídit jeho cestu mají za účel rozličná cvičení jógu a dvanáct pratim, čili vzorných zásad zdokonalování, kterými se má každý mnich zabývat alespoň po nějaký čas. Tato cvičení jsou však v džinismu teprve druhotným prvkem a proto o nich podrobněji nevykládám, tím spíše, že jsou veliké rozdíly v sektách. O džinistickém jógu podrobně vykládá Áčarádinakaraha, 21., o mnišských pratimách vykládá týž spis v kapitole 26.
- 370) Indický den se dělí astronomicky na 60 stejně dlouhých hodin, ghatiká, po čtyřiašedeseti časových minutách. Prakticky se však dělí den na vlastní den a noc rozdělené od sebe východem a západem slunce a proto mají ne stejnou délku v rozličných ročních dobách. Den se pak dělí na 30 ghatik a noc rovněž na tolik. Tyto ghatiky jsou však jen o rovnodennosti stejně dlouhé, kdežto v létě jsou noční ghatiky kratší než denní, v zimě naopak. Noc se kromě toho dělí na tři hlídky po deseti nočních ghatikách. První hlídku mají mniši ztrávit rozjímáním, druhou mají spát, třetí již zase bdít a věnovat zpovědi, o které bude zmínka dále. Některé školy mají ještě přísnější pravidla tak, že mnich podle nich nemá spát víc než dvě hodiny.
- 371) Podrobný výklad pratikramana obsahuje Áčarádinakaraha, 38., v bombajském vydání str. 277/1-293/2 a 325/1-382/2.
- 372) Palévana n., je gužarátské slovo, jehož prákrtská hodnota je padiléhana f., v sanskrtu pratilékhaná. M. B. Belsare ve svém The pronouncing and etymological Gujarati-English Dictionary, str. 468/2 a. v. Palevana odvozuje toto slovo od kořene pál- pála-jati, chrániti a předložky pari,

kolem, která znamená ve složeninách důkladnost, se kterou se děje děj slovesného kmene. Takto odvozené sanskrtské slovo je však paripálanam, ochrana, opatrné zacházení. Snad tu byla obě slova zmatena prostřednictvím prákrtského pálemánó (sa.: pálajámánah), které je vlastně part. pres. med. od slovesa pálajati, které má vždy v prákrtu význam "ochránce".

Pro pravidla palévana viz Uttarádjhájana-sútram, XXVI, 22-31.

373) Bháva-púdžá-znamená "vnitřní (duševní) oběť". Je totiž mnichům přísně zakázáno konat hmotné oběti i hmotné uctívání soch a obrazů, protože se to přičítá zásadám ahimsy. To zdůrazňují zejména také všechny sekty, které v něm vidí jeden z důvodů, proč úcta soch a obrazů je zavrženíhodná. Hmotné obřady v chrámech koná vždy laický púdžári, obětník. O tom a o obětech bude vyloženo později.

374) Toto slovo znamená doslovně "odložení těla" (odvozeno od kájah "tělo" a utsardžati "odkládat") a je to postoj s rukama svíslýma podle těla, ve kterém si mnich ani nemá uvědomovat, že jeho tělo trvá. J. Jacobi (S.B.E. XXII, str. 307 - Rules for Yatis, 52) překládá toto slovo pouhým posturē, tj. "postoj" a nevystihuje plně smysl slova, jaký se mu dodnes v Indii přikládá.

Āčárádinakarāh, 38 (v bombejském vydání str. 311/1) podává tuto definici: kájasja niščéštātvađinā utsardžnam kájótsargah, tj. "ponechání těla ve stavu naprosté nehybnosti atd. je kájótsargah". V dalším pak podává Āčárádinakarāh podrobný výklad o náboženských postojích, které náležejí mezi náboženské nezbytnosti áváśjakáni) - které jsou předmětem denních mnichových povinností.

375) Podrobně jsou tyto předpisy uvedeny v Āčaráhgu, II, 1-II.

376) Srovnej Āčárahgam, I, 8, § 17.

377) Předpisy pro dobu deště obsahuje traktát Sámáčári, přidružený ke Kalpa-sútru. Text vydal H. Jacobi, Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, VII, No. I., str. 86-95. Anglický překlad Rules for the Yatis v S.B.E. XXII, str. 296-311.

378) Doba mezi čtvrtou a pátou hodinou odpoledne je nejvhodnější i pro Evropana, který chce navštívit džinistické mnichy v jejich upśárají.

379) Každodenní život nynějších džinistických mnichů, jak byl v předešlém vylíčen, se v podstatě shoduje s pravidly, která jsou uložena ve svatých džinistických písmech, např. v Uttarádjhájana-sútře, XXVI, a j., kde se ovšem dnes rozdělení uvádí ve shodě s astronomickými džinistickými názory.

- 380) Předpisy o tom, jak prosit o nocleh, obsahuje Ācāraṅgam, II, 2, 1-3.
- 381) Předpisy jak prosit o misku obsahuje Ācāraṅgam, II, 6, 1-2., O oděv tamtéž II, 5, 1-2.
- 382) Ācāraṅgam, I, 8, 4, § 1-2.
- 383) Ācāraṅgam, II, 13, § 1, 9, 10, 12-14, 22.
- 384) Ve dny, kdy mniši cestují, urazí obyčejně vzdálenost mnohem větší. Ale i ve dny, kdy jsou ve vesnici, chodívají i deset nebo více kilometrů denně. Tím nabývají velkého cviku, a když je potřeba, cestují velmi rychle, ačkoliv vůbec nesmějí užívat mechanických dopravních prostředků, aby neporušili slib ahimsy.
- 385) V době deště smí mnich cestovat nejdéle jedno jódžanam a jeden króṣah, tj. dohromady pět króṣů, čili 15-18 kilometrů od místa pobytu, do něhož se zase musí vrátit ještě téhož dne. Kalpasútram, Sámáčarí, § 9-13 a 27.
- 386) Tomu se zdá nasvědčovat, že mniši mohou začít čaturmās dříve, ale nesmějí jej začít později. Kalpasútram, Sámáčarí, § 8.
- 387) Kalpasútram, Sámáčarí, § 2.
- 388) Začátek připadá tedy čtyři dny před dobou, kdy měsíc v úplňku stojí v souhvězdí Āśādhu (tj. ♂, ♄ Sagittarii), tedy na konec června nebo začátek července; kdežto konec doby deště podle toho připadá na dobu, kdy měsíční úplněk se ocitá poblíže Plejád (Krtiká), tj. na konec října nebo začátek listopadu.
- Z Ācāraṅga II, 3, 1, § 1 a z celého Sámáčarí (třetí části Kalpasútra) se zdá vyplývat, že celá tato doba čtyř deštivých měsíců se nazývala padždžúsan (sa.: parjúšaná, pkt.: padžžósavaná). Tomu nasvědčuje i překlad a poznámky Jacobiho; srovnej S. B. S. XXII, str. 136, pozn. 2 a str. 296n. V nynější době se však nazývají padždžúsanem doba mnohem kratší, věnovaná postům a náboženským slavnostem. O ní bude vyloženo při výkladu o náboženském životě laiků. Srovnej též Gazetteer of the Bombay Presidency, vol. IX, part I., Gujarat Population: Hindus, str. 113.
- 389) Kalpasútram, Sámáčarí, § 20.
- 390) Tamtéž § 21-24.
- 391) Tamtéž § 25.

- 392) Tamtéž § 26-27.
- 393) Tamtéž § 28-30. Voda náleží mezi nehybné, jednosmyslové bytosti (sthávaráh), obsahující v sobě životný prvek. Proto tato přisnost.
- 394) Kalpasútram, Sámáčáří, § 31-39.
- 395) Tamtéž § 42-43. Důvod pro to viz pozn. 392.
- 396) Tamtéž § 46-51.
- 397) Tamtéž § 53-54.
- 398) Tamtéž § 55-56. Tím se má zabránit, aby při náhlé potřebě nebyly excrementy zničeny živé bytosti. Srovnej Uttarádhjajana-sútram, XXVI, 39. Podrobné předpisy jak vykonávat potřebu jsou obsaženy v Áčáraṅgu, II, 10.
- 399) Kalpasútram, Sámáčáří, § 44-45. Je to vlastně přísnější palévana, neomezené jen na upásrajah.
- 400) Kalpasútram, Sámáčáří, § 57.
- 401) Tamtéž § 58-59.
- 402) Tyto podrobnosti lze nalézt zejména v Uttarádhjajana-sútře, hlavně v kázání 1, 2, 15, 26, 29, ale i v ostatních. Anglický překlad tohoto sútra od H. Jacobiho vyšel v S.B.E. XLV. Hojně podrobností podává také Áčáraṅgam, zejména v druhé knize. Anglický překlad vyšel v S.B.E. XXII.
- 403) Obřad je podrobně popsán v Áčáradinakarū, 25. (Áčárjapadaasthápānavidhiḥ), v bombejském vydání str. 112/2-116/2.
- 404) Obřad popisuje Áčáradinakarāh, 24. (Upádhjájapadaasthápānavidhiḥ), v bombejském vydání str. 112/1-2.
- 405) Gaččhá je odvozeno od slovesa gam- gaččhati, jít. Tyto mnišské školy, pro něž je název gaččhá, f. se nesmí plést s rody džiniatických laiků, někdy nesprávně pokládány za džiniatické kasty, pro které je název gaččhah, m. O těchto rodech má zprávu J. Burgess v čl. Papers on Satruñjaya and the Jainas, Indian Antiquary, XIII, str. 276.
- 406) Tyto skupiny, ganāh, je třeba přesně odlišovat od starých ganā, které se asi úplně rovnaly nynějším gaččhām. Srovnej H. Jacobiho, překlad Kalpasútram, S.B.E. XXII, str. 288, pozn. 2.:

"Vedlejší skupiny v takových velkých gačchách bývají obyčejně dosti malé, někdy jsou to jen dva nebo tři mniši. Jeden mnich sám o sobě nemá dle pravidel cestovat. Přece však dost často přijdeme i na ojedinělé džinistické mnichy. U digambarů je to ostatně pravidlem, protože jejich mnichů žije vůbec jen několik málo, a to v krajích od sebe velmi vzdálených".

- 407) Srovnej např. Ācāraṅgam, I, 6, 5., I, 6, 8. a mnohá jiná místa.
- 408) Předpisy pro askesi podrobně uvádí Uttarādhjajana-sūtram, XXX.
- 409) To je naprostý půst, při kterém ten, co se postí, nejí a nepije nic po dobu, kterou si určil. Tento půst může být časově omezený (itvaram), jehož dobu si určí kajícník předem ve zvláštním slibu; nebo je časově neomezený, končící smrtí (maranakālam). Srovnej Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 9.
- 410) Tento druh postu záleží v tom, že ten, co se postí, jí jen pevně stanovenou část toho, co pravidelně potřeboval, aby se nasýtil, např. jednu třetinu, nebo postupně zmenšuje dávku svého jídla, až na jediné sousto. H. Jacobi ve svém anglickém překladu Uttarādhjajana-sūtra v S.B.E., str. 175, pozn. 2., se zmiňuje jen o jednom druhu tohoto druhého způsobu avamōdariky, ač první způsob je také zcela obvyklý. Podrobné předpisy obsahuje Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 14-24.
- 411) Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 25. Podrobné předpisy obsahuje Ācāraṅgam, II, 1.
- 412) Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 26. Srovnej též Ācāraṅgam, I, 6, 2, § 3., II, 11, § 18 a mnoho jiných.
- 413) Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 27. K tomu účelu slouží především rozličné postoje, kájōtsargāḥ, o nichž podrobně vykládá Ācāraḍinakarāḥ, 39. Jsou o nich hojně zprávy též v kanonických spisech, např. v Ācāraṅgē, II, 8 a na mnoha jiných místech.
- 414) U světāambarů samlínatá není poustevnictví v pravém slova smyslu, nýbrž omezení se na malou plochu ve svých pohybech na způsob laiků, obsažené vlastně již také v avamōdarice, k čemuž v tomto případě askese ještě přistupuje příkaz, že toto místo má být málo navštěvováno lidmi, a že spát smí mnich jen na úplně osamělém místě, kam nepřijde ani žena, ani hovězí dobytek. Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 28. U digambarů samlínatá znamená skutečné poustevnictví v hluboké džungli, při čemž mnich je odkázán na milodary poutníků.
- 415) Uttarādhjajana-sūtram, XXX, 30-36.

- 416) Totiž kapitola 21. (Jógódhvanavidhih: návod, jak vykonávat jóg) v bombejském vydání str. 81/2-110/1, a kapitola 39 (Tapóvidhih: návod k askesi) v bombejském vydání str. 334/2-374/2.
- 417) Āčáradinakarah, 39, bombejské vydání str. 338/2.
- 418) To jsou nejvíce užívané výrazy, jimiž se označuje tato dobrovolná, asketická smrt hladem. Jiné výrazy jsou- itvaram, iṅgitamaranam, samstárah (pkt.: santháró), což jsou však vlastně jen rozličné druhy nebo způsoby tohoto asketického výkonu.
- 419) O tom bude vyloženo v následující kapitole.
- 420) Informace o dobrovolné smrti hladem, zejména o nynějším stavu tohoto úkonu byly získány (pokud neuvádím místa ze spisů) přímo od indických džinistů, hlavně prof. Hiralála R. Kapadia (o sektě pravých světámbarů) a od āčárje Džhaveriláldžího (o sektě sthánakavásinů).
- 421) To znamená smrt odmítáním jídla.
- 422) Srovnej též H. Jacobi, anglický překlad Āčáraṅga v S.B.E., str. 74, pozn. 3.
- 423) Āčáraṅgam, I, 7, 5-7. Mnich smí podstoupit dobrovolnou smrt vždy teprve po náležitě přípravě a ne s úmyslem, aby se zbavil tělesných starostí, způsobených mu např. nemocí. To by byla dle džinistů sebevražda, kterou zavrhnou jako porušení zákona ahimsy. Stejně zavrhnou jakýkoliv jiný způsob sebevraždy. (Srovnej C. S. Megha Kumar, Jainism. A lecture delivered at the Second Universal Religious Conference, Madras on 30th Dec., 1923, The Jaina Gazette, vol. XX, No. I., Madras 1924, str. 21n.) Po té stránce je nejasné místo v Āčarángu, I, 7, 4, § 2, kde smysl textu i Jacobiho překladu se zdá nasvědčovat opaku. Toto místo potřebuje ještě objasnění, myslím především po stránce textové kritiky.
- 424) Tento způsob dobrovolné smrti džinistického mnicha popisuje Āčáraṅgam, I, 7, 8. Podrobný návod obsahuje Āčáradina-karah, 39, bombejské vydání 346/2n.
- 425) Jen tento způsob se má vlastně nazývat itvaram (maranam) "smrt v chodě". Je nesprávné vykládat toto slovo itvaram v tomto případě jako "hrozná" smrt (Böhtling, Sanskrit Wörterbuch in kürzerer Fassung, I., str. 203/2 s.h.v. "gausam").

426) To je samstarah nebo samstarah (pkt.: santháro). To slovo znamená původně -rozprostření stébel posvátné trávy (kušah) před obětí" a potom i "oběť" samu. Mimo to znamená to slovo (je-li psáno s dlouhým "á") vůbec "lůžko". V džinistickém prákrtě santháro znamená pak výhradně jen tento způsob dobrovolné smrti mnichovy, při čemž v tom slově patrně splynul pojem oběti i lůžka v jedno, alespoň podle výkladů některých nynějších džinistů).

Gazetteer of the Bombay Presidency vol. IX, part I. Gujarat Population: Hindus, Bombay 1901, str. 114, pozn. I., líčí santháro takto: "Obyčejně se džinista postí mnohem přísněji než hinduista. Někdy, až zřídka, džinistický sádhu neboli světec učiní slib postit se až k smrti. To se nazývá santháro neboli spánek. Sádhu, který chce vykonat tento smrtelný obřad, přestane vůbec přijímat potravu nebo nápoje. Když se tak nějakou dobu postil, třou jeho tělo stále vlhkými hadry. Když se sádhu ocitne na pokraji smrti, posadí jej do nosítek v podobě chrámku, které jsou ozdobeny cetkami a praporečky. Když zemře, nesou mrtvolu v průvodu s hudbou na žároviště. Když se rozhlásí, že některý sádhu učinil slib santháru, shromažďují se lidé, aby mu vzdávali úctu. Přísnost toho slibu nyní velmi ochabla, a mniši jej činí den nebo dva před smrtí, když již není naděje, že by se udrželi na živu".

Obě možnosti dobrovolné smrti uvádí Ācāraṅgam, I, 7, 8, § 15-16.

427) Ratna-karanda-śrāvakaśārah, 127-128.

428) Ācāraṅgam, I, 7, 8, § 8-10, 18-19.

429) Ācāraṅgam, I, 7, 8, § 4-6.

430) Papers on Satruñjaya and the Jainas, Indian Antiquary, vol. XIII, Bombay 1884, str. 278. Jinak se v celku zpráva Burgessova o džinistických mniších shoduje s mým pozorováním a zprávami získanými vyptáváním od domorodců za mého pobytu v Indii v r. 1920-1923. V Ācāradīnakaru, 27, se nazývá mniška vratinī, "zavázavší se sliby". V jižní Indii se nazývají mnišky Arjānganai.

431) Mimo to mají všechny ostatní potřeby jako mniši, totiž miskou na potravu a vodu se vším, co k tomu patří, roušku na ústa, hůl a některé také košťátko.

432) O. Böhtling, Sanskrit Wörterbuch in kürzerer Fassung, IV., 169, s. v. pravartinī k místu v Hēmačandrově Pariśiṣṭaparvan II, 382, mylně pokládá toto slovo za vlastní jméno. O tom jak se uvádí v úřad srovnej Ācāradīnakarah, 28.

- 433) Na uvedeném místě. Tato slova se nezdají být již obvyklá, ale i jejich formy se nezdají být zcela spolehlivé. Např. obvyklý prákrtský tvar ze sanskrtské śrutasthavirá by byl sújathavirá a ne sutathavirá.
- 434) Podrobný popis pohřbu džinistické mnišky podává Mrs. Sinclair Stevenson, Notes on Modern Jainism, Oxford 1910, str. 28n.
- 435) Následující výklad o jařinech čili goradžích je založen v podstatě na článku o nich v Gazetteer of the Bombay Presidency, vol., IX, part I., str. 108-110, ovšem doplněném a opraveném podle zpráv, které jsem získal za svého pobytu v Indii. Zpráva v Gazetteeru je důležitější, protože líčí starší stav, kdy goradží byli ještě v rozkvětu, kdežto nyní jsou v úplném úpadku.
- 436) Goradží mají svá hlavní střediska, kde sídlí jejich náčelníci, Śrípúďžjové, v Barodě, Mánví, Mángrolu, Džaisalméru. Do nedávna byli usazeni v Bombeji a jiných větších gudžarátských městech.
- 437) Goradží také dříve kupovali bráhmanské hochy, které vychovávali v džinistickém náboženství a doplňovali jimi své řady. Srovnej J. Burgess, Papers on Śatruñjaya and the Jainas, Indian Antiquary XIII, Bombay 1884, str. 277.
- 438) O nich srovnej poznámku 405. Podrobně o nich bude vyloženo při výkladu o džinistických věřících.
- 439) Śrípúďžja je gudžarátské slovo, odvozené od sanskrtského púďžjah, "jemuž se musí vzdávat úcta", "ctihodný". Nesmí se proto zaměňovat se slovem púďžarí, "obětník", a pokládat Śrípúďžje za džinistické kněze, obětníky. Obětníky jsou obyčejní věřící a o nich bude vyloženo v dalším.
- 440) J. Burgess v uvedeném článku v Indian Antiquary XIII, str. 277 uvádí, že Śrípúďžjové bývali dříve vybírání ze samvéginů, tj. věřících, kteří se v pokročilém věku podrobili všem povinnostem všech slibů pro věřící a tím se přiblížili skoro mnišskému stavu, lišíce se od mniichů vlastně jen tím, že nepřijali díkšu. O nich bude podrobněji vyloženo v kapitole o džinistických věřících. Džinisté nyní popírají, že by byli kdy samvéginové ochotni k tomu, aby se tak dalece snížili a přijali hodnot Śrípúďžjů. Nyní se to alespoň nikdy nestává. Pro minulost se mi nepodařilo získat doklady, možnost toho však není vyloučena.
- 441) J. Burgess v uvedeném článku tvrdí, že Śrípúďžjové na těchto cestách prý káží věřícím, debatují s nimi o náboženských otázkách a obracejí nevěřící k džinismu. To však již Śrípúďžjové dávno nedělají a jejich cesty jsou

určeny jediné k tomu, aby jim oni věřící, kteří se s nimi dosud nerozešli, vzdávali pocty.

- 442) Bhaṭṭāarakové byli původně sekta podivínských śivaistických mnichů. Nyní se tím slovem označují digambarští věřící, kteří se na způsob samvéginů přiblížili skoro mnišskému stavu. Bhaṭṭāarakové digambarských věřícím káží a vykládají posvátná písma, protože digambarští mniši nyní s věřícími skoro ani nepřijdou do styku. Obyčejně se zahalují žlutým pláštěm, proto se také někdy nazývají žluté odění, pítāambarāh.
- 443) Když mniši oslovují věřící, neužívají slova śrāvakah, ale říkají grhas-thah, hospodáři, stejně tedy jako nežiniatickému občanu.
- 444) V původním textu zní tato formule takto: "Saddanāmi nam, bhanté, niggan-tham pávajanam, pattijāmi nam, bhanté, niggantham pávajanam rómi nam, bhanté, niggantham pávajanam, évaméjam, bhanté, tahaméjam bhanté, svitama-héjam bhanté, iṣṭhijaméjam bhanté, paḍiṣṭhijaméjam bhanté, iṣṭhijapadiṣ-ṭhijaméjam bhanté, sé džahéjam tumbhé vajaha. Tti kattu džahā nam dévá-nuppijanam antié bahavé rá-śara-talavara-mād ambija-kódumbija- etthi-sattváha-ppabhijá mundá bhavittá ágáró anagárijam pavvaḷjā, nō khalu ahām tahā samṭṭémi mundé... pavvaḷttaé. Ahannam dévanu-ppijanam antié pañčānuvvaḷjam śattasikkhāvajam davālasaviham gihidhammam paḍivadḍḍhis-sāmi. Ahāsuham, dévanuppijá, má paḍibandham karéha".
- K obsahu této formule je třeba jen poznamenat, že tři guṇavrata a čtyři śikṣā-vrata jsou zde zahrnuta společným výrazem sattasikkhāvajam (sa.: saptaśikṣāvratam), tj. sedmero učenických slibů.
- 445) Takovýmto způsobem přestoupil v nedávné době k džinistickému náboženství jakýsi Párs v Bombeji. Tohoto přestupu ovšem využili džinisté k propaga-ci svého náboženství a proto se konal slavnostním způsobem.
- 446) Podrobně o něm vykládá Āčāradinakarah, 15.
- 447) Ovšem toto je jen teorie a nikdy jsem se nesetkal s podobným příkladem ve skutečnosti.
- 448) Kvašením se v tekutině rozmnožuje život, který se potom destilováním ne-bo přímo pitím ničí. Při rolnictví se orá nebo překopává země a tím se ničí životný prvek země, podobně lisováním se ničí rostlinné duše najednou ve velkém množství atd. Srovnej metafysický výklad o trasech a sthā-varech!
- 449) Rozhodně je nesprávné, tvrdí-li někdo, že džinističtí bankéři utlačují lid. Za půjčky nežadají větší úrok, než je obvyklé. Že neprodlužují půjčky

do nekonečna jako to dělávají hinduističtí šarafové je k dobru jen dlužníku, kterého tím nutí, aby držel své slovo, uskrovněval se ve svých potřebách a hleděl dostát svým povinnostem. Za to v případech nezaviněného neštěstí dávají rádi podporu a dávají hned a bez vychloubání, v skrytě. Ovšem, že jsou výjimky z tohoto pravidla i mezi džinisty, jako snad všude.

- 450) Zejména v tzv. sdružených rodinách připomínají slovanské záduhy, které se ještě tu a tam v Indii vyskytují, stává se takováto nadvláda nejstaršího člena obtížnou hlavně mladším členům rodiny. Neboť nejstarší člen obyčejně v důsledku svého stáří více lpí na náboženských zásadách a rozšiřuje povinnosti dále, než jak vyžadují samy mravní zásady, zejména pokud jde o posty a poklaviní zdrženlivost. Některé takové případy se potom někdy zevšeobecňují a mluví se o krutém zacházení se ženami mezi džinisty. Naopak je možné říci, že se džinistické ženě daří ze všech indických žen ještě nejlépe. Hlavně o to je džinistické ženě lépe, že džinisté přísně zachovávají jednoženství a velmi úzkostlivě se vyhýbají styku s nevěstkami, tanečnicemi atd., kdežto tyto styky náležejí u ostatních Indů skoro ke společenské povinnosti.
- 451) Např. fíká, okurek, dýně, melounu.
- 452) Z ostatních potravin nejedí máslo, nýbrž jen tzv. ghí (sa.: ghrtam), tuk, který se získává z mléka vařením a kvedláním, nejedí med, jednak že jej pokládají za znečistěný výměty včel, jednak že Indové, kteří dobývají med ze stromů, ve kterých včely sídlí, ničí nejen včely, nýbrž i jejich zárodky, protože je spalují víchem slámy. Nejedí také rostliny, které silně pohlavně dráždí.
- 453) V Indii po západu slunce lítá velmi mnoho hmyzu, zejména v době deště; hmyz se táhne s oblibou do příbytků a zejména ke světlu.
- 454) Hotové potraviny, které v Indii zůstanou nějakou dobu stát, následkem velkého vedra snadno kvasí nebo na nich vyrostou plísně. Nejsou tedy tato pravidla nijak přehnaná a vyvěrají ze skutečného pozorování a z chladného rozumu, na kterém je ostatně vybudováno celé džinistické náboženství.
- 455) O nich je obšírná, ale ne zcela přesná zpráva v Gazetteer of the Bombay Presidency, vol. IX, part I. Gujarat Population: Hindus, Bombay 1901, str. 93-115.
- 456) O jihoindických kastách a džinistických rodech srovnej R. Thurston, Castes and Tribes of Southern India, vol. II., Madras 1909, str. 419n. s. v. Jain, a také I, str. 151, s.v. Bant aj.

- 457) Srovnej J. Burgess v uvedeném článku v Indian Antiquary, XIII, str. 276. Zpráva v Gazetteer of the Bombay Presidency, IX, 1., str. 109, pozn. I. správně podotýká, že gačōhah není náboženská skupina, nýbrž společenská, ale v pozn. 2. hned jako gačōhy (m.) uvádí mnišské skupiny, gashy (f.), což svědčí o tom, že zpravodaj si nebyl vědom tohoto význačného rozdílu.
- 458) Např. Osválové dodnes kromě Višů a Dašů rodový oddíl Paňčů, a dokonce i oddíl Létů (sa.: Létah) tvořený míšenci, vzniklými ze sňatků mezi Viši, Daši a Paňči. Z toho pořadí a číslování je patrné, že Višové byli pokládáni za nejvznešenější v rodě a Létové za nejnižší, a že i tyto rodové oddíly byly endogamické a že odchylky od této zásady byly považovány za něco nečestného, co snižovalo potomstvo takového sňatku na nejnižší stupeň v rodě.
- 459) Tento džinistický rod je třeba přesně rozlišovat od stejnojmenného rodu gudžarátských bráhmánů a rovněž stejnojmenného rodu mahésrijských vájíjů. (Proto podrobnosti srovnej Gazetteer of the Bombay Presidency, vol. IX, 1, str. 67n.).
- 460) Podrobnosti o nich viz v Gazetteer of the Bombay Presidency, IX, 1., str. 96n. a v A Glossary of the Tribes and Castes of the Punjab and North West Frontier Province, vol. II., str. 81 s. v. Bhábura; dále má také o nich zprávu Jogendra Nath Bhattacharya, Hindu Castes and Sects, Calcutta 1896, str. 207n.
- 461) Srovnej Gazetteer of the Bombay Presidency IX, 1., str. 97. Někdy jsou také nazýváni Poravál. Srovnej též J. N. Bhattacharya, Hindu Castes and Sects, str. 211. Zmiňuje se o nich též J. Burgess v uvedeném článku str. 276.
- 462) Srovnej Gazetteer of the Bombay Presidency, IX, 1. str. 98. J. N. Bhattacharya, Hindu Castes and Sects, str. 212 nazývá je Umar a J. Burgess na uvedeném místě Máru.
- 463) Vlastně by se neměli počítat mezi čisté džinisty, protože alespoň jejich Višové uzavírají sňatky s Višy stejnojmenného hinduistického rodu. Podrobnosti o nich viz Gazetteer of the Bombay Presidency, IX, 1., str. 95.
- 464) Bývají to rozličné višquistické sekty, zejména sekta Vallabháčárjova.
- 465) Mahésri-vánijové byli původně šivaistické rody kasty vaišjů, svým společným jménem rozlišené od višquistických a džinistických rodů. Jejich jméno má totiž plně znít Mahésvarí, tj. "Vyznavači Velikého Pána", jak se nazývá bůh Šivah, Později se to jméno zkrátilo na Mahésri a v gudžarát-

štině dokonce na Mésri. Gudžarátské váníjó je odvozeno od sanskrtského váníjah, kupec, obchodník.

Později se většina těchto rodů přiklonila k višnuistické sektě a ještě později do nich začal vnikat džinismus, který se v nich čím dále tím více rozmáhá tak, že např. rody, které ještě před dvaceti roky byly čistě hinduistické, nyní vykazují dosti značné procento džinistů (např. Désá-válové).

- 466) O Marvářích dosti podrobně vykládá Gazetteer of the Bombay Presidency, IX, 1, str. 103-105.
- 467) Vellálové jsou původní drávidská kasta zemědělců, kteří nyní činí nárok, aby byli pokládáni za vaišje, myslím neprávem. Podrobně o nich vykládá Thurston, Castes and Tribes of Southern India, VII, str. 361-388, s.v. Vellála.
- 468) Bantové byla původně drávidská třída válečníků, podobná malabarským Nájarům. Srovnej o nich E. Thurston, Castes and Tribes of Southern India, I, str. 147-172, s. v. Bant.
- 469) To jméno je odvozeno od sanskrtského vanidžakah, kupec. Srovnej o nich E. Thurston, Castes and Tribes of Southern India, I, str. 146, s. v. banajiga.
- 470) Samo sebou se rozumí, že ve smíšených rodech se rodinné obřady i u příslušníků džinistického náboženství provozují dle hinduistického ritu se všemi zvláštnostmi, vlastními tomu kterému rodu. V čistě džinistických rodech základ tvoří při rodinných obřadech také zděděný hinduistický ritus, který ovšem podlehl některým změnám ne vždy džinistického původu. Rozdíly jsou v rodinných obřadech také podle toho, který bráhmanský rod v tom kterém džinistickém rodě vykonává tyto obřady.
- 471) V jižní Indii tito puđžárinové se nazývají Vádžár, tvoří samostatnou třídu pro sebe, do které se nikdo z ostatních věřících nemůže dostat.
- 472) To se projevuje i ve slovní podobě těchto prvních pěti slibů, které se ve výrazu liší od mnišských slibů jedině tím, že před každý slib je předsunuto slovo sthúla- "hrubý", čímž se z nich vylučují malé, drobné poklesky.
- 473) Až mniši připouštějí volnost takového volného výkladu menších slibů, přece se v nové staví proti němu a kladou důraz na smysl nauky po stránce mravní a ne na pouhá slova. Např. v oboru prvního slibu (ahimsá) stojí mniši na tom, že džinista nemá vůbec poškozovat tvory s dvěma nebo více

smysly čili tzv. trasy, a že odchylka od tohoto pravidla je možná jenom tam, kde jde o to, aby se zachránil vyšší tvor na úkor nižšího. Podobně při ostatních slibech. Věřící se pak tomuto přísnějšímu mnišskému výkladu ku podivu ochotně přizpůsobují.

474) O něm jedná Āčāradinakarah v 15. kapitole.

475) Příklady takového přesného vymezení slibů uvádí Uvāsagadasáo, I, § 13-43. Následující paragrafy (44-47) po džinistickém způsobu objasňují přijaté sliby negativně, tj. výčtem hříchů proti těmto slibům. Tento způsob se zachovává při skládání slibů dodnes. Srovnej též Ratna-karanda-śrávakāčārah, 47-66.

476) O obojích těchto slibech bylo vyloženo výše a v pozn. 346. Pro podrobnosti zejména hříchů proti nim, srovnej Ratna-karanda-śrávakāčārah, 67-90 (guna-vratáni) a 91-121 (śikṣā-vratáni).

477) A. F. R. Hoernle v anglickém překladu Uvāsagadasáo, Calcutta 1888, překládá slovo uvāsaga původním jeho významem, totiž "sluha"; např. samanóvasae (nespr. místo samanóvasagé) džáé: having become a servant of the Samana.

478) To je čtrnáct gunasthán, o nichž bylo vyloženo výše.

479) Obyčejně se slibuje vyznavačům jako odměna život v nebi, kde vyznavač jako dévah bude dlít po ohromně dlouhou dobu, po jejímž uplynutí se narodí v zemi Vidéhu, aby nakonec došel věčné spásy. Pravděpodobně se věřícím zdál život v nebi více žádoucím, než onen naprostý klid siddhā. Srovnej Uvāsagadasáo, I, § 90 (anglický překlad v Bibliotheca Indica, str. 63 a dále na konci každého oddílu onoho spisu).

480) Původní význam tohoto slova je "obraz", "socha" a teprve z toho jsou odvozeny významy "symbol", "předloha", "vzor". Tyto vzory tvoří jakési oddíly v životě věřícího, podle toho, jak od jedné ke druhé pokračuje ve svém vývoji. Proto se někdy překládá slovo pratimá, ač ne úplně přesně, "stanice" (angl. stage).

481) O pratimách podrobně jedná Ratna-karanda-śrávakāčārah v gáthách 136-150. Zmiňuje se o nich také Uvāsagadasáo, I, § 70-71, a sánskrtský komentář k tomuto místu uvádí pratimy podrobně. Srovnej také Hoernlův anglický překlad Uvāsagadasáo v Bibliotheca Indica, str. 45, pozn. 127 k uvedenému místu. Z kanonické literatury se jimi zabývá Samavéjangan, XI, a Daśaśrutaskandha-sútram, VI.

- 482) Touto pratimou se zevrubně obírá první kniha (adhjajah) Ávaśjaka-sútra. V angličtině poučně a jasně pojednal o sámájice Banarsi Lal Garr, Sámáyika or a Way to Equanimity, Arrah 1918, jenž v kap. VI., str. 44-55, podává výběr textů (s anglickými překlady), které se vztahují k této pratimě.
- 483) Podle kanonistických spisů úplná tato pratima se sestává z šesti postů, totiž každého osmého dne každé měsíční polovice (aštami), každého čtrnáctého dne (čaturdaśi), v den úplňku (púrṇimá) a v den novoluní (amávas-já). Nyní se však obyčejně vynechávají posty o čaturdaśi.
- 484) Někteří jako šestou kladou saçitta-tjága-pratimu, místo ní na páté místo kladou kájót-sarga-pratimu. Kájótsargah tu záleží v tom, že se člověk nekoupe, v noci nejí, neobléká si laṅgóti, za dne zachovává naprostou pohlavní zdrženlivost a v noci omezí své pohlavní styky na nejmenší míru, noc má ztrávit v rozjímání tak jako mniši.
- 485) Na rozdíl od bhattárákú, kteří se zahalují žlutým pláštěm a digambarských jaṭinā, kteří užívají pláště v barvě oranžové, žluté nebo červené. Švétámbarští vyznavači, když dosáhnou této poslední pratimy, jsou v některých krajinách nazáváni samvégi, "usilovně toužící po spáse".
- 486) Místnost, ve které koná samvégi svá asketická cvičení, a ze které nevyjde až do své smrti, se jmenuje pósadha-śálá (pkt.: pósahasálá). Srovnej Uváśagadasáo, I, 79 aj.
- 487) Např. omezení místa, na kterém se bude v budoucnosti pohybovat (prvé gunavratam) může věřící určit nejprve v širokých hranicích. Např. slíbí, že nebude cestovat mimo území Indie. Ale v důsledku pratim musí tyto hranice zužovat, až si nakonec vymezí plochu jen na několik čtverečních metrů.
- 488) Podrobné předpisy o samlékhaně pro vyznavače obsahuje Ratna-karanda-śrávakačáraḥ, 122-135, kde první gáthá (122) podává definici samlékhaný takto:
"Opuštění těla pro zásluhu, při neodvratné nehodě, hladomoru, stárnutí a nemocí nazvali vznešení samlékhaná".
Že samlékhaná bývala u džinistických věřících ve všech dobách obvyklým zakončením života, vidíme z nápisů, např. v Śrávana Belgole, Srovnej Lewis Rice, Jain Inscriptions at Śrávana Belgola, Indian Antiquary, II, Bombej 1873, str. 323, 2 a násle., kde se nápisy II., III. a IV. věze sporu týkají věřících, kdežto ostatní jsou epitafy mnichů.

489) Ratna-karanda-śrávakačárah, 124.

490) Tamtéž, 125.

491) Tamtéž, 126,

492) Tamtéž, 127.

493) Tamtéž, 128.

494) Tamtéž, 129. To je pět zvaných přestupků proti samlékhaně, atičaráh.

495) Samádhiḥ je nejvyšší stav, jehož lze dosáhnout na světě askesí. Je to naprosté soustředění mysli k předmětu rozjímání tak, že člověk podle domněnání džinistů dochází po té stránce vševědoucnosti. Je samozřejmé, že současně jeví člověk pro vše ostatní, co se netýká předmětu jeho rozjímání, úplnou lhostejnost. Ale tato lhostejnost není podstatou stavu, nýbrž jenom vnější jev, který doprovází vlastní stav. Je proto nesprávné, překládá-li Hoernle slovo samádhiḥ výrazem deep spiritual abstraction, neboť tento výraz značí pravý opak toho, co samádhiḥ skutečně je. Nesprávné jsou také anglické překlady slova samádhiḥ výrazy lethargy, apathy. Vysvětlit tento stav není snadné, je to však velmi pravděpodobně stav buď autosugesce nebo autohypnosy, který je vyvolán dlouhým hladověním a upíráním mysli na jeden abstraktní předmět.

496) O rozličných nebeských říších a sídlech božstev bude vyloženo ve čtvrté části.

497) Paljópamam (pkt. palióvamam) nebo také paljam je ohromně dlouhá, vlastně lidským rozumem ani nepředstavitelná doba, jejíž trvání vykládají džinisté asi takto:

"Kdyby se kruhovitá jáma, která by měla průměr jednoho pramána-jóđžana (asi 7500 km) a stejně hluboká naplnila pevně napěchovanými špičkami chloupů sedmidenních jehňat, která by se vylíhla v nejvyšší bhóga-bhúmi zvané utkrěta-bhóga-bhúmi (tj. země, kde lidé i zvířata žijí bez práce a námahy z toho, co jim poskytují stromy přání) a kdyby se vždy za sto let vytáhl jeden chloupek, trvalo by to zrovna jedno paljam, než by se jáma vyprázdnila. Takto získaná hodnota je jenom tzv. vjavahára-paljam, čili prakticky určené paljam. Nesčíslný počet těchto paljí je jedno uđdhára-paljam. Nesčíslný počet uđdhára-paljí je jedno adđhá-paljam čili paljópamam, na které se počítá věk nebeských bohů".

498) Radđđžuh (f.) je míra, vyjádřená jedním z ohromných džinistických čísel, o nichž bude vyloženo v poslední kapitole. Ale zdá se, že původně to byla

jenom algebraická hodnota, jakási zavedená konstanta, aby bylo možné vyjádřit vzájemné poměry částí světa a že do toho pojmenování nebyl vkládán pojem nějakého čísla. Byla to tedy jednoduše jedna čtrnáctina výšky světa. Teprve pozdější spekulace, již pojem takovéto číselně nevyomezené hodnoty nebyl dosti jasná, hleděla určit číselný rozměr radždži obvyklými ohromnými džinistickými čísly.

- 499) Tyto výpočty krychlového obsahu světa a plochy zemí nejsou přesné. Za základ při nich se bere polovice výšky světa, džagat-šréni (džagaččhráni) v délce sedmi radždžu. Základnu světa, džagat-pratarah, počítají na 49 čtverečních radždžu, jako by byla čtvercová, ač z celé džinistické hypotézy vyplývá, že musí být kruhová a nemůže měřit víc než přibližně $38 \frac{1}{2}$ radždžu. Krychlový obsah světa, džagadghanah, udávají číslem $7^3 = 343$ krychlových radždžu; vypočítáme-li však skutečný krychlový obsah světa podle jejich hypotézy (když pokládáme vrchní elipsoid za dva komolé kužele o základnách v průměru jednoho a pěti radždžu) dojdeme k číslu mnohem menšímu, totiž k $161,2$ radždžu. Ale i kdybychom vzali za základ čtvercovou základnu a pokládali světovou konstrukci za tři komolé jehlany, než dostaneme výpočtem více než $205 \frac{1}{3}$ radždžu.
- 500) Aforisticky podává popis podsvětních říší a pekel v nich umístěných třetí kniha Tattvārthādhigama-sūtram, podrobnosti pak doplňují rozličné komentáře k této knize. Na jejich základě podávám následující vyličení.
- 501) Jódžanam je vzdálenost, kterou je možno ujet jedním spřežením; nyní v rozličných indických krajinách 12-15 km. V kosmologických knihách, měří-li světy, užívají míry pětsetkrát větší, která se nazývá pramána-jódžanam, které se však také krátce říká jódžanam.
- 502) Jako prohlubně si představují džinisté pekelná sídla, zřejmě jako opak k nebeským sídlům, která si představují jako vzdušné pavlohy (vimánah).
- 503) Základní džinistické dílo, které podává popis středního světa, je kanonický spis švétámbarū Džambúdvīpa-pradžñāptih. Ještě více podrobností prý podával ztracený spis Dvīpapradžñāptih. Z něho, zdá se, se zachovalo mnoho, ovšem porůznu roztroušeno v džigambarských puránech. Přehledně s nákresey a "mapami" jsou tyto zeměpisné báje sestaveny v džinistické gudžarátské knize Adhī dvīpanā nakašāni hakīgatanam pustaka, Bombay 1909, kterou napsal srāvakah Bhīmasimha Mānaké. Podle tohoto spisu jsou kresleny náčrty, které doprovázejí můj výklad; řada je jich však upravena, aby lépe souhlasily s Džambúdvīpa-pradžñāptim, podle něhož je můj výklad hlavně zpracován. Aforisticky podává poučení o středním světě také Tattvārthādhigama-sūtram, III, 7-34, a komentáře k těmto sūtrám.

- 504) V Indii roste strom zvaný džambú, který poskytuje vonné plody růžové barvy, podle kterých byl ten plod nazván indickým růžovým jablkem (Indian rose apple). Je to však rostlina myrtovitá, Eugenia Jambos. Vybájený strom Džambú však není tento indický obyčejný strom, nýbrž jakýsi jeho praotec, který roste poblíž středu světa.
- 505) Nazvaná tak podle rostliny Dhátakí, Grislea Tomentosa.
- 506) Puškaram je indický modrý lotos.
- 507) Toto pohoří se nazývá Manušóttarah "nejzazší na straně lidí", protože tvoří právě hranici mezi světem obydleným lidmi a neobydlenými lidmi.
- 508) Váruní (f.) vykládají obyčejně džinisté jako "voda", správně však toto slovo znamená "palmová šťáva", "palmové víno". Voda je várunam (n.). Ostatně jména následujících pevnin napovídají, že i zde jde o zemi nějaké pochoutky.
- 509) Nandíšvarah je jméno boha Šiva, který znamená Pán Nandinův. Nandí je totiž posvátný býk, na kterém bůh Šivah jezdí. Zde vidíme opět stopu oné dosud nevysvětlitelné souvislosti mezi šivaismem a džinismem.
- 510) Arunah je zlatité nebo načervenalé zbarvení ranního nebe před východem slunce. To je asi příčinou, že se to jméno stalo jménem vozataje boha slunce.
- 511) Svajambhú znamená "sám od sebe povstalý", "nestvořený", ramanah "působí rozkoš". Jméno oné pevniny podle toho znamená "místo absolutních rozkoší".
- 512) Např. Tattvārthádhigama-sútram, III, 12-13. Jenom Nílaparvatah je modrý jako hrdlo páva.
- 513) Velikosti těchto jezer udává Tattvārthádhigama-sútram, III, 15-18. V každém z těchto jezer je ostrov, na kterém sídlí rozličné bohyně.
- 514) Tento mytický strom Džambú roste ve východní části Uttarakuru, na jih od pohoří Nílavánu, na severovýchod od hory Méru, na západ od pohoří Máljavanta-gadžadanta-giri (věnci okrášleného pohoří ze slonoviny) a na východ od řeky Sítý. Strom stojí na zvláštním náspu (píthah) uprostřed lesa oplývajícího lotosy. Strom sám je ze zlata, stříbra, démantů, perel a drahého kamení nejrozmanitějších barev, z nich i jeho listí a plody. V jeho koruně sídlí rozličná božstva. Srovnej Ađhí-đvípaná nakašání hakígatanum pustaka, str. 58-60.

- 515) Kanonické spisy světámbarů často praví o některém spravedlivém člověku, že po dlouhé řadě let dojde nirvána v Mahávidéhu. Např. v Uvāsagadasāó, I, 90, Mahávirah praví o dévovi Ánandovi, že za čtyři paljópama let dojde nirvána v Mahávidéhu.
- 516) Srovnej Tattvārthádhigama-sútram, III, 33-34.
- 517) Srovnej např. Jagmanderlal Jaini, Outlines of Jainism, str. 124, kde praví: "Our whole world with its Asia, Europe, America, Africa, Australia etc. are included in Árya-khanda".
- 518) Vimánah má v džinistických nebeských říších rozličné významy. Především to je ústřední palác (s tránem) každé nebeské říše, v němž sídlí nejvyšší božstvo té které říše. Rovněž vimánah se nazývají nebeská sídla ostatních božstev. Džinisté si je představují podobné pozemským chrámům. Protože nebeská božstva sídlí ve Vimánech, nazývají se Vaimánikah. Konečně znamená Vimánah vůz (vahanam) bohů. Vlastně to je létající trůn, na němž se mohou snést na zem kdykoli chtějí.
- 519) Tak např. Uvāsagadasāó uvádí tato nebeská sídla v nejnižší nebeské říši, v Saudharma-lóku: Aruna-vimánah (I, 89), Arunábha-vimánah (II, 124), Arunaprabhá-vimánah (III, 144), Arunakánta-vimánah (IV, 154), Aruna-siddha-vimánah (V, 162), Arunadhvadža-vimánah (VI, 179), Arunabhujá-vimánah (VII, 230), Arunávatamsaka-vimánah (VIII, 266), Arunagava-vimánah (IX, 271), Arunakíla-vimánah (X, 274).
- 520) Podrobnosti lze nalézt v rozličných komentářích k Tattvārthádhigama-sútram, IV, 17-19.
- 521) Velmi podrobně vykládá o nebeských i nadnebeských říších Tattvārthárádžavártikam, IV, 19. Srovnej též mnohem stručnější Tattvārtha-ślókavártikam, IV, 19.
- 522) Tento název znamená "pónenáhlu na způsob ochranné střechy se zúžující říše".
- 523) O nich bylo podrobně vyloženo v II. části, kap. III.
- 524) Podrobnosti viz II. část, III. kapitola.
- 525) Kromě slova dévah užívají džinisté, aby označili bohy, také slova dévatá bez znatelného rozdílu. Někdy je v témže spise bůh jednou zván dévah, podruhé dévatá. Např. v Uvāsagadasāó, I, 89, se praví o vyznavači Ánandovi,

Že se stal bohem v nebi Aruně, slovy: "... aruné viméne dévattáé uvavane-
né". A hned v následujícím paragrafu se praví: "Ānandé nam, bhanté, dé-
vé...". V hinduismu se rozdíl mezi pojmem vyjádřeným slovem dévah a
pojmem vyjádřeným slovem dévatá důsledně dodržuje; slovo dévah v hinduis-
mu znamená nebeský bůh, kdežto dévatá znamená božstvo, polobůh, asi tolik
co latinské numen. Příčina, proč asi tento rozdíl byl v džinismu zanedbán,
je pravděpodobně ta, že bohové a božstva z nich klesla na stejný přechod-
ní tvar v samsáru a za nejvyšší, jediné dokonalé bytosti byly povýšeny
spasené duše, siddháh, muktáh. Ti se pak v džinismu pojmenovávají oněmi
atributy, kterými jsou v hinduismu označováni dévové, totiž: íšvarah,
bhagaván (pán), paramésvarah (nejvyšší pán) atd. Tedy v džinismu vlastně
dévah klesl na to, co se v hinduismu nazývá dévatá.

- 526) Soustavně z džinistických náboženských spisů podává zprávy o bozích Tat-
tvárthádhigama-sútram, IV. Podrobnosti a dále rozličné komentáře pak
Tattvārtharádžavártikam. V jiných džinistických náboženských spisech ne-
jsou zprávy tak soustavné, ale mnohde jsou leckteré odchýlné podrobnosti.
To platí především o digambaraských puránech. Následující vyličení džinis-
tické nauky o bozích podávám v hlavních rysech podle Tattvārthádhigama-
sútram a komentářů k němu, přihlížím ovšem i k odchýlným podáním.
- 527) Slovo je složeno z předpony vi-, která značí odloučení, vzdálení od něče-
ho a adjektivního kmene antra- vnitřní. Celek tedy znamená asi "žijící
mimo vnitřek". Indiští džinisté to slovo překládají anglickým "peripate-
tic", které se však dobře nekryje s jejich představou. V osobním rozhovo-
ru s džinisty jsem dostal vysvětlení, že tito bohové žijí v jakémisi noma-
dickém stavu, zkrátka že nemají pevných sídel.
- 528) Tattvārthádhigama-sútram, IV, 1 a komentář.
- 529) Tamtéž, IV, 2.
- 530) Těto bohové bývají často zobrazováni i v džinistických chrámech, na slou-
pech, na stropech, římsách a p. Jsou totožní s podobnými ochrannými hin-
duistickými božstvy.
- 531) Tattvārthádhigama-sútram, IV, 4, zvláště komentář a IV, 6.
- 532) Tamtéž, IV, 5, a komentář.
- 533) Srovnej Tattvārthádhigama-sútram, II, 36 a 46, a zvláště komentáře k těm-
to místům.
- 534) Srovnej Tattvārthádhigama-sútram, II, 31 a 34 a zvláště komentáře.

- 535) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 7-9 a komentáře.
- 536) Tamtéž, II, 53, a komentáře.
- 537) Tamtéž, IV, 10. Význam těchto jmen je po pořádku asi tento: Obři-démoni, božstva hadí, bohové blesků, obrovští draví ptáci-démoni, božstva-ohně, božstva větrů, božstva hřmění, božstva vodstev, božstva pevnin, božstva světových stran.
- 538) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 37.
- 539) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 28. Pro hodnotu paljópam srovnej pozn. 497. Hodnota ságara čili ságarópama je $10 \times 10,000.000 \times 10,000.000 \times$ paljópamam, čili $1000,000.000,000.000$ paljópam.
- 540) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 11.
- 541) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 38-39.
- 542) Stručně podává tento výklad Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 12, a hlavně komentáře k tomuto místu. To je zároveň asi nejstručnější nástin džinistické astronomie, který je podrobně zpracován v Súrja-pradžňāptih a v Čandra-pradžňāptih. Džinistická astronomie je podivuhodná spleť bájí a skutečného pozorování. Při tom se to zdá být nejstarší zachovaná indická astronomie, neboť nejeví ani řecké, ani arabské vlivy. O tom např. svědčí, že zná jen měsíční zvířetník o sedmadvaceti znameních, nakšatrech, a vůbec nezná sluneční zvířetník o dvanácti znameních. Do říše bájí a logicisování náležejí domněnky, že každá pevnina má své slunce a měsíce, že v Džambúdvípe jsou dvě slunce a měsíce, a to proti sobě v oposici tak, že prý vidíme totéž slunce a týž měsíc jenom obden a pod.
- 542) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 13, a komentáře.
- 544) Tamtéž, IV, 40-41, a komentáře.
- 545) Tattvārthādhigama-sūtram, IV, 17.
- 546) Tamtéž, IV, 18-19. V těchto bájích o bozích a jejich vládcih se rozličné džinistické sekty dost rozcházejí. Tak švétambarové např. učí, že je jenom dvanáct nebeských říší a šedesát čtyři Indrové, kdežto digambarové tvrdí, ať ne všichni, že je šestnáct nebeských říší a sto Indrů. Zprostředkující digambarské stanovisko je, že je sice šestnáct nebeských říší, ale v nich jenom dvanáct skupin s dvanácti Indry, což dá celkový

počet Indrů šedesát šest. - V Brahmově nebi žijí také bohové zvaní Laukántikáh (srovnej tamtéž IV, 24). Toto jméno je odvozeno od slova lókah, svět a antah, kraj, konec, hranice. Z významu jeho složek bývá toto slovo rozličným způsobem vykládáno. Někteří, hlavně digambarové, vykládají tento význam "ti, kteří jsou na konci světa" tak, že prý to znamená ty, kteří se dostali na konec samsáru a mají se již jen jednou narodit v lidském světě, aby došli nirvána. Jiní, hlavně švétámbarové, vykládají toto jméno jako "ti, kdo sídlí na koncích světa", tj. v rozích, tvořených hlavními světovými směry, tedy na nejzazším východě, jihu, západě a severu (h. R. Kapadia). Lókántikové se dělí dle švétámbarů na devět nebo podle digambarů na osm skupin, které se nazývají:

1. Sarasvatáh, 2. Áditjáh, 3. Vahnajah (nom. sg. Vahnih), 4. Arundáh, 5. Gardatójáh, 6. Tušitáh, 7. Avjábádháh, 8. Marutáh, 9. Arištáh.

Digambarové vynechávají Maruty.

547) Tattvārthádhigama-sútram, IV, 29-31, 33-34 a hlavně komentáře.

548) Tattvārthádhigama-sútram, IV, 19 a hlavně komentáře.

549) Roztřídění Kalpátítů není z džinistických náboženských knih dost jasné. Původní texty jsou příliš stručné, komentáře zase příliš mnohohlavné. Rozhodně však v původních textech chybí skupina Anudiša. Uttarádhjajanasútram, XXXV, 214, zná jen Graivéjaky a Anuttary. Nejdělnějšího božského věku - třiceti tří ságarópam - dochází pak tím, že prvním čtyřem skupinám přikládá věk třiceti dvou a jenom Sarváthasiddhám věk třiceti tří ságarópam. Toto pravděpodobné starší mínění se udržuje i v mnohem mladších džinistických teologických spisech.

Tak např. Tattvārthádhigama-sútram, IV, 19, vypočítává "... navasu graivéjakéšu vidžaja vaidžajanta džajantáparádhitéšu sarvārthé siddhau ča". A Hémačandrah v Abhidánačintámáni, II, 7, praví: "kalpátítá nava graivéjakáh pañča tvanuttaráh". "Kalpátítové: devět Graivéjaků, pět Anuttarů". Zdá se, že i některým komentátorům činila věc obtíže a proto tvrdí, že ve slově nava je narážka na Anudiše, kteří jsou jinak obecně uznáváni. To je např. také mínění Bhattakalamkadévovo, pronesené v Tattvārtharádžá-vartiku, IV, 19, 5. Že Anudiše džinisté vesměs uznávají, ukazuje také, že tam výslovně mluví o "Graivéjakánudišanuttaravimánáni" (v IV, 19, 8). Ostatně to také potvrzuje nynější víra džinistů všech sekt.

Nějaký důvod těchto neshod mezi texty v komentátory se mi nepodařilo nalézt a tak se domnívám, že Anudišové jsou nějaký náboženský novotvar, který povstal neznámo kdy a proč.

550) Tattvārthádhigama-sútram, IV, 20, a komentáře.

- 551) Loket je zde překladem sanskrtského hastah (pkt.: hatthó), které znamená míru lidského předloktí, což u Indů činí něco mezi 35 a 40 cm. Počítáme-li podle poměrů džinistických délkových měr a vezmeme-li za základ 2 mm jako průměr džaváriového zrnka - což se shoduje se skutečností - dostaneme hodnotu hasta 384 mm a počítáme-li dále, dostaneme hodnotu jednoho króše 3072 m a jednoho jódžana 12.288 m, což se velmi dobře shoduje se skutečností. Podle toho by byly velikosti bohů od 2,70 m do 38 cm, což je úplně ve shodě s džinistickou teorií.
- Soudobí džinisté však již nerozumějí smyslu této metafysické teorie a proto počítají tyto rozměry pětsetkrát větší, stejně jako při měření světových rozměrů, čímž ovšem bohové nabývají také velikosti obrů.
- Tento výklad je však proti původním zásadám džinistického náboženství.
- 552) Nejpodrobnější zprávy o pekelných bytostech má z kanonických spisů Uttarádhjajana-sútram, XXXVI, 157-170, a Sútrakrtáṅgam, I, 5, kap. 1-2.; z nekanonických Tattvārthādhigama-sútram, zejména v kap. III, 1-7, ale i jinde. V Hémačandrově slovníku Abhidhānačintāmaṇiḥ je pekelným bytostem věnována V. kapitola, nadepsaná Nāraka-kāṇḍah.
- 553) Tattvārtharādžavārtikam, II, 31, 4.
- 554) Tattvārthādhigama-sútram, II, 36.
- 555) Jóniḥ je v džinistické nauce onen hmotný základ, do něhož se duše při narození nebo při náhlém povstání vtělí, tedy jakýsi hmotný zárodek nebo místo narození, kde nová bytost povstane. U bytostí, které vznikají v děloze a porodem se dostávají na svět, je to ovšem láno. Pro komára je to loužička vody a p. Tím jsou zároveň jasné další uvedené vlastnosti těchto jóní. Jen o rozdílu teplých a studených jóní je třeba podotknout, že se džinisté domnívají, že někteří tvorové vznikají působením tepla, jiní působením chladu. Podrobnosti podává Tattvārtha-sútram.
- 556) Tattvārthādhigama-sútram, II, 50.
- 557) Tattvārthādhigama-sútram, III, 3.
- 558) Tím je pravděpodobně míněn jen odstín téže barvy, protože změna barvy je možná všeho všudy jen ve dvou pekelných říších.
- 559) Tyto zprávy jsou podrobně uvedeny v rozličných komentářích k Tattvārthādhigama-sútru, III, 3, nejpodrobněji v Tattvārtharādžavārtiku, III, 3, 4.

- 560) Tattvārthadhigama-sútram, III, 6.; další podrobnosti pak uvádí Tattvārtharādžavārtikam, k témuž místu. Pro výklad dějinné časomíry srovnej poznámky 497 a 539.
- 561) Tattvārthadhigama-sútram, IV, 35-36.
- 562) Všechny podrobnosti nejúplněji uvádí Tattvārtharādžavārtikam, III, 3, 4 a Sūtrakṛtāṅgam, I, 5, 1-2. Anglický překlad v S. B. E. XLV, str. 279-286.
- 563) Tattvārthadhigama-sútram, III, 4, a komentáře k tomuto místu.
- 564) Tattvārthadhigama-sútram, III, 5, a komentáře.
- 565) Srovnej Tattvārthadhigama-sútram, II, 36.
- 566) Srovnej Tattvārthadhigama-sútram, II, 31 a 33.
- 567) Srovnej Tattvārthadhigama-sútram, II, 52.
- 568) Tattvārthadhigama-sútram, II, 42-43.
- 569) Srovnej Uttarādhjajana-sútram, XXXVI, 197.
- 570) Srovnej Uttarādhjajana-sútram, XXXVI, 195. Pro karmabhūmi srovnej Tattvārthadhigama-sútram, III, 37.
- 571) Těchto sedm druhů nadpřirozené moci, r̥dhih, pkt.: iddhi, jsou: 1. buddhih, nadpřirozené poznání, osvícení, 2. vikriyā, schopnost měnit své tělo podle libosti, 3. tapah, schopnost umrtvovat své tělo, 4. balam, zázračná síla, 5. auśadham, schopnost zázračně léčit, 6. rasah, hypnotická síla, která činí člověka schopným uhranout druhého, nebo uhranutého vyléčit a p., 7. akṣīnam, schopnost způsobit, aby se zásoby a věci, v něčem uložené, staly nevyčerpatelnými, nebo se místo dělením nezmenšilo (kṣétra-bhédah).
- 572) Tattvārtharādžavārtikam, III, 36, 2-3.
- 573) Tattvārtharādžavārtikam, III, 36, 4. Pro paljōpamam srovnej poznámku 497.
- 574) Zemí splňovaných přání, bhōga-bhūmiḥ, je v Džambúdvīpa šest, totiž Haimavata-kṣétram, Hari-kṣétram, Dévakuruḥ, Uttarakuruḥ, Raṅjaka-kṣétram,

Maikrajavata-kšétram. V Dhátaki-dvípu jsou tytéž země, ale dvojmo, tedy dvanáct, a podobně i Puškaravara také dvanáct, tedy celkem třicet.

- 575) O nich bude vyloženo v následující kapitole.
- 576) Tattvārthādhigama-sūtram, III, 38; mnoho podrobností podává Tattvārthasādhavārtikam k tomuto místu.
- 577) Seznam Tattvārthādhigama-sūtram, III, 27-28.
- 578) Seznam Tattvārthādhigama-sūtram, III, 29-30 a příslušné komentáře.
- 579) Tattvārthādhigama-sūtram, II, 31 a komentář. Antarmuhūrtah je jeden muhūrtah (48 min) bez jednoho samaja (okamžiku). Jedno půrvam je 8,400.000 půrvāḅg. Jedno půrvāḅgam je 8,400.000 let. Je tedy jedno půrvam 70,560.000,000.000 let. Jedna kōtīh (deset milionů) půrv je tedy 705,560.000,000.000,000,000 let.
- 580) Tattvārthādhigama-sūtram, II, 53.
- 581) Sa.: nakulah nebo babruh nebo amgūšah, anglo-indický mungoose (čti mangūs) je u Indů velice vážené zvíře, protože se o něm domnívají, že pojídá hady. Vypravuje se o něm mnoho bájí a snad na základě nějaké takové prastaré báje mu byl v džinismu přidělen věk 75,600.000 let.
- 582) Tyto zprávy o tirjaḅhích se všemi podrobnostmi podává jednak Uttarādhjajana-sūtram, XXXVI, 69-191., jednak Tattvārthasādhavārtikam, III, 39 a též jiné komentáře k téměř místu Tattvārthasūtra.
- 583) O nich se zmiňuje Uttarādhjajana-sūtram, XXXVI, 187. Jacobiho překlad tohoto místa v S.B.E. XLV., str. 224 ... "those with wings in the shape of a box..." není dost jasný. Podle výkladu současných džinistů mají prý jejich křídla tvar zploštělých polokoulí.
- 584) Tattvārthādhigama-sūtram, III, 19 a komentář k tomuto místu.
- 585) Jagmānderlal Jaini v Outlines of Jainism, str. 119 (Appendix II.) tvrdí, že toto rozdělení času trvá jen v Ārjakhāḅdu obou oblastí Džambúdvípu, mínějí snačně odchylně od obecného džinistického názoru. Nepodařilo se mi zjistit, zda je to Jagmānderlalův omyl nebo zda to je mínění nějaké sekty. Ovšem, jak se samo sebou rozumí, ten rozdíl nemá praktický význam ani žádný náboženský dosah.

- 586) Arah znamená vlastně "špice" v kole. Je to jenom důsledné provedení začatého obrazu o kole času, nazývají-li se světové věky špicemi v tomto kole.
- 587) Výklad o nich bude podán v následujícím, hlavně podle Džambúdvípa-pradžňáptih, 18,40. Tato sůtra tvoří v komentáři Šántičandrově druhý oddíl (vakšaskáram) tohoto díla. Částečně při tom výkladu přihlížím i ke komentářům k Tattvārtha-sútru, III, 27.
- 588) Sušamá znamená vlastně "krása", "nádherná". V některých textech místo toho slova bývá tvar sukhamá, které je zřejmě odvozeno od adjektiva sukha "šťastný", v původním významu "mající dobrou zděř (kham) v kole", a tedy "dobře jdoucí". Zdá se, že obraz o kole času zavínil, že v původních slovech sušamá a duššamá bylo nahrazeno původní "š" písmenem "kh", aby byl obraz proveden do důsledku. Slova sukhamá a dukhamá jsou jinak neobvyklá a to jen potvrzuje mou domněnku.
- 589) Viz Džambúdvípa-pradžňáptih, 20, a Šántičandrov komentář k témuž místu.
- 590) O tomto zlatém věku jedná také Džambúdvípa-pradžňáptih, 19-25.
- 591) Džambúdvípa-pradžňáptih, 26,
- 592) Tamtéž, 27.
- 593) Tamtéž, 34.
- 594) Tamtéž, 35.
- 595) Tamtéž, 36.
- 596) Tamtéž, 37.
- 597) Viz oddíl II.
- 598) Tyto báje a legendy, ačkoliv jsou někdy dost suchopárné, jsou cenné, neboť jsou jen reprodukcí a někdy upřílišněním oněch zvyků, které byly běžné v Indii asi v době 6. a 5. stol. př.n.l., zejména v rodinách velmožů.

Následující báje podávám jednak podle životopisu Džinů v Kalpasútře, jednak podle Džambúdvípa-pradžňáptih, kde jsou velmi podrobné výklady na rozličných místech a při rozličných příležitostech. Pro podrobnosti mi bylo pramenem dále Hémačandrovo Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, rozličná básnická zpracování životopisů tirthankarů, jež byla uvedena v úvodní části

a konečně pro odchylná stanoviska digambarů rozličná digambarská purána, zejména Ādipurānam, Vardhamānapurānam a tamileké Merumandarapurānam. O uvedené prameny se opírám i tam, kde je výslovně v dalším necituji.

- 599) Jsou to: 1. Uctívání arhantů a jejich obrazů. 2. Celonoční bdění a rozjímání o spasených duších a jejich přívlastcích. 3. Stálé úvahy o slovech tīrthamkarů. 4. Uctívání áčárjů. 5. Uctívání sthavirů. 6. Uctívání upádh-jájů. 7. Uctívání sádhvů. 8. Studium svatých písem a snaha jim správně porozumět. 9. Zachovávání správného náboženského názoru. 10. Uctivé plnění náboženských předpisů. 11. Vzorný život. 12. Naprostá pohlavní zdrženlivost. 13. Čisté soustředění mysli. 14. Pokání, které není obtížné tělu. 15. Oběť potravy, nápoje, oděvu a jiných věcí těm, kdo konají pokání. 16. Služba tīrthamkarům, áčárjům atd., při které jim poskytuje rozličné potřeby. 17. Ochrana obcí džinistických mnichů, odklizování jejich sporů atd. 18. Získávat si nové vědění všeho druhu. 19. Srovnáním s ostatním věděním oceňovat vědění, které vychází z posvátných písem. 20. Šířit náboženství všemi dobrými, mravními prostředky.

Z výčtu vidíme, že jsou to obyčejné džinistické předpisy pro věřícího, jenom poněkud rozvedené v podrobnostech. Jejich výčet se několikrát vyskytuje v Trišašti-šalāka-puruša-čaritře.

- 600) Jeden z mnohých druhů náma-karmana. Viz též Džñátadharmakathāngam, 64.
- 601) O nich srovněj část IV., kap. II, odstavec 2. a 3.
- 602) To je čtyřicet osm minut bez jednoho okamžiku.
- 603) To je způsob, jak nosí roušku (šál) příslušníci tří nejvyšších kast při slavnostních příležitostech.
- 604) Chvalozpěv Saudharméndrāv se nazývá Šakrastavah, protože Saudharméndrah má příjmení Šakrah, Šakrastavah, zpívaný s oblibou v džinistických chrámech, je prý (podle víry věřících) lidskou reprodukcí oné nebeské písně, ve skutečnosti je to velmi starý a krásný hymnus neznámého původu.
- 605) Osmá pevnina středního světa.
- 606) Tīrthamkarové těchto jmen žijí v každém kole času a jakési jejich prototypy jsou v Nandíśvaradvīpu.
- 607) Kalpāsūtram, 17-22. Digambarové nevěří v toto přenesení zárodku Vardhamánova a tvrdí, že byl počat hned Triśalou.

608) Předměty těchto šťastných snů jsou: 1. Ohromný slon, 2. bílý, krotký býk, 3. krásný, hravý lev, 4. korunování bohyně krásy a blahobytu, Śrī, 5. mandárový věneč (Erythrina indica), 6. měsíc, 7. slunce, 8. veliká, krásná vlajka na zlaté žerdi, 9. stříbrná nádoba na vodu, 10. lotosové jezero, 11. mléčný oceán (Kṣīrōdadhīh), 12. sídlo (přichází-li tīrthamkaraḥ z nebe, tedy vimán; přichází-li z podsvětí, palác, bhavanam), 13. nesmírná hromada drahokamů, 14. oheň bez kouře.

Podrobný popis těchto snů viz Kalpasútram, 33-46. (Anglický překlad S.B.E. XXII, str. 231-238.)

609) Podle džinistické víry to je jeden ze čtyř Lōkapālů řádu Bhavanavásinā, ochránce severní části nebe. původní náhled o tom božstvu však byl, že je to náčelník duchů hlubin a temnot, a proto bůh pokladů. Tento původní význam je zachován i v této báji. Rodovým jménem se Kubēraḥ nazývá Vaiśravaṇaḥ nebo také Vaiśramaṇaḥ.

610) Džrumbhakové jsou bohové z řádu Vjantarū. Jejich jméno je odvozeno od slova džrumbhaḥ, zívání a znamená asi tolik, co ospalci nebo povaleči. Bhagavatī XIV, je líčí jako svévolné bohy, rozpustilé a nakloněné pohlavní lásce. Je jich deset skupin rozlišených jmény.

611) Kalpasútram, 98.

612) Tato doba není u všech tīrthamkarū stejná, liší se dobou a zemí narození.

613) Podle džinistické víry se narodí tīrthamkaraḥ jako obyčejný člověk, ale prostý všech nečistot spojených s porodem. Zásadně je vždy muž a digambarové se této zásady důsledně zastávají. Śvētambarové připouštějí jednu výjimku a tvrdí, že devatenáctý tīrthamkaraḥ tohoto sestupného světového období Mallināthaḥ byl žena. Toto tvrzení má pravděpodobně podpořit oprávněnost mnišek v džinistické církvi.

614) Dik-kumārī jsou bohyně z řádu Bhavanavásinā.

615) Samvartaḥ značí původně "něco sbaleného", "stočeného". Zde to značí prudký točivý vítr, cyklon. To plyne z Dēvēndrova komentáře, k Uttarādhjājana-sútru, XXVI, 120., kde se praví, že "Samvartakaḥ je vítr, který odnáší trávu ap. zvenčí dovnitř na jedno místo". Srovnej Jacobiho překlad Uttarādhjājana-sútra v S.B.E., str. 218, pozn. 4.

616) Hora Rūčakaḥ je na Rūčaka-dvīpu, třinácté pevnině středního světa, počítáme-li od středu.

- 617) Je to vlastně kašička z rozmělněných pěti vonných látek, jejímž vyschnutím se dostává vášah. Srovnej poznámku 347.
- 618) Je to pipalové dřevo (*Ficus religiosa*). Třením dvou kusů tohoto dřeva rozdělávají v Indii dosud oheň k obřadním účelům.
- 619) Hóšíršam je santalové dřevo zvláštního druhu: má barvu mosazi a velmi silně voní. Užívá se ho k obětem a velmi jemným řezbářským pracem.
- 620) Podrobně líčí obřady, které konají Dik-kumáří, Džambú-dvípa-pradžňáptih, 112-114.
- 621) Pro etymologii tohoto jména srovnej Jacobiho překlad Kalpasútra v S.B.E. str. 227, pozn. I. K tomu ještě podotýkám, že Naigaméša je démon s beraní hlavou, nebezpečný zvláště dětem. Zdá se, že tu zase džinismus přejal některé velmi staré náboženské prvky.
- 622) To jméno znamená vlastně jen "libozvučný zvon".
- 623) O Saudharméndrově voze podrobně vykládá Džambúdvípa-pradžňáptih, 115., a o jeho zmenšení v Nandíšvara-dvípu tamtéž, 116.
- 624) Džambúdvípa-pradžňáptih, 117.
- 625) Na úpatí hory Méru je les, zvaný Bhadrašála-vanam. Ve výši pěti set jódžan od něho je les Nandana-vanam. Nad ním ve výši šedesát tisíc pět set jódžan je les Saumanas-vanam. A třicet šest tisíc jódžan nad ním je les Pánduka-vanam. Nad ním již není žádný jiný les. Srovnej komentář k Sútra-krtáṅgu, I, 6, § 11.
- 626) Džambúdvípa-pradžňáptih, 118-119.
- 627) Vládce nebeských říší zvaných Aranam a Ačjutam (podle světámbarů jedenáctá a dvanáctá nebeská říše, podle digambarů patnáctá a šestnáctá).
- 628) Bohové devátého stupně.
- 629) Džambúdvípa-pradžňáptih, 120-121.
- 630) Džambúdvípa-pradžňáptih, 122.
- 631) V původním textu arđžaka-maṅđžarí; arđžakah je *Ocimum pilosum*, jeden z mnohých druhů bazalkovitých rostlin, které rostou v Indii.

- 632) O tom srovnej Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, I, 2, ślók 627 a 728.
- 633) Džambúdvípa-pradžňáptih, 123.
- 634) Podle džinistů ani nejdokonalejší mezi nebeskými bytostmi se nemohou vyrovnat tirthamkarovi tělesnou dokonalostí, neboť nemají audárika-šaríram. A jen audárikašaríram může být dokonalé, protože jen jeho prostřednictvím může dojít duše konečné spásy, mukti.
- 635) Srovnej např. Uttarádhjájana-sútram, XXII, 5. a též 3. Podle džinistické víry má těchto znamení Čakravartí 1008, Baladévah 108, Vasudévah 108 a šťastný člověk nejvýše 32.
- 636) To se zakládá za zvláštní džinistické domněnce o stavbě živočišné kostry (samhananam). Domnívají se totiž, že kosti jsou spojeny třemi prostředky, a to: 1. hřebem, vadžrah. 2. kostním obalem, ršabha. 3. dvojitým čepem, naráča. Podle toho, kterých z těchto spojení a jak je jich použito, rozeznává se šesterá tělesná vazba (kostry), a to: 1. Vadžraršabhanaráča-samhananam, nejdokonalejší vazba, kde jsou všechny tři spojovací prvky tak, že kosti jsou do sebe zaklesnuty dvojitým čepem, upevněny obalující kostí, která je zajištěna hřebem. 2. Ršabha-naráča-samhananam, je méně dokonalé spojení, podobné předešlému, až na to, že schází hřeb. Někdy se na tomto místě jmenuje Vadžra-naráča-samhananam, vazba čepem a hřebem bez obalové kosti. 3. Nárača-samhananam, vazba, kde jsou kosti do sebe zaklesnuty jenom dvojitými čepy. 4. Ardha-naráča-samhananam, vazba kostí jen jednoduchými čepy. 5. Kílika-samhananam, kde kosti jsou zašpičatěny a zaraženy do sebe na způsob hřebíků bez spojovacích prvků. 6. Sévārtha-samhananam nebo ůheda-samhananam je nejhorší tělesná vazba kostry, kde kosti se pouze dotýkají nebo jsou nanejvýš v blanitých pochvách. To je obyčejná stavba lidské kostry v tomto světovém období. Digambarové nazývají tuto vazbu těla asamprápta-śrípatikam.
- 637) Džinisté rozeznávají šest druhů vývoje tělesné postavy samsthánam, totiž: 1. Sama-čatuhsra-samsthánam, postava naprosto a úplně úměrná a dokonale souměrná. 2. Njágródhja-parimandala-samsthánam, postava dobře vyvinutá ve svrchní části, ale špatně utvořená v dolní části. 3. Šáči- (nebo také sudi-) samsthánam, postava dobře vyvinutá v dolní části, ale znetvořená ve vrchní části. 4. Kubdža-samsthánam, hrbatá postava, kde trup je znetvořen, kdežto údy jsou správně rostlé. 5. Vámana-samsthánam, trpasličí postava, pravý opak předešlé. Trup je totiž vytvořen docela úměrně, kdežto údy jsou zakrnělé. 6. Hundaka-samsthánam je postava naprosto nesouměrná a neúměrná.

- 638) Opak je sópakramam ájušjam, tj. život, který může být zkrácen rozličnými vnějšími příčinami.
- 639) Ācāraṅgam, II, 15, § 13.
- 640) Tedy nikdy to není jméno, jež jako jméno obecné nemá význam. Např. poslední tīrthamkaraḥ této světové periody měl jméno Vardhamānaḥ, tj. rozmnožující, které mu bylo dáno, protože prý se od jeho početí všechny statky v království jeho otce rozmnožovaly neobvyklou měrou. Kalpa-sūtram, 91.
- 641) Kapasūtram, 104. Mnohem podrobněji líčí tyto slavnosti (mahōtsavaḥ) Trišaṣṭi-śāla-ka-puruṣa-čaritraḥ, ovšem podle zvků své doby a v tom je veliká cena těchto líčení pro poznání staroindických lidových obyčejů.
- 642) Svétāmbarové, kteří připouštějí, že tīrthamkaraḥ může být také žena, tvrdí však, že tīrthamkaraḥ-žena se nikdy neprovdá. Líčení džinistického svatebního obřadu a slavností s tím spojených podává Trišaṣṭi-śāla-ka-puruṣa-čaritraḥ, I, 2, śl. 755-903.
- 643) Čakravartī je panovník zvláště vynikajících vlastností, jenž vládne nejméně šesti zemím. Bájeslovný výklad o čakravartinovi podává Trišaṣṭi-śāla-ka-puruṣa-čaritraḥ, IV, 1 a též v části 2.
- 644) O nich srovnej poznámku 546. K věci srovnej Kalpa-sūtram, 110-111.
- 645) Srovnej Ācāraṅgam, II, 15, § 18.
- 646) Suvarṇaḥ je tu miněna mince té které doby a té které země, ražená s obrazem tīrthamkarových rodičů. Není to tedy nezbytně staroindická mincovní jednotka (váha), která je známa pod tímto jménem.
- 647) Popis tohoto průvodu podává velmi podrobně Antakṛddāśāṅgam, V, 8, sutram 9.
- 648) Tento obřad se nazývá v sanskrtu pañca-muṣṭilōcam, v prákrtu pañca-muṭṭi-jam-lōjam. Srovnej uvedené místo Antakṛddāśāṅga.
- 649) Srovnej Kalpasūtram, 211.
- 650) Pokud se toto tvrzení džinistů opírá o historickou pravdu a skutečný život posledního tīrthamkara tohoto světového období, nepodařilo se dosud zjistit pro nedostatek nedžinistických pramenů o něm. Rozhodně se však zdá, že Vardhamānaḥ Mahāvīraḥ přece se někde - tedy prostřednictvím učitele - seznámil s naukou Párśvovou, kterou hlásal vlastně jen s malými

obměnami. Vůbec se v životech džinů míší tak nerozdílně báje, legenda (založená hlavně na anachronismech) a skutečná historická pravda, že je z nich velmi nesnadné něco vytěžit pro historii vzniku džinismu.

- 651) Srovnej Uttarádhjajana-sútram, XII, 36.
- 652) Srovnej Ācāraṅgam, II, 15, § 23.
- 653) Kāvāla-džñāna-kaljānakam podrobně popisuje v životopise Rābhavě Hēmačandrah ve spise Trišaṣṭi-śalāka-puruṣa-čaritraṃ, I, 3, śl. 399-691. Stavba samavasaraṇa je popsána ve ślócích 423-450.
- 654) Tvoří jednu z deseti tříd Bhavanavásinū. Srovnej též Uttarádhjajana-sútram, XXXVI, 205.
- 655) Jódžanam je asi 12015 km. Jódžanam se dělí na čtyři króše; króśah na 2000 lukū (dhanušjah), ten se dělí na čtyři lokte (hastah), jeden hastah na 24 palce (aṅgulaṃ).
- 656) Náležejí do řádu Vjantarū a bývají také někdy nazýváni Vana-vjantarāh. Dělí se zase na osm skupin, z nichž každá má v čele jednoho Indru.
- 657) Trišaṣṭi-śalāka-puruṣa-čaritraṃ, I, 3, śl. 425.
- 658) Tamtéž, I, 3. śl. 436.
- 659) Stavba samavasaraṇa může být provedena buď o kruhovém nebo čtvercovém půdorysu. U kruhového samavasaraṇa je udána míra vnitřní poloměr horní bašty, u čtvercového polovina vnitřní strany. Zeď každé bašty kruhového samavasaraṇu je silná $33 \frac{1}{3}$ dhanušjū. Šířka volného prostoru prostřední a nejnižší bašty je u kruhové stejná, to je také 1300 dhanušjū. Tak průměr kruhového samavasaraṇa měří dvě jódžana, když nepočítáme ovšem základ (sokl), který představuje stavbu padesáti dhanušjū. Zdi čtvercového samavasaraṇa jsou 100 dhanušjū silné a bašty jsou nejstejně široké, prostřední 1500 dhanušjū, vnější 1000 dhanušjū. Strana čtvercového samavasaraṇa je tedy také (nepočítáme-li ovšem tloušťku zdi vnější bašty) dvě jódžana.
- U kruhovitého samavasaraṇa je na každé baště v koncích mezi hlavními stranami světovými po jedné studni (vápí). U čtvercového je v každém rohu každé bašty po dvou studních.
- 660) Podle báje vede totiž od země k první baště deset tisíc stupňů, každý jeden hastah vysoký a z bašty na baštu po pěti tisících. Tedy celkem dvacet tisíc hastū čili pět tisíc dhanušjū, tj. právě dva a půl króše.

- 661) Ašókový strom je *Jonesia Asoka Roxb*, čaitja-vrkšah je pípál čili smokvoň posvátná, *Ficus Religiosa*. Tvzení, že roste nad ašókovým stromem není tak nescelné, jak by se na první pohled zdálo, nýbrž je odpozorováno z přírody. Pípalové plody jsou malé červené fíky s velikým množstvím drobných, tvrdých a proto nestravitelných semínek. Pípalové fíky jsou však hledanou potravou mnohých ptáků a kaloňů, s jejichž trusem se zanesou drobná pípalová seménka do úžlabí větví jiných stromů, nebo do úžlabí palmových řapíků. Tam za monsunových dešťů vyklíčí, zakoření se nejprve v káře a potom vzdušnými kořeny obemknou kmen mateřského stromu, až jimi dosáhnou na zem. Proto velmi často vidíme v Indii, že ze stromů vyrůstá pípal, který bují nad korunou mateřského stromu. Jenom palma proroste pípalovou korunou a vyniká nad ní. Tyto dvojité stromy ode dávna byly předmětem pozornosti Indů, kteří je opředli mnohými pověstmi, legendami a bájemi.
- 662) Tvoří pátou třídu Vjantarů.
- 663) Jsou to: darpanam, zrcadlo; vardhamánakah, růžice, která se podobá dvěma miskám, z nichž menší leží na větší; kalášah, nádoba na vodu; matsja-jugalá, pár ryb; śrívatsah, zvláštní geometrický tvar v podobě květu se čtyřmi okvětními plátky; nandjávartah, labyrint, meandrovitě rozšířený svastikah; evastikah, kříž s hákovitými konci; simhásanam, lví trůn.
- Tato šťastná znamení nejsou jen výhradním majetkem džinismu, nýbrž vyskytují se skoro ve všech hinduistických sektách a zdá se, že představují velmi starobylé prvky, jak poznáváme z archeologických nálezů. Pro výklad vardhamánaka srovnej Barnettův překlad Antakrddasánga, str. 48, pozn. 2. Toto znamení je velmi časté mezi výzdobami starších džinistických chrámů. Pro ostatní méně obvyklé znamení srovnej H. T. Colebrooke, *Miscellaneous Essays*. Vydal E. B. Cowell, London 1873, vol. II, str. 188-190, a J. Burgess, *Papers on Śatruñjaya and the Jains*, *Indian Antiquary*, vol. II, Bombay 1897, str. 135-138.
- 664) Abhajam je nějaká zbraň, která působí, že člověk nemusí mít strach před druhým, tedy "účinná zbraň". Obyčejně se vykládá, že to je vějčítý, rýhovaný kus kamene nebo kovu s kruhovitým držadlem, s jakým bývají často zobrazováni hinduističtí bohové.
- 665) Añkušah je bodec s háčkem, jímž mahantí pohání a řídí slona.
- 666) Nikde se neuvádí, do kterého řádu a do které třídy bohů náležejí. Jejich jména se uvádějí v rozličných spisech různě. Tak druhý bývá zván také Khaṭvāṅgājudhadhārī, třetí také Mundamālī nebo Manuṣja-mastaka-málā-dhārī (mající věnec lidských lebek). V hinduismu Tumberuh je jméno kteréhosi Gandharva, druhá dvě jména jsou dvě příjmení boha Šivy, čtvrté jméno je nesnadné blíže určit. Jeho význam "ozdobený korunou spletených vlasů"

ukazuje na to, že se týkalo původně také boha Šivy, jehož si představovali jako asketu s vlasy vpletencích stočených na vrcholu hlavy.

- 667) "Poklona církvi!"
- 668) Tím okamžikem jsou na všech čtyřech lvích trůnech postavy téhož tirthamkara, ovšem jen jedna živá, kdežto ostatní tři jsou sochy. V této podobě džinisté rádi zobrazují své tirthamkary, v chrámech s křížovým půdorysem. Zejména velmi často jsou takové čtyřnásobné sochy tirthamkarů v chrámech ve vysokých horách, které jsou hradbami jaksi proměněny v samavasaranam; např. Ačalgarh na hoře Abú.
- 669) Podle džinistické víry je to nahromaděná záře ohňového těla (taidžasja-saríram).
- 670) Každý kajfieník, který před tím ještě neviděl samavasaranam a který dlí v okruhu dvanácti jódžan od místa, kde se buduje samavasaranam, musí přijít k této vzácné slavnosti.
- 671) Každý ganadhara sestaví jedno úplné znění celého kánonu. Rozličné kánony ganadharů jsou obsahem úplně stejné, ale mohou se různit formou (např. některý může být složen prózou, jiný veršem ap.).
- 672) Pauruší je jedna čtvrtina dne nebo noci, den počítán od východu do západu slunce, noc od západu do východu. Je tedy pauruší v rozličných dobách různá, různě dlouhé jsou také pauruší denní a noční, mimo rovnodennost. Srovnej Uttarádjhájana-sútram, XXVI, 11.
Kázání koná tirthamkara v jazyce ardhamagadhí. Jeho řeč má třicet pět vlastností, o nichž srovnej Samavájagam, 35.
- 673) Král má být ochráncem a příznivcem lidstva i náboženství; srovnej Uttarádjhájana-sútram, XX, 11, 14.
- 674) Dévaččandah je slovo s ne dosti jasným významem. Původně to slovo znamená "ozdoba sestavená ze šňůr perel". Srovnej Böhling, Sanskrit Wörterbuch in kürzerer Fassung, III, str. 115/I s.h.v. Někteří džinisté vykládají - také asi ve shodě s tímto původním významem - to slovo, pokud se vyskytuje v popisu samavasaranam, jako "svatostánek", mandapam ze šňůr perel a drahých kamenů.
Vydavatel bhávanagarského vydání (1915) Trišašti-śaláka-puruša-čaritra poznamenává k verši I, 3, 444, jako výklad slova dévaččandah: "védikákaram ásanaviśéśam", tj. "druh trůnu tvořící oltář".

- 675) Každý tirthamkara má jiná božstva, chránící náboženství. Bodou uvedena při výkladu o těch kterých tirthamkarech. Podrobně o odchodu tirthamkara do Lévačchandu a o obřadech, které zakončují slavnost, jakož i o volbě jakše a jakšini za šasanadévy podává zprávu Hémačandrah v Trišašti-šalá-ka-puruša/čaritra, II, 3, šl. 831-937.
- 676) Na obrazech pañčaparaméšti, které slouží k tomu, aby podporovaly rozjímání věřícího, je tento rozdíl vyznačen tím, že tirthamkara je zobrazen na prvním místě bílou barvou, kdežto samanjakévali (arhá) je zobrazován jako poslední modrou barvou. Srovnej Kapadiuv komentář k Njajavidžajové Njajakusumáñžali, str. 269-273.
- 677) Kromě kévalinů bývají někdy zvaní džiny i avadhi-džňáninové (kdo dosáhli napřirozeného poznání), manah-parjája-džňáninové (kdo dosáhli jasnovidectví) a čaturdáša-púrva-dhárinové (kdo znali čtrnáct půrv).
- 678) Podle džinismu se totiž (jak bylo podrobně vloženo v druhé části) liší dživa-mukta, který zničil svá gháti-karmana, ale vlivem agháti-karman dosud trvá v těle, od para-mukta, který zničil agháti-karmana a tím se zbavil i svého těla a nikdy se již nevtělí.
- 679) Vypočítává se Saptati-šatasthána-prakaranam, 208. Pro jejich popis srovnej Kaljána-mandira-stótram, 19-26. (Text s německým překladem od H. Jacobiho je uveřejněn ve Weber's Indische Studien, 14, str. 376-399.)
- 680) Tento atišajah je dvojího způsobu, jednak švášrajah, jednak parášrajah. První způsob znamená, že nemá vlastních chyb, které by rozptylovaly jeho pozornost a rušily ho; druhý znamená, že ani vnější vlivy na něho nepůsobí.
- 681) Tyto atišaje je nutno lišit od uvedených tělesných atišajů, které jsou od nich odvozeny. Někdy se od těchto atišajů odvozuje čtyřiatřicet dalších atišajů, o kterých se často děje zmínka v životpisech tirthamkarů. Tyto atišaje jsou: 1. Tirthamkara má nejvyšší dokonalé tělo, prosté potu a špíny. 2. Jeho dech je vonný. 3. Jeho krev a maso jsou bílé jako mléko. 4. Nikdo ho nemůže spatřit ani jíst, ani vyměšovat. 5. V jeho samavasara-ně je místo pro milion lidí, bohů a zvířat. 6. Jeho řeč je srozumitelná všem (srovnej Samávájañgam, 35). 7. Kolem svého těla má svatozář (bhámandalam). Kamkoli přijde, odvrací: 8. nemoci, 9. nepřátelství, 10. pohromy, 11. mor, 12. přílišný déšť, 13. sucho, 14. hladomor, 15. strach před vlastním králem nebo před jinými mocnými tohoto světa, 16.-23. má osm uvedených pratihárjí. 24. Zdá se, že je ke každému obrácen tváří, hledí současně do čtyř světových stran. 25. Stromy se mu klanějí. 26. Trny se obracejí svými hroty dolů (stávají se adhómukha). 27. Mírný a vonný vánek vane všude kolem něho. 28. Ptáci kolem něho obřadně krouží (konají pradakšinan).

29. Deštíčky jemně vonící vody osvěžují zemi v jeho blízkosti. 30. Nerostou mu vlasy, nehty, vousy atd. 31. Řada bohů mu přisluhuje. 32. Všechny roční doby a předměty mu jsou nakloněny. 33. Tři bašty obklopují jeho kazatelnu. 34. Kudy kráčí, bohové kladou pod jeho nohy lotosy.

Atišaje 5-15 jsou výsledkem toho, že zničil čtyři ghátiakarmana, atišaje 16-34, že dosáhl vševědouceho.

682) Všech parířahů je dvaadvacet, totiž: 1. Hlad, 2. Žízeň, 3. chlad, 4. hor-ko, 5. kousnutí hmyzu, 6. chůze, 7. tvrdé lůžko na zemi, 8. tělesný trest, 9. dotek trnitých keřů, 10. nemoc, 11. špina, 12. nahota, 13. únava, 14. Ženy, 15. sezení, 16. nadávka, 17. žebrota, 18. ohledy, 19. ochabnutí víry, 20. předstírání vědění, 21. nevědomost, tj. neznalost pravé víry, 22. nemožnost dostat almužnu. (Srovnej Samavájahgam, 22 a Tattvārthadhigama-sútram, IX, 9). Tyto strasti jsou způsobeny rozličnými karmany. Tak 1-11 jsou způsobeny daníja-karmany, 12-19 čaritra-móhaníja-karmany, 20 a 21 džhána-védaníja-karmany a 22 antarája-karmanem.

Z toho je zřejmé, že tirthamkarah může být postižen jen některými z prvních jedenácti strastí, způsobených védaníja-karmany. Současně však může mít tirthamkarah nejvýše devět strastí.

683) Tj. čtyři v Džambúdvípu, osm v Dhátakídvípu a osm v Puškaradvardvípu. To je ve čtyřech význačných vidžajích (krajínách) každého Vidéhu lidského světa po jednom.

684) Totiž třicet čtyři v Džambúdvípu, tj. v každém z třiceti dvou vidžajů Vidéhu po jednom, a rovněž po jednom v Bharatě a Airávatě, v druhých dvou pevninách lidského světa, kde jsou všechny kraje dvojmo, po šedeseti osmi.

685) Jména nyní žijících tirthamkarů uvádějí džinisté takto: Simadharah, Bá-huh, Sudžatadévah, Svajamprabhah, Vršabhanánah, Anatavírjah, Višálanáthah, Súraprabhah, Vadžradharah, Čandranánah, Bhadrabáhu, Bhudžahganémih, Prabhátírtah, Avathésvarah (?), Vírasénah, Mahábhadrhah, Dévašajah a Adžita-vírjah.

686) Deset kalpů je: 1. Áčélakjam, zákaz nosit roucho. 2. Auddešikam, zákaz přijímat věci, které byly připraveny pro sádhu. 3. Šajjátaram, dvanáct věcí, které jsou mnichovi zakázány, náležejí-li majiteli upásraje. 4. Rádžapindam, věci, které jsou mnichovi zakázány, náležejí-li králi. 5. Krtikarma, nařízení, že se mladší sádhu musí poklonit staršímu a že se sádhu musí poklonit každému mnichu, byť i byl mnohem mladší než ona. 6. Mahávratáni, velké sliby mnichů, kterých je pro mnichy prvního a posledního tirthamkara pět, pro ostatní čtyři. 7. Džjéštam, pořadí mnichů podle stáří.

8. Pratikramanam, zpověď dvakrát denně bez ohledu na to, zda se mnich dopustil nějakého hříchu nebo ne. 9. Māsah, předpisy o tom, jak dlouho smí mnich dlít na témže místě. 10. Parjušanam, předpisy o tom, jak ztrávit dobu deště.

Saptati-śata-sthāna-prakaranam, 228.

- 687) Saptati-śata-sthāna-prakaranam, 289, 290 a Uttarādhjajana-sūtram, XXIII, 26.
- 688) Praharah je jedna čtvrtina dne nebo noci, hlídka. Šest praharū je tedy dva dny a dvě noci čili čtyřicet osm hodin.
- 689) O nich Triśaṣṭi-śalāka-puruṣa-ṣaritam, I, 6.
- 690) Toto líčení je věrným obrazem indických pohřbů vzácných osobností, zejména králů. Džinistické spisy tu anachronisticky přenášejí tyto zvyky i do dob života tīrthamkarū.
- 691) Mytický životopis Rṣabhav podle světámbarské tradice, ale velmi stručný, obsahuje Kalpasūtram, 204-228 (anglický překlad v S.B.E. vol. XXII, str. 281-285). Více podrobností, zejména o předchozích životech Rṣabhových a o jeho dětech podává Satruṇḍžaja-māhātmyam v kap. III-VI. (Srovnej J. Burgess, Satrunjaya Mahatmyam, A Contribution to the History of the Jainas by Professor Albert Weber; Indian Antiquary, vol. XXX, Bombay 1901, str. 247-250)) Ještě podrobněji podává světámbarské báje o Rṣabhovi Džambúdvīpa-pradṣṇāptih, 29-33, a k tomu příslušející komentář Śāntiṣandrov. Nejobširněji však podává báje o Rṣabhovi digamberské Ādipurānam.
- Poměrně pozdní zpracování světámbarských bájí o Rṣabhovi je v Hēmačandrově Triśaṣṭi-śalāka-puruṣa-ṣaritam, I, 1-3, 6. V této podobě je báje o Rṣabhovi běžná mezi nynějšími světámbarry, třebaže oplývá anachronismy a umělými vztahy k hinduistickým bájím, které nelze vždy organicky vysvětlit.
- 692) Kōsalah se nazývala v starých dobách krajina v severovýchodní části přední Indie, shodující se v hrubých rysech s pozdějším Oudhem. Hlavní město bylo Ajódjá, ležící na přítoku řeky Gangy z levého břehu, zvaném ve starověku Gharghará, nyní Gográ.
- 693) To jsou souhvězdí tzv. měsíčního zvířetníku (lunárního zodiaku), který je v indické astronomii starší než sluneční zvířetník, který se dostal do Indie z Řecka, pravděpodobně teprve současně s Alexandrovou výpravou. - Uttarādhjajana se shoduje přibližně s hvězdami Ḡ a ḡ souhvězdí Střelce (Sagittarius). Souhvězdí Abhidhit se sestává ze tří hvězd, ze kterých nejvýznačnější je α Lyrae.

- 694) O kulakarech srovnej Džambúdvípa-pradžňáptih, 28. Nábhih a jeho syn Ršabhah jsou známi i hinduistickému bájesloví. Srovnej Višnupuránam, II, I, 13-32 (v bombejském vydání Kšémarádže Šríkršnadáse) Šrí Vénkatésvara-jantrálajah (str. 77/2 - 78/1). Ve Wilsonově anglickém překladu str. 162-163, v anglickém překladu Duttové, Calcutta 1912, str. 114-115. Srovnej též J. Burgess, Papers on Satrunjaya and the Jains, Indian Antiquary, II, Bombay 1873, str. 135/1.
- 695) Přepočítáno na náš početní způsob to činí pět set devadesát dva triliony šest set čtyřicet tisíc bilionů let.
- 696) Podle kosmologických džinistických bájích v západní části Mahávidéhu.
- 697) Od toho se zdá i jeho jméno být odvozeno a mělo by tedy správně znít Vršabhah, což je však nyní tvar méně užívaný. Byk jako znak prvního tírt-haukara, jak se zdá, nasvědčuje původní souvislosti džinismu s oním náboženstvím, ze kterého se vyvinul také šivaismus, v němž byk Nandí je posvátným zvířetem šivovým. Tuto domněnku potvrzuje také, že kulturní džinistická místa jsou většinou původní posvátná místa šivaistická, jako např. hora Abú, Gírnár a j.
- 698) Báji o Bharatovi vypravuje podle světámbarského podání nejobšírněji Džambúdvípa-pradžňáptih, 67-70 a Šándičandrův komentář k tomuto místu; dále Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, I, 4. Některé části báje obsahuje také Šatruňdžaja-máhátmjam na rozličných místech (I, 60; III, 65-67; zvláště však kapitola IV-VI).
- Tato báje se již naprosto liší od hinduistické báje o Bharatovi, jak ji např. vypravuje Višnupuránam, II, 13.
- 699) Báji o Báhubalim nejpodrobněji podává Hémačandrovo Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, I, 5, Úcta Báhubaliho se nejvíce ujala mezi digambary, v jejichž puránech jsou podány rozličné tvary původní pověsti. Digambarové také mají samostatný básnický životopis tohoto světce v sanskrtu, Váhuvali-čaritram.
- 700) Nirvánam Ršabhovo popisuje Šatruňdžaja-máhátmjam, VI, 17n, nezmiňuje se však nikde, že by Aštapad a Šatruňdžajah byly též hora. Proto se zdá, že spojení obou míst je teprve novodobého původu, Hora Šatruňdžajah leží poblíž města Pálitány, ve východní části poloostrova Káthiávádu. Pro popis tohoto posvátného místa džinistů srovnej J. Burgess, Papers on Satrunjaya and the Jains, V, Satrunjaya Hill. Indian Antiquary, vol. II, Bombay 1873, str. 354-357.

701) Zdá se, že již Rev. Dr. J. Stevenson ve svém, jinak velmi špatném překladu Kalpasútra (The Kalpa Sútra and Nava Tatva, two works illustrative of the Jain Religion and Philosophy. Translated from the Mágadhi. With an appendix containing remarks on the language of the original. By the Rev. J. Stevenson, D.D., V.P., R. A. S. London, 1848), dobře pochopil význam džinistické báje o Ršabhovi, pokládá ho (v úvodu str. XV a XVI a dále str. 99) za ideálního zakladatele náboženství, jehož skutečným zakladatelem byl Párśvah, nebo snad jeho předchůdce Némih.

Pravděpodobně báje o Ršabhovi představuje zbytky zkazek z oněch pradáv-
ných dob, které jsou neproniknutelné pro historické bádání, a které se
obrážejí podobnými bájemi ve všech náboženských útvarech, které v oněch
pradávných dobách povstaly ze společného základu. Proto myslím, že podob-
nost džinistických a hinduistických bájí, zejména šivaistických, je pů-
vodní a že není vnesena do džinistických bájí teprve později, aby tak byl
džinismus vsunut do historie Bháratavarši.

702) Slovo náthah, které původně znamenalo "útočiště", potom "ochránce", "pán",
"vládce" přidávají džinisté ke všem jménům tírthamkarů. Pro jednoduhost
v dalším uvádím pravidelně jména tírthamkarů bez tohoto přídomku.

Podrobně životopisnou báji o Adžitovi podává Trišašti-šaláka-puruša-čari-
tram, II, 1-3 a 6.

703) Róhiní je souhvězdí, které se skládá z pěti hvězd, z nichž nejvýznačnější
je Aldebaran (♋ Tauri).

704) Souhvězdí, sestávající se ze dvou hvězd, z nichž hlavní je hvězda ♂ Střel-
ce (Sagittarius).

705) Jeho mytický životopis nejpodrobněji podává Trišašti-šaláka-puruša-čari-
tram, III, 1.

706) Báji o jeho životě nejpodrobněji podává Trišašti-šaláka-puruša-čaritam,
III, 2.

707) Souhvězdí, které se sestává ze čtyř hvězd, z nichž nejvýznačnější je jedna
z hvězd Blíženců (Gemini).

708) Kálíká znamená "černá bohyně". Je to jméno hrozná praindické bohyně, kte-
ré bývaly konány krvavé i lidské oběti, a která od pradávna byla v úzké
souvislosti s postavou "Velikého boha", "Mahádévah". V pozdějším hinduismu
splynula s rozličnými jinými božstvy a je uctívána jako jedna z mnohých
podob manželky boha Šivy, jenž je poárijštěný Mahádévah.

- 709) Podrobnou báji podává Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, III, 3.
- 710) Sestává se z pěti hvězd, z nichž je hlavní Regulus (Leonis).
- 711) Pták z čeledi bahňáků, Charadrius.
- 712) Jiná podoba bohyně, uvedené v poznámce 708.
- 713) O něm Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, III, 4.
- 714) Hlavní město země zvané Vatsaḥ. Stávalo na břehu řeky Gangy, poblíž nynějšího města Kosam, asi 50 km proti toku od Alláhábádu.
- 715) Je to jediná hvězda, kterou nazýváme Spica (♋Virginis).
- 716) Toto jméno znamená "černá" a je to pravděpodobně zase jenom jiná podoba bohyně jak bylo uvedeno v pozn. 708.
- 717) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, III, 5.
- 718) Souhvězdí, sestávající se ze čtyř hvězd, z nichž je hlavní hvězda ♎ Vah (Libra). Jiné důležité hvězdy v něm jsou ♋, ♌ Vah.
- 719) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, III, 6.
- 720) Skupina čtyř hvězd, z nichž je hlavní ♏ Štíra (Scorpio).
- 721) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, III, 7.
- 722) Souhvězdí jedenácti hvězd, z nichž je hlavní ♏ Štíra (Scorpio).
- 723) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, III, 8.
- 724) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, IV, 1.
- 725) Skupina tří hvězd, z nichž hlavní je hvězda Atáir (♏ Aquile, Orla).
- 726) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, IV, 2.
- 727) Nynější město Bhagalpúr na řece Ganze v Bengálsku.
- 728) Skupina jednoho sta hvězd, z nichž význačnější je ♏ Vodnáře (Aquarius).
- 729) Trišašti-šaláka-puruša-čaritraṃ, IV, 3.

- 730) Hlavní město území Paňčálá, nynější Róhilkhand.
- 731) Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, IV, 4.
- 732) Skupina třiceti dvou hvězd, z nichž hlavní je souhvězdí Ryb (Pisces).
- 733) Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, IV, 5.
- 734) Skupina tří hvězd, z nichž nejvýznačnější je \int Raka (Cancer).
- 735) Digambarské podání uvádí jako jeho znak palcát (vadžra-dandah), tj. kyj s třicími hřeby.
- 736) Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, V, 1-5.
- 737) Podle indické pověsti to bylo město, založené Hastinem, jedním z Bharatových potomků. Leželo prý na ganžském rameni, nyní zaniklém, asi 90 km na severovýchod od nynějšího Dillí.
- 738) Skupina tří hvězd, totiž 35., 39. a 41. souhvězdí Berana (Aries).
- 739) Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, VI, 1.
- 740) Souhvězdí Kuřátka čili Plejady. Indické souhvězdí čítá však jen šest hvězd, z nichž hlavní je Alkyoné (η Tauri).
- 741) Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, VI, 2.
- 742) Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, VI, 6.
- 743) Mithilá bylo hlavní město indické říše zvané Vidéhah (nesmíme směřovat s Mahávidéhem kosmologických džinistických bájí). Vidéhah se rozkládal na severovýchod od Mágadhy, a zaujímal asi severní část nynějšího Biháru a přilehlou část Nepálu (asi až po nynější řeku Sun-kusi). Mithilá sama prý stála na témže místě, kde nyní stojí nepálské město Džanakpur ($26^{\circ} 45'$ s.š. 86° v.d. od Gr.).
- Mathúrá bylo hlavní město říše Kámsovy, do jehož okolí klade hinduistická báje narození a mládí Kršnovy. Je to nynější Matrá (Muttra) (do vyhlášení nezávislosti), dnes opět Mathura v Uttarpradéši, asi 50 km na severozápad od Agry.
- Rozdíl obou bájí je tu značný, a nelze rozhodnout, zda v dobách, kdy tyto báje vznikly, džinismus dostal se tak daleko na západ, jak leží Mathúrá. (Pověsti o Šatruňdžaji a Gírnáru jsou mnohem pozdější, jistě až z dob hodně po n.l.).

- 744) Skupina tří hvězd, z nichž nejvýznačnější jsou α a β souhvězdí Berana (Aries).
- 745) Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, VI, 7.
- 746) Vynikající město v staré Mágadze, které leželo poblíž nynějšího Rádžgiru v nynějším Biháru asi 70 km na jihovýchod od Patny (staré Pátaliputry). Kušágara-nagaram nebo Kušágarapuram jsou jen jiná jména téhož města.
- 747) Slavný kšatrijský rod, který odvozuje svůj původ od Hariho, tj. od boha Višnu. Je to pravděpodobně rod neárijského původu, kultu Velkého Boha mu však byly naprosto cizí.
- 748) Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, VII, 11.
- 749) Kalpasútram, 170-183, a mnohem obšírněji Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, VIII, 1., 9. a 12.
- 750) Toto jméno znamená "Město boha slunce". Není tím nic rozhodnuto, když Jacobi ve svém překladu Kalpasútra (S.B.E. XXII, str. 276, pozn. I.) praví: It is, of course, Krishna's town". Ovšem pozdější džinistické báje přímo nazývají Némioho rodiště Dváráká. Naproti tomu Stevenson, nevíme na podkladě jaké tradice, tvrdí, že Sórijaपुरí je nynější město Ágrá. Archeologie spíše svědčí pro poloostrov Káthiávád, kde byl kult boha Slunce zvláště rozšířen, ovšem ne pro Dváráku, nýbrž spíše pro některé jiné středisko kultu boha slunce (např. Pátan čili Sómnáth).
- 751) Historii tohoto rodu podává také Šatruñdžaja-máhátmjam, X, 236-237.
- 752) V Šatruñdžaja-máhátmjam, XIII, 83-172 se vypravuje jak se Kršňah se svými ženami snažil vzbudit v Némiovi pohlavní vášně a nakonec Kršňah prý alespoň přiměl Némia, aby se oženil. Sňatek byl uzavřen, ale Némih prý vůbec nikdy se svou manželkou pohlavně neobcoval.
- 753) Pokládám Némioho za skutečného zakladatele džinismu, který vyšel ze západní části Indie, kde měl převahu kult boha Slunce, a když se nějak seznámil s východnějším kultem Velkého Boha, v němž měl vynikající místo asketismus, vytvořil nové náboženství, které mělo v podstatě všechny rysy pozdějšího džinismu.

Historická data o tomto zakladateli džinismu se neuchovala, a zbylo pouhé vědomí, že sloučil prvky jinak dvou naprosto cizorodých náboženství, v nový náboženský útvar, který odloučil úplně od oněch náboženství, na nichž je vybudoval, zejména od višnuismu. Na tyto skrovné znalosti Némiova života byly hodně pozdě potom navěšeny rozličné hinduistické báje, aby se tak jaksi ana souvislost a rozdíl dokumentovaly. Pársvah pak asi

reformoval Némiovo náboženství hlavně po formální stránce. A teprve Mahávírův životopis se stal asi základem, podle něhož byly zpracovány mytické životopisy všech předchozích tirthamkarů.

- 754) Nejméně mytického obsahuje životopis Párévův, jež je zachován v Kalpasútře, 149-169. Nejvíce mytických podrobností mají rozličná digambarská purána, jako např. Páréva-purána. Jaksi střed představuje světámbarská tradice asi 10. - 11. stol. n.l., jejímž ohlasem je 2. a 4. sargah devátého parva Hémačandrova Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, IX, 2-4. Ovšem podrobnosti, jež Hémačandrah podává v popisech obřadů, slavností a společenských událostí jsou obvyklé jeho anachronismy, které nesmí být přenášeny do 9. nebo 8. stol. př.n.l.
- 755) Dobré, staré světámbarské prameny uvádějí jako Párévovo rodiště pouze Benáres, a neuvádějí blíže místo, kde se v Benáresu narodil. Nyní se obecně i u světámbarů pokládá čtvrt Bhélúpura za jeho rodiště.
- 756) Indové si představují Nágy jako obrovské hady brejlovce, kterým však současně přidávají lidské tělo.
- 757) Grislea Tomentosa.
- 758) Asi ve shodě s legendou o jeho setkání s kajícníkem Kaṭhem, trápícím hada v ohni.
- 759) O nejstarší podání se opírá, myslím, životopis Mahávírův v Kalpasútře (Džinačaritra) 1-148. Mytický prvek v něm není tolik v popředí, jako v jiných podobných životopisech džinů, a většina legendárních prvků se dá vysvětlit anahou dodat postavě posledního reformátora náboženství podobný závoj nadpřirozenosti, jako zahaloval představy posledních džinů. Asi na stejném prameni jsou založeny digambarské životopisy, ať samostatné, ať v rozličných puránech. V celku jsou pak ještě zjednodušenější než světámbarské životopisy. Vedle digambarského Vardhamána-purána nejobšírnější životopis posledního tirthamkara je světámbarský životopis Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, X, 1-13. Z toho vlastního životopisu Vardhamánovu jsou věnovány sargy 1-5 a 13, kdežto ostatní jsou věnovány životopisům osob, které se věnovaly svatému životu Mahávírovým vlivem.
- 760) Skupina dvou hvězd, z nichž hlavní je Denebola (β Lva, Leonis).
- 761) Arcturus (ϵ Bootis).
- 762) Tyto předchozí životy nejpodrobněji popisuje Trišašti-šaláka-puruša-čaritra, X, 1: Śrī-Mahávira-pūrva-bhava-varnah.

- 763) Kalpasútram (Džinačaritra) 2 nazývá toto nebe Puphuttaro, tj. sa.: Puš-póttarah. To je však jen jiné jméno téže nebeské říše.
- 764) Digambarové toto přenesení zárodku Vardhamánova zavrhuji jako nesmyslné. Přes to se zdá, že tato báje spočívá na nějakém historickém podkladě. Není vyloučeno, že tu jde o podvrženého syna, což nebylo v kšatrijských rodinách zrovna vzácností. Spíše však myslím tu jde o projev zášti a nenávisti, jež v šestém století př.n.l. již plnou silou plály mezi oběma kastami.
- 765) Podrobně jsou popsány tyto sny v Kalpasútře (Džinačaritra) 33-46
- 766) Proto se Mahávírah v náboženských spisech také často nazývá Džňátriputra "syn z rodu Džňatriků" (ovšem v nedžinistických spisech); v pálijských buddhistických spisech pak Nátáputtó. V prákrtu se nazývá jeho rod Nájakulam.
- 767) Mynějši Besarh.
- 768) O Gósálovi, jeho učení a jeho poměr k Mahávírovi srovnej A. F. Rudolf Hoernle, The Uvásagadasáo or the religious profession of an Uvásaga expounded in the lectures being the seventh Aṅga of the Jains translated from the original Prákrít by - . Vol. II, Translation Calcutta, 1888, str. 108, pozn. 253, a Appendix 1 a 2, str. 1-29.
- 769) Srovnej Kalpasútram (Sthavirávalí), I.
- 770) Kalpasútram (Džinačaritra), 122.
- 771) Jacobi v překladu Kalpasútra v S.B.E. XXII, str. 266, pozn. 3., uvádí domněnku, že snad to byla táž kometa, která byla viděna (podle Plinia) v Řecku po bitvě u Salaminy. Hned však tuto domněnku zamítá s poukazem na rozdílný tvar hvězd v obou podáních. Podle Plinia měla hvězda, viděná v Řecku, podobu rohu, kdežto Kalpasútram praví, o Kšudrátmě, že měla podobu hromady popela. Myslím, že rozdíl v podobách tu neznamená mnoho, neboť komety v rozličných dobách, viděné z rozličných míst, nemají vždy stejnou podobu. Přesvědčil jsem se o tom sám v roce 1910, když jsem byl na Cejloně. Tehdy bylo vidět snad obrovskou kometu na celém světě. Viděl jsem ji na Cejloně jako obrovské svítící těleso na západním obzoru, pokrývající skoro čtvrt celého nebe. Kdybych ji byl měl k něčemu přirovnat, byl bych ji asi nejapíše přirovnal k obrovskému stohu slámy. Moji známí, kteří ji viděli v Evropě, vypravovali, že měla obvyklou podobu žhavého jádra s chvostem, kterou by byl snadno někdo mohl přirovnat k volskému rohu. Ostatně jsou takováto lidová přirovnání vždy jen přibližná a nemohou se brát doslovně.

772) Kalpasútram (Džonačaritra), 134-145.

773) Hémačandrah uvádí jména tirthamkarů obou období utsarpiní ve svém slovníku Abhidhána-čintámaniḥ. Protože slovník Hémačandrah čerpá svůj slovní materiál ze skutečných spisů, musí být jména těchto tirthamkarů uvedena v nějakém sanskrtském spise. Ale nepodařilo se mi ani za pomoci džinistických mnichů nalézt v náboženské literatuře nikde o nich podrobnější zprávy, vyjma ovšem dvě jména, o nich bude ještě zmínka. Viz následující poznámka.

Jména tirthamkarů minulého utsarpiní jsou uvedena v Hémačandrově slovníku v první části (I.) ve verších 50-52. Jména budoucích tirthamkarů tamtéž I. 53-55.

774) A to ještě ne v textu samém, nýbrž jen v komentáři Šandičandrově II, 40 (k sútru 40).

775) Šalákaḥ nebo šaláká znamená původně "tříska", "hůlčička", potom znamená tyčinku, kterou si Indové nanášejí mast (aňžanam, collyrium) do oka, nebo podobné tyčinky, jimiž se čistí uši. Tyto nástroje pokládají Indové, zrovna jako ty úkony, k nimž se jich užívá, za naprosto nezbytné a proto ve složeninách znamenají tato slova vůbec něco naprosto nezbytného. Šaláka-purušah je tedy vlastně nezbytný člověk, tj. člověk, který se nutně musí vyskytnout v každém světovém období v Bharáta-kšétře, a tím tedy člověk znamenitý, význačný, ač to naprosto nemusí být člověk dobrý. Ba naopak, alespoň devět z nich jsou bytosti vysloveně nepřátelské oněm dobrým bytostem.

776) Slovo samo je složeno z čakram "kolo" a ze slovesného kausativního kořene "vartaja": otáčet znamená tedy, "kdo otáčí kolem" (čakram vartajati). Z toho je pak odvozen význam "ředitel světa", "světovládce".

777) Podle báje má např. menší samavasaranam než tirthamkarah. Ale má např. stejně jako tirthamkarah 1008 šťastných znamení na těle, jeho matce se zdá v okamžiku početí stejně jako matce tirthamkarově čtrnáct snů, věštících štěstí atd.

778) Jaksí vzorem může být báje o Bharatovi, jak jí podává Hémačandrah v Trišašti-šaláka-puruša-čaritře, I, 4., nebo báje o Sagarovi (tamtéž II, 4).

779) Čakrapúđu popisuje Hémačandrah v Trišašti-šaláka-puruša-čaritře, I, 4, sl. 10-13.

- 780) Bharatah byl nejstarší syn prvního tirthankara tohoto světového období, Ršabha, a první čakravartí v tomto období. Později se zřekl světa, stal se džinistickým mnichem a svého času došel nirvána. Báji o něm vypravuje Dévéndrah v komentáři k Uttarádjhajana-sútru, XVIII, 34 a mnohem obšírněji Hémačandrah v Trišašti-šaláka-puruša-čaritre, I, 4. Rozličná, někdy dosti odchýlná zpracování této báje jsou skoro ve všech digambar-ských puránech. Báji o Bharatovi s mnohými odlišnými podrobnostmi podává také Šatruñdžaja-máhátmyam, IV a V. (Srovnej též J. Burgess, The Satrunjaya-Mahátmyam. A contribution to the History of the Jainas by Professor Albert Weber. Indian Antiquary, XXX, Bombay 1901, str. 249.)
- 781) Sagarah byl vládce v Ajódhji, mladší bratr druhého tirthankara tohoto světového období, Adžita. Báje o něm je obsažena v Dévéndrově komentáři k Uttarádjhajana-sútru, XVIII, 35. Mnohem obšírněji ji však vypravuje Hémačandrah, v Trišašti-šaláka-puruša-čaritre, II, 4-5. I v digamberské náboženské literatuře jsou hojně zkazky o čakravartinovi Sagarovi.
- Tato báje je rozhodně stejné zpracování bájeslovné látky, jaká byla zpracována v eposech Mahábháratam a Rámájanam. Nesouhlasím však ani s náhledem Jacobiho (v překl. Uttarádjhajana-sútra v S.B.E. XLV, str. 85, pozn. 2.), že je džinistická báje znetvořeninou vypravování, obsaženého v prvním zpěvu Rámájanam (The Kaina Legend seems to be a strangely distorted version of the story of Sagara told in the first book of the Ramayana), ani s náhledem Fickovým (dostí opatrně proneseným v Eine jainistische Bearbeitung der Sagara Sage. Inaugural Dissertation zur Erlangung der Doctorwürde der philosophischen Fakultät der Christian Albrechts Universität zu Kiel. Kiel 1888, str. XX a XXI), že džinistická báje o Sagarovi je zpracována přímo na základě obou velkých indických eposů, zvláště podle Mahábháratam. Podle mého názoru jde tu o různá samostatná zpracování, která měla společnou předlohu a této předloze je myslím džinistické zpracování ze všech nejbliže.
- 782) Byl syn Samudravidžaje, krále v Šrávástí. Báji vypravuje komentář v Uttarádjhajana-sútru, XVIII, 36 a k Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, IV, 6.
- 783) Syn Ašvaséna, krále v Hastinápuře. Báje o něm je v komentáři k Uttarádjhajana-sútru XVIII, 37. Srovnej též H. Jacobi, Ausgewählte Erzählungen in Maharásthri, Leipzig 1886, str. 20n. Nejpodrobněji ji však podává Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, IV, 7.
- 784) Někdy bývá také nazýván Subhúmah. Báji o něm podává Trišašti-šaláka-puruša-čaritram, VI, 4.

- 785) Některé prameny ho také nazývají Mahápadmah. Byl mladší bratr Višņukumára, který se za dvacátého tirthamkara, Manisuvrata, stal džinistickým mnichem. Srovnej komentář k Uttarádjhajana-sútru, XVIII, 41. Podrobnou báji o tom čakravartinovi má Trišašti-šaláka-puruša-čaritam, VI, 8. Jacobi (S.B.E. XLV, str. 86, pozn. I.) ztotožňuje báji o něm s hinduistickou bájí o Višņuovi a Balim).
- 786) Byl synem krále Maháhariho z Kámpilje. Srovnej komentář k Uttarádjhajana-sútru, XVIII, 42. Podrobná báje je v Trišašti-šaláka-puruša-čaritře, VII, 12.
- 787) Syn Samudravidžaje, krále v Rádžagrze. Srovnej komentář k Uttarádjhajana-sútru, XVIII, 43. Podrobná báje je v Trišašti-šaláka-puruša-čaritře, VII, 13.
- 788) Brahmađattah byl králem v Kámpilje (nynější Kampil, asi 56 km severovýchodně od Fathgadu). Částečně o něm báji podává Uttarádjhajana-sútram, XIII, a některé podrobnosti komentář k této části. Podrobnou báji podává Trišašti-šaláka-puruša-čaritam, IX, 1.
- 789) Podle džinistické báje matka vásudévova, když sestoupí syn do jejího lůna, vidí jen sedm snů, věštících štěstí. Vásudévah má jen 108 šťastných znamení na svém těle. Podobně i v jiných ohledech se jeví vásudévah nižší než čakravartí.
- 790) Jejich jména uvádí Hémačandrah ve slovníku Abhidhána-čintámaniḥ, III, 359-360. Báje o nich jsou roztroušeny v džinistické náboženské i světské literatuře. I v Trišašti-šaláka-puruša-čaritře jsou porážku vmíseny mezi báje o tirthamkarech a čakravartinech, stejně jako báje o protivásudévech a balabhadrech. Jen dva z těchto bájeslovných kruhů jsou podány souborně. Především to je báje o Lakšmanovi, Rávanovi a Rámačandrovi, kterou podává Hémačandrah v sedmém zpěvu svého eposu. Proto se někdy nazývá tento zpěv také "džinistické Rámájanam". Podobně báje o Némiovi a Kršnovi sdružil básník v osmém zpěvu, kde je zpracováno mnoho bájí, jež jsou zase předmětem Mahábháratam.
- 791) Podle něho se nazývá starobylé, původně šivaistické, potom džinistické božiště na hoře Abú Ačalésvarah nebo Ačalgarḥ. Šivaistickou bájí vypravuje Arbudá-máhátmjam.

...

O B S A H

<u>Předmluva</u>	3
<u>Část I. Vznik a vývoj džinismu - Literatura</u>	
I. Úvod, ráz a zpracování	6
II. Vznik a vývoj džinismu - obecné předpoklady	17
III. Dějiny džinistické církve	22
IV. Náboženská literatura	30
<u>Část II. Džinistická nauka - část teoretická</u>	
I. Obecné úvahy	48
II. Teologie	52
III. Metafysika	59
IV. Logika	82
<u>Část III. Džinistická nauka - část praktická</u>	
I. Etika	89
II. Život džinistického mnicha	104
III. Život džinistického věřícího	122
<u>Část IV. Svět a pořádek v něm - báje</u>	
I. Původ a uspořádání světa	133
II. Bytosti obývající svět	141
III. Světové periody a tirthamkarové	152
IV. Tirthamkarové nynějšího a příštího světového období	168
V. Ostatní znamenití mužové džinistického bájesloví	182
<u>Doslov</u>	185
<u>Poznámky a vysvětlivky</u>	187